

[Faint, illegible handwritten marks]

[Faint, illegible handwritten text]
vediat

COMPENDIUM
PHILOSOPHICUM

PRÆCIPUAS PHILOSOPHIÆ
PARTES COMPLECTENS:

NEMPE,

RATIONALEM, NATURALEM,
ET TRANSNATURALEM:

ŒIVE,

LOGICAM, PHYSICAM,
ET METAPHYSICAM.

AUCTORE

THOMÀ VINCENTIO TOSCA,

VALENTINO, SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORE,
*Archiepiscopatus Synodali Examinatore, & Congre-
gationis Oratorii S. Philippi Nerii
Presbytero.*

TOMUS SECUNDUS.

VALENTIÆ HEDETANORUM:

Apud Viduam Hieronymi Conejos, Ann. M. DCC. LIV.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

1151/59

COMITATUS
PHILLOSOPHIA

PRÆFATUS
PARTES

LATIONALEM
ET TRIVIALE

SIVE

LOGICAM, PHYSICAM
ET METAPHYSICAM

AUCTORE

THOMA WINCENATIO THOMA

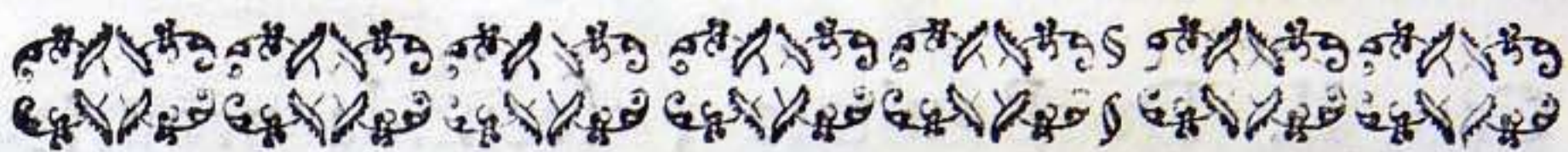
VALENTINO, SACRAE THEOLOGICAE DOCTORE
Archidiacono in Cathedrali Ecclesia
Galliarum Comiti & Episcopi
Bibliop.

TOMI SECVNDI

VALENTINO

Apud Vindobonam in Typographia
Universitatis

MDCCCLXXXIII

INDEX

TRACTATUS, LIBRORUM,
ET CAPITUM,

In hoc secundo Tomo conten-
torum.

TRACTATUS II.

De Metaphysica Intentionali.

LIBER I. De Ente secundum se. pag. 5.

Cap. I. De Præcisionibus, seu abstra-
ctionibus. 8.

Cap. II. De conceptu Entis. 21.

Cap. III. De Possibilitate, & actualitate
Entis. 32.

Cap. IV. De Ente non positivo. 49.

LIBER II. De Proprietatibus Entis. 52.

Cap. I. De Veritate, prima proprietate
Entis. 52.

Comp. Phil. Tom. II.

A

Cap.

Cap. II. De Bonitate ; secunda proprietate Entis. 68.

Cap. III. De Unitate , tertia proprietate Entis : & de rerum distinctione. 70.

LIBER III. De Divisione Entis in Substantiam , & Accidens : seu de iis , quæ in decem Cathegoriis continentur. 108.

Cap. I. De Substantia , sive de Ente prout est per se , & subsistit. 109.

Cap. II. De Subsistentia , termino substantiæ. 117.

Cap. III. De Accidente : sive de Ente prout alterum accidentario afficit. 137.

Cap. IV. De Extensione , seu Quantitate. 158.

Cap. V. De Qualitate. 179.

Cap. VI. De Relatione. 188.

Cap. VII. De Postprædicamentis. 209.

LIBER IV. De Causis. 214.

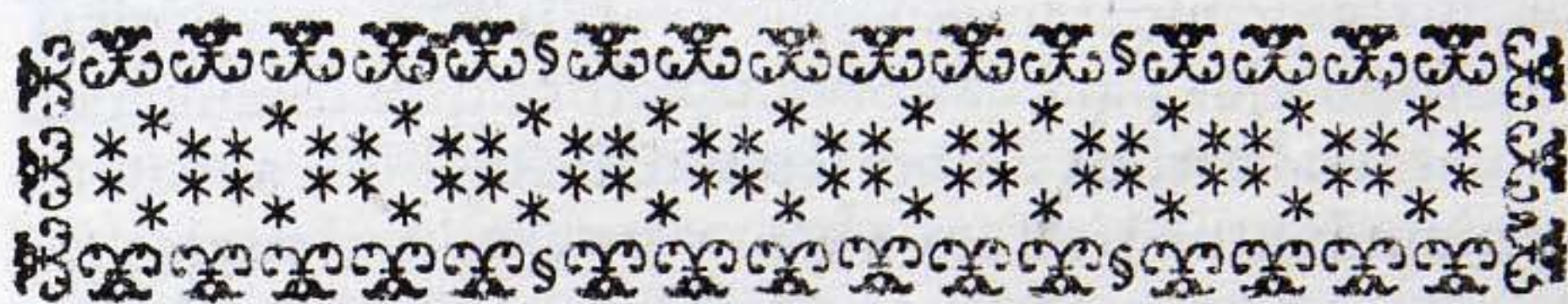
Cap. I. De Causis in communi. 214.

Cap. II. De Causis in particulari. 226.

LIBER V. De Infinito. 295.

Cap. Unicum. Cuncta , quæ ad Infinitum spectant , perpendens. 298.

COM-

COMPENDII PHILOSOPHICI.

TRACTATUS II.

DE METAPHYSICA INTENTIONALI.

METAPHYSICÆ Philosophiæ pars, quam modo pertractandam suscipimus, mirum est quot ab Auctoribus laudibus afficiatur: nec immerito, cum animum ad altiora eleuet fastigia, ut inde defæcatissima luce perfusus, cunctarum rerum universalissimas rationes, totumque litterarium orbem, unico pene intuitu, abstractissimo licet, intueatur. Hanc Aristotelis sectatores *Metaphysicam* dixere, quasi *Transnaturalem*, & ultra phycos limites prætergressam: a plerisque aliis *Prima Philosophia* nuncupatur, cum quòd cæteris Philosophiæ partibus præstantior sit: tum quòd prima omnium disciplinarum principia complectatur, in quæ cæterarum Scientiarum Theoremata tandem resolvuntur.

Metaphysicam autem omnino bipartiendam judica-

vi, juxta geminatam sui objecti abstractionem: prima siquidem ejus pars ea contemplatur, quæ solummodo intentionaliter, ut ajunt, seu intellectuali vi, a materia præscinduntur; altera vero pars, quæ *Metaphysica Realis*, ac *Theologia Naturalis* solet appellari, de iis agit, quæ secundum se sunt ab omni materia secreta, qualia sunt Deus, Angeli, & Animæ a corporibus separata: rectus autem docendi ordo requirit, ut modo primam, secundam post Physiologiam pertractemus.

Hinc clarissime patet quanta sit hujus Scientiæ utilitas, cum disciplinæ pene omnes ex ea pendeant, suaque principia ex ipsa mutuentur; imo antequam fiât Scientiarum divortia, in eadem omnes, non secus ac in trunco rami, conjugantur. Cavendum tamen est, ne ita circa abstractas illas, & communes notiones occupemur, ut physicas, solidasque rationes oblitum, quæ physica sunt, metaphysice solum pertractentur, ut non absque ingenti Philosophiæ naturalis incommodo, a plerisque fieri videmus: indubium est enim abstractissimarum rerum ideas, & quæ plerumque nihil sunt præter Logicas voces, abditis naturæ recessibus indagandis, licet non penitus sint inutiles, esse tamen prorsus insufficientes.

PROLEGOMENA.

PARUM in his insudemus oportet, cuncta enim ex generalibus Theorematis, quæ in Logica stabilita sunt, facili negotio resolvuntur.

PROPOSITIO I.

Objectum Materiale Metaphysicæ Intentionalis est quælibet ratio abstracta ab ente corporeo, & incorporeo; Formale, ejus affectiones.

Di-

Dico 1. Objectum materiale Metaphysicę Intentionalis esse quamlibet rationem ab ente corporeo, & incorporeo præcissam, eisdemque communem. Probat, quia objectum materiale Metaphysicę Intentionalis est id, quod est subiectum suarum conclusionum; id est, id de quo Metaphysica agit, aliquid de ipso pertractans, ac demonstrans: sed ratio quælibet abstracta ab ente corporeo, & incorporeo est subiectum, de quo Metaphysica aliquid tractat, ac in suis conclusionibus aliquid demonstrat: ergo præfatæ rationes sunt subiectum materiale Metaphysicę. Confirmatur, nam de rationibus illis abstractis ab ente corporeo, & incorporeo pleræque rationes, & proprietates possunt per principia certa demonstrari: sed hoc munus nulli alteri Scientiæ competere potest, quàm Metaphysicę, quæ generalissimas notiones ab omni materiæ concretione liberat contemplatur: ergo prædictæ rationes sunt eisdem objectum materiale.

Huiusmodi autem rationes, utpote ab ente corporeo, & incorporeo præcissæ, latius pateant ente corporeo, necesse est; omnes autem ad quindecim sequentes revocantur. Ratio entis, ratio cogniti, ratio universalis, ratio substantiæ, ratio accidentis, ratio ordinis, seu respectus, ratio qualitatis, ratio causæ, ratio actionis, loci, temporis, motus, quantitatis, oppositionis, & negationis, de quibus agit Metaphysica Intentionalis, ut in præsentis Tractatu patebit.

Dico 2. Objectum formale Metaphysicę esse affectiones omnes demonstrabiles de prædictis rationibus universalibus abstractis a corporeo, & incorporeo: hæc enim sunt quæ prædicantur, quæ dicuntur, quæ sciuntur, quæ demonstrantur de præfatis rationibus, suntque prædicatum conclusionum Metaphysicę, nec ob aliam

ra-

4 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
rationem agit Metaphysica de rationibus illis abstractis, nisi ut has proprietates, & affectiones de illis demonstret: ergo juxta ea quæ in Logica diximus, sunt ejus objectum formale.

Hinc subjectum totale Metaphysicæ est collectio illarum quindecim rationum communium, quas superius retulimus. Objectum formale totale est collectio omnium proprietatum, & affectionum, quæ de eisdem possunt demonstrari. Objectum tandem adæquatum est aggregatum ex objecto materiali, & formali: sed hæc ex Logica patent.

PROPOSITIO II.

Metaphysica est Scientia, eaque speculativa.

Metaphysicam secundum se spectatam esse scientiam, imo & scientiarum nobilissimam, nemo dubitat, cum de ejusdem objecto quam plurimæ possint proprietates ex certis, & evidentibus principiis demonstrari.

Esse autem mere speculativam est certum, cum in sola veritatis cognitione conquiescens, nullatenus suum objectum dirigat, imo nec dirigere possit. Quid enim, amabo, diriget? Quodnam artefactum ex abstractissimis illis ideis componere poterit? Certe nullum: ergo est Scientia mere speculativa. Hinc Metaphysica sic definiri potest. *Scientia speculatrix agens de rationibus universalissimis, communibus enti corporeo, & incorporeo.* His positis.

Fores jam Metaphysicæ attigimus; sed in ipso limine paululum hæreamus, dum aliqua tironibus prælibo, ut plenius, atque feliciter per ejus semitas incedere possint. Occurret fortasse statim necio quis timor, quo mens metaphysicas abstractiones, quasi reformidans, ad sublime illud humana: Sapientiæ fastigium vix audebit ad-

adrepere; præcipue dum incedere incipiens, in viam quasi tramitem cernet, innumeris pene terminorum, & distinctionum nominibus exasperatum in dies succrescentium, ubi nullus incessus sine hoste, vix una definitio sine lite; nulla fere conclusio absque contradictione: demonstratio hætenus nulla; sed cuncta disputationibus ita credita, ut unus tantummodo videatur totius Metaphysicæ finis: de qualibet videlicet re in utramque partem disputare. Ut itaque planior ad hujus Sapientiæ culmen reddatur via, præfatos scopulos complanare conabor: idcirco definitiones præmittam more geometrico constructas, id tantum experimentes, quid videlicet tali nomine intelligatur: his succedent Axiomata, pauca certe; sed universalissima: Quæstiones in super prorsus inutiles rejiciam; cætera vero concatenata propositionum serie enucleare curabo. Utinam feliciter.

~~~~~

LIBER I.

DE ENTE SECUNDUM SE.

ENti secundum se, & universalissime sumto, competunt *Abstractio*, seu *Præcisio*: *Essentia*, & *Existentia*: *Actualitas* itidem, & *Possibilitas*, quæ omnia certa ratione, ac ordinata Methodo tradentur, ut facilius percipiantur.

DEFINITIONES.

1. **E**Ns est id quod existit.
2. **E**Possibile est id quod potest existere.

3. Im-

3. *Impossibile est quod non potest existere.*

4. *Essentia rei est id sine quo res, neque esse, neque concipi potest: ideoque est eius propria Idea.*

5. *Existencia est id quo res actu esse dicitur. Et consequenter est Actus entitativus. Dicitur Actus entitativus, quia est actus entis ut ens est; seu id quo aliquid est actu Ens, seu actu existit.*

Aliter plerique loquuntur: dicunt enim, Ens esse id quod existit, vel potest existere; ita ut Ens in communi supponat pro Ente possibili, & pro existente: illudque appellant Ens in potentia, Ens possibile, seu quod potest existere: hoc vero, Ens in actu, Ens actuale, Ens reale, seu actu existens. Ens possibile dicitur ab eisdem, Ens nominaliter sumtum; sumitur enim quasi nomen substantivum significans quidditatem rei; Ens autem actuale, seu reale dicitur Ens participialiter sumtum, quasi esset, invita tamen Latinitate, participium ab esse deductum. Dissensio, ut vides, est de voce; nam quod ii appellant Ens possibile, ego voco quod potest esse Ens, cum tale non sit, in illo statu pure possibilitatis. Sed per me licet, loquere, prout malueris.

6. *Quidditas rei, Species, Entitas, Natura idem omnino significant, ac Essentia. Esse enim rei in abstracto dicitur Essentia, quæ quatenus ex genere, & differentia constat, Species appellatur. Entitas vero dicitur quasi abstractum quoddam ab Ente: quemadmodum & ipsum esse, seu quid rei termino abstracto Quidditas nominatur. Hæc autem sive Essentia, sive Species, sive Entitas, sive Quidditas rei, si consideretur quatenus est principium suarum operationum, Natura appellatur juxta Aristotelicum sensum. Vides omnia prædicta idem omnino esse, licet a nobis sub diversis*

nomnibus exprimantur, ac forte sub diversis respectibus concipiantur.

7. *Essentia* duplex est *Metaphysica* videlicet, & *Physica*: seu ut melius dicam, *Essentia* dupliciter considerari potest *metaphysice* videlicet, & *physice*. *Essentia metaphysica* est esse, seu quidditas rei per terminos metaphysicos expressa, inter se identificados, id est, per genus, & differentiam, quæ expressio idcirco *definitio metaphysica* appellatur. *Essentia physica* est idem esse rei, quatenus post terminos physicos, materiam videlicet, & formam, quibus constat, explicatur, quæ quidem explicatio idcirco rei *definitio physica* dicitur.

AXIOMATA GENERALISSIMA.

1. **I** *Impossibile est idem simul esse, & non esse.*
2. **I** *Quodlibet est, vel non est.*
3. *De nullo secundum idem est vera affirmatio, & negatio.*
4. *Quidquid est, quamdiu est, necesse est esse.*
5. *Omne Totum est majus sua parte.*

Omnia hæc Axiomata universalissima sunt, & ex ipsis terminis nota; certum tamen primatus ordinem solent in eisdem assignare Philosophi, qui idem ferme est, quo a me superius sunt recensita.

Axioma itaque omnium primum est istud, *Impossibile est idem simul esse, & non esse*. Ratio est, quia hujusmodi principium ita est ex terminis notum, ac intellectui perspicuum, ut nullo alio medio priori se, aut evidentiori demonstrari possit ostensive, ut dicitur: testem advoco experientiam. Deinde nullatenus demonstrari potest reductive, ut ajunt, ad incommodum, seu impossibile: cætera enim sive principia, sive Theoremata, dum per deductionem ad incommodum volumus

mus

8 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
mus confirmare, illa negantem, etiam invitum, ad
præfatum impossibile concedendum trahere conamur,
atque reducere: ergo prædictum Axioma est omnium
primum.

Secundum Axioma est sequens: *Quodlibet est, vel non est.* Istud enim per supradictum demonstrari potest; licet non ostensive, deductione tamen ad incommodum, seu impossibile, hoc modo: si non est verum quodlibet esse, vel non esse: ergo potest idem simul esse, & non esse; quod vi præcedentis principii est maximum incommodum, & impossibile. Cætera autem Axiomata superius adlata fundantur in primo, vel in utroque, aut saltem per primum confirmantur, quatenus proterve illa negans reduceretur ad impossibile. De his tamen satis, quia satis perspicua.

C A P U T I.

De Præcisionibus, seu abstractionibus.

CUM entis conceptus, & cuncta quæ a Metaphysica pertractantur, abstractissima sint, oportet primum de præcisionibus agere, quæ subtilioribus quidem ingeniis plurimam in Scholis ludendi copiam faciunt. Præmittam itaque speciales circa id definitiones.

DEFINITIONES.

- I. P***Præcisio in communi est unum cognosci sine alio.*
Hinc in qualibet præcisione duo sunt, & id quod præscinditur, & id a quo præscinditur: id quod præscinditur, exprimitur per actum præscindentem, sive hujusmodi actus apprehensio sit, aut judiciū; id vero a quo

quo præscinditur, non exprimitur ab intellectu, neque per apprehensionem, neque per iudicium: unde ortum est illud axioma: *Præscindentium non est mendacium*: id enim a quo præscinditur, tacetur ab intellectu. Quod optime explicatur sumta analogia a præcisione vocali. Qui solum dicit Petrum esse sapientem, præscindit ejus sapientiam ab ejus sanctitate: illam enim exprimit, & affirmat; hanc vero nullatenus exprimit, nec affirmat, nec negat; sed tacet; unde vocaliter ab aliquo præscindere, est de illo nihil dicere, sed tacere: ergo similiter præscindere de aliquo mentaliter, est illud non exprimere, sed mentaliter tacere.

Præcisio alia est *formalis*, sive ex parte actus; alia *objectiva*, sive ex parte objecti.

2. *Præcisio formalis*, sive ex parte actus, est actus intellectus præscindens, seu cognoscens unum sine alio. *Præcisio objectiva* est unum objectum esse cognitum; non vero aliud.

Tam præcisio *formalis*, quam *objectiva* potest esse *Physica*, & *Logica*.

3. *Præcisio formalis physica* est actus intellectus quo unum objectum attingitur realiter, physice, & entitative, & non attingitur realiter, physice, & entitative aliud: ut cum cognosco Petrum; non vero Paulum. Et circa idem objectum, est actus intellectus attingens realiter, physice, & entitative unam objecti rationem; & non attingens realiter, physice, & entitative aliam rationem cum prima realiter identificatam. An id sit possibile, dicemus postea. Ratio autem in objecto est *id quo tale*, vel *tale dicitur*: ut esse vivens sensitivum est ratio animalis, seu animalitas in homine, quia est ratio ob quam Homo dicitur Animal: quemadmodum esse discursivum, seu rationalem, est

ra-

ratio ob quam Homo dicitur Rationalis.

4. *Præcisio objectiva physica est unum objectum esse physice, realiter, & entitative cognitum, non cognitum physice, realiter, & entitative alio. Et si huiusmodi præcisio detur inter ejusdem objecti rationes realiter identificatas, est unam rationem realiter, physice, & entitative cognosci ab intellectu, alia ab eodem non cognita realiter, physice, & entitative.*

5. *Præcisio formalis Logica est actus intellectus quo attingitur realiter quidem, & physice totum objectum, & omnis ratio quæ cum illo identificatur; perinde tamen se habet in ordine ad Scientias humanas, atque si attingeret unam rationem sine alia, quæ tamen eadem est cum illa: ver. gr. licet in homine per eundem actum dicentem, homo est animal, attingatur animalitas, & rationalitas; Logice tamen, & in ordine ad Scientias humanas, perinde se habet ille actus, ac si attingeret animalitatem sine rationalitate: sed hæc infra uberius patebunt.*

6. *Præcisio objectiva Logica, est objectum ipsum quod re vera attingitur per actum intellectus secundum omnem rationem cum illo identificatam; Logice autem & in ordine ad Scientias humanas perinde se habet una ratio, ac si attingeretur sine alia.*

7. *Formalitas est ratio qualibet in objecto quatenus dicit habitudinem ad actum intellectus, per quam potest præscindi ab alia. Ver. gr. Animalitas in homine est formalitas; itemque rationalitas, quia potest intellectus cognoscere animalitatem absque eo quod saltem expresse cognoscat rationalitatem; vel e contra.*

Magna est circa Præcisiones inter Auctores contentio; alii enim præcisiones objectivas mordicus tuentur; alii eas tamquã impossibiles rejiciunt; solasque formales

les defendunt. Quod vero in his quotidiana experientia compertum habemus, est: Intellectum nostrum, utpote limitatum, non ita rem aliquam cognoscere, ut percepta aliqua ejus perfectione, statim omnes comprehendat, imo sæpe sæpius evenire solet, ut una cognita, de aliis quamvis cum illa realiter identificatis, nullas prorsus ideas habeat, quibus instructus de illis perfectionibus rationem aliquam reddere possit. Sit exempli gratia homo, qui non solum est animal, verum & rationale, & tamen ei qui cognoscit Animal, multoties non occurrit idea *rationalis*: imo interrogatus an Animal illud, quod cognoscit, sit rationale, respondebit illico se nescire. An autem nescientia hæc vocari habeat totalis ignorantia *Rationalis*, quod nullam de eo formet ideam? An vero non debeat sic vocari, eo quod cognoscat *animal* identificatum cum *rationali*? nihil aliud esse videtur præter quæstionem de solo nomine; sed ne difficultates hic obvias subterfugere eo nomine videar, & ut mentem meam clarius aperiã, *sequentes propositiones* subjungo.

PROPOSITIO I.

Eodem modo quo dantur præcisiones formales, dantur & objectivæ, & e contra.

Ratio est, quia conceptus formalis non potest esse sine objectivo: si enim actus intellectus ex duabus perfectionibus inter se identificatis cognoscit unam, non cognita alia; certe illa perfectio objectiva cognita est per illum actum; non vero ista. Porro, si actus intellectus cognoscit unam ex dictis perfectionibus clare, & alteram confuse; etiam erit verum illam perfectionem cognitam esse clare; hac vero confuse: ergo eodem modo quo dantur præcisiones formales, dantur & objectivæ.

PRO-

PROPOSITIO II.

*Non dantur, neque dari possunt præcisiones objectivæ
physicæ inter perfectiones realiter
identificatas.*

PROBATUR, ut detur præcisio objectiva physica inter hujusmodi perfectiones, necesse est (*defin. 4.*) unam rationem, seu perfectionem realiter, physice, & entitative cognosci; & aliam cum illa identificatam realiter, physice, & entitative non cognosci: sed hoc est impossibile: ergo & prædictæ præcisiones. Minor probatur, unam perfectionem realiter, physice, & entitative cognosci, est cognosci ejus realitatem, & entitatē; sed impossibile est cognosci realiter ejus entitatem, & realitatem; & non cognosci illud quod est ejus realitas, & entitas, seu quod cum ipsa est idem entitative, & realiter: ergo impossibile est cognosci realiter, physice, & entitative unam perfectionem; & non cognosci eodem modo aliam rationem cum illa realiter identificatam. Hinc, si darentur præcisiones objectivæ physicæ, sequeretur verificari prædicata contradictoria de eadem realitate: nam animalitas Petri, & rationalitas Petri sunt una, & eadem realitas, & entitas: sed si detur præcisio objectiva physica, animalitas Petri realiter cognoscitur; rationalitas vero ejusdem realiter non cognoscitur: ergo eadem realitas cognoscitur, & non cognoscitur: sed cognosci, & non cognosci sunt prædicata contradictoria: ergo si admittantur præcisiones objectivæ physicæ verificabuntur prædicata contradictoria. Hoc argumentum commune est, efficacissimum tamen, cui præcisionum objectivarum propugnatores diversimode conantur respondere.

1. Aliqui respondent de eadem re posse verificari præ-

prædicata contradictoria extrinseca, qualia sunt cognosci, & non cognosci. Sed contra, Prædicata contradictoria intrinseca, ver. gr. *esse album, & non album*, nequeunt simul verificari: ergo neque extrinseca *cognosci, & non cognosci*. Probatur consequens, ideo non verificantur prædicata intrinseca, *esse album, & non esse album*, quia unum negat aliud; & si unum est, aliud non est: sed etiam unum extrinsecum negat aliud extrinsecum; ver. gr. *non cognosci* negat *cognosci*: ergo si unum est, aliud non est: ergo non minus implicat verificari prædicata contradictoria extrinseca, quam intrinseca. Quærere itaque oportet Adversarios, qualiter illa prædicata extrinseca desinant esse contradictoria, ut simul possint verificari.

2. Dicunt aliqui, illa prædicata extrinseca, *cognosci, & non cognosci*, non esse proprie contradictoria, quia loquuntur de perfectionibus extrinsece, seu per extrinsecam denominationem distinctis; licet intrinsece, & entitative non distinguantur: quemadmodum igitur, ut prædicata intrinseca non sint contradictoria, & verificentur, sufficit ut perfectiones, de quibus loquuntur, sint intrinsece distinctæ; ita ut prædicata extrinseca, *cognosci, & non cognosci*, desinant esse contradictoria, sufficit, ut loquantur de perfectionibus, quæ licet entitative sint idem, sint tamen extrinsece distinctæ, per denominationem scilicet extrinsecam ab actu intellectus præscindente, seu cognoscente, ver. gr. *Animal, & non Rationale*; vel e converso.

Hæc tamen responsio est omnino insubsistens: 1. quia omnis distinctio est intrinseca extremis distinctis, 2. quia perfectiones illæ sunt extrinsece distinctæ per denominationem receptam a prædictis actibus: ergo hæc distinctio extrinseca consequens est ad prædictos

actus : ergo ante illam præsupponuntur illi actus : ergo ante illam distinctionem extrinsecam verificantur illa prædicata contradictoria *cognosci, & non cognosci* : ergo hujusmodi prædicata verificantur de extremis tam intrinsece, quam extrinsece indistinctis. Confirmatur, nam prædicta distinctio extrinseca formalissime consistit in eo, quod Animal sit cognitum per cognitionem exprimentem Animal, non vero Rationale : ergo cum dicis prædictas cognitiones esse simul veras, quia inter Animal, & Rationale datur illa distinctio extrinseca, nihil aliud dicis, quam ideo verificari cognosci Animal, & non cognosci Rationale, quia animal est cognitum per illam cognitionem ; non vero Rationale, quod est idem quod quæritur.

3. Dicunt alii verum quidem esse de eadem entitate, prout est a parte rei nunquam posse verificari prædicata contradictoria ; cæterum si realis illa entitas dividatur per rationem in duas formalitates, optime posse verificari de una quod de alia negatur, quia jam inter illas formalitates datur distinctio actualis rationis. Sed hæc responsio in idem ferme recidit, ac præcedens. Quæro namque ab his Auctoribus quare in eadem entitate, ver. gr. hominis, formalitates illæ animalitatis, & rationalitatis sint formaliter actu distinctæ ? Ideo, inquiunt, quia realis hominis entitas dividitur per actum intellectus in illas duas formalitates : iterum quæro qualiter per actum intellectus dividatur in duas illas formalitates ? Respondebunt, quia per actum illum cognoscitur animal ; non vero rationale : ergo prius est cognosci animal, & non rationale, quam illius realitatis bisectio in duas formalitates : & consequenter prius est verificari illa prædicata contradictoria, *cognosci, & non cognosci*, quam actualis illa distinctio rationis : ergo hæc impertinens

nens

nens est ad prædictam verificationem.

Respondent plerique, sufficere ad præfatam verificationem quod antecedenter ad prædicata illa contradictoria supponantur animal, & rationale fundamentaliter distincta, & quod in actu exercito per cognosci unum non cognito alio, fiant actu formaliter distincta. Cæterum cum distinctio illa fundamentalis actualis non sit; nihil enim est præter fundamentum ut intellectus, per prædictam cognitionem animalis sine rationali, ponat distinctionem rationis, nulla certe actualis distinctio præsupponitur ad illa prædicata contradictoria: ergo nullatenus valent verificari.

Dices cognitio illa prius in executione est practica, & præcisiva, quàm cognoscitiva: &, ut practica, & præcisiva prius distinguit extrema, & reddit capacia ut cognoscatur unum, altero non cognito. Sed contra, nam cognitio in tantum est præcisiva, in quantum cognoscit unum sine alio; hoc enim est præscindere: ergo dicere cognitionem prius esse practice præcisivam, quàm cognoscitivam unius sine alio, est implicantia.

4. Recurrunt alii ad distinctionem quandam virtua- lem intrinsecam; dicuntque ratione illius posse sine contradictione verificari prædicata illa contradictoria: judicant enim posse illa prædicata convenire subjecto illi, quod re vera est unum realiter; sed multiplex virtualiter: cæterum si hæc virtualis distinctio actualis non sit, omnino est insufficientis ad præfatam contradictoriorum verificationem: actua- lem autem non esse, infra patebit. Alia omitto, quæ nihil esse videntur præter verborum involucra.

Nunc autem solvamus oportet, quæ ab Adversariis contra nostram conclusionem objici possunt. Ad quorum solutionem suppono, in communi, ac vulgari ac-

ceptione, illa dici a nobis absolute cognosci, quorum peculiare effectus, proprietates, & habitudines possumus assignare, explicare, probare, &c. Illa vero quorum habitudines, proprietates, &c. non possumus assignare, dicuntur a nobis non cognosci, seu ignorari, quia perinde se habent, ac si non cognoscerentur: ita autem aliquid cognosci, ut vi illius cognitionis possint supradicta affirmari, explicari, &c. est ita cognosci, ut simul cum illis cognoscantur termini illi, effectus, & proprietates prout a prædictis rebus pendunt, aut oriuntur. Id tantum hic indicasse sufficiat, nam postea uberius explicabuntur.

Objiciunt itaque 1. Argumentum in quo maximam vim ponunt præcisionum objectivarum propugnatores. Cum hominem eminus ambulante videmus, licet ex ejus motu cognoscamus esse animal; ob distantiam tamen ignoramus esse hominem, seu rationale: ergo cognoscitur esse animal, & non cognoscitur esse rationale: ergo datur præcisio objectiva physica.

Respondeo in prædicto casu cognosci hominem, & etiam rationale, ita tamen ut rationale perinde se habeat in ordine ad illum actum atque si non cognosceretur: cum enim cognoscens ex vi illius cognitionis nequeat prædicare de illo subjecto discursum, cæterasque affectiones proprias rationalis, neque illas assignare, explicare, &c. ita cognoscitur ille homo, ac si solum esset animal; non vero rationale. Unde absolute, & in sensu vulgari, dicimus in illo casu non cognosci rationale, seu ignorari rationalitatem illius objecti ex magna distantia spectati. Respondeo itaque in forma: cognoscitur in illo casu animal, non cognito rationali in sensu physico, reali, & identico, nego: non cognito rationali in sensu vulgari, & communi, concedo; &

ne-

nego consequentiam. Quod autem in sensu physico, & idemtico cognoscatur in hoc casu non solum animal; verum & rationale probatur: nam, si alter ab illo, qui prædictum iudicium tulit de homine longe spectato, diceret illi, hoc quod tu vides, & cognoscis est rationale, verum diceret: ergo quod ille cognoscit est rationale, in sensu videlicet physico, & idemtico.

Objiciunt 2. In propositione dicente, *Homo est animal*, affirmatur de homine animal, & non affirmatur rationale: ergo per eandem cognoscitur animal, & non cognoscitur rationale; neque enim minus opponuntur contradictorie, *affirmari, & non affirmari*, quam, *cognosci, & non cognosci*. Resp. In adlata propositione affirmari de homine animal, quod realiter est rationale; & consequenter affirmatur etiam realitas rationalis, seu rationale in sensu physico, & idemtico. Cæterum in sensu communi non affirmatur rationale; non enim ex vi illius affirmationis possunt de homine affirmari, & demonstrari effectus rationalis, seu discursus: seu, ut alii loquuntur, in dicta propositione affirmatur de homine tota ejus essentia in ordine ad sensationem; non vero in ordine ad discursum.

Objiciunt 3. Quando Philosophus naturalis ex creaturis Deum cognoscit, non cognoscit Trinitatem licet Trinitas idemtificetur cum Deo: ergo neque actus cognoscens in homine animal, necesse est ut cognoscat etiam rationale. Respondeo distinguens majorem: Philosophus ille non cognoscit Trinitatem in sensu communi, & vulgari, concedo; in sensu physico, & idemtico, nego. *Explicatur.* Philosophus cognoscens ex creaturis Deum, cognoscit Deum verum; id est, Deum, qui unus cum sit, est in Personis Trinus; unde cognoscit Trinitatem in sensu physico, & idemtico; seu
Deum

Deum qui est Trinus; non vero cognoscit Trinitatem in sensu vulgari, ita ut possit substantias relativas, processiones, & alia similia de Deo affirmare: unde perinde se habet illa cognitio, ac si non esset cognitio Trinitatis. Alia quæ objici possunt ex dictis solventur.

PROPOSITIO III.

Non dantur, neque dari possunt præcisiones formales physicae.

Probatur, quia si darentur præcisiones formales physicae, darentur, & objectivæ, (1.) sed hæ non dantur (2.): ergo nec illæ. Præterea, quia repugnat intellectum cognoscere simul, & non cognoscere realiter, & physice rationem ejusdem objecti: sed hoc faceret præcisio formalis physica (*def. 2.*): ergo est impossibilis.

PROPOSITIO IV.

Nulla datur in rebus naturalibus formalitas, quæ competat præcisioni objectivæ physicae.

Ratio est, quia nullæ dantur præcisiones physicae, ut vidimus: ergo nullæ dantur in objecto diversæ rationes, quæ illis competere possint.

PROPOSITIO V.

Dantur præcisiones objectivæ Logicae.

ITa Mousnerius ex P. Honor. Fabri *in Metaph. demonstrativa, prop. 34.* Probatur, quia per *defin. 6.* nomine præcisionis objectivæ Logicae nihil aliud intelligimus, quàm ita attingi ab intellectu unam rationem objecti, ut licet simul cum ipsa attingatur quidquid objecto inest, & cum ipso realiter identificatur; tamen in ordine ad Scientias humanas perinde se habet illa ratio, atque si attingeretur sine alia: sed hoc nullam
in-

involvit implicantiã : imo ita de factõ evenit ; non enim aliter affectiones objectõrum demonstrantur a Scientiis : ergo dantur hujusmodi præcisiones objectivæ Logicæ.

Explicatur amplius, licet in Homine, quando attingitur animal, attingatur etiam physice, & idem tice rationale; perinde tamen se habet in ordine ad Scientias humanas, ac si attingeretur sine rationali; & ratio est, quia ad demonstrandas proprietates animalis omnino impertinens est cognitio rationalis : imo cum Physica agit de Animali, seu principio sensationis, de omni animali affectiones sensitivi demonstrat : exemp. gr. dum considerat potentiam visivam, ejusque organizationem, non considerat eam in Homine potius, quam in Bove: perinde itaque considerat rationem Animalis in Homine, quam in Bove: sed animal quod Bovi inest est distinctum a rationali : ergo perinde considerat rationem animalis in Homine, ac si diversum quid esset a rationali, in ordine scilicet ad Scientias humanas. Præterea in ordine ad illas ita cognoscitur rationale per cognitionem prædictam, ac si non cognosceretur ; solum enim cognoscitur quatenus est idem realiter cum principio sensationis; non vero ita ut ex vi illius cognitionis possint affirmari, & explicari affectiones rationalis, seu hominis ut discursivi : sed hoc est Præcisio Logica : ergo admittenda est hujusmodi præcisio.

Quæres tamen in quo stet, ut ex vi cognitionis prædictæ, *homo est animal*, possint affirmari, & explicari affectiones animalis ; non vero rationalis. Respondeo stare in eo, quod per illam cognitionem attingantur affectiones illæ, seu connotata animalis, & consequenter ordo quem homo dicit ad illa ; non vero attingantur affectiones, & connotata rationalis, & consequenter

ter

ter nec ordo, seu habitudo hominis ad illas, saltem ita ut de hac habitudine aliquam rationem reddere possit.

Sed dices, ordo hominis ad sensationem, & ordo ejusdem ad discursum, sive ad ejusdem affectiones, sunt realiter idem cum homine, & consequenter inter se: sed per cognitionem *Homo est animal*, cognoscitur ordo hominis ad sensationem, & non cognoscitur ejusdem ordo ad discursum: ergo de eodem realiter ordine verificantur prædicata contradictoria *cognosci*, & *non cognosci*: igitur in eundem tandem scopulum incurrimus, quem vitare conabamur. Respondeo concessa majori, distinguo minorem, per illam cognitionem cognoscitur ordo hominis ad sensationem, & non cognoscitur ordo ad discursum physice, & identice, nego: & non cognoscitur ordo ad discursum logice, & in ordine ad Scientias humanas, concedo, & nego consequentiam. Itaque per cognitionem prædictam cognoscitur physice, & identice ordo ad discursum, seu tota entitas realis, quæ dicit ordinem illum ad discursum: cæterum in ordine ad Scientias humanas ita cognoscitur ordo ille ad discursum, atque si non cognosceretur; cum enim ejus terminus, scilicet discursus, nullatenus attingatur, perinde se habet ad prædicationes, explicationes, &c. atque si ordo ille non attingeretur: ex quo alia quæ objici possunt facile dissolventur.

PROPOSITIO VI.

Dantur præcisiones formales Logicae.

Infertur ex dictis, nam (5.) datur ratio in objecto, quæ logice attingitur sine alia: ergo datur re vera actus, quo illa ratio attingitur: sed talis actus est præcisio formalis Logica (*def. 5.*): ergo datur præcisio formalis Logica.

PRO-

PROPOSITIO VII.

Hinc dantur formalitates Logicae.

PAtet, nam datur ratio in objecto, quæ attingitur logice sine alia: ergo potest attingi logice sine illa: ergo dicit habitudinem ad illum actum, per quem potest logice præscindi: sed hæc ratio cum illa habitudine est formalitas Logica (*def. 7.*): ergo dantur formalitates Logicae.

CAPUT II.

De conceptu Entis.

UT ea quæ in præsentî capite tractanda sunt, facile intelligantur, adverto, conceptum alium esse *formalem*; alium *objectivum*. *Formalis* est ipsa cognitio, qua res apprehenditur, ac concipitur. *Objectivus* est ipsa res, seu ratio per intellectum apprehensa, quatenus est objectum prædictæ apprehensionis. His suppositis fit.

PROPOSITIO VIII.

Conceptus Entis est formaliter unus.

Conceptum Entis esse formaliter unum nihil est aliud, quàm dari unum conceptum formalem, seu cognitionem attingentem omnia entia sub unica ratione Entis. Dico itaque *Conceptum Entis esse formaliter unum*. Probatum experientia, quia actu facio hanc propositionem: *Omne Ens est intelligibile*: sed hæc propositio, una cum sit, attingit omne Ens; idque procul ab omni distractione in varios conceptus differ-

ren-

22 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
rentiales: ergo attingit omnia entia sub eadem ratione
Entis: sed hoc est, ut dixi, conceptum Entis esse for-
maliter unum: ergo hic conceptus est formaliter unus.

PROPOSITIO IX.

*Conceptus objectivus Entis est logice unus; licet reali-
ter multa.*

TRia complectitur hæc propositio, nempe, dari
conceptum objectivum Entis: esse realiter mul-
ta; & logice unum. Dico itaque 1. *Dari conceptum ob-
jectivum Entis.* Probatur, omni conceptui formali
respondet conceptus objectivus: omnis enim concep-
tus formalis alicujus objecti est conceptus: sed (8.)
datur conceptus formalis Entis: ergo & objectivus.

Dico 2. *Predictum conceptum objectivum Entis
esse realiter plura.* Probatur ex his quæ diximus in
Logica; nam conceptus objectivus nihil aliud est
quam res concepta, seu objectum conceptus forma-
lis: atqui res concepta per conceptum formalem En-
tis non est realiter una; sed omnia entia realiter dis-
tincta: ergo conceptus objectivus Entis non est unum
realiter; sed plura.

Dico 3. *Conceptum objectivum Entis esse logice
unum.* Probatur, nam, ut dixi in Logica: Multa phy-
sice, & realiter distincta esse logice unum, est ita se ha-
bere in ordine ad Scientias; id est, in ratione subjecti,
& prædicati, atque si essent unum: sed omnia entia ita
se habent in ordine ad subjectionem, & prædicatio-
nem, seu in ordine ad Scientias, ac si essent unum: er-
go omnia sunt logice, & objective unum. Minor pro-
batur in hac propositione: *Omne Ens est intelligibile:*
in hac enim ita se habent omnia entia ex parte subjec-
ti, ac si essent quid unum, ut videlicet de ipsis prædi-
ca-

catum, *intelligibile*, enunciatur, demonstratur, &c. & sic de reliquis: ergo omnia entia, licet realiter plura, ita tamen se habent in ordine ad Scientias, nempe prædicationes, ac subjectiones, atque si essent unum: ergo sunt unum objective; non quidem physice, sed logice. Vide quam facilis sit hic explicandi modus, qui certe quamplurimis disputationibus de solo nomine viam præcludit.

PROPOSITIO X.

Conceptus Entis ad Deum, & creaturas non est æquivocus.

Ratio est, quia in æquivocis, ut in Logica dixi, solum nomen est commune; ratio vero per illud significata est omnino diversa: sed Deo, & creaturis non solum competit nomen *Ens*, verum etiam ratio existentis, seu habentis esse per nomen Entis significata; vere enim existunt Deus, & creaturæ: ergo conceptus Entis non est æquivocus respectu Dei, & creaturarum.

PROPOSITIO XI.

Conceptus Entis non est proprie, & rigorose univocus respectu Dei, & creaturarum.

Gravis est hac de re inter Philosophos controversia: alii enim cum Scoto tuentur, *Ens* esse univocum respectu Dei, & creaturarum; alii vero cum S. Thoma id absolute negant. Cæterum tota lis magis ad voces, quam ad rem ipsam spectare videtur, quæ procul dubio cessaret, si omnes in univoci intelligentia univoce convenirent: id enim in hac re compertum habetur, Deum nempe, & creaturas esse proprie *Ens*: proprie existere; & consequenter proprie rationem Entis participare: cæterum Deum esse *Ens* a se, necessarium, infinitum, & suum esse; creaturas vero esse ab alio,

alio, nempe a Deo: esse contingenter; & cum ingenti limitatione. An autem hæc tam insignis diversitas, cui nulla similis, extrahat rationem Entis ab illorum serie, quæ univoca vocantur, & in Analogorum cœtum inducat, quæstio, ut dixi, est de nomine; in qua id mihi præstantius videtur, eum videlicet loquendi morem servare, in quem Sancti Patres magis propendunt, quique divinæ excellentiæ, & majestati plus convenire videtur.

Dico itaque, *Conceptum Entis non esse proprie, & rigoroſe univocum respectu Dei, & creaturarum.* Probat 1. Deus ut Ens est, est Ens a se, & omnino independens; non enim sub alio conceptu possumus concipere esse Ens a se, nisi quatenus est Ens; creaturæ vero in ratione Entis essentialiter pendent a Deo: ergo ratio Entis non est omnino eadem in Deo, & creaturis, qualiter ad strictam univocationem requiritur: ergo respectu illorum non est rigoroſe univoca.

Dices rationem præcissam Entis esse omnino eandem, quia ejus idea nihil est aliud præter *habens esse*, quod æque verum est in Deo, & creaturis; in Deo autem esse essentialiter a se; & in creaturis esse contingenter, & ab alio, scilicet a Deo: totum inquam hoc, se tenet ex parte differentiarum, ideoque univocationem non tollit. Sed contra; quia id quo creatura dependet a Deo, est Ens; non enim aliter dependet a Deo nisi quatenus est Ens, seu habet esse a Deo; Deus vero ita est essentialiter Ens, ut essentialiter sit suum esse; multoque magis, ac strictius convenit Deo esse Ens, quam homini esse animal rationale: ergo esse essentialiter, & a se convenit Deo etiam in ratione Entis: & esse contingenter, & dependenter ab alio convenit creaturæ etiam in ratione Entis: ergo ratio illa

En-

Entis non est omnino eadem, prout ad strictam univocationem requiritur.

Probatur 2. Ratio illa quæ uni convenit essentialiter, & necessario; alteri vero contingenter, & per participationem, non est illis rigorose univoca: sed ratio Entis convenit Deo essentialiter, & necessario; creaturis vero contingenter, & per participationem: ergo non est illis rigorose univoca. Minor est certa; major itaque probatur. Ratio lucidi in ordine ad Solem, & Terram non est univoca, ideo solum quia Sol necessario, & ex natura sua lucidus est; Terra vero non nisi contingenter, & per participationem a Sole: ergo ratio, quæ uni convenit necessario, & alteri contingenter, & per participationem, non est rigorose univoca. Quemadmodum ergo ratio lucidi convenit necessario Soli, ita esse, seu Ens convenit necessario, & essentialiter Deo, juxta illud ipsius Dei ad Moysen, Exodi 3. *Ego sum qui sum*; creaturis vero habere esse, seu esse Ens, solum competit contingenter, & per participationem, quemadmodum & Terræ esse lucidam: ergo quemadmodum ratio lucidi non est proprie univoca ad Solem, & Terram, ita nec ratio Entis ad Deum, & creaturas.

Probatur 3. Ratio, quæ ab uno participatur simpliciter, & ab alio secundum quid, non est in rigore univoca: sed ratio Entis convenit Deo simpliciter; creaturis vero secundum quid: ergo non est illis univoca. Major patet, nam ratio albi respectu Æthiopsis, & Hispani, non est univoca; ideo sane, quia Hispano convenit simpliciter, & totaliter; Æthiopi vero solum secundum quid, seu secundum dentes. Minor vero patet; nam, ut ait Plato *in Sophista*, illud simpliciter est Ens, cui nihil deest: Deo autem nihil perfectionis deest, neque deesse potest, cum sit ipsa essendi plenitudo; e

con-

contra vero creatura ita cum limitatione est Ens, seu ita limitatum habet esse, ut plus habeat de non esse, quam de esse; cum esse, quo caret, sit infinitum; esse vero, quod habet, finitum sit: convenit ergo ratio Entis Deo simpliciter; & creaturæ secundum quid: non est igitur in rigore illis univoca. Dixi non esse in rigore univocam, nam in aliquo sensu univoca potest appellari; in ordine enim ad Scientias, perinde se habet, atque si esset univoce una; ut patet in prædicationibus universalissimis, qualis est hæc: *Ens est cognoscibile*; & alia similes.

Sed objicies: Licet homo sit animal longe nobilius bruto, ratio animalis stricte univoca est ad hominem, & brutum: ergo licet Deus sit Ens infinite perfectius creaturis, ratio tamen Entis univoca erit ad Deum, & creaturas. Respondeo concedens antecedens, & negans consequentiam; disparitas autem est, quia major illa nobilitas, & perfectio, quæ homini inest, tota competit ei ob differentiam rationalitatis, quæ longe nobilior est differentia irrationalitatis, quæ reperitur in bruto; non vero provenit ex animalitate: imo homo in quantum animal, non est nobilior cane, vel equo, cum ut sic, nihil aliud habeat, quam esse corpus sentiens, sicut & quodlibet brutum: at infinita illa Dei perfectio, quæ cuncta creata infinite superat: & omnis illa imperfectio, & limitatio Entis creati, provenit etiam a ratione ipsa formali Entis, quæ a Deo necessario habetur; a creatura vero contingenter: unde Ens nequaquam esse potest rigorose univocum ad Deum, & creaturas, quemadmodum animal ad hominem, & brutum.

PROPOSITIO XII.

Conceptus Entis est analogus respectu Dei, & creaturarum.

INfertur ex dictis, nam ostensum est non esse æquivocum, (10.) neque proprie univocum (11.): ergo est analogus. Deinde probatur, nam ille conceptus communis est analogus, qui partim eodem modo, partim diverso competit suis inferioribus, ut in Logica diximus: sed communis Entis conceptus competit Deo, & creaturis partim eodem modo, partim diverso: eodem, quatenus non solum Deus est Ens; sed etiam creaturæ veram, & minime fictam Entis rationem participant; diverso, quatenus Deus infinite, essentialiter, & necessario est Ens; creaturæ vero contingenter, dependenter a Deo, & ita limitate ut ab illius perfectione in ratione, ut ita dicam, essendi, infinite distent: ergo Entis conceptus analogus est respectu Dei, & creaturarum.

Objicies. Ratio significata per nomen Ens est omnino eadem respectu Dei, & creaturarum: ergo non est analogica ad Deum, & creaturas. Probatur antecedens, ratio significata per nomen Ens, est conceptus Entis objectivus: sed hic conceptus est omnino idem respectu Dei, & creaturarum: ergo & ratio Entis. Minor probatur. Hic conceptus Entis (9.) est logice unus; id est, in ordine ad Scientias, ita ut in subjectionibus, & prædicationibus perinde se habeat, atque si esset unus: ideoque unica definitione est definibilis: ergo conceptus ille Entis est omnino idem in Deo, & creaturis; non vero partim idem, partim diversus; & consequenter non est analogus, sed univocus. Respondeo negans primum antecedens: ad ejus probationem distin-

tinguo minorem : conceptus objectivus Entis est omnino idem respectu Dei, & creaturarum ; id est, ita se habet in ordine ad Scientias humanas , ac si esset omnino idem , concedo ; est omnino idem quatenus vere est in Deo, & creaturis, nego, & consequentiam. Dico itaque non requiri ad omnem analogiam quod ratio illa per nomen significata, prout præcisse objicitur intellectui eam speculanti, ac de illa agenti in ordine ad Scientias, sit partim diversa ; cum partialis illa diversitas in ordine ad actus illos scientificos sit prorsus impertinens ; sed sufficere quod illa ratio in suis inferioribus non sit omnino eadem. Licet itaque ratio Entis, quæ in Deo , & creaturis reperitur , sit in ordine ad Scientias omnino eadem, cum hoc tamen recte stat esse in illis partim eandem, & partim diversam, ut satis abunde probatum est. Id autem sufficere ad aliquam analogiam luculenter patet ex resolutione sequentis difficultatis, quæ adversus nostram conclusionem objicitur.

Dices itaque. Si conceptus Entis analogus est ad Deum , & creaturas, qualis erit hæc analogia ; neque enim esse potest attributionis, nec proportionis , cum ratio Entis vere inexistant Deo, & creaturis, & non tantum per extrinsecam aliquam attributionem, aut similitudinem. Respondeo I. Prædictam Entis analogiam posse dici analogiam inæqualitatis, cujus meminit Cajetanus *Tract. de Analogia Nominum*. In his enim ratio per commune nomen significata, eadem licet sit, quatenus per illud significatur ; est tamen inæqualiter perfecta in inferioribus : talem autem esse rationem Entis in Deo, & creaturis supra probatum est. Dices hujusmodi analogia potius esse univoca : fateor quidem ita esse, quoties inæqualitas illa tota est penes differentias contractivas rationis communis , ut contingit in animali

mali respectu hominis, & bruti; quando vero etiam se tenet ex parte rationis communis, potius appellanda sunt analogia, quam univoca: & ita contingere in ratione Entis ad Deum, & creaturas, vidimus supra.

Respondeo 2. Posse etiam appellari analogiam attributionis; non ita quidem ut ratio Entis significata per nomen Ens sit Deo dumtaxat intrinseca; creaturis vero extrinseca, & penes puram denominationem; creaturæ enim vere rationem Entis participant; sed ita ut ratio prædicta Entis a creaturis participetur cum limitatione, & dependenter a Deo. Verum hæc analogia re ipsa a præcedenti non distinguitur, ut consideranti patebit. Hinc satis colligi potest hujusmodi analogiam Entis ad Deum, & creaturas, non esse ita rigorosam quemadmodum illa sani ad vivens, & medicamentum; plus enim hæc ratio sani distat ab univocatione, quam illa Entis: sed in quæstione de voce satis, superque. An autem ratio entis univoca sit ad Substantiam, & Accidens, ex his, quæ de notione Accidentis dicenda sunt, facile colligetur.

PROPOSITIO XIII.

Conceptus Entis in ordine ad substantias creatas est univocus.

PROBATUR, quia omnes substantiæ creatæ participant proprie, & simpliciter rationem Entis, imo & rationem Entis per se: ergo conceptus Entis est univocus ad illas. Dices participare quidem rationem Entis; non tamen omnino eandem rationem, cum in unaquaque substantia creata sit sua peculiaris ratio Entis, quæ utpote penetrans, & transcendens intime uniuscujusque differentias, nequit ab ipsis præscindi: & consequenter nec habere proprie, & in rigore illam unitatem uni-

30 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
verfalitatis, quæ requiritur ad univocationem. Respon-
deo rationem Entis non esse unam unitate objectiva
phyfica; idque solum convincit objectio; esse tamen
unam unitate objectiva Logica, seu in ordine ad Scien-
tias, ut sæpius dixi, quæ unitas sufficit ad univocatio-
nem, quoties ratio communis proprie, & eodem modo
participatur ab inferioribus: id autem minime labefac-
tari a prædicta transcendentia, patet sequentibus pro-
positionibus, in quibus quid de hac transcendentia sen-
tiam, aperio.

PROPOSITIO XIV.

*Ens transcendit differentias transcendentia objectiva
phyfica.*

PROBATUR, quia nihil est aliud objective phyfice
transcendere differentias, quam non posse diffe-
rentias objective phyfice præscindi a ratione Entis:
sed differentia non possunt phyfice objective præscin-
di a ratione Entis; imo nec ab ulla ratione communi,
cum inter gradus realiter identificados, quales sunt
differentia, & rationes communes, implicet præcisio
objectiva phyfica (2.): ergo Ens transcendit objecti-
ve phyfice differentias.

PROPOSITIO XV.

*Ens non transcendit differentias transcendentia objecti-
va Logica, seu in ordine ad Scientias.*

PROBATUR. Logice objective transcendere differen-
tias nihil est aliud, quam differentias non posse
objective logice præscindi a ratione Entis: sed differen-
tia possunt logice præscindi a ratione Entis: ergo Ens
non transcendit logice objective differentias. Minor
probat; nam differentias præscindi logice objective
a ratione Entis (def. 6.) est differentias ita cognosci, ut
nulla

nulla habeatur tunc idea particularis Entis, & ita de illis posse differere, ut nullatenus indigeat intellectus clara Entis cognitione; ficque circa illas se gerere, ac si nullo modo Ens cognosceret: sed ita se habet sæpius intellectus in ordine ad differentias Entis: ergo possunt logice præscindi a ratione Entis. Pro minore probanda testem advoco experientiam, quia sicut ad differendum de Ente ut sic, nullatenus indigemus notitia particulari, & expressa differentiarum, (9.) ita nec ad differendum de differentiis Entis corporei, spiritalis, &c. non attendimus ad rationem communem Entis, nec ad ejus proprietates communes, ut quisque in se quotidie experiri potest.

Objicies. De omni differentia Entis, quantumvis supponatur abstracta, & præcissa, verificatur esse ratione sui *aliquid*; habereque aliquod *esse*, nempe illud quod tunc intellectui objicitur: verificantur etiam proprietates Entis, nempe illud *aliquid* esse *unum*, & distinctum ab omni, quod illud non est: esse *verum*, & cognoscibile: esseque *bonum*, & amabile: ergo non possunt differentia ita logice objective ab Ente præscindi, ut in ipso conceptu differentiarum, non etiam includatur conceptus Entis. Respondeo distinguens antecedens, verificatur de conceptu differentiarum Ens, ejusque proprietates a cognitione illa præscindente, nego: ab alia cognitione illas de illo conceptu affirmante, concedo: & nego consequentiam. Nihil enim facit ad transcendentiam logicam posse illa prædicata Entis verificari de differentiis ab aliqua alia cognitione: sic quotidie experimur cognosci a nobis differentias, quin nobis occurrant illa prædicata Entis, neque eorumdem verificatio. Vides quam facile in nostro dicendi modo dissolvantur difficultates, quam hic

PROPOSITIO XVI.

Explicantur cuncta transcendentia.

TRanscendentia dicuntur illa omnia quæ cum Ente convertuntur: dum enim cuilibet Enti competunt, quemadmodum & Ens, transcendere dicuntur: Hæc autem sunt quæ his litteris exprimi solent REUBAU, suntque *Res, Ens, Unum, Bonum, Aliquid, Verum*: quæ ideo transcendentia appellantur quod omnibus rebus competant. *Res* late sumpta, prout comprehendit etiam modum, idem omnino significat ac *Ens*: unde in hoc sensu non minus est transcendens ac *Ens*; si vero sumatur *Res* prout opponitur modo, cum nempe dividitur, licet improprie, *Ens* in rem, & modum rei, hoc, inquam, sensu non est transcendens, cum modus non sit res. *Aliquid* idem significat, ac aliqua res, seu aliquod *Ens*; unde convertitur cum Ente, & per consequens est transcendens: idem dicendum est de *Uno, Vero, & Bono*, quæ cum omni Enti competant, ut postea videbimus, cum ipso Ente cuncta transcendent.

C A P U T III.

De possibilitate, & actualitate Entis.

UT hæc facilius percipiantur, definitiones aliquas præmitto.

DEFINITIONES.

- A**ctus vel est purus, vel non purus. *Actus purus* est ille qui ab omni potentia, seu potentialitate est immunis, qualis est solus Deus, qui cum
ens

ens actualissimum essentialiter sit, ab omni est potentialitate liber. *Actus non purus* est ille qui potentiae, seu potentialitati est admixtus; talesque sunt omnes creaturae.

2. Potentia, vel est activa, vel passiva. *Potentia activa*, quae & *Actus primus* solet appellari, est illa quae ad aliquid agendum est expedita: dicitur *Actus primus*, ut discernatur ab ipsa actuali operatione, quae *Actus secundus* solet appellari. *Potentia passiva* est capacitas ad aliquid recipiendum, quod etiam *Actus* appellatur; sive is sit actus physicus, ut forma respectu materiae; sive sit Metaphysicus, ut existentia respectu essentiae: capacitas autem illa, quam aliquid habet ut existat, seu non repugnantia ad existendum, *Possibilitas* appellatur: Hinc omne, quod existit *ens actuale* dicitur: Omne autem quod existere non repugnat, *possibile*; quod vero repugnat existere, *impossibile* appellatur.

PROPOSITIO XVII.

Possibilitas in eo solum consistit, quod praedicata essentialia rei, quae possibilis dicitur, inter se non repugnent.

Explicatur. Rem esse possibilem est rem posse existere, seu ex suis praedicatis intrinsicis, & essentialibus non repugnare actuali suae existentiae: id est, omnia illius praedicata essentialia, ita consensu mutuo esse compatiblea, ut si ponantur a parte rei, nulla conjungentur praedicata contradictoria. Dico itaque rei possibilitatem in praedicta compatibilitate, seu non repugnantia praedicatorum essentialium unice consistere. Probatum nam in illo solo consistit possibilitas, quo praecisive posito, caeteris etiam ablatis, ponitur possibilitas; & quo ablato, caeteris adhuc remanentibus, tollitur:

34 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
litur : atqui posita tali compatibilitate , seu non repugnancia , ponitur possibilitas ; & illa sublata, tollitur : ergo in illa non repugnancia , seu compatibilitate unice consistit possibilitas.

Hinc e converso impossibilitas in eo consistit, quod prædicata rei, quæ impossibilis appellatur, sint incompatibilia , & ita inter se repugnancia , ut contradictionem involvant: & si a parte rei ponerentur, duo simul verificarentur contradictoria. Vides certe possibilitatem ita a nobis generaliter expositam, Deo itidem convenire : cum enim Deus sit ens necessarium, & actualissimum , infinite abest ab illa repugnancia ut existat. Possibilitas autem completa rerum creatarum essentialiter etiam prærequirit posse a Deo produci: impossibile enim est rem creatam, & essentialiter a Deo dependentem existere sine illa dependentia , esset enim dependens, & independens : ergo ut existat essentialiter requirit a Deo produci : ergo ut possit existere, & sit possibilis, essentialiter prærequirit posse a Deo produci.

PROPOSITIO XVIII.

Subiectum possibilitatis est essentia.

Essentia rei, ut alibi dixi, est omne illud sine quo res neque esse, neque concipi potest, ideoque dicuntur *prædicata essentialia*, ea quæ essentiam constituunt, ut satis in Logica explicatum est. Dico itaque, *Subiectum possibilitatis rei esse ejus essentiam*. Subiectum intellige, non physicum, quale est paries respectu albedinis : sed subiectum Logicum, seu prædicationis, & verificationis. Ratio conclusionis est evidens ; nam (17.) possibilitas rei est non repugnancia, seu coherentia prædicatorum essentialium rei : cum ergo de his prædicatis essentialibus verificetur præfata coherentia,

tia,

tia, seu non repugnantia; de eisdem verificabitur possibilitas: sed prædicata essentialia rei sunt ejus essentia: ergo de essentia rei verificatur possibilitas: ideoque est ejus subjectum Logicum.

PROPOSITIO XIX.

Essentia rerum in aliquo sensu sunt æternæ, ingenerabiles, & incorruptibiles.

CUM in hujusmodi quæstionibus, vocibus dumtaxat contendant Philosophi, maxime juvat vocum explanationem præmittere. Tribus itaque potissimum modis vox illa, *esse*, solet usurpari. 1. Pro existentia, sic communiter dicimus, tunc rem esse, cum existit: vocant plerique *Esse existentia*. 2. Pro rei essentia: sic dicimus cum Aristotele definitionem explicare esse rei, aut quid res sit, seu ejus quidditatem, & essentiam: ideoque id appellant *Esse quidditatis*, & *essentia*. 3. Accipitur esse pro connexionem prædicati cum subjecto, cum videlicet aliquid de ipso affirmamus, ut cum dicimus, Hominem esse animal; Terram esse sphericam, &c. His positis.

Dico 1. *Certissimum esse rerum essentias non esse ab æterno, sumto esse pro existentia.* Est enim certum res creatas non existere ab æterno; solus enim Deus ab æterno existit.

Dico 2. *Rerum essentias non habere ab æterno esse aliquod positivum, & absolutum.* Est contra aliquos asserentes essentias rerum pure possibilium habere ab æterno in se, intrinsece, & extra omnem intellectum, quoddam esse actuale absolutum, & positivum, quod *Esse essentia* appellant; diminutum tamen, quòd minus sit ente reali, & existente. Id autem falso asseri probatur, nam præterquam quod hujusmodi esse diminutum

tum concipi nullatenus possit ; si tamen daretur, esset increatum : primo, quia Deus nihil ab æterno creavit: ergo cum illud esse foret ab æterno, increatum esset, & a Deo independens. Secundo, quia si creatum esset, proculdubio per creationem haberet realem existentiam, quod a prædictis Auctoribus nec admittitur, nec admitti potest ; fictitium ergo est illud esse, idque admittere nihil præterea videtur, quàm ideas illas Platoni communiter attributas, iterum suscitare.

Dico 3. *Rerum essentias esse ab æterno objective tantum : & sumto ly esse pro connexionione prædicati cum subjecto.* Explicatur simul, & probatur. Essentia cujuslibet rei sunt illius prædicata essentialia : hæc autem ita sunt sibi mutuo cohærentia, ut si a parte rei ponantur, nullam inducant incompatibilitatem, aut contradictionem ; aliter enim essentia illa esset impossibilis. Dico igitur rerum essentias esse objective ab æterno. Ratio est, quia ab æterno est cognoscibilis hæc veritas conditionaliter exposita : si prædicata hominis, animalitas scilicet, & rationalitas, ponantur existentia, sibi apprime cohærebunt, nullamque inferent contradictionem: ab æterno ergo verum est, quod si homo ponatur existens, erit animal rationale : atqui hoc est esse objective ab æterno : ergo rerum essentia sunt objective ab æterno. Hinc hæc veritates obiectivæ : *Homo est animal rationale: Circulus est rotundus : Bis duo sunt quatuor, & similes, sunt ab æterno; sunt inquam sumto esse pro connexionione prædicati cum subjecto, quatenus nempe intellectus aliquis posset dicere : & divinus ab æterno dicit, prædicata essentialia hominis, si ponantur a parte rei nullam dicent contradictionem, imo sibi cohærebunt.*

Hinc vides quomodo propositiones aliquæ sint, ut
di-

dicitur, *æterna veritatis*: nimirum quatenus ab æterno vere dici potest subiectum, & prædicatum illarum non habere inter se incompatibilitatem; sed potius sibi invicem convenire: hujusmodi sunt propositiones illæ, in quibus definitio prædicatur de definito: ut, *Homo est animal rationale: Figura est quantitas circumscripta, &c.*

Ex dictis etiam patet, essentias solum esse ab æterno quatenus sunt possibiles, seu quatenus sunt subiectum possibilitatis; solum enim sunt ab æterno, ut dixi, quatenus ab æterno potest de illis verificari, quod, si ponantur, a parte rei nulla sequetur contradictio: sed hoc (17.) est possibilitas: ergo solum sunt ab æterno quatenus sunt possibiles.

Ex eisdem similiter colligitur, quo sensu dicatur essentias rerum esse ingenerabiles, & incorruptibiles; eo videlicet, & non alio, quo dicuntur esse æternæ: cum enim semper de illis prædicatis verificetur non repugnare, consequenter assignabile non est tempus ante quod præfata non repugnantia non verificetur; aut post quod non item verificetur: ergo essentiæ in hoc sensu nec incipiunt, neque desinunt; sicque in eodem sunt ingenerabiles, & incorruptibiles.

PROPOSITIO XX.

Hinc Ens mere possibile solum habet potentiam Logicam ut existat.

PAtet ex dictis; nam potentia illa, ratione cujus ens mere possibile dicitur posse existere, nihil aliud est præter posse componi inter se illius prædicata essentialia; seu posse hæc poni a parte rei absque ulla contradictione: id autem nullum aliud habet esse præter objectivum, logicum, seu verificationis, quatenus
sci-

38 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
scilicet vera est propositio enunciatio prædictam com-
patibilitatem prædicatorum, si a parte rei ponantur:
ergo potentia entis pure possibilis ut existat, solum
est logica, seu objectiva.

PROPOSITIO XXI.

*Hinc Ens mere possibile non est proprie, & simpli-
citer Ens.*

PAtet, nam denominatio entis simpliciter, & proprie
dicti, non aliunde peti potest, quam a proprie dic-
to essendi actu: sed hic proprie dictus essendi actus
est existentia, ut *defin. 5. initio hujus libri* diximus; nec
ante existentiam alius actus supponitur, non enim da-
tur esse essentiae diminutum, ut dixi *prop. 20.* ergo so-
lum ens existens, & reale est proprie, & simpliciter
ens: & consequenter ens mere possibile, hoc existen-
tiae actu carens, non est proprie, & simpliciter ens: ens
itaque pure possibile minus proprie, & solum per alie-
nationem dicitur ens: melius enim diceretur, quod po-
test esse ens, seu esset ens, si existeret: verum hæc sunt
de solo nomine.

PROPOSITIO XXII.

*Transitus Entis ab statu merae possibilitatis in statum
actualis existentiae non est physicus, sed
logicus.*

PRobatur, quia solus ille transitus proprie physicus,
& realis appellatur, in quo id, quod transire di-
citur, vere, ac physice est sub utroque termino, vide-
licet a quo, & ad quem transit: atqui ens sub statu me-
rae possibilitatis, qui est terminus a quo, non est vere
physice, & realiter, cum prout sub illo statu solum ha-
beat esse objectivum (19.): ergo transitus ille entis ab
statu merae possibilitatis ad statum actualis existentiae
non

non est proprie physicus. Hinc solum potest esse logicus, seu juxta nostrum modum concipiendi; quatenus scilicet intellectus noster concipit transire essentiam de statu illo meræ possibilitatis, qui solum obiectivus est, ad statum realis existentiae.

PROPOSITIO XXIII.

Hinc essentia, & existentia non distinguuntur realiter.

AD pleniorē hujus difficultatis intelligentiam, suppono 1. Per existentiam constitui rem formaliter extra causas: dixi, *formaliter*; nam per actionem sui productivam ponitur efficienter. Suppono 2. Tripliciter posse comparari essentiam, & existentiam. 1. Potest comparari essentia prout in statu puræ possibilitatis, cum existentia actuali. 2. Essentia reduplicative ut actualis, cum existentia actuali. 3. Essentia actualis specificative sumpta, id est, essentia, quæ est actualis, secundum se tantum spectata, comparari potest cum existentia actuali.

Et quidem certum est 1. Existentiam actualem distinguui realiter ab essentia pure possibili: existentia enim actualis habet esse reale: essentia vero pure possibilis non habet esse reale; sed tantum obiectivum: ergo distinguuntur realiter tamquam ens a non ente. Certum etiam est 2. Essentiam prout actualem reduplicative identificari, non solum realiter, verum & per rationem inadæquate cum existentia: essentia enim prout actualis, est essentia formaliter ut existens; ut existens autem includit essentialiter existentiam. Solum itaque potest in dubium verti, utrum essentia actualis: ver. gr. Petri, realiter distinguatur ab existentia ejusdem Petri. Quoniam vero duplex est distinctio realis,

lis, alia quæ major, & entitativa appellatur, quæ videlicet reperitur inter duas entitates; alia vero, quæ dicitur minor, seu modalis, & solet communiter admitti inter rem, & modum: de utraque dubitari potest, reperiturne inter essentiam, & existentiam. Id autem acriter disputatur in Scholis præsertim a tempore Angelici Doctoris. Thomistæ communiter distinctionem realem adstruunt inter essentiam, & existentiam; non quidem entitativam, si paucos excipias; sed realem modalem. Alii vero e contra, solam distinctionem rationis tuentur, nec aliam fuisse affirmant mentem Divi Thomæ, dum in plerisque locis asserit creaturarum existentiam esse aliud ab earumdem essentia. His positis.

Dico 1. *Essentiam actualem non distingui realiter entitative ab existentia.* Probatur 1. Nam quælibet res creata per suam entitatem constituitur formaliter in actu, & extra causas: sed quælibet res ponitur formaliter in actu, & extra causas per existentiam: ergo existentia est realiter ipsamet entitas rei. Minor est certa. Probatur major. Per illud formaliter ponitur res in actu, & extra suas causas, quod terminat actionem suarum causarum: atqui entitas rei terminat actionem suarum causarum: ergo res per suam entitatem constituitur formaliter in actu, & extra suas causas. Minor probatur; nam illud terminat actionem causarum, quod fit, & producitur ab illis: atqui quod fit, & producitur a causis, est ipsa entitas rei: ergo entitas rei terminat actionem causarum. Probatur minor, si entitas rei non fieret, sequeretur entitatem esse improducibilem, increatam, & æternam, non tantum objective, sed realiter positive, &c. sed hoc est falsum (19.): ergo entitas rei est quod producitur.

Probatur 2. Si essentia, & existentia distinguerentur

rea-

realiter entitative, essent duæ res realiter distinctæ, & per consequens possent divinitus existere separata. Quid enim hanc separationem prohiberet? Ergo essentia existeret sine existentia, quod implicat: existeret enim, ut supponitur; & non existeret, quia non haberet existentiam.

Probatur 3. Vel essentia illa, quam dicis realiter entitative distingui ab existentia, est essentia actualis, vel tantum possibilis: si possibilis, distinguetur ab existentia tamquam non ens ab ente, de quo non est quæstio: si actualis, ergo prout distincta ab existentia habet actualitatem, & est extra causas: habet ergo illam ex se, & absque alia existentia realiter distincta.

Dices cum aliquibus, essentiam seorsim ab existentia esse actualem, non quidem actualitate existentia, seu in actu secundo; sed actualitate essentia, seu in actu primo. Sed contra 1. quia omnis actualitas est in actu secundo; & distinguere actualitatem in actu primo ab actualitate in actu secundo, nihil aliud esse videtur, præter res alioquin satis perspicuas, hujusmodi verbis reddere obscuras. 2. Quia, vel essentia per illam actualitatem, quam vocant essentia, est actualis, & extra causas, vel non; si hoc secundum dicatur: ergo est tantum possibilis; si dicatur primum: ergo per illam actualitatem ponitur essentia formaliter extra causas: ergo hæc actualitas est existentia; sed hæc actualitas est realiter ipsa essentia: ergo essentia identificatur realiter cum sua existentia.

Dices cum aliis: Essentiam actualem, specificativam, distingui realiter ab existentia; fieri tamen actualem formaliter per existentiam, quam recipit: unde ex se actualis non est, & extra causas, nisi per existentiam. Sed contra, quia potentia, quæ recipit aliquam

per-

42 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
perfectionem, necesse est ut præsupponatur existens: qualiter enim realis illa perfectio recipi poterit in subiecto non existente? Ergo ut essentia recipiat existentiam debet existere ante quam habeat existentiam, quod implicat. Respondent sufficere, quod essentia pro primo instanti reali habeat existentiam, quam recipit, ut sit subiectum illius: licet autem aliqua in hoc instanti concipiatur prioritas essentiæ respectu existentia, quam recipit; pro illo tamen priori non est essentia formaliter extra causas; sed initiative solum, & vialiter, quatenus scilicet tendit ad existentiam recipiendam ab agente pro posteriori naturæ; hocque sufficere ut essentia pro illo priori non sit nihil. Sed contra; nam status ille vialis, ut ajunt, vel fictus est, solumque ad id excogitatus, ut effugiatur vis argumenti; vel est quid reale, & actuale: si ergo quid sit actuale: ergo essentia in illo statu jam est actualis ex se ante existentiam: essentia igitur est actualis per existentiam sibi realiter identificatam.

Probatur 4. Nam illa existentia realiter distincta ab essentia necessario est aliqua realitas: ergo prout distincta realiter ab essentia, habet essentiam: vel ergo existentia realiter distinguitur ab hac secunda essentia; vel non distinguitur; si non distinguitur: ergo hæc essentia, & existentia non distinguuntur: & nulla est ratio cur de cæteris idem non dicatur. Si distinguitur, iterum dicam, hanc existentiam habere realitatem, & essentiam, a qua, si distinguatur, iterum habet essentiam ab illa distinctam, & sic in infinitum: ergo ut hoc inconueniens vitetur, dicendum erit essentiam existentia existere formaliter per se ipsam, & non per aliquid distinctum: ergo similiter cæteræ essentia.

Probatur 5. Qui asserit duas res inter se distingui,
illud

illud certe tenetur demonstrare, ostenso aliquo saltim distinctionis realis signo, ex his quæ postea ex communi Philosophorum sensu trademus: sed nulla ratio satis idonea evincit realem distinctionem inter essentiam, & existentiam; nullumque distinctionis signum præferre videntur, ut ex his quæ ab adversariis objiciuntur statim patebit: ergo absque fundamento admittitur talis distinctio.

Dico 2. *Existencia non distinguitur ab essentia distinctione reali minori, seu modali.* Probatur, quia, si hujusmodi distinctione distingueretur, certe essentia esset res, & existentia modus ejus: Res autem, & modus ejus ita se habent, ut modus nullatenus valeat existere sine re cujus est modus; res vero possit sine illo modo existere; ut patet in unione, & extremis unitis; etenim quoniam unio est modus extremorum, licet ipsa sine extremis esse non possit; possunt tamen extrema esse sine unione: ergo, si essentia esset res, & existentia modus ejus, licet existentia non posset existere sine essentia; essentia tamen existere posset sine existentia, quod aperte est absurdum: non ergo existentia est modus realiter ab essentia distinctus, adhuc illa minori distinctione, quæ admitti solet inter rem, ejusque modum. Sed nunc præcipuas adversariorum objectiones solvamus.

Objiciunt 1. Id quod recipitur, & illud in quo recipitur, distinguuntur realiter: sed essentia creata recipit existentiam, & hæc in illa recipitur: ergo essentia, & existentia realiter distinguuntur. Minor patet, nam essentiam creatam poni realiter extra causas, est recipere esse, seu existentiam a Deo: ergo existentia recipitur in essentia. Resp. distinguens minorem: essentia creata recipit existentiam realiter, ita ut sit subiectum

rea-

44 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
reale existentiae, nego. Recipit existentiam formaliter,
& per nostrum modum concipiendi, quia nempe illam
ita concipimus, ac si esset subiectum recipiens existen-
tiam, concedo. Poni itaque essentiam actualiter extra
causas, est fieri existentem a suis causis, & transire ab
esse possibili ad actuale: hic autem transitus, ut dixi
prop. 22. solummodo logicus est, seu objectivus. Quo-
niam vero communiter dicitur, essentiam recipere in
hoc transitu existentiam a suis causis, oportet hunc
loquendi modum paululum explicare, ut æquivoca-
tio, quæ hic subrepere potest, procul abigatur.

Advertendum itaque est, nos, eatenus de rebus lo-
qui, quatenus eas concipimus: quoties autem essentia,
quæ pure possibilis erat, producitur, & fit actualis, con-
cipimus fieri quoddam, quasi concretum, ex essentia
illa tamquam subiecto, & ex actuali existentia, tam-
quam superveniente forma: nec in hoc solum casu; ve-
rum, & in aliis rebus similiter procedimus: prædicata
enim essentialia, ver. gr. substantialitatem, & immate-
rialitatem, concipimus in unum conjungi, & eatenus
constituere essentiam Angeli in ratione substantiæ im-
materialis. Hunc tamen imperfectum concipiendi mo-
dum facile corrigit Philosophus, dum advertit, prædi-
cata essentialia, substantialitatem nempe, & immateria-
litatem, & sic de aliis, non ita ad invicem conjungi,
quasi hæc sit vera extremorum realiter distinctorum
unio; sed potius constituere essentiam simplicem An-
geli per entitativam eorundem identitatem. Similiter
igitur emendabit Philosophus modum illum, quo con-
cepit essentiam rei fieri existentem per receptionem
existentiæ, advertens scilicet existentiam actualem con-
stituere rem in ratione existentis, non quidem per rea-
lem sui unionem cum illa; sed per veram, & realem
cum

cum essentia idemtitatem; Imo in hoc ultimo conceptu se se ulterius firmabit Philosophus, dum certo cognoscit essentiam ante actualem existentiam esse nihil: & consequenter, si existentia realiter conjungeretur cum prædicta essentia, conjungeretur realiter cum nihilo, quod, quam sit absurdum, quisque videt.

Objicies 2. Quod est indifferens ad aliquid, & ad ejus oppositum, realiter ab eo distinguitur: sed essentia creata est indifferens ad existendum, & non existendum: ergo essentia realiter distinguitur ab existentia. Resp. distinguens majorem; quod est indifferens realiter, & subjective ad aliquid, & ejus oppositum distinguitur realiter ab illo, concedo: quod est indifferens tantum objective, nego: & distincta similiter minori, nego consequentiam. Dicimus enim, essentiam, ver. gr. Angeli esse indifferentem ut existat, aut non existat, quia concipimus prædicata essentialia Angeli solum quatenus existere non repugnant: hoc autem nullatenus arguit distinctionem realem inter prædicata essentialia, & existentiam; sed tantum distinctionem rationis.

Instabis: nihil concipi potest cum opposito ejus cui identificatur; sed essentia concipi potest cum opposito existentie, cum nempe concipitur ut non existens, seu ut pure possibilis: ergo essentia non identificatur realiter cum existentia. Respondeo permissa majori, distinguo minorem, essentia possibilis potest concipi cum non existentia possibili; & essentia actualis, cum non existentia actuali, nego: potest concipi essentia possibilis cum non existentia actuali, concedo, & nego consequentiam. Iterum instabis: Essentia possibilis potest concipi cum non existentia actuali: ergo essentia possibilis realiter distinguitur ab existentia actuali: sed

essentia possibilis est eadem, quæ postea est actualis: ergo essentia actualis realiter distinguitur ab existentia actuali. Respondeo, essentiam possibilem realiter quidem distingui ab existentia actuali: eodem scilicet modo, quo essentia possibilis distinguitur ab actuali: videlicet ut non ens ab ente: unde in forma respondens, distinguo minorem subsumtam: Essentia possibilis est eadem, quæ postea est actualis, eadem, inquam, objective concedo; realiter nego: id est; eadem prædicata, quæ antequam existant, cognoscuntur ut non repugnantia existere, eadem postea actualiter existunt: ceterum cum illa prædicata ante existentiam essent nihil, certe ipsa cum existunt, a se ipsis non existentibus, ceu ens a non ente, realiter distinguuntur. Quid? quod instantia æque premit adversarios, quantumvis essentiam realiter ab existentia distinguant: essentia enim ipsius existentie ab ea realiter non distinguitur, & tamen cum concipitur ut mere possibilis, concipitur cum non existentia, quæ secum realiter identificatur.

Objicies 3. Essentiæ rerum sunt ab æterno; existentia vero earundem sunt in tempore: ergo realiter distinguuntur. Respondeo distinguens primam partem antecedentis: essentiæ sunt ab æterno possibiliter, & objective concedo; aliter, nego: & concessa secunda parte, nego consequentiam. Nam quemadmodum rerum essentiæ sunt ab æterno possibiliter, & objective, etiam earundem existentia sunt ab æterno possibiliter, & objective: & eodem modo quo existentia sunt in tempore, nempe actualiter, sunt etiam actualiter essentiæ: ex quo minime sequitur, essentiam actualem distingui a sua existentia; sed ad summum distingui ab existentia possibili, quemadmodum & ab ipsa essentia possibili, ut ens a non ente, ut sæpius diximus.

Ob-

Objicies 4. Si existentia, & essentia creatæ essent realiter idem, creatura existeret per suam essentiam: ideoque non minus esset ens per essentiam, quàm Deus: hoc autem admitti non potest: ergo fatendum est, essentiam, & existentiam in creaturis realiter distingui. Huic difficultati, quæ potissima est ex iis, quæ contra nostrum assertum objiciuntur, tripliciter possumus respondere.

Respondeo itaque 1. Distinguens majorem, creatura existeret per suam essentiam realiter, concedo; formaliter, nego. Deus autem non solum realiter; verum, & formalissime per suam essentiam existit, ita ut formaliter sit suum esse, quod sic amplius explico. Deus existit per suam essentiam, non solum quia essentia divina est realiter idem cum sua existentia; sed quia Deus est, seu habens essentiam Dei, quæ cum in suo conceptu complectatur omnem perfectionem, complectitur etiam existentiam omnium perfectionum potissimam; creatura vero, ver. gr. Angelus, habet existentiam, non ex eo præcisse quod Angelus sit, seu essentia angelica: cum enim ens finitum sit, atque limitatum, in conceptu ejus essentiæ non includitur omnis perfectio, sicque non includitur in eo actualis existentia: imo de facto absque ea concipitur Angelus, sicque non est suum esse, neque essentialiter existit sicut Deus.

Respondeo 2. Paulo aliter distinguens minorem: si existentia, & essentia creatæ essent idem realiter, creatura existeret per suam essentiam, id est, esset illi essentielle, ac necessarium existere, nego: id est, cum existit, esset realiter ipsa existentia, concedo: & negata in hoc secundo sensu minori, nego consequentiam. Patitur enim hoc argumentum instantiam in ipsa existentia creata: hæc enim suam habet essentiam, hanc-

que a se realiter indistinctam; nec tamen inde inferatur existentiam creatam necessario, & essentialiter existere, sicut Deus.

Respondeo 3. Distinguens eandem majorem, creatura existeret per suam essentiam tamquam per rationem adequatam existendi, nego; tamquam per inadæquatam, concedo, & nego consequentiam. Deus itaque ita per essentiam existit, ut ipsi sua essentia sit adæquata ratio existendi: adæquata, inquam, quasi in omni genere causæ: Existit enim per suam essentiam quasi in genere causæ efficientis, quatenus nullam agnoscit existentia suæ causam efficientem: tum in genere causæ finalis, quia propter se ipsum existit: tum exemplaris, quia non ad alienum aliquod exemplar comparatur: tum materialis, quia nec ex aliquo, neque ex nihilo facta est: ac demum in genere causæ formalis, quia existentia est ipsa sua essentia. E contra vero licet essentia creaturæ realiter sit idem cum sua existentia; non tamen ejus essentia est adæquata ratio existendi, sed tantum ad summum in genere causæ formalis, nam habet ejus causam efficientem scilicet Deum; materialem, seu quasi materialem ipsum nihilum, ex quo per creationem educta est: exemplarem similiter, & finalem ipsum Deum: sub tanto itaque discrimine nullatenus timendum est, ne creatura ex suis prædicatis intrinsicis, ita limitata, ad divinitatis culmen assurgat; eo solo titulo, quod ejus essentia realiter cum existentia identificetur.

PROPOSITIO XXIV.

Essentia, & existentia creatæ distinguuntur formaliter, logice, seu juxta nostrum modum concipiendi.

Pro-

PROBATUR 1. Nam *existens* concipitur à nobis velut concretum constans ex eo quod existit, & forma existendi, quæ *existentia* appellatur: ergo eo ipso potest intellectus abstrahere formam illam, seu existentiam, sicut in aliis, quæ per modum concreti concipiuntur: sed hoc sufficit ad distinctionem formalem secundum nostrum modum concipiendi: ergo essentia, & existentia formaliter, seu logice, distinguuntur.

Probatur 2. quia essentia, & existentia per diversas ideas concipiuntur, habentque, ut vidimus, diversas definitiones formales: ergo distinguuntur formaliter, seu ex modo concipiendi. Confirmatur; nam experientia constat, nos sæpissime cognoscere Hominem, vel Equum, nihil cogitando expresse de illius existentia: atque illorum prædicata essentialia, affectiones, & attributa, ita a nobis scrutari, ut omnino præscindamus de eorumdem existentia, quod ad præfatam distinctionem rationis sufficere inferius patebit.

C A P U T IV.

De Ente non positivo.

SATIS certe mirari non possum, cum Philosophia tam multa, scituque tam digna in suis recessibus recondat, hæc ita in Scholis prætermittant Philosophi, ut ex limine adhuc insalutata relinquunt: ita vero se suosque discipulos ad inania quædam deducant, ut quasi ludentes in nihilo, tempus inutiliter terant in discutiendis iis, quæ entia nec sunt, nec esse possunt; sed cuncta figmenta, ac merum nihil; ne tamen hæc intacta omnino relinquere videar, si quid in-

50 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
inter tot futilia reperiatur, quod omnino contemnen-
dum non sit, hic paucis aperiam.

PROPOSITIO XXV.

*Explicatur quid, & quotuplex sit Ens non posi-
tivum.*

1. **E**NS non positivum est ens per negationem signi-
ficatum. Hinc nihil est distinctum ab actu in-
tellectus negante, re negata, & subiecto positivo, de
quo negatur; ut cum dicimus noctu esse tenebras,
nihil præterea dicimus, nisi in aëre non dari lucem:
ubi vides solum concurrere actum intellectus negan-
tem, lucem negatam, & aërem, de quo negatur ha-
bere lucem.

2. Ens non positivum dividitur in negativum, &
privativum; seu potius in negationem, & privatio-
nem. *Negatio est carentia, seu non esse rei in subiecto
incapaci illius rei: ut non visio, seu carentia visionis
in lapide est negatio, quia scilicet lapis incapax est
visionis. Privatio vero est carentia, seu non esse rei in
subiecto illius capaci: sic carentia visus, seu non visio
in homine, ratione cuius dicitur cæcus, est privatio,
quia homo capax est visionis illius, qua caret. Præte-
rea etiam dicitur ens non positivum id, quod ens fic-
tum ab intellectu, seu ens rationis solet appellari, de
quo in propositione sequente.*

PROPOSITIO XXVI.

Explicatur quid, & quotuplex sit ens rationis.

ENS rationis, si nominis interpretationem attenda-
mus, idem est ac ens ad intellectum, seu ratio-
nem pertinens. Potest autem aliquid ad intellectum,
seu rationem tripliciter pertinere, nempe, *effective,*
sub-

subjective, & objective. Ens rationis *effective* est illud, quod ab intellectu efficitur, quales sunt actus ab eo elicit, ut apprehensiones, iudicia, argumentationes, &c. Ens rationis *subjective* est illud, quod in ratione, seu intellectu est tamquam in subiecto: sic habitus scientificus est *subjective* ens rationis, quia est in intellectu tamquam in subiecto. Ens rationis *objective* est quidquid obiectum est intellectus, seu ab illo cognoscitur: ver. gr. cum quis cognoscit Solem, dicitur Solem esse *objective* in intellectu illum cognoscentis. Tripliciter autem id potest intelligi; nam vel illud, quod cognoscitur, habet esse extra intellectum, ut in exemplo adlato, tunc autem absolute est ens reale; vel licet actu non habeat esse extra intellectum; potest tamen illud habere: & hoc ab aliquibus ens rationis appellatur, quoniam tenent ens rationis esse illud *quod tantum habet esse objective in intellectu*: seu quod nullum habet esse actuale præter esse cognitum, qualiter esse omnia pure possibilis superius diximus. Tandem vel id quod ab intellectu cognoscitur, est impossibile: ideoque præter esse obiectivum nullum aliud esse habet, sed nec habere potest: & hoc est quod communiter *ens rationis absolute*, & in toto rigore dicitur: ideoque definiri solet, *Quod tantum habet, & habere potest esse objective in intellectu*; seu ut aliis placet: *Impossibile cognitum*.

Ingens solet hic agitari quæstio, an videlicet admitti debeant huiusmodi entia rationis: & quidem cum nihil aliud sint præter impossibilia cognita, si hæc ab intellectu cognosci possunt, admittenda erunt entia rationis; secus vero si ab intellectu non possint impossibilia cognosci. Quid autem in hoc dicendum videatur infra dicetur.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

LIBER II.

DE PROPRIETATIBUS ENTIS.

TRES communiter assignantur proprietates universalissimæ Entis, nimirum *veritas*, *bonitas*, & *unitas*, quarum ratione quodlibet ens dicitur sive *verum*, *bonum*, & *unum*. Has autem esse veras entis proprietates tenent communiter Philosophi. Licet enim, ut ex earundem explicatione patebit, nihil addant supra ens, quod ab ente realiter, aut ex natura rei distinguatur; ad hoc tamen ut proprietatum nomine donentur, sufficit ut soli enti necessario conveniant; ac præterea ita præsupponant entis rationem, penes conceptum habentis esse constitutam, ut ex ea, ceu medio probativo a priori, transeat intellectus ad explicitam earundem conceptionem.

CAPUT I.

De Veritate, prima proprietate Entis.

DUPLEX distingui solet *veritas*, alia *formalis*, quæ & *veritas in representando* appellatur, estque propria solius cognitionis se se objecto conformantis, dum illud sicuti est representat: alia *transcendentalis*, quæ & *veritas entitativa*, & *in essendo* communiter dicitur, convenitque omni enti: licet autem sola hæc *veritas* sit entis proprietas: de utraque

que tamen agemus, tum quod formalis ad plenior
rem veritatis transcendentalis notitiam conducat: tum
quod intra metaphysicam abstractionem contineatur.

§. I.

De Veritate transcendentali.

PROPOSITIO I.

Veritas transcendentalis est ratio illa, per quam quodlibet ens est intrinsece id quod esse debet: cum aliqua tamen connotatione ad potentiam cognoscitivam.

Explicatur. Veritas hæc transcendentalis, & entitativa est id ratione cujus quodlibet ens dicitur verum, seu vere esse tale ens: sic dicitur verum aurum, quod omnes illas habet perfectiones, quæ ad verum aurum requiruntur, & quarum vel si una deficiat, falsum, atque illegitimum censeatur: omne itaque ens ea ratione verum est, qua nihil ei deficit ex his, quæ ut tale sit ens necessario requiruntur. Quoniam vero hoc ipso quodlibet ens propriam sui ideam, veramque sui cognitionem natum est ingenerare, ideo dixi veritatem transcendentalem, seu entitativam in eo stare, quod videlicet ens sit essentialiter, & intrinsece id quod esse debet, cum aliqua tamen connotatione potentia cognoscitivæ: sic tenent plerique Auctores, licet in modo explicandi aliquantulum dissentire videantur.

Id autem probatur, nam per illud constituitur quodlibet ens in ratione veri, per quod distinguitur, tum ab ente ficto, seu non ente, tum ab omni alio quod non sit illud ens: sed ab his tantum distinguitur, quia intrinsece habet quidquid requiritur, ut sit tale ens: ergo in hoc stat veritas ejusdem entitativa. Addidi vero, cum

ali-

aliqua tamen connotatione, seu habitudine ad potentiam cognoscitivam: noster enim intellectus, cum ens, non utcumque, sed tamquam verum cognoscit, prædictas ejusdem essentielles perfectiones exprimit, quatenus fundare natæ sunt veram illius entis cognitionem, & ideam.

Hinc patet qualiter esse verum, sit vera entis proprietas: cognita namque ab intellectu entis quidditate, rectè ex ea colligit esse verum: seu ex eo quod habeat quidquid habere debet ut tale sit ens, infert natum esse ut cognoscatur, veraque illius habeatur idea: quod sufficere ut proprietas, seu passio entis dicatur, jam supra diximus.

PROPOSITIO II.

Hinc Veritas transcendentalis est quid positivum.

PAtet nam, ut vidimus, veritas transcendentalis est id quo quodlibet ens est verè tale ens: hoc autem est quid positivum, ipsa videlicet illius entis prædicta essentialia. Præterea, quia nihil est quod positivum non sit; etiam enim quæ dicuntur negativa, nihil sunt præter negationes entis positivi (25. lib. 1.): ergo veritas est aliquid positivum.

PROPOSITIO III.

Hinc Veritas transcendentalis est secundum se quid absolutum.

PAtet ex dictis, nam illud quo quodlibet ens habet omnes illas perfectiones, quas debet habere, ut sit quod est, est secundum se quid absolutum: sed veritas transcendentalis est illud quo ens habet prædictas perfectiones, quas debet habere: ergo secundum se est quid absolutum. Nec contra hoc quicquam facit connotatio

tio

tio illa ad potentiam cognoscitivam, quam supra diximus: ea enim solum est expressio illa, qua cognoscimus ens, taliter ut diximus constitutum, aptum esse fundare veram sui aestimationem, seu ideam.

PROPOSITIO IV.

Hinc Veritas transcendentalis soli enti reali convenit.

COLLIGITUR etiam evidenter ex dictis: cum enim veritas transcendentalis consistat in illis prædicatis entis, quibus est id quod est, & esse debet, illud solummodo erit transcendentaliter verum, quod prædicata illa habet, quibus sit illud quod esse debet: sed solum ens reale habet illa prædicata, utpote quod solum sit verum, & proprium ens: ergo soli enti reali convenit transcendentalis illa veritas, quæ est entis proprietas.

Hinc enti mere possibili non convenit; cum (21.) non sit proprie, & simpliciter ens. Dices ens mere possibile potest cognosci, imo de facto cognoscitur: ergo est transcendentaliter verum. Resp. concessio antecedenti, negans consequentiam: ad hoc enim ut possit cognosci sufficit, ut quemadmodum potest esse ens, possit consequenter esse transcendentaliter verum: cognosci namque possibile, nihil est præter dari cognitionem dicentem, posse absque ulla contradictione poni a parte rei prædicata illa ipsum in suo vero esse constituentia, seu quibus positus, erit tale ens. Hinc multo minus veritas hæc transcendentalis potest impossibili convenire; cum enim nulla habeat prædicata, imo nec habere possit, certe veritatem transcendentalem in illis sitam habere nequit; si enim ens non est, nec esse potest, qualiter verum ens poterit esse? neque ullas habere proprietates:
nam

56 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
nam juxta satis vulgare proloquium: *Non entis nulla
sunt proprietates.*

PROPOSITIO V.

Nulla datur falsitas transcendentalis.

PAtet, nam omne ens est transcendentaliter verum,
ut constat ex dictis: ergo nullum ens est transcen-
dentaliter falsum. Probatur consequentia, quia esse
ens transcendentaliter verum, est habere quidquid ha-
bere debet ut sit tale ens: ergo ut aliquod ens sit trans-
cendentaliter falsum, opus est ut aliquo careat ex his,
quæ ut sit tale ens habere debet: sed omne ens habet
quidquid requiritur ut sit tale ens, nihilque deficit ex
his quæ ad id muneris requiruntur: ergo nullum ens
est transcendentaliter falsum.

Dices Auricalchum aurum falsum appellari, quòd
cum perfectiones non habeat, quæ ad verum aurum re-
quiruntur; auri tamen speciem præ se ferat: hæc autem
falsitas alia esse nequit nisi transcendentalis: ergo datur
falsitas transcendentalis. Resp. Auricalchum esse verum
Auricalchum, habet enim quidquid, ut tale sit, debet
habere; dicitur vero falsum aurum, quatenus per ex-
teriorem sui speciem præbet intellectui occasionem er-
roris, cum nempe, illa specie deceptus, judicat esse
aurum, quod tale non est: neque in hoc est aliqua dif-
ficultas.

PROPOSITIO VI.

Hinc impossibile non potest cognosci.

Varii varie in hoc puncto sentiunt, seu potius lo-
quuntur; quod tamen mihi verosimilius videat-
ur, paucis aperio. Dico itaque, *Impossibile proprie lo-
quendo non posse cognosci.* Probatur I. Omne enim co-
gnoscibile oportet esse transcendentaliter verum: nihil
enim

enim aliter est cognoscibile, nisi quatenus ejus idea potest ab intellectu efformari, quæ certe expressio quædam est prædicatorum illud, quod cognoscitur, in suo esse intrinsece constituentium: sed (4.) impossibile non est transcendentaliter verum: ergo cognoscibile non est: & consequenter nequit cognosci.

Probatur 2. Impossibile, est purum nihil: sed purum nihil non potest cognosci: ergo neque impossibile. Probatur minor, nam intellectus non aliter quicquam cognoscit, nisi ejus imaginem exprimens: sed pure nihili imaginem nequit exprimere: ergo illud non potest cognoscere. Minor probatur. Dum quis alicujus objecti imaginem exprimit, potest super illam reflectere, atque dicere apud se qualiter se habeat talis imago: sed nemo potest similiter reflectere supra imaginem nihili, neque hanc dicere qualiter se habeat; ergo nequit exprimere imaginem puri nihili.

Dices nihilum cognosci ad modum entis. Cæterum quis non videat hoc non esse cognoscere nihilum; intellectus enim non aliter sic imaginem nihili representaret, quam qui pingeret hominem ad modum Leonis, qui solum Leonis imaginem in tabula exhiberet; non autem hominis: quemadmodum itaque qui hoc modo pingeret hominem, non hominem ad modum Leonis; sed tantum Leonis exprimeret effigiem: ita & qui vellet apprehendere nihilum ad modum entis, non certe nihilum, sed reale ens sua cognitione exprimeret: ergo nullatenus valet intellectus nihilum cognoscere: & consequenter neque impossibile.

Confirmatur. Si conciperetur homo tamquam Leo, vel formaretur idea solius hominis, & sic non representaretur Leo, & consequenter neque homo tamquam Leo; ad hoc enim opus erat, ut etiam Leo conciperetur:

tur:

tur: vel dum conciperetur homo tamquam Leo, formaretur idea quædam hominis habentis formam exteriorem Leonis: & sic representaretur aliquid possibile: potest enim Deus producere hominem habentem exteriorem formam Leonis: quod si sic homo produci non possit, certe res concepta non erit homo: & consequenter nec conciperetur homo tamquam Leo: vel tandem formatis conceptibus hominis, & Leonis omnino diversis, intellectus judicaret hominem esse Leonem: quod quidem minime judicare potest; siquidem in idea formali hominis essentialiter clauditur rationale; in idea vero Leonis, irrationale: est autem impossibile ut intellectus judicet rationale, ut tale cognitum, esse irrationale cognitum, ut tale: ergo nullo modo potest impossibile ad modum entis realis cognosci.

Objicies 1. Philosophi recte judicantes discernunt verum a falso: & possibile ab impossibili: sed hoc aliter discernere non possunt quam utrumque cognoscentes: ergo cognoscunt impossibile. *Resp.* negans minorem: discernentes enim possibile ab impossibili non utrumque cognoscunt, sed tantum unum, scilicet impossibile; impossibile vero, cum sit purum nihil, concipere non possunt: imo ex eo quod eorundem intellectus nequeat impossibile cognoscere, statuunt illud esse purum nihil; quod vero intelligere valent, judicant esse, aut saltim esse posse quid reale: sicque adstruunt ingens illud discrimen inter ens, & non ens; possibile, & impossibile.

Objicies 2. Dum dicimus, *Petrus lapis est impossibilis*, cognoscimus subjectum, de quo asserimus esse impossibile: atqui subjectum illud est impossibile: ergo cognoscimus impossibile. *Resp.* Prædictum actum cognoscere ex parte subjecti Petrum realem, & lapidem

rea-

realem, & identitatem realem, quam de ipsis negat, imo iudicat eisdem convenire non posse: sicque totum quod ex parte subjecti cognoscitur per illum actum, est reale. Cæterum, si dum asseris in his, & similibus casibus impossibile cognosci, nihil præterea velis, quam quod intellectus cognoscat incompatibilia esse prædicata hominis, & lapidis, & prorsus inconiungibilia, ne de nomine ulterius contendamus, tibi ultro concedam.

Ex dictis tandem colligitur, non dari ens rationis; nam si daretur esset impossibile cognitum: (26. lib. 1.) sed impossibile non potest cognosci, ut probatum est: ergo non datur ens rationis: nimium tamen in his tricis immorati sumus.

§. II.

De Veritate formali.

Veritas formalis est conformitas cognitionis cum objecto: cum nempe hoc ita se habet, sicut per cognitionem exprimitur: quemadmodum & e converso Falsitas est difformitas cognitionis cum objecto; cum videlicet istud aliter se habet quam per cognitionem exprimitur. Circa hanc itaque Veritatem formalem aliqua solent disputari, quæ hic breviter percurram.

PROPOSITIO VII.

Veritas Formalis est ipsemet actus intellectus quatenus connotans objectum sicuti est in se.

ITa plerique Philosophi, cum eximio Doct. Suarez. Probatur, nam præcise posito actu, & objecto ita se habente, sicut exprimitur per actum, iam inest actui conformitas cum objecto: sed hæc conformitas est veritas formalis: ergo hæc essentialiter stat in ipso actu connotante objectum, sicuti est in se. Hinc veritas for-

ma-

malis duo includit, nempe actum, & objectum ita se habens sicut exprimitur per actum. Hinc veritas formalis tantum inadæquate identficatur cum actu intellectus: id est, partim cum illo identficatur, utpote includit ipsum actum; partim vero ab eo distinguitur, quatenus videlicet importat objectum ab actu distinctum.

PROPOSITIO VIII.

Hinc Veritas non est essentialis actui.

PAtet, nam veritas formalis præter actum intellectus claudit aliquid ab illo distinctum, nempe objectum ita se habens sicut per actum exprimitur: ergo deficiente objecto, id est, si aliter se habeat, atque exprimitur per actum, deficiet veritas in actu: ergo non est essentialiter, & ex suis prædicatis intrinsecis verus. Confirmatur. Actus dicens, *Petrus currit*, currente Petro est verus; & idem actus intrinsece immutatus, fuisset falsus, Petro non currente: ergo talis actus non est essentialiter verus.

Neque dici valet, fore actum diversum, Petro non currente, ab eo qui elicitus fuit currente Petro: non, inquam, id dici potest; aliter enim omnis propositio foret necessaria: ergo actus ille, quem nimium præcipitanter quis eliceret, affirmans, Petrum currere, idem omnino esset Petro currente, aut non currente. Ratio autem hujus rei esse potest, quia essentia illius actus est repræsentare cursum Petri, quem æque repræsentaret currente Petro, quam non currente: Petro autem currente, propositio est vera, quia conformatur cum objecto; ipso vero non currente, est falsa, quia cum ipso non conformatur.

PRO-

PROPOSITIO IX.

Aliqua propositiones sunt necessario verae; aliae vero tantum contingenter.

A Liquas propositiones esse necessario veras; alias autem solummodo contingenter, compertum est: hoc autem non aliunde, quam ab objecti conditione provenit: cum enim veritas formalis praeter actum intellectus includat objectum, se habens sicut ab actu exprimitur, praefatam veritatis, seu falsitatis necessitatem, aut contingentiam, ab objecti conditione exhauriant, necesse est. Vides nos de creata cognitione loquutos: certum est enim divinam cognitionem, quae fons est, & origo totius veritatis, per se ipsam essentialiter esse veram, nec posse subesse falso.

Dico itaque 1. *In materia necessaria, vel impossibili, propositio, quae est vera, est necessario vera: & quae falsa, necessario falsa.* Ratio est, quia in propositionibus de materia necessaria, praedicatum inest necessario subjecto: igitur cum dicitur inesse, propositio est necessario vera; & cum negatur inesse, propositio est necessario falsa: sic, *Homo est rationalis*, est necessario vera: & eius contradictoria, necessario falsa. Idem dic de propositionibus de materia impossibili.

Dico 2. *In materia contingenti, propositio non est necessario vera, neque necessario falsa.* Cum enim praedicatum non insit necessario subjecto; si insit, propositio affirmativa erit vera; & si non insit, erit falsa; sed praedictum praedicatum potest inesse, aut non inesse subjecto: ergo propositio potest esse vera, vel falsa: sic cum dico, *Sortes sedet*, sedente Sorte eo tempore, de quo loquitur propositio, erit vera; eo autem tempore, si non sedeat, erit falsa. Dices ex suppositione quod

Sortes sedeat, necessarium est sedere: ergo propositio, quæ sub hac suppositione loquitur, erit necessariò vera. Fateor quidem esse necessariò veram ex suppositione quod vera sit, & in sensu composito; non autem est necessariò vera absolute, & in sensu; ut ajunt, diviso: quemadmodum enim Sortes sedens ex suppositione quod sedeat, necessariò sedet, & hoc non tollit quod libere, & contingenter sedeat, quia absolute, & in sensu diviso potest non sedere, sic & propositio, Sortis sessionem affirmans, licet in sensu composito sit necessariò vera; in sensu tamen diviso solum est contingenter vera. Quod inde evidentius patet, quòd nempe propositio dicens, Sortem sedere, ex suppositione quod sedeat, est necessariò vera, utpote de materia necessaria, necessarium enim est Sortem sedere ex suppositione quod sedeat; neque enim possibile est sedere simul, & non sedere.

PROPOSITIO X.

Propositio semel vera nequit mutari in falsam, neque e converso.

Est contra plerosque Auctores præcipue Thomistas. Et quidem, si actus intellectus instantaneus sit, minimeque successivus, de quo suo loco, certum est, eum qui semel verus est, non posse in falsum transire, neque qui semel falsus, in verum: cum enim unico instanti duret, si in illo verus sit actus, nullum superest instans in quo falsus esse possit; quemadmodum si falsus sit, nullum est aliud, in quo possit esse verus. Demus tamen actum non instantaneum; sed successivum esse posse, & per aliqua temporis momenta durare, adhuc dico, *propositionem semel veram non posse transire in falsam, neque e contrario.*

Probatur, nam propositio, vel est de materia necessaria,

ria,

ria, vel de possibili, vel contingente : sed nulla ex his potest transire de vera in falsam ; aut e contra : ergo. Minor probatur , nam 1. Si est de materia necessaria, propositio affirmativa semper est vera , & negativa semper falsa. 2. Si de materia impossibili , negativa semper est vera ; & affirmativa, falsa, (9.) & in his nemo dubitat. 3. Si propositio sit de materia contingenti, vel prædicatum inest subjecto pro eo tempore quo a propositione inesse dicitur , & tunc semper est vera, licet eidem non inest pro alio tempore per propositionem non importato; vel non inest pro eo tempore quo inesse dicitur, tuncque semper est falsa ; licet pro alio non inest : ergo adhuc in materia contingente propositio semel vera , semper est vera ; & semel falsa, semper falsa. Antecedens autem constat, neque enim potest prædicatum pro eodem tempore modo inesse subjecto , modo eidem non inesse : ergo si semel verum est inesse pro illo tempore , aut non inesse , semper illud verum erit : & per consequens propositio illud asserens semper vera , aut semper erit falsa.

Sed objicies. Propositio dicens , *Sortes sedet* , facta in instanti A, & durans in instanti B, est vera in instanti A , Sorte eo instanti sedente ; & falsa in instanti B, Sorte hoc instanti non sedente : ergo propositio semel vera potest transire in falsam. Ad solutionis evidentiam supponendum est, propositionem, ut eadem sit in instanti B, quæ erat in instanti A, idem omnino debere affirmare dum existit in B , quod dum existebat in A; & idem tempus consignificare : si enim aliquid aliud affirmaret, aut negaret præter illud quod in instanti A, dum primum elicita fuit, affirmabat , aut negabat, aut id pro alio tempore affirmaret, aut negaret certe, jam non eadem, sed alia esset propositio diversa, ut est cer-

64 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
tum. Hoc supposito, respondeo: Propositio, *Sortes sedet*, dum fit in instanti A, vel affirmat Sortem sedere pro instanti A; vel in utroque A, & B, vel confuse in aliquo, neque enim ab omni tempore potest omnino præscindere: si primum, semper est vera in instanti B, quia semper verum est sedere Sortem in instanti A: si in utroque A, & B, semper est falsa, cum in utroque non sedeat, ut supponitur, sed tantum pro instanti A; si denique affirmat sessionem Sortis pro aliquo ex his instantibus, semper est vera, dummodo pro aliquo ex illis sedeat, aut semper falsa, si in nullo sedeat: numquam ergo propositio semel vera in falsam potest mutari.

PROPOSITIO XI.

Omnis propositio vera est, aut falsa.

PRobatur, nam nulla est propositio, quæ possit esse, nec vera, nec falsa: item nulla est propositio, quæ simul possit esse vera, & falsa: ergo omnis propositio, aut vera est, aut falsa. Utraque majoris pars demonstranda est.

Dico itaque 1. *Nullam propositionem posse esse nec veram, nec falsam.* Patet, nam vel prædicatum inest subjecto, vel non inest: neque enim datur medium; si inest, propositio affirmans inesse, est vera; & id negans, est falsa: si non inest, propositio negans inesse, est vera; & affirmans inesse, est falsa: ergo non est assignabilis propositio, quæ nec vera sit, nec falsa.

Dico 2. *Nullam propositionem posse simul esse veram, & falsam. Demonstr.* Nam si propositio est vera, certe ejus objectum ita se habet sicut a propositione asseritur; si vero sit falsa, non ita se habet sicuti ab ipsa asseritur: sed impossibile est objectum ita se habere, sicut propositio dicit, simulque non ita se habere; aliter

ter enim idem simul esset, & non esset: ergo nulla propositio esse potest simul vera, & falsa: omnis ergo aut vera est, aut falsa. Contra hoc objici solent propositiones illæ, quæ ab aliquibus insolubiles; ab aliis vero se ipsas falsificantes appellantur: licet autem res sit non utique magni momenti, quid tamen dicendum videatur paucis aperiam.

1. Videtur hanc propositionem simul esse veram, & falsam: *Ego semper mentior*: nam si vera est, igitur mentior; si mentior: ergo est falsa: igitur simul vera est, & falsa. Resp. hanc propositionem esse impossibilem: ratio est, quia omnis propositio dicit implicite de se ipsa *vera sum, seu verum dico*: neque enim potest intellectus judicare Petrum esse hominem, quin judicet verum dicere quisquis dicat Petrum esse hominem: judicat ergo saltim implicite se verum dicere: unde nequit judicare se falsum dicere; aliter enim diceret, *verum est, & falsum est quod dico*, quod aperte est impossibile: unde propositio dicens, *ego mentior, seu falsa sum*, diceret etiam falsa non sum, sed vera: diceret ergo, *verum dico, & falsum dico: assentior, & non assentior*, quod est impossibile: ergo est impossibilis prædicta propositio, quemadmodum, & alia similis.

2. Dicat Aristoteles: *Quod Plato dicit, verum est: tum Plato: Quod Aristoteles dixit, falsum est*. Si verum dicit Aristoteles, verum dicit Plato: si Plato verum dicit, falsum Aristoteles: & si hic falsum, ille etiam falsum. Respondeo secundam propositionem, nempe quæ a Platone dici supponitur, esse impossibilem; cum enim dicat falsum esse quod Aristoteles dixit, dicit consequenter se esse falsam, seu falsum esse dicere se esse veram, quod ut dixi, impossibile est, cum omnis pro-

po-

66 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
positio implicite dicat se esse veram. Ex his patet quid
de aliis propositionibus similibus sit dicendum.

PROPOSITIO XII.

Propositiones de futuro contingenti determinatam habent veritatem, vel falsitatem.

Propositiones omnes de presenti, aut præterito esse determinate veras, aut falsas, nemo est qui dubitet: illud autem maxime controvertitur, an videlicet ex duabus contradictoriis de futuro contingenti; ver. gr. *Petrus cras loquetur: Petrus cras non loquetur*, an, inquam, sit altera ex illis determinate vera, & altera determinate falsa. Respondeo affirmative cum communi sententia. Ratio est 1. quia supponendo Petrum existere, cras fore loquuturum; & non fore cras loquuturum, contradictoria sunt respectu illius: ergo neque utrumque simul erit, neque utrumque simul non erit: sed potius juxta commune axioma loquutio crastina erit, vel non erit: Petrus ergo vel loquetur cras, vel non loquetur: si primum, propositio affirmativa est vera, & negativa falsa: si secundum, affirmativa est falsa, & negativa vera: ergo una earum est determinate vera; & altera, falsa.

2. Idcirco propositio de re præterita est determinate vera; quia verum fuit aliquando dicere de presenti rem illam existere: ergo & propositio de futuro erit nunc, cum profertur, determinate vera, quoties res, de qua loquitur, erit alicui tempori præsens: neque enim minus fuit determinate verum cum Christus prædixit Judæ, fore ut ab eo traderetur, quam nunc verum est, Christum a Juda traditum fuisse: veritas enim propositionis præteritæ, aut futuræ, ex presenti veritate pendet. Nec obest, nobis latere quænam ex propositionibus
de

de futuro contingenti vera sit, & quænam falsa. 1. Quia propositionum veritas minimè pendet ex eo quod sciat, aut ignoretur; sed ex eo solum quod res sit, aut non sit, quemadmodum per actum asseritur. 2. Quia Deus optimè novit utra earum sit vera, cum omnia nuda sint, & aperta oculis ejus: si ergo nostra propositio idem dicat, ac divina, certe vera erit, quantumvis a nobis ejus veritas ignoretur. Alia quæ hic acriter disputari solent, potius Theologica sunt, quam Philosophica, ideoque jure ab eis supersedeo.

PROPOSITIO XIII.

Apprehensio in aliquo sensu est vera; sed in nullo potest esse falsa.

DUrandus, Vazquez, pluresque Thomistæ nullam in apprehensione veritatem formalem agnoscunt, aut falsitatem; alii nec ignobiles Auctores oppositum tenent. Sed ut verum fatear, quæstio est de puro nomine: certum est enim apprehensionem rei conformari cum objecto ab ipsa representato; sic cum apprehendo *animal rationale*, dicor habere veram ideam hominis, & apprehensionem illam vere hominem representare: ergo apprehensio in hoc sensu vera potest appellari: quemadmodum & imago Regem representans, vera illius dicitur imago.

Dico præterea nullatenus apprehensionem posse dici falsam; ratio est, quia vel apprehendit rem omnino; & tunc est vera in sensu suprascripto: vel apprehendit rem tantum quoad aliquam ejus partem, & tunc etiam est vera apprehensio illius partis; licet sit imperfecta, eo quod totum, quod in illa re reperitur, non apprehendat, nec perfectam ejus ideam efformet: vel denique rem nullo modo percipit, tuncque nullam illius ideam

ef-

68 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
effingit : & consequenter falsa dici non potest.

Dices, cum nobis cuprum loco auri proponitur, apprehendimus cuprum quasi aurum : ergo falsa est apprehensio. Resp. Nos tunc apprehendere aurum, ideoque habemus veram auri apprehensionem, & ideam: in hoc enim, & similibus casibus, non quidem falso; sed potius male apprehendere dicimur: verum quidem est ex hac perperam facta apprehensione, erroneum sequi de re proposita iudicium, dum videlicet iudicamus aurum esse illud, cum tamen cuprum non aurum sit: hoc autem non infert falsam fuisse apprehensionem respectu objecti a se apprehensi, cum illud vere repræsentet; non enim falsitas in apprehensione, sed in subsequuto ad illam iudicio reperitur.

C A P U T II.

De Bonitate, secunda proprietate Entis.

SECUNDA Entis proprietas *Bonitas* est, qua nempe omne Ens *Bonum* appellatur. Multipliciter autem dividitur *Bonum* in communi, nam aliud dicitur *Bonum a se*, & *per essentiam*; aliud vero *ab alio*, & *per participationem*. *Bonum a se*, & *per essentiam*, est solus Deus: sicque intelligendum est illud Christi Domini, Lucæ 18. *Nemo bonus nisi solus Deus.* *Bonum ab alio*, & *per participationem* sunt creaturæ omnes, ut habetur Genes. 1. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.* Præterea dividitur *Bonum* in *Transcendentale*, & *Morale*. *Transcendentale* est quod in omni Ente necessario reperitur. *Bonum Morale* est quod a voluntate libera appeti potest; quod
ul-

ulterius in Bonum *honestum, utile, & jucundum* subdividitur, de qua in Theologia, & Philosophia Morali: nunc enim solum de *Transcendentali* nobis agendum est.

PROPOSITIO XIV.

Bonitas Transcendentalis est ratio illa per quam quodlibet ens est intrinsece id quod esse debet; cum aliqua tamen connotatione ad potentiam appetitivam.

PRobatur eodem prorsus modo, quo *prop. 1.* simile quid de transcendentali veritate stablivismus, a qua per id tantum differt, quod veritas transcendentalis connotat aliquatenus potentiam cognoscitivam; bonitas vero, volitivam. Hinc bonitas est quid positivum, quid absolutum; solique enti reali convenit, tamquam ejus attributum, & proprietas: quæ omnia eodem insistent fundamento, quo ea quæ *prop. 2. & 3.* de veritate transcendentali similiter diximus: ideoque non est cur in iis amplius immoremur.

PROPOSITIO XV.

Malitia nihil est aliud quam bonitatis privatio.

ITa S. Dionysius *lib. 4. de divinis nominibus*, quem alii Patres sequuntur, ut Damascenus *lib. de Fide, cap. 2.* ubi dicit, *nihil est malum nisi boni privatio.* Et S. Augustinus *lib. 11. de Civit. Dei, cap. 9.* *Mali nulla natura est, sed omnino boni.* Quos sequitur S. Thomas pluribus in locis. Ratio autem est, quia mali nomine id omnes intelligunt, quod est oppositum bono, seu bonum excludit: ergo est privatio boni. Hinc malum prout oppositum bono entitativo, & transcendentali, est privatio boni transcendentalis: cumque (13.) hoc fit

70 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
fit cui nihil deest ex his prædicatis essentialibus, quod
ut tale sit, intrinsece requirit; certe malum prout ei
oppositum, est privatio, aut potius negatio prædicto-
rum essentialium prædicatorum: est ergo negatio en-
tis. Hinc malum morale est privatio bonitatis moralis,
seu rectitudinis debite, ut a plurimis Theologis asseri-
tur. Hinc tandem colligitur nullum dari malum trans-
cendentale, ad hoc enim opus erat, ut privatio boni
transcendentalis omni enti conveniret: sed hoc est im-
possibile, cum omne ens sit transcendentaliter bonum:
nulli ergo enti convenit esse transcendentaliter malum;
tam longe abest ut cuncta entia malum istud transcen-
dat: igitur nullum datur malum transcendentele.

C A P U T III.

*De Unitate, tertia proprietate entis: & de re-
rum distinctione.*

DEFINITIONES.

UNITAS est ratio illa secundum quam unum-
quodque dicitur unum. Sic ab unitate dici-
tur unus Sol, unus homo, unus Leo, &c.

2. *Unum est quod plura non est.* Rudis, subaudio,
est hæc, nimisque ampla *unius* explicatio: fateor, sed
cum *Unum* sit terminus analogus, certe antequam di-
vidatur, unica definitione definiri nequit: sola itaque
nominis expositione contenti simus, donec in sua ana-
logata dispertiatur, quæ ad duo sequentia potissimum
reducuntur: Unum videlicet *Entitativum*, & *Trans-
cendentale*; & *Unum Logicum*, & *Universale*: de qui-
bus seorsim agendum est.

§. I.

§. I.

De Unitate Transcendentali, seu Entitativa.

UNum Transcendentale, seu Entitativum, sic communiter definitur. *Quod est indivisum in se, & divisum a quolibet alio.* Unde Unitas Transcendentalis, seu Entitativa est, *Indivisio rei alicujus in se, & divisio a quolibet alio.* Explicatur. Esse ens *indivisum in se* nihil est aliud, quàm non esse plura entia ejusdem rationis; licet enim in alia divisibile sit; non tamen in alia ejusdem rationis, cujus ipsum est: sic Petrus transcendentaliter est unus, quia, licet in corpus, & animam, tum & in plura membra dividi possit; non tamen in plures homines: additur, *& divisum a quolibet alio*; id est, quod nihil aliud est, nisi illud ipsum quod est: sic Petrus nullum habet esse aliud a suo esse, seu ab esse Petri: unde de illo neutiquam dici potest, quod sit Joannes, Paulus, &c. Circa hæc aliqua solent inquiri, quæ hic breviter percurram.

PROPOSITIO XVI.

Unitas Transcendentalis est proprietas entis.

PAtet, nam esse unum omni enti competit: nullum est enim ens, de quo dici non possit esse unum ens: quod sic demonstro. Quodlibet ens, vel plura dicit, vel unum; si unum: ergo quodlibet ens est unum; si plura, vel quodlibet illorum dicit adhuc plura, vel unum; si primum, iterum in eadem interrogatione insistam, eritque processus in infinitum: ut ergo hujusmodi processus vitetur, dicendum est secundum; unumquodque videlicet ex illis esse unum: ergo quodlibet ens est unum, quod erat demonstrandum.

PRO-

PROPOSITIO XVII.

Unitas Entitativa supra ens nihil addit positivum, sed solum aliquid negativum.

ITa S. Thomas, omnesque ejus discipuli, quos sequitur Suarez *disp. 4. Metaph. sect. 1.* aliique plures. Probatur, quia si unitas supra ens quicquam adderet positivum, certe positivum illud esset ens: ergo unum. Idque per aliquid aliud positivum, de quo idem rediret argumentum; & consequenter res in infinitum abiret: unitas ergo præter ens, nihil superaddit positivum; sed solum aliquid negativum, de quo in propositione sequenti.

PROPOSITIO XVIII.

Negatio quam supra ens addit unitas, est tantum negatio pluralitatis.

Probatur, nam id facit formaliter quodlibet ens esse unum, quod facit non esse plura entia: nec aliter evincere poteris aliquod ens esse unum, quam si probes non esse plura; cujus rei testis est experientia: si enim quæram a te, an solus sis in conclavi; & te solum esse respondeas, si forte annuere renuam, statim ex adverso repones, præter te neminem esse; id est, te esse in conclavi, & nullum alium ibi esse: unitas ergo supra ens solum addit negationem pluralitatis; seu illud ens non esse plura ejusdem rationis, ut initio dixi. Adverte tamen, consultò me in conclusione dixisse, unitatem tantum addere supra ens negationem pluralitatis prædictam: hic est enim primarius entis, qua unius, conceptus, quo præcisè spectato jam ens intelligitur unum: divisio enim a quolibet alio, seu non esse aliud ens a se ipso distinctum, conceptus est secundarius, ex prædicto legitime illatus.

PRO-

PROPOSITIO XIX.

Hinc Unum dividitur in Unum per se, & Unum per accidens.

UNum per se est, *Ens unius essentiae*. Unum per accidens est, *Ens plurium essentiarum*. Ens autem unius essentiae est illud, quod in suo conceptu dicit essentiam indivisam in se, sive illa essentia simplex sit, seu composita: unde est ens, quod dividi nequit in alia ejusdem rationis; & consequenter (18.) est transcendentaliter unum. Ens vero plurium essentiarum est illud quod in suo conceptu dicit essentiam quandam divisam in se in plura ejusdem rationis: unde est transcendentaliter plura, seu aggregatum plurium diversorum. Quod sic ulterius explico.

Unum per se, seu ens unius essentiae, est quod vel simplex est, ut Deus, Angelus, & punctum materiae, &c. vel si compositum sit, ejusdem partes vera unione inter se copulantur, ut homo, qui, licet constet corpore, & anima, ita tamen hujusmodi partes inter se uniuntur, ut unum per se conficiant; unum, inquam, hominem, uniusque essentiae ens, quod in plura ejusdem rationis, seu in plures homines sit indivisum: licet enim in corpus, & animam dividatur, neque solum corpus, neque sola anima sunt homo: similiter baculus, licet in plures partes divisibilis sit, quoniam hæc per veram unionem inter se nectuntur, unum sunt per se, seu baculus unum ens est, & unius essentiae.

E contra vero ens plurium essentiarum, seu per accidens, est ens, cujus partes vera unione invicem non copulantur; sed solum aggregantur, ut lapides in cumulo: aut ordinantur, ut in exercitu homines: unde quælibet ejus pars solum accidentario adjicitur alteri stanti
per

74 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
per se, & in suo esse completo: hinc commune illud
effatum, *Ex duobus entibus completis nequit fieri unum
ens per se.* Dicitur itaque exercitus unus, & plura:
unus, unitate ordinis; plura vero, unitate transcenden-
tali, quia ex pluribus hominibus componitur, quorum
quilibet est unum per se: similiter lapidum acervus
unus dicitur unitate aggregationis; plura vero transcen-
dentaliter, quia ex pluribus lapidibus coacervatis con-
ficitur, quorum quilibet est unum per se. Sed hæc sunt
facilia.

§. II.

De rerum Distinctione.

Quoniam Unitati opponitur Multiplicitas, quæ du-
bio procul ab entium distinctione dimanat, id-
circo operæ præteritum duxi agere nunc de Dis-
tinctione, præcipue quod ejus intelligentia ad ea perci-
pienda, quæ de unitate universalis mox sumus dicturi,
sit maxime necessaria.

PROPOSITIO XX.

Explicatur quotuplex sit Distinctio.

I. **D**istinctio alia est *realis*, alia *rationis*. *Distinctio
realis* est illa, quæ reperitur inter duo, quo-
rum unum non est aliud, idque nemine cogitante: ta-
lis est, quæ inter Socratem, & Platonem reperitur: So-
crates enim, independenter ab omni intellectus confide-
ratione non est Plato. *Distinctio rationis* est, quam res
non habent prout sunt in se, sed tantum quatenus a no-
stro intellectu aliquam denominationem recipiunt: ta-
lis est, quæ dicitur esse inter attributa divina, justitiam,
ver. gr. & misericordiam, quæ realiter quidem idem
sunt; sed, quia ab intellectu nostro per diversos con-
ceptus attinguntur, ratione asseruntur distingui.

2. Di-

2. Distinctio realis dividitur in *positivam*, & *negativam*. *Positiva* est, quæ inter terminos positivos existit, sive ii sint conjuncti, ut corpus, & anima; sive sint invicem separati, ut Socrates, & Plato. *Negativa* est, quæ reperitur inter rem existentem, & aliquid non existens: sic Sol distinguitur ab Antichristo, id est, non est Antichristus: an autem hæc proprie dicatur Distinctio, quæstio est de nomine.

Distinctio realis positiva multiplex est: alia quæ reperitur inter duas res, quæ & *distinctio realis major appellatur*, talis est inter Solem, & Lunam: alia quæ reperitur inter entitatem, seu rem, & ejus modum, diciturque communiter *realis minor*, qualis occurrit inter lapidem, ejusque figuram. Distinctio item positiva alia est *adaquata*, ut inter Socratem, & Platonem: alia *inadaquata*, quæ alio modo dici solet vel *includentis ab incluso*, qualiter homo distinguitur a sua anima; vel *inclusi ab includente*: sicque anima ab homine distinguitur.

3. Distinctio rationis duplex assignatur, alia cum fundamento, quæ & dici solet *rationis ratiocinata*, quoties nempe objectum præbet intellectui fundamentum, ut inter ea, quæ realiter idem sunt, distinctionem aliquam excogitet: hujusmodi distinctio rationis dicitur esse inter attributa divina, ver. gr. inter justitiam, & misericordiam: actiones enim puniendi, & miserendi fundamentum intellectui præbent ut Deum sub diversis conceptibus concipiat; ideoque illa attributa dicuntur per intellectum distingui ratione ratiocinata, seu cum fundamento. Alia distinctio rationis est sine fundamento in re, diciturque, *rationis ratiocinantis*: hujusmodi distinctionem efficere dicitur intellectus, cum libere per conceptus omnino identifices ratiocinatur; ut si in-

du-

dumentum quis a vestimento fecerneret ; sed hæc potius nugatio dicenda est quam distinctio.

Prædictæ distinctionum species communiter admittuntur ; his tamen adduntur aliæ , de quarum existentia , imo & possibilitate jure controvertitur , talis est primo distinctio illa a Subtili Scoto excogitata , quam appellat , *formalem* , & *actualem ex natura rei* , mediamque asserit esse inter realem , & rationis , eamque defendit inter gradus metaphysicos , tum & inter attributa divina. Secunda distinctio est *virtualis* , quæ in eo solum stare dicitur , quod videlicet perfectiones realiter inter se identificatæ perinde se habeant , atque si distinguerentur , seu æquivaleant rebus realiter distinctis ; hæc a plerisque Auctoribus inter gradus metaphysicos : tum & inter attributa divina solet admitti : sed de his statim ; quid enim speciatim de singulis distinctionibus dicendum videatur , sequentibus propositionibus aperio.

PROPOSITIO XXI.

Quodlibet ens distinguitur realiter ab alio per se ipsum.

Distinctio in communi est *unum non esse aliud* , sic Petrus distinguitur a Paulo , quia Petrus non est Paulus : & Paulus distinguitur a Petro , quia non est Petrus : hoc ita clarum est , ut ulteriori explicatione non egeat. Quo supposito , dico , *Quamlibet rem distingui ab alia per se ipsam.*

Demonstr. Quælibet res est formaliter per se ipsam id quod est : ergo per se ipsam non est id , quod est alia : ergo per se ipsam distinguitur ab alia. Præterea si per se ipsam non distinguitur ab alia : ergo per aliquid a se distinctum : quæram itaque , an ab hoc per se ipsam distinguatur ; quod si annuas , habeo intentum ; si vero re-
nuas,

nuas, tibi reponam: ergo distinguitur per aliud ab illa distinctum: & ab hac, per aliud, & sic in infinitum, quod admitti non potest: quælibet itaque res distinguitur ab alia per se ipsam.

PROPOSITIO XXII.

Canones, & signa distinctionis realis exponuntur.

Canon 1. Quisquis asserit unum realiter entitative distingui ab alio, id debet positivo argumento probare; aliter enim cuilibet liceret impune mentiri: neque Philosophum decet aliquid positive asserere, nisi aut ratione, aut experientia, aut divina revelatione inductum. Si hæc regula observata fuisset, forsan non tot in Scholis distinctiones irrepsissent, quæ totam pene Philosophiam deturparunt.

Canon 2. Hinc vulgare illud, ac tritum proverbium: *Non sunt multiplicanda entia sine necessitate, vel ratione, vel experientia, vel revelatione.* Hic celebris est ille Ochami equus, qui numquam claudicat; sed totam Philosophiam justo ambulat passu. Qui enim multiplicat entia, certe res novas inducit, ab illis, quas alii admittunt, prorsus distinctas: tenetur ergo illas probare; aliter eadem facilitate illas rejiciam, qua ab eo asseruntur.

Canon 3. Hinc commune illud, ac verum Nominalium effatum: *Frustra fiunt per plura, quæ per pauciora fieri possunt.* Quod in idem recidit atque Canon præcedens.

Ex his regulis aperte colligitur, non esse ponendam distinctionem ubi nullum apparet distinctionis signum: nec aliud signum indistinctionis optandum esse præter nullum dari distinctionis signum. Videamus itaque

oportet, quæ sint certa distinctionis realis signa, neque enim in eisdem adsignandis una est Auctorum mens.

Signum 1. Est mutua separabilitas: illa enim quæ separata existunt, aut existere possunt, necesse est realiter esse inter se distincta; aliter enim idem posset separari a se ipso, quod lumini naturali adversatur. Hæc autem separabilitas realis, vel est ratione loci; sic corpus, & anima rationalis naturaliter existunt separata, idque in diversis locis: vel ratione temporis: sic Petrus nunc existens distinguitur ab Antichristo in fine mundi extituro: & hic, cum existet, distinguetur a Petro nunc existente. Licet autem evidens sit ea, quæ ab invicem separari possunt, realiter distingui; non tamen statim verum est, ea quæ realiter distinguuntur, esse inter se separabilia: tres enim divinæ Personæ sunt inter se realiter distinctæ, cum tamen ab invicem separari non possint.

Signum 2. Distinctionis realis est posse unum existere sine alio; & hoc aliud sine illo: sive id naturaliter, sive miraculose contingat: sic substantia panis potest existere sine albedine, idque naturaliter: & albedo existere potest, imo & de facto existit sine substantia panis miraculose in venerabili Sacramento Eucharistiæ. Duo dixi requiri ad hujusmodi distinctionis realis signum, videlicet unum existere posse sine alio, & insuper hoc posse existere sine illo, id inquam dixi, ut certa ab incertis fecernam; licet enim digitus existere possit absque inflexione, quæ modus digiti est; non est tamen certum inflexionem, quæ a digito nec divinitus potest existere separata, quid distinctum esse realiter a digito: jure enim vertitur in quæstionem, an admittenda sit distinctio illa realis minor, quæ communiter a Modistis asseritur intercedere inter rem, & modum ejus, de quo postea erit sermo.

Sig-

Signum 3. Realis distinctionis est oppositio physica, & realis: nihil enim sibi opponitur, neque contradictorie, nihil enim potest simul esse, & non esse: neque contrarie; nihil enim sibi ipsi adversatur, nihil se ipsum ex subjecto pellit, neque adversum se certat, pugnat, aut repugnat. Idem dico de oppositione relativa, quæ solum in his, quæ ad alterum esse dicuntur, reperitur: si enim, quæ sic sunt opposita, ad alterum sunt, certe unum, & alterum reperiri necesse est: ergo & realis distinctio. Quoniam autem multa sunt relatorum genera, multa quoque distinctionis realis signa ex hoc capite habere potes: sic causa distinguitur realiter ab effectu: sic produciens a producto: principium a principiato: generans a genito: sic Personæ realiter in divinis distinguuntur, quia nempe opponuntur relative.

PROPOSITIO XXIII.

Ante omnem actum intellectus dantur in eadem re formalitates Logicæ.

DAri formalitates Logicas constat ex *prop. 7. lib. 1.* Esse autem in rebus ante omnem actum intellectus probatur; nam, licet nemo cogitet; homo tamen, unus realiter cum sit, principium est diversarum operationum, sensationis videlicet, & discursus, quod sane fundamentum est, ut noster intellectus hominem, qua sensitivum, ita cognoscere possit, quasi discursivus non esset; perinde enim se habet in ordine ad illam cognitionem, atque si non esset discursivus; & e converso, ut *prop. 5. lib. 1.* explicatum est: sed hæc sunt formalitates Logicæ, ut ibidem asserui: ergo huiusmodi formalitates sunt in re ante actum intellectus. Hinc vides formalitatem dicere quidem habitudinem ad intellectum; non tamen illum actu operantem supponit, sed ut ta-

80 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
liter cognoscere potentem; id est, supponit illam cognitionem, non actualem, sed possibilem.

PROPOSITIO XXIV.

Inter has formalitates datur distinctio Logica.

PAtet, nam dantur formalitates Logicæ: ergo datur inter eas distinctio Logica. Explicatur amplius. Nomine distinctionis Logicę id tantum intelligo, unam scilicet rationem in objecto, quę eadem est realiter cum alia, ita se habere logice, seu in ordine ad Scientias humanas, atque si realiter ab illa distingueretur, ut exempli gratia, de animalitate, & rationalitate dictum est: sed formalitates nihil aliud sunt quam perfectiones, quę cum realiter idem sint, ita tamen logice se habent, ac si realiter distinguerentur: ergo inter illas datur distinctio Logica.

PROPOSITIO XXV.

Hęc distinctio est ante omnem actum intellectus.

NAm est inter formalitates; sed hæc sunt (23.) ante omnem actum intellectus: ergo & earundem distinctio.

PROPOSITIO XXVI.

Hanc distinctionem appello virtualem.

DUcor: quia unum virtualiter esse aliud, est perinde se habere, atque si realiter esset illud: ergo ea, quę realiter distincta non sunt, perinde tamen se habent in ordine ad intellectum, atque si realiter forent distincta, recte dicentur virtualiter distingui: sed sic se habent formalitates (24.): ergo recte dicuntur virtualiter distingui. Poteris etiam, si plus arrisserit, præfatam distinctionem appellare *formalem*, quod nempe sit inter formalitates: poteris etiam si placuerit, eandem *ex natura rei* dicere, quod videlicet fundetur in ipsa rei
na-

natura illas perfectiones habentis: quod si nihil præterea velint Scotistæ, manus jungemus inermes: talis est enim rei natura, tale ejusdem esse, ut in ordine ad cognitiones nostras, præsertim scientificas, perinde se habeat, una cum sit, ac si multiplex esset. Sed hæc sunt de nomine.

PROPOSITIO XXVII.

Distinctio rationis nihil aliud est præter denominationem extrinsecam ab intellectu præscindente desumptam.

Quid enim aliud esse potest? Neque enim aliter potest intellectus, quæ realiter indistincta sunt, distinguere, nisi quatenus unam objecti perfectionem ita attingit, ac si alia cum illa realiter identificata ab ipso non attingeretur, quod est logice præscindere, (5. lib. 1.) sic enim mentaliter dividit, quæ indivisa sunt, ac distinguit, quæ in re non sunt distincta:posito itaque hujusmodi actu distinguente, formalitates illæ denominabuntur per rationem distinctæ, quemadmodum & ab actu, quo cognoscuntur denominantur cognitæ, quod certe nihil aliud est præter denominatio extrinseca: Quoniam vero id facit intellectus illo fundamento ductus, quod objecto inesse diximus; idcirco hæc distinctio appellatur *rationis cum fundamento*, seu *rationis*, ut ajunt, *ratiocinatæ*: cumque præterea fundamentum illud sit (26.) distinctio quædam virtualis, certe hæc virtualis distinctio fundamentum est ad distinctionem rationis ratiocinatæ prædictam, quod communiter asseritur a Thomistis.

PRO-

PROPOSITIO XXVIII.

Aliqui distinctionum termini explicantur.

ADvertendum in præfenti est, hos terminos, videlicet aliqua esse *distinãta: differre, & esse diversa*, licet frequenter promiscue pro eodem soleant usurpari; in rigore tamen diversam habere significationem: distingui enim ea dicuntur, quæ idem non sunt: juxta Philosophum autem 5. *Metaph. cap. 6. & lib. 10. cap. 5.* ea proprie dicuntur differre, quæ in aliquo conveniunt, & in alio distinguuntur, ut homo & equus, qui in animalitate conveniunt, differunt vero in rationalitate, & equinitate. Esse autem diversa dicuntur illa, quæ in nullo conveniunt, neque alias habent differentias, per quas differant; ideoque dicuntur esse primo diversa, seu primo differre, ut sunt Pauleitas, & Petreitas; sic S. Thomas 1. p. q. 3. art. 8. ad 3.

Porro ex his quæ differunt, alia dicuntur genere, seu prædicamento differre; alia specie, alia numerice. Genere, seu prædicamento differre dicuntur duo genera suprema, & omnia, quæ sub illis continentur: sic substantia, & accidens, & omnia quæ sub eisdem continentur, dicuntur genere differre, præsertim ab his Auctorebus, qui nullam agnoscunt rationem univocam ad illa: quæ etiam primo diversa possunt appellari, cum in nulla ratione univoca conveniant. Specie autem illa differre dicuntur, quæ aut duæ species sunt, ut Homo, & Equus, aut quæ sub diversis speciebus continentur, ut Socrates, & Bucephalus, quorum ille sub humana specie, hic sub equina collocatur.

Cognoscuntur autem, quæ specie diversa sunt, ex regula ab Aristotele tradita 5. *Metaph. cap. 1.* ut sequitur: *Ea autem differunt specie, quæ sub eodem genere di-*

ver-

versas habent definitiones essentielles. Ubi vides genera subalterna, genera licet sint; non dici tamen genere inter se differre, sed solum specie; & merito, quia inter duo univoca, numquam est in tota entitate discrimen; conveniunt enim in ratione communi, & differunt ratione differentiarum illam contrahentium: has autem differentias contrahentes; in rebus, quæ specie differunt, communes, & universales esse oportet respectu suorum inferiorum: unde aliud habes, idque manifestum diversitatis specificæ signum: ea enim dicuntur specie differre, quæ cum univoce in aliqua ratione conveniant, differunt tamen ratione differentiarum universalium, seu ulterius alia inferiora habentium: hinc Petrus, & Paulus non differunt specie, quod eorum differentia nulla habeant inferiora, de quibus prædicentur; bene vero Homo, & Brutum: cum enim eorum differentia, rationalitas videlicet, & irrationalitas, sua habeant inferiora, de quibus enuncientur, specie dicuntur differre.

Tandem ea numero differre dicuntur, quæ cum eisdem sint speciei infimæ, sola differentia individuali distinguuntur; & , ut vulgo asseritur, penes hoc, & illud, ut Petrus, & Paulus: undenam autem hæc numerica distinctio desumatur, palam fiet ex iis, quæ suo loco de individuationis principio dicemus.

§. III.

De Unitate Universali, & Individuali.

EGimus jam de Universalibus in Logica, sed rudiori calamo, prout videlicet loci oportunitas exigebat: nunc de eisdem iterum agere cogimur; non quidem ut recoctam crambem exhibeamus; sed potius ut ea scrutemur, quæ utpote subtiliorem calamum exigentes,

84 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
tes, consultius huic loco putavimus reservanda.

PROPOSITIO XXIX.

Quid circa Universalia certum videatur, explicatur.

DE Universali plurimæ sunt inter Philosophos lites, multæque quæstiones, ac fere omnes de voce, in quibus tempus inutiliter teritur; ut itaque Universalium cognitio evidentius habeatur, ea quæ mihi certa esse, atque inconcussa videntur, prælibanda putavi.

1. Multa, quæ realiter inter se sunt distincta, similia sunt, ideoque communem dicuntur habere naturam: sic Petrus, Paulus, Franciscus, &c. licet realiter, & physice inter se distinguantur, ita tamen inter se similes sunt, ut eandem naturam humanam habere dicantur; omnes enim simili modo ratiocinantur, loquuntur, rident, erecta statura incedunt, &c.

2. Hæc convenientia, & similitudo haud dubie fundamentum præbet intellectui, ut ita discurrat, ita differat, ita pertractet de rebus illis realiter distinctis, atque si essent una res: ideoque perinde se habent in ordine ad Scientias, atque si unum quid essent; una videlicet natura, unaque perfectio, ut jam in *Logica* diversis exemplis demonstravi.

3. Intellectus autem dum ita circa res illas versatur, dum ita de ipsis differit, ita res illas distinctas sub illa ratione intuetur, ut a differentiis, quibus illa ratio, seu natura inest, ac penes quas diversificatur, logice saltim præscindat: in quo consistit eas cognoscere, ac intueri, quasi essent una ratio, unaque perfectio, ut ex his, quæ de præcisionibus dixi, est satis manifestum.

4. Hinc fit, eas res per actum illum præscindentem denominari cognitæ, quasi essent una perfectio, quatenus
nus

nus nempe intellectus, non id in quo differunt, sed id in quo conveniunt, & assimilantur, cognoscit juxta dicta loco citato.

5. Certum item est, intellectum, dum communem illam rationem, seu perfectionem intuetur, sapissime eam sibi præfigere tamquam subjectum, de quo agat, cujus essentiam perscrutetur, cujus attributa, proprietates, & effectus demonstrat: sic quidem se gerunt omnes Scientiæ, quæ idcirco de universalibus communiter esse dicuntur. Efficit præterea intellectus eandem illam rationem multoties prædicatum, dum videlicet illam in concreto, ut ajunt, de suis inferioribus enunciat, seu illam de singularibus, quibus inest, affirmat. In his, ni fallor, tota clauditur universalium res, quibus rite perspectis, tot sæculis pendentes lites, facile, ni fallor, possunt resolvi. Nunc autem quæ coacervatum diximus, seorsim, breviter tamen percurramus.

PROPOSITIO XXX.

Universale est unum multiplex: seu unum in multis univoce, & divisim.

ITa expresse Arist. 1. *Poster. textu* 25. Idque satis mihi videor explicuisse in *Logica*: nihil enim aliud nomine *Universalis* in præsentem intelligimus, quam unam rationem, seu perfectionem, quæ pluribus inest, atque in eisdem sit realiter multiplicata: id enim per illa verba, *univoce, & divisim*, intelligitur, quod nempe perfectio illa a multis participetur, non solum secundum idem nomen; verum etiam secundum eandem nominis significationem, & in illis sit realiter divisa, & multiplicata: sic quia in Petro, Paulo, &c. eadem reperitur ratio hominis, quæ in ipsis realiter est diversa; diversa quippe est, quæ in Petro, ab illa, quæ est in Pau-

86 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
Paulo, &c. Ideo dicimus rationem illam hominis esse universalem, una nempe cum sit, unitate scilicet universali, multiplex est realiter in illis, seu realiter in illis multiplicatur. E contra vero Natura Divina nullatenus dici potest universalis respectu Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, quia una omnino est, & indivisa in tribus Divinis Personis: eadem enim quæ est in Patre, est in Filio, & in Spiritu Sancto.

PROPOSITIO XXXI.

Hinc Universale necessario dicit plura simul, & unum.

PAtet; non enim aliter esse potest unum multiplex, seu unum in multis: coalescit ergo Universale ex unitate, & multitudine: Qualis autem sit hæc multiplicitas, hæcque unitas, nunc est aperiendum.

PROPOSITIO XXXII.

Universale dicit multa physice, & realiter.

PAtet; nam illud quod universale est, multis physice inest, idque divisim, seu cum multiplicitate: ergo est physice, & realiter multa.

PROPOSITIO XXXIII.

Hinc non dicit unum physice, & realiter.

Ratio est evidens; nam idem simul esse non potest eodem modo unum, & plura: si enim esset unum, & plura, certe esset unum, & non unum; plura, & non plura, quod implicat: sed (32.) Universale est multa realiter, & physice: ergo physice, & realiter non est unum. Hinc tantum esse potest unum virtualiter, aut per rationem, ut in *Logica* diximus.

PRO-

PROPOSITIO XXXIV.

Universale dupliciter considerari potest, fundamentaliter scilicet, & formaliter per rationem.

UNiversale fundamentale, seu fundamentaliter acceptum, ut jam in *Logica* dixi, sunt plures res realiter, ac physice distinctę, quatenus intellectui præbent fundamentum, ut illas sub una ratione communi apprehendat: tale autem fundamentum nihil est aliud, quam similitudo quędam, & convenientia in aliqua ratione, quę, licet in prædictis rebus multiplex sit, sufficit tamen, ut intellectus omnes illas res sub eadem illa ratione cognoscat: sic ratio hominis dicitur fundamentaliter universalis in ordine ad Petrum, Paulum, Franciscum; &c. quia licet realiter in illis multiplex sit; ita tamen in ea omnes homines similes sunt, ita in illa ratione conveniunt, ut intellectus hac similitudine ductus, omnes sub una ratione hominis apprehendat.

Universale autem formale, aut per rationem, sunt eadem res realiter distinctę, prout tamen ab intellectu, ita sub illa ratione, in qua conveniunt, concipiuntur, quasi illa esset unica ratio, unicaque perfectio: unde universale formale, aut per rationem, sunt multa cognita, ac si essent unum: sic Petrus, Paulus, &c. cogniti sub una hominis ratione, sunt universale formale.

Hinc vides utrumque Universale, fundamentale scilicet, & formale, convenire quidem in multiplicitate, quę in utroque realis est, & physica; differre tamen in unitate, quę in Universali fundamentali, fundamentalis est; in formali vero, & per rationem, unitas est per rationem, & formalis: in quo autem utraque unitas consistat, jam explico.

PRO-

PROPOSITIO XXXV.

Unitas universalis, quod Universale fundamentale appellamus, est unitas virtualis.

Explicatur. Dico itaque unitatem propriam universalis fundamentaliter accepti in eo consistere, quod videlicet multa, quæ realiter, & physice distincta sunt, propter convenientiam tamen, & similitudinem, quam inter se gerunt, ita se habeant in ordine ad intellectum, seu in ordine ad Scientias humanas, atque si essent una tantum ratio, unaque perfectio: quam unitatem hac ratione ductus, non ineptè *virtualem* appello, aut æquivalentiæ, quod nempe in eo consistat, quod multæ res realiter, y physice distinctæ, sint virtualiter una; id est, ita se habeant in ordine ad Scientias, atque si essent una. Quoniam vero id intellectui fundamentum præbet, ut omnes illas res sub una ratione concipiat, atque de ipsis agat, differat, &c. non aliter atque si essent una, ideo unitas fundamentalis appellari potest; hancque assero Universale fundamentale constituere, quod nihil aliud est, quam *unum virtualiter, & multiplex realiter*. Id est, quod multa realiter, ac physice distincta sint virtualiter unum. Cæterum, cum de his satis in *Logica* egerim, ab ulteriori nunc explicatione supersedeo.

PROPOSITIO XXXVI.

Hinc Universale fundamentale datur a parte rei.

Hoc jam in *Logica* diximus: dantur enim plura, quæ virtualiter unum sunt; idque ante omnem operationem intellectus: imo unitas illa virtualis intrinseca est, & essentialis rebus illis, utpote sine illa esse non possunt: ergo datur a parte rei Universale fundamentale; nec in hoc quicquam difficultatis apparet.

PRO-

PROPOSITIO XXXVII.

Unitas formalis, seu rationis, fit per simplicem mentis abstractionem.

PRobatur; nam dum intellectus Logicè præscindit naturam, ver.gr. hominis a suis differentiis illam contrahentibus, & multiplicantibus, omnia divisionis principia removet, naturam illam diversificantia: ergo eam ut unam per actum illum præscindentem repræsentat: fit ergo unitas formalis per simplicem mentis abstractionem: hæc est communis Peripateticorum sententia.

PROPOSITIO XXXVIII.

Hinc Universale formale est unum præcisive per rationem, & multiplex realiter, & physice.

Constat ex dictis; nihil enim aliud est hoc Universale quam multa cognita ab intellectu per actum præscindentem, quasi essent quid unum: cum enim multa illa ob convenientiam illam, ac similitudinem, quam præ se ferunt, perinde se habeant ad intellectum humanum, atque si essent unum, intellectus illo fundamento ductus, a differentiis præscindit rationem illam, qua similia sunt, & in qua invicem conveniunt: unde omnia illa, realiter licet distincta, facit unum; unum inquam per rationem: est ergo hoc universale unum per rationem, & præcisive, & multa realiter, & physice.

PROPOSITIO XXXIX.

Hinc Universale formaliter sumtum non est a parte rei in rebus.

Licet enim multa illa, quæ dicit, sint a parte rei; unitas tamen solum est per rationem, & in intellectu,
in

in rebus vero solum per extrinsecam denominationem, quatenus videlicet dicuntur cognita ab intellectu, ut unum: Universale igitur formaliter sumtum non est a parte rei in rebus. Hinc vides Universale formale esse quasi concretum, cujus materia sunt multa illa, quae ab intellectu ab illorum differentiis praescindente sub una ratione concipiuntur; forma vero illius est unitas illa formalis, seu actus intellectus praescindens.

PROPOSITIO XL.

Universale formale, seu per rationem dividitur in Metaphysicum, & Logicum.

Dividitur communiter Universale formale in *Metaphysicum, & Logicum*: seu, ut alii loquuntur, in *Universale in essendo, & in predicando*. Universale *Metaphysicum*, seu *in essendo*, sic a Peripateticis solet definiri: *Unum aptum inesse multis univoce, & divisim*. *Logicum* vero, seu *in predicando*: *Unum aptum predicari de multis univoce, & divisim*. Sic expresse Aristoteles 7. *Metaph. textu 45*. dum ait: *Hoc enim est Universale, quod pluribus natura natum est inesse*: En Universale Metaphysicum. In *lib. autem Perhierm. cap. 5*. *Quod in pluribus predicari natum est*: en Universale Logicum.

Intellectus itaque, dum naturam communem a differentiis praescindit, ab eadem, principia divisionis mentaliter detrahit; unde, remotis ope illius praecisionis impedimentis, differentiis nempe contrahentibus, naturam illam in eo statu constituit, ut in pluribus esse non repugnet: sicque eam ex vi illius primi actus se habere, per actum reflexum cognoscimus. Naturam itaque sic praecissam, Universale metaphysicum appellamus, quod in illo statu claram ejusdem ideam intellectus perspicit.

ciat. Ex hoc autem quod natura illa apta sit inesse multis, oritur aptam esse, ut de illis prædicetur: quod enim multis inesse potest, certe de ipsis poterit enunciari; & hoc est Universum Logicum; ita videlicet appellatum, quod prædicatio illa sit Logicæ munus.

Advertendum tamen est, naturam illam sic præcisam, utpote propriam rei ideam præ se ferentem, posse non solum prædicari de multis, verum etiam subjici: est enim natura illa subjectum alicujus Scientiæ, cujus proprietates de ipsa enunciat, atque demonstrat: unde etiam, prout nata est subjici, potest appellari Universale Logicum; non enim minus quid Logicum est subjectio, quam prædicatio; usus tamen invaluit ut Universum Logicum tantum appelletur natura illa præcissa, prout nata est prædicari de multis.

Hinc colligitur, Universale Logicum esse veluti proprietatem Universalis Metaphysici: ex eo enim quod aliquid sit in multis, sequitur id posse illis attribui. Colligitur etiam ex dictis, frustra a plerisque Auctoribus addi actum comparativum, quo videlicet intellectus comparet naturam illam abstractam ad inferiora, quasi requisitum essenziale ad Universale Logicum: frustra, inquam, additur hujusmodi actus: cum enim totam Universalis, qua Metaphysici, & qua Logici, essentiam supponat, certe ad illam constituendam minime requiritur. Quod autem Universale jam factum supponat, constat; nam supponit actum præscindentem, quo posito, natura illa, quæ realiter est multiplex, facta est una per rationem; & consequenter apta inesse multis, quod est Universale Metaphysicum: & etiam apta de multis prædicari, quod est Universale Logicum.

PROPOSITIO XLI.

*Per actualem prædicationem non destruitur
Universale.*

Quæritur inter Philosophos, utrum quoties aliquod Universale prædicatur de subjecto singulari, aut minus universali, amittat illam universalitatem quam habebat. Exemp. gr. utrum cum dicimus, *Petrus est homo*, aut, *Homo est animal*, tunc terminus, *homo*, in prima propositione, aut, *animal*, in secunda, retineant suam universalitatem.

Affero itaque retinere suam universalitatem. Ratio est, quia quod in propositione dicente, *Petrus est homo*, enunciatur de Petro, est natura humana: hæc autem eadem est cum illa, quæ per abstractivam apprehensionem cognoscitur, hominis videlicet propria idea: hanc autem in actuali prædicatione universalitatem illibatam conservare: hinc mihi persuadeo, quod nempe natura illa non aliter nata sit prædicari de pluribus, nisi quatenus, dum de inferiori uno potest prædicari, eodem prorsus modo possit & de quovis alio prædicari: unde quæ de uno prædicari potest, licet non realiter; virtualiter tamen eadem est cum illa, quæ de cæteris inferioribus est prædicabilis: ergo, quæ actualiter prædicatur de Petro, licet non realiter; virtualiter tamen eadem est cum ea, quæ de Paulo, Francisco, &c. potest prædicari: ergo in actuali illa prædicatione remanet unitas virtualis naturæ realiter multiplicis; & consequenter universalitas: sed hæc sunt tantum de nomine.

PROPOSITIO XLII.

Universale Platonicum explicatur.

Tres sunt celeberrimæ circa Universale Philosopho-

phorum sententiæ : Platoniorum videlicet , Nominalium, & Peripateticorum: & horum quidem ultima jam in superioribus satis fuit explicata; sufficet igitur reliquas expendere. Plato itaque variis in locis, præsertim in *Timæo*, *Phædone*, & *Parmenide*, omnium specierum quasdam inducit ideas separatas a singularibus , quas æternas, incorporeas , substantificas , supramundanas, universalesque appellat , quarum participatione , impressione, ac imitatione cunctæ res; quæ nempe singulares sunt , efficiuntur. Hinc a plerisque increpatur Plato, quasi dixerit, dari a parte rei naturas universales, ut ajunt, in essendo, a singularibus individuis separatas, quas ideas appellaverit. Sicque Platonem sæpiissime refellit Aristoteles , ideas illas tamquam inane figmentum rejiciens , ut videre licet variis in locis, præcipue *libris 1.7. & 13. Metaph. & 1. Ethicorum, cap. 6.* cæterum alii plures falsò id tanto Philosopho attributum fuisse contendunt.

Dico itaque, Platonem dum ideas illas asseruit, nihil aliud voluisse præter dari rerum omnium creabilium ideas in mente Dei , quæ quidem non sint ipsæ rerum nature, sed exemplaria quædam æterna, ab ipsoque Deo indistincta, quæ primævæ sint rerum omnium causæ effectrices, & exemplares, ex quibus veluti ex Archetypo quodam cunctarum rerum nature prodire, juxta illud Boëtii.

Tu cuncta superno

Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse

Mundum mente gerens, similique ab imagine formans

Perfectumque jubes perfectas absolvere partes.

Hanc autem fuisse genuinam Platonis mentem asserit S. Augustinus in *libro octoginta trium questionum, quest. 46. & lib. 7. de Civit. Dei, cap. 28.* ut ibidem ex-

Comp. Phil. Tom. II.

G

pli-

94 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
plicat Leonardus Coquæus : idem sentit expresse Clemens Alexandrinus *lib. 5. Stromatum* ; Eusebius *lib. 11. Prepar. cap. 11. & 12.* & alii plures apud Eugubinum *lib. 1. Perennis Philosophiæ, cap. 10.* Id autem mihi inde ulterius persuadeo quod nusquam in Platone ideæ a Deo separatæ reperiantur: imo nec Platonici Philosophiæ Principes Plotinus, Porphyrius, Proclus, & alii complures ullam de præfatis ideis, seu potius idolis, atque figmentis fecere mentionem. Imo, si Plato ipse attente legatur in *Timæo*, & in dialogo quem *Hippias*, & in eo quem *Parmenides* inscribit, id tantum docere statim apparebit, Deum nempe, mundum, cum voluit, juxta exemplar quod mente gerebat, condidisse: ideasque illas non alibi; quam in opificis præstantissimi mente existere docuisse. Ex his patet Universale hoc Platonicum solùm tale esse in causando, ut ajunt, non in essendo, ut constat ex dictis.

PROPOSITIO XLIII.

Universale Nominalium, & Stoicorum exponitur.

Nominales, & Stoici nullum Universale in rebus positum agnoscunt; sed tantummodo extra res ipsas existere asserunt, idque nihil aliud esse præter voces, & mentis conceptus: voces quidem *Universale arbitrarium* appellant, ex hominum nempe arbitrio pendet, quod vox ista, *homo*, plures homines significat. Conceptus vero mentales, *Universale naturale* vocant, quod nempe sint rerum ideæ, quæ ab intellectu effinguntur, quæ quidem multa singularia representant, idque non ex arbitrio, sed ex sua natura.

Cæterum præter voces, & conceptus, quasdam dari naturas communes, quæ in singularibus existunt, satis conf-

constat ex his quæ superius diximus: ac præterea ita convincitur, nam Universale est unum aptum esse in multis, aut prædicari de multis: certum autem est neque voces, neque conceptus esse in multis, neque de multis prædicari: non enim cum dico, Petrum esse hominem, dico Petrum esse vocem illam significantem naturam humanam, neque ideam illam, seu conceptum, quem in mea mente efformavi. Voces itaque prædictæ sunt quidem Universale in significando: conceptusque, & ideæ tantum in repræsentando: non vero sunt Universale in prædicando, aut in essendo. Confirmatur; nam neque, cum definio circulum, neque, cum de ipso ejusdem proprietates demonstro, definio vocem, neque mentis perceptionem, neque horum proprietates demonstro; sed potius circuli naturam omnibus circulis communem: ergo prædictis vocibus, aut ideis, natura quædam subest communis, quam definio, cujus etiam proprietates demonstro, quamque proprie Universalem appello.

PROPOSITIO XLIV.

Explicatur quid sint gradus Metaphysici.

Gradus Metaphysici appellantur conceptus illi, quorum alii aliis sunt universaliores: & illi quidem qui universaliores sunt, seu ampliores, *Superiores* appellantur; alii vero, qui minus patent, seu contractiores sunt, aut minus universales, *Inferiores* dicuntur. Sic incipiendo ab individuo, ver. gr. Socrate, adscenditur ad Hominem; & ab Homine ad animal: ab animali ad vivens, &c. ut videre est in arbore Porphyriana, quam in *Logica* descripsi simul, & explicui. Quoniam veto ab infimis ad superiores, quasi per gradus conscenditur, hujusmodi conceptus appellantur *Gradi*: dicuntur præterea *Metaphysici*, quod non physi-

96 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
ce, sed metaphyſice diſtinguantur, eorumque ſpecu-
lato ad *Metaphyſicam* pertineat.

PROPOSITIO XLV.

*Idem gradus Metaphyſicus, qui reſpectu alterius inferior
eſt, poteſt reſpectu ejuſdem eſſe ſuperior, juxta
diverſas conſiderationes.*

DIco itaque, aliquoties eundem gradum Metaphy-
ſicum, qui ſpecies eſt reſpectu alterius, poſſe
reſpectu ejuſdem genus eſſe, ſub diverſa tamen ac-
ceptione. Patet hoc ipſa experientia, reddeturque
perſpicuum ſola aliquorum exemplorum exhibitione.
Linea enim genus eſt ad rectam, & curvam, quæ ſunt
ejuſ ſpecies; rectum autem, & curvum genus ſunt reſ-
pectu lineæ, ſuperficie, & corporis. Triangulum ge-
nus eſt ad æquilaterum, & non æquilaterum, quæ ſunt
ejuſ ſpecies; eſſe vero æquilaterum genus eſt ad trian-
gulum, quadratum, aliasque figuras regulares. Cor-
pus genus eſt ad vivum, & non vivum, hæque ſunt
ejuſ ſpecies; ratio vero viventis genus eſt ad corpus,
& ſpiritum. Vivens item genus eſt ad ſenſitivum, &
inſenſitivum: & inſenſitivum genus eſt ad vivens, qua-
lis eſt Angelus; & non vivens, qualis eſt lapis: & ſic
de aliis: nec in hoc, meo videri, aliqua eſſe poteſt dif-
ficultas.

Dixi tamen, aliquoties id ita ſe habere; neque enim
id univerſaliter verum eſt in omnibus gradibus Meta-
phyſicis, ut ſequentia exempla demonſtrant. Subſtantia
genus eſt ad corpus, & ſpiritum, quæ ſunt ejuſ ſpecies,
& neque corpus, neque ſpiritus eſſe poſſunt genus reſ-
pectu ſubſtantię. Accidens genus eſt ad quantitatem,
qualitatem, &c. & neque quantitas, neque qualitas ge-
nus eſſe poſſunt reſpectu accidentis. Numerus item ge-
nus

nus est ad binarium, ternarium, &c. & tamen neque binarium, neque ternarium esse possunt genus respectu numeri. Similiter quantitas, genus est ad continuam, & discretam, & neque ratio quantitatis continuæ, aut discretæ, genus esse potest respectu quantitatis, & aliud, quod quantitas non sit. Idem omnino dicendum est de individuis respectu graduum superiorum.

PROPOSITIO XLVI.

Omnes gradus superiores præscindi possunt a suis differentiis; differentiæ vero aliquæ inferiores præscindi valent a superioribus, quos dividunt; aliæ vero ab eisdem præscindi non possunt.

PRimo quidem satis compertum est, gradus superiores ab inferioribus præscindi posse, ut ex his, quæ in precedentibus diximus, constat. Superest itaque resolvendum dubium, an nempe gradus inferiores ita includant superiores in suo formali conceptu, ut ab illis præscindi non possint. Tota autem quæstio devolvitur ad differentias: certum enim est, species includere genus; sunt enim totum metaphysicum ex genere nempe, & differentia consurgens. Difficultas itaque est, utrum differentiæ specificæ, ita in suo conceptu formali includant genus, quod contrahunt, ac dividunt, ut intellectus nequeat illas cognoscere, nisi cognita etiam ratione illa generica: idemque intelligendum est de differentiis numericis, seu individualibus respectu rationis specificæ.

Dissentiant in hac re Philosophi; nam Cajetanus, Joannes a Sancto Thoma, & communiter Thomistæ, quos sequuntur Suarez *Disp. 6. Metaph. sect. 9.* & alii, asserunt, differentias, præsertim infimas, non includere
for-

formaliter genus, & differentias subalternas, quas contrahunt, imo earum conceptum objectivum esse omnino simplicem, omnisque compositionis metaphysicæ expertem; ideoque præscindi posse ab illa ratione generica, quam contrahunt; idque colligi videtur ex S. Thoma 1. part. quæst. 3. art. 8. ad tertium. E contra vero Ocham, Nominales, & alii, oppositum tenent: mihi autem cum aliqua distinctione quæstio resolvenda videtur.

Dico itaque primo, differentias illas específicas, quæ sub alia consideratione genus sunt respectu sui generis, abstrahi posse a suo genere tum præcisione objectiva logica, tum formali. Patet; nam ratio viventis, quæ genus est respectu corporei, & incorporei; ut respectu hominis, & Angeli, præscinditur tum objective logice, tum formaliter a suis inferioribus, homine videlicet, & Angelo, seu corporeo, & incorporeo: ergo præscinditur a ratione corporei: sed ratio viventis differentia est specifica entis corporei: corpus enim genus est, quod dividitur in vivum, & non vivum, tamquam in ejus species: ergo differentia hæc, & aliæ similes, quæ in alia consideratione genus constituunt respectu sui generis, præscindi valent a suo genere, quod dividunt.

Ratio autem a priori est, quia cum hujusmodi differentię speciem constituent, quæ sub alia consideratione genus est respectu sui ejusdem generis, cui & alteri ab ipso specie diverso conveniat, certe eadem ratione ab ipso poterunt præscindi, quo quodlibet genus ab speciebus ipsum dividantibus, & contrahentibus, præscinditur. Confirmatur; nam ideo ratio entis corporei, quæ est in homine, præscinditur a ratione viventis, quia perinde se habet in ordine ad Scientiam de ente

cor-

corporeo, atque si non esset vivens, ut alibi diximus: sed ratio viventis, quæ est in homine, ita etiam se habet in ordine ad Scientiam agentem de viventibus, ac si non esset ens corporeum; ratio enim viventis potest etiam spectari in Angelo: ergo potest ab ente corporeo præscindi.

Dico 2. Illæ differentiæ, quæ respectu gradus superioris, quem dividunt, sub nulla acceptione esse possunt universales, seu in nullo possunt reperiri, quod gradum illum superiorem non participet, nequeunt ab illo præscindi. Ratio est, quia experientia teste, nullanus ipsas concipere possumus, quin simul cognoscamus, genus, seu gradum superiorem, quem contrahunt, ac dividunt: sic non possumus cognoscere par, neque impar quin cognoscamus numerum, quod genus est ad par, & impar: sic nequimus cognoscere quantitatem, neque qualitatem, quin simul rationem accidentis intelligamus: similiter neque hunc hominem, & illum cognoscere possumus, quin hominis rationem, quæ aliunde illis communis est, cognoscamus.

3. Ut hujusmodi differentiæ præscindi possent a gradibus superioribus, oportebat ut in ordine ad Scientias humanas perinde se haberent, seu ita ab eis attingerentur, atque si ratio illa, seu gradus superior, non cognosceretur; in hoc enim stare præcisiones alibi diximus: sed hoc esse non potest; nihil enim de ipsis prædicari, nihil de eisdem demonstrari potest, quin per illas eadem enunciationes, aut demonstrationes, ratio illa, seu gradus superior cognoscatur: ergo nullatenus possunt ab ipsis præscindi. Minor patet; quid enim de hoc homine, prout tale individuum est, demonstrari potest, quod de quovis alio ejusdem humanæ naturæ individuo non possit demonstrari? certe nihil: ideoque com-
mu-

munitur dicitur de individuis nullam dari Scientiam; sed potius hanc esse de universalibus. Idem dico de differentiis illis specificis, quæ respectu sui generis, sub nulla acceptione possunt esse genus: Quid enim, exemp. gr. de longitudine, latitudine, & profunditate demonstrari, aut enunciari potest, in quo non etiam ipsa extensionis notio includatur, quæ genus est ad prædictas differentias. Quid etiam de numero pari, aut impari dici potest, in quo ratio numeri ab ipsis participata non includatur. Quid similiter de sensatione, quæ vitæ differentia est, enunciari potest, in quo non etiam ratio vitæ exprimat: ergo huiusmodi differentiæ a gradibus superioribus præscindi non possunt.

Tandem nostra hæc assertio confirmatur; nam longitudo, latitudo, & profunditas sunt formaliter extensiones, nec nisi ut extensiones quædam conceptibiles sunt. Similiter, par, & impar sunt formaliter numeri, nec aliter quam ut numeri concipi possunt: Tum etiam sensatio, & intellectio sunt formaliter vita, nec sine ratione vitæ possunt concipi, idque, ut dixi, ipsa experientia teste: id autem ipsum etiam Aristotelem sentire, patet: nam *lib. de partibus animalium, cap. 3.* ait, Pedatum, quod genus est ad bipedem, & quadrupedem, includi in his differentiis: & sane nescio qualiter concipi possit quælibet ex his differentiis, quin Pedatum esse simul concipiatur. Fatentur aliqui, Philosophum hic sibi contradixisse: verum, si distinctio a nobis adhibita, retineatur, nulla apparebit contradictio: id enim secus se habere asserimus in aliis differentiis, quæ respectu suorum generum, in alia acceptione, universales sunt, atque eisdem ampliores, & superiores, ob oppositam rationem. Licet autem sententia, quæ huic nostræ conclusioni opponitur, difficillime probetur; aliqua tamen

nobis objicit, quæ breviter sunt dissolvenda.

Objicies 1. Si prædictæ differentia genus suum formaliter includerent, certe in definitionibus ex talibus genere, & differentia conflatis, bis poneretur genus; ver. gr. cum dicimus, qualitatem esse accidens intensibile, genus nempe, *Accidens*, bis poneretur in definitione, semel scilicet secundum se; & secundo prout includitur in differentia, nempe in sensibilitate: quod est inconveniens. Cæterum eodem modo possem in plerisque adversarios arguere, bis ponens in definitione substantiæ, cum dicimus eam esse *Ens per se*: primo, secundum se; & iterum prout includitur in perfectitate, quæ est differentia. Respondeo itaque, nullum esse inconveniens in eo, quod genus bis in definitione ponatur, nempe, semel proprio nomine, & quasi terminus aliunde communis: & iterum nomine differentia, in qua continetur: & quasi contractim explicatus, prout nempe requirit definitionis perspicuitas.

Objicies 2. Si genus in prædictis differentiis includeretur formaliter, quælibet ex his differentiis non differret a specie; utpote non minus ac species, esset composita ex genere, & differentia. Verum similiter adversariis objiciam, differentiam substantiæ includere ens; sicque simul esse differentiam, & speciem entis. Respondeo itaque differentias, de quibus loquimur, includere formaliter genus, quemadmodum, & species, solumque differre in his speciem, & differentiam penes terminorum significationem, idem enim conceptus, si significetur nomine concreto, dicitur species; si vero nomine abstracto, differentia: hinc fit, speciem prædicari, ut ajunt, *ut quod quid*, seu substantive; differentiam vero, *in quale quid*, seu adjective, qui, ut vides, solummodo sunt diversi loquutionum modi.

Ob-

Objicies 3. Si differentia non posset a genere præscindi, nullum conceptum adderet supra genus, quo ab alia specie differat; sed hoc esse nequit: differentia enim non esset differentia: ergo differentia in his etiam casibus potest a suo genere præscindi. Confirmatur. Species una differt ab alia, non ratione generis; hoc enim est utrique commune: ergo ratione differentia: ergo hæc conceptum aliquem addit supra genus: ergo est ab illo præscindibilis. Resp. ad argumentum distinguens majorem. Nihil adderet differentia supra genus abstractive sumtum, nego: contractive sumtum, concedo. Neque ex hoc licet colligere, differentiam, non fore differentiam: ex his enim, de quibus loquimur, ipsum genus contractive sumtum, est id, quo una species ab altera differt; quatenus nempe diversimode in illis contrahitur. Sic extensio, quæ ut sic, & in communi considerata, est genus; quatenus in longum solummodo protensa, est altera illius species, scilicet linea; quatenus vero in longum simul, & latum, est altera species, nempe, superficies: quæ quidem extensionis species differunt inter se, non quatenus extensio sunt; sed quatenus talis extensio; ex quo patet ad confirmationem solutio.

PROPOSITIO XLVII.

Gradus superiores, & inferiores distinguuntur inter se ratione, ut ajunt, ratiocinata, seu cum fundamento.

Ratio est, quia, ut dixi *prop.* 20. hujusmodi distinctio rationis inter ea extrema reperitur, quæ cum realiter idem sint, intellectui tamen præbent fundamentum, ut ea ab invicem præscindat, ac veluti Logice separet, dividat, ac distinguat: sed ita se habent gradus
Me-

Metaphysici superiores, & inferiores, ut ex dictis constat, ne eadem sæpius repertam: ergo distinguuntur distinctione rationis cum fundamento, seu ratiocinata.

PROPOSITIO XLVIII.

Hæc distinctio rationis in aliquibus gradibus Metaphysicis est mutua; in aliis vero, non mutua.

Dupliciter hæc rationis distinctio considerari potest; alia est enim *mutua*; alia, *non mutua*. *Mutua* est, quoties aliqua formalitates ita se habent, ut nec una in suo conceptu aliam involvat; nec alia illam: sic exemp. gr. inter Dei misericordiam, & justitiam datur in sententia probabili distinctio rationis mutua, quia nec in conceptu misericordiae clauditur justitia, nec in conceptu justitiæ, misericordia. *Non mutua* vero est, quoties duæ formalitates ita se habent, ut una in suo conceptu saltim confuse includat aliam; alia vero nullo modo illam. Sic exemp. gr. Animal in suo conceptu non involvit hominem; Homo vero involvit animal. Hoc supposito.

Dico 1. Gradus superiores, & inferiores, qui mutuo præscindibiles sunt, juxta dicta in *prop. 46.* distinguuntur mutuo ratione ratiocinata. Patet; quia intellectus potest præscindere Logice, & per rationem, gradum superiorem ab inferiori; & vicissim, idque cum fundamento: ita enim se habet gradus superior in ordine ad Scientias, ac si non esset idem cum inferiori: & similiter ita inferior se habet in ordine ad Scientias, atque si cum superiori idem non esset, ut ex dictis constat: sed hoc est (20) distingui ratione ratiocinata: ergo mutua hac distinctione distinguuntur.

Dico 2. Gradus illi superiores, & inferiores, qui
jux-

104 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
juxta dicta in *propof. preced.* mutuo præscindibiles non
sunt, distinguuntur ratione ratiocinata non mutua. Ra-
tio est, quia, licet intellectus possit gradum superiorem
ab inferiori præscindere; non tamen inferiorem a supe-
riore: ergo, licet habeat fundamentum ad distinguen-
dum superiorem ab inferiori; illud tamen non habet ad
distinguendum inferiorem a superiori: ergo hujusmodi
distinctio rationis ratiocinatæ mutua non est.

PROPOSITIO XLIX.

Gradus superiores, & inferiores distinguuntur virtualiter, seu fundamentaliter.

Constat ex dictis: ea enim distinguuntur virtuali-
ter, seu fundamentaliter, quæ, cum realiter idem
sint, præbent tamen intellectui fundamentum, ut ratio-
ne ratiocinata illa distinguat: sed sic se habent gradus
Metaphysici superiores, & inferiores: ergo virtualiter
distinguuntur. Minor probatur; nam prædictum funda-
mentum in eo stat, ut in ordine ad Scientias, subjectio-
nes, prædicationes, &c. ita perfectiones illæ se habeant,
atque si realiter distinguerentur: sed, ut sæpius diximus,
ita se gerunt gradus Metaphysici superiores, & inferio-
res: ergo intellectui præbent fundamentum, ut ratione
ratiocinata illos distinguat: ac per consequens distin-
guuntur virtualiter, seu fundamentaliter. Hæc autem
distinctio mutua erit, cum utrinque fundamentum præ-
dictum intellectui ministrabitur, cum videlicet ex parte
gradus superioris, tum inferioris; non mutua vero, cum
tantum ex parte superioris, ut ex dictis fatis est mani-
festum.

PROPOSITIO L.

Quid sit unitas numerica, seu individualis explicatur.

Hæc

HÆc tandem unitas superest exponenda, explicatis cæteris unitatum speciebus, transcendentali videlicet, & universalis. Unitas itaque numerica, seu individualis ea est, per quam individuum constituitur, & ab alio quolibet ejusdem speciei individuo diversificatur: qua propter etiam *differentia individualis* appellatur, *individuationis* itidem, *singularitas*, & *hæcceitas*. Hæc autem ita includit formaliter in suo conceptu naturam, seu prædicata essentialia illius individui, ut ab eisdem impræscindibilis sit, ut dixi, & ni fallor, demonstravi *prop. 46*. Unde hujusmodi unitas numerica, seu differentia individualis, nihil addit præter prædicata essentialia illius individui, nisi ad summum, negationem alterius cujusvis individui. Socrates enim, ut tale individuum humanæ naturæ, nihil præterea dicit, quàm esse hunc hominem, hoc corpore, hac anima, hac unione copulatis, compositum, ratione cujus non est Aristoteles, nec Plato, &c. alio nempe corpore, aliæque anima unitis composita. Hinc jam fere soluta manet celebris illa quæstio de principio formali individuationis, qua plerique Auctores integras paginas implent, & pace dixerim, sine fructu, majoris tamen claritatis gratia pauca addam *propositione sequenti*.

PROPOSITIO LI.

Determinatur principium Individuationis.

Quæritur itaque quodnam sit formale Individuationis principium: seu, per quid formaliter quæcumque res singularis, quæ Individuum appellatur, individuetur; id est, undenam Socrates habeat esse hunc hominem, & non alium ejusdem humanæ speciei, ut exemp. gr. Aristoteles, aut Plato, &c. Tres sunt in hac re Philosophorum sententiæ, prima Thomistarum

rum asserentium res individuari per ordinem ad materiam quantitate, aut certis quibusdam accidentibus sigillatam. Secunda est P. Vazquez *tom. I. in 3. part. disp. 74. cap. 7.* docentis, res quaslibet creatas individuari ex ordine ad determinatas numero circumstantias temporis, & loci, in quibus primo producuntur: has sententias refellere non vacat, præcipue cum res sit nullius fere momenti. Tertia sententia est P. Suarez *disp. 5. Metaph. sect. 6.* Hanc amplector, ideoque.

Affero, res individuari formaliter per suas proprias entitates, quatenus illæ negationem habent incommunicabilitatis. Hoc assertum ita perspicuum est, ut sola ejus explanatione probetur. Explicabo itaque eum cum P. Emmanuele Maignan *cap. 3. Philosophiæ entis:* primo quidem more metaphysico, deinde sub physica consideratione.

1. Philosophi non frustra, nec prorsus otiose, a multis entibus singularibus abstrahunt ens illud transcendens; sed potius eo fine, ut ejus attributa perpendentes, unitatem videlicet, bonitatem, ac veritatem, inde postea regressi, ad quodlibet ens singulare descendant, eo nempe revertentes unde fuerant progressi: idque, ut in promptu brevissimam habeant regulam, qua similium attributorum radicem in illo ente singulari reperiant. Necessesse quippe est tale in singularibus fore fundamentum illud, quale est in ente transcendente ab eisdem abstracto, eisdemque communi. Quemadmodum igitur Socrates a parte rei est ens, eo quod a parte rei sit actu existens; est etiam consequenter a parte rei quid verum, seu id quod esse debet, ut tale sit ens: est etiam a parte rei bonum, seu habens quoad essentialia suum integrum esse: ita similiter necessum est ut a parte rei sit unum quid; id est, unum individuum in se, seu
unum

unum unitate singulari, & divisum a quolibet alio, etiam ejusdem speciei individuo: ergo ex eo quod Socrates fit tale ens, hujus nempe speciei humanæ, seu habens hanc hominis entitatem, inde, inquam, habet individuationem, & non ab alio principio, & ratione illius est hic homo, & non alius homo ab ipso, quod est incommunicabilitas. Et hæc quidem sub abstractione metaphysica.

2. Physicam jam ejusdem Socratis individuationem explicemus. Socrates itaque est physice hoc individuum, non per aliud, quam per physicam, & realem individuationem, id est, per animæ hujus cum isto corpore realem unionem: & corpus hoc Socratis, est individualiter, & singulariter hoc, per hanc partium integritatem mutuam cohærentiam, organizationem, & conjunctionem: ac demum quælibet pars organica est hæc individualiter, per suarum etiam respectivè partium concatenationem: & ita de aliis, donec ad primam componentia devenias, quæ cum ex aliis composita non sint, sunt necessariò simplicia, & quodlibet per suam indivisam unitatem est hoc, & non aliud: Quemadmodum & anima rationalis est hæc per identitatem realem suorum essentialium prædicatorum. In quo autem sensu verum sit, formas materiales substantiales individuari a materia; sicut & accidentia a subjecto, videbimus postea, cum eorundem naturam exponeamus.

CAPUT I.

De Substantia, sive de Ente prout est per se, & subsistit.

DEFINITIONES.

I. **S**UBSTANTIA est ens per se existens. *Explicatur.* In hac substantiæ definitione communiter omnes Philosophi conveniunt, licet, ut postea videbimus, in assignanda substantiæ quidditate, ac notione, non quidem re, sed nomine tenus, ni fallor, dissentiant. Dico itaque, Substantiam esse *Ens per se existens*; id est, ens nullo indigens, ut naturaliter existat, præterquam actione sui productiva, & conservativa, quod minime rationi substantiæ adversatur; longe enim diversa sunt esse a se, & esse per se; esse enim a se omnino excludit esse ab alio; quod solius Dei proprium est: esse vero per se, nullatenus excludit esse ab alio; sed solummodo ita esse in alio, ut eo, ceu fulcro, subjecto, aut sustentaculo egeat, ut naturaliter possit existere. Hinc Angeli, anima rationalis, & corpora, sunt entia per se, & consequenter substantiæ, quod videlicet ut existant nullo alio egeant præterquam actione sui creativa, & conservativa: Sapientia vero, substantia non est, quia sine homine, qui sapiens sit, esse nequit: neque albedo, prout communiter intelligitur, est substantia, quia nempe naturaliter esse non potest sine subjecto, quod album denominatur.

2. *Substantiale* est omne id quod ad substantiam aliquo modo spectat: sic unio inter corpus, & animam rationalem substantialis est, quod corpus, & animam

Comp. Phil. Tom. II.

H

uniat,

uniat, quæ vero substantiæ sunt: estque ratio formalis, qua corpus, & anima hominem, quod totum substantiale est, componunt.

PROPOSITIO I.

Propria Substantiæ quidditas explicatur.

Diximus supra, substantiam esse *Ens per se existens*. Quoniam vero non unica est substantiæ acceptio, ulteriori adhuc explicatione opus est. Substantia igitur, quæ Græce *Usia* appellatur, solet a Græcis pro essentia, natura, seu quidditate rei usurpari: sic eam sumit Aristoteles diversis in locis, ut *lib. 5. Metaph. cap. 8. Quod quid erat esse, cuius ratio definitio est, & hoc uniuscujusque substantia dicitur. Et lib. 7. cap. 5. Nam & unumquodque non videtur aliud a sua substantia; & ipsum quod quid erat esse, dicitur esse uniuscujusque substantia. Usia etiam, seu substantia aliquoties accipitur, præsertim ab Aristotele pro iis, quæ subjecta sunt extrema, quæ videlicet de alio non dicuntur, neque ulli unquam insunt: sic 5. *Metaph. cap. 8. ait: Substantia dicuntur, & simplicia corpora, ut terra, ignis, aqua, & quæ talia sunt, & universaliter corpora, & quæ ex his consistunt animalia, & dæmonia, ac eorum particula: hæc vero omnia dicuntur substantia, quoniam non dicuntur de subjecto, sed de eis cætera. Et rursus in fine capitis ait: Substantiam dici, & ipsum ultimum subjectum, quod non dicitur de alio.**

Sumitur etiam *Usia* pro utroque significato supradicto, quatenus nempe significat essentiam, naturam, & substantiam: sic Patres Concilii Nicæni adversus Arium, dogma catholicum statuere dicentes: *Filium Dei esse Homoussion Patri*; id est, ejusdem essentiæ, ejusdem naturæ, ejusdemque substantiæ cum Patre, seu consubstantialem Patri.

Dum

Dum autem in *Logica* egimus de decem Cathogoriis, primam earum, juxta Aristotelis mentem, substantiam esse diximus; substantiam, inquam, sumtam pro essentia rei; seu ejus quidditate: ibi enim in ejus serie ea diximus contineri, per quæ ad quæstionem quid res sit, respondetur, cui quæstioni haud dubie satisfacit, assignata rei essentia saltim metaphysica: cui intelligentiæ favet Aristoteles 7. *Metaph. cap. 1.* Dum loquens de divisione entis, a se facta, in decem Cathogorias, ait: *Ens multipliciter dicitur, quemadmodum & in iis, quæ de quoties, prius divisimus: significat enim aliud quidem quid est, & quod quid; aliud vero quod quale, aut quantum, aut singula eorum, quæ ita prædicantur. Cum autem ens toties (id est, tot modis) dicatur, patet primum horum esse ipsum quid est, quodque substantiam significat.*

Nunc autem substantiam pressius accipio, in secundo videlicet sensu ex supra relatis, quatenus nempe ab iis, quæ accidentia dicuntur, distinguitur, & assero, substantiam esse ens per se existens; id est, nullo subjecto indigens, ut existat, nullo fulcro, ac veluti sustentaculo; sed tantum actione sui productiva, & conservativa, si tale ens creatum sit: quod quidem in definitione superius adlata satis explicui. Præterea, cum ea omnia, quæ substantia sunt, nulli alteri, ceu subjecto, inhæreant; sed potius ipsa sustentent accidentia, eisdemque quasi subjectum sustentent, ideo Latine substantia quasi quid substans dicitur, aut sustentans. Tandem quia ea, quæ substantia sunt, firmum, constans, ac certis limitibus sistens habent esse, etiam substantia quasi subsistens appellatur.

PROPOSITIO II.

Dividitur Substantia in suas species.

Missam hic facimus divisionem illam Aristotelicam substantiæ in *primam*, & *secundam*, cum quod de illa jam in *Logica* egimus; tum quod prorsus inutilis habeatur.

Primo itaque dividitur Substantia in *simplicem*, & *compositam*: *composita* est, quæ ex aliquibus partibus intrinsece coalescit, ut homo ex corpore, & anima; *simplex* vero, quæ, quatenus simplex est, nullas habet sui partes, ut Angelus, & punctum corporis, seu materiæ corporeæ.

2. Substantia tam *simplex*, quam *composita*, dividitur in *simplicem*, & *compositam physice*: ac in *simplicem*, & *compositam metaphysice*. Substantia *metaphysice simplex* est, quæ nec partibus quidem metaphysicis constat; Substantia autem *metaphysice composita* est, quæ ex prædictis partibus metaphysicis coalescit: partes autem metaphysicæ sunt, ut alibi diximus, genus, & differentia, quæ, cum realiter non sint distinctæ; sed tantum juxta nostrum modum concipiendi, solum juxta hunc concipiendi modum componunt, quatenus videlicet una alteri conjungi intelligitur. Substantia *metaphysice simplex* nulla est nisi Deus in aliquorum opinione: satis enim communis sententia est, quæ sentit hujusmodi compositionem ex genere, & differentia Deum non dedecere, cum in re compositio non sit, sed solum juxta nostrum imperfectum concipiendi modum.

Substantia *physice simplex* est illa, quæ partibus physicis caret; *physice vero composita*, quæ ex partibus physicis componitur: sunt autem partes physicæ alicujus

jus

jus substantiæ, quæ cum ab invicem sint realiter distinctæ, constituunt tamen substantiam illam per veram, atque realem sui conjunctionem. Sic Angelus est substantia physice simplex, quod ex partibus distinctis non constet; homo vero substantia est physice composita, quod ex corpore, & anima realiter distinctis coalescat; invicem tamen unitas per veram sui conjunctionem, & unionem.

3. Substantia physice composita iterum subdividitur in *physice compositam secundum essentiam*, & in *physice compositam secundum integritatem*. Substantia *physice composita secundum essentiam* est illa, quæ componitur ex duabus partibus, quarum una dicitur *materia physica*, altera vero, *forma physica*, quæ quidem respondent materiæ, & formæ metaphysicis, seu generi, & differentiæ: materia autem, & forma physice dicuntur partes physice essentialis; sicut & genus, & differentia, dicuntur partes metaphysice essentialis; quatenus enim ex istis confurgit essentia metaphysica rei, quæ per definitionem metaphysicam explicatur; ita ex illis confurgit physica rei essentia, quæ per physicam definitionem exponitur.

Substantia *physice composita, secundum integritatem*, est illa, quæ ex partibus integrantibus componitur: sunt autem partes integrantes, quæ non ad essentiam rei, nec physicam, neque metaphysicam spectant; sed tantum ad rei illius integritatem: sic manus est pars integralis hominis, quia licet homini manus deficiat, non ideo homo suam essentiam amittit; verus enim homo est, licet sine manu; ejus tamen corpus non integrum, sed mancum esse dicimus. Hujusmodi autem partes integrantes in duplici sunt differentia, aliæ enim *similares* dicuntur, aliæ *dissimilares*: *dissimilares* sunt, quæ

114 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
Quæ inter se sunt dissimiles, ut manus, pes, nasus sunt
hominis partes dissimilares, quia dissimiles sunt, & ex
ipsis corpus humanum compaginatur. Corpus item
quodcumque mixtum, ex essentiis constat elementorum,
quæ cum specificè inter se diversificentur, sunt
mixti partes dissimilares: Partes autem *similares* sunt,
quæ inter se sunt similes, quales sunt aquæ guttæ, quæ
aquam in lacu contentam, non tam essentialiter constituunt,
quam integrant; in qualibet enim aquæ gutta
tota aquæ essentia reperitur. Hinc vides hujusmodi
partes similes aquæ, in lacu inclusæ, nihil aliud esse
præter ipsam aquæ essentiam pluries repetitam: hujusmodi
autem partes integrantes similes a plerisque
entitativæ appellantur, quod videlicet, totam aquæ in
lacu inclusæ entitatem integrent, seu potius tantitatem,
seu quantitatem aquæ; tota enim essentia aquæ in qualibet
gutta, ut dixi, reperitur.

4. Dividitur Substantia in *immaterialem*, & *materialem*:
seu in *spiritualem*, & *corpoream*. Substantia *spiritualis*,
seu *immaterialis*, est illa, quæ physice, & secundum suam
entitatem, ita simplex est, ut & in se careat partibus
entitativis, seu integrantibus; & ipsa secundum se non sit
apta ut sit hujusmodi pars. Substantia vero *corporea*, &
materialis, est illa, quæ vel hujusmodi partibus constat,
& integratur, vel est pars illam integrans, seu apta
integrare. Ignis itaque est substantia corporea, & materialis,
quod videlicet ex quamplurimis partibus integrantibus
componatur: quælibet autem ignis minutissima particula,
quæque ex primis illum componentibus est, quantumvis
indivisibilis admittatur, de quo postea; materialis tamen
substantia est, & corporea, quia licet ex aliis particulis
integrantibus non componatur, ipsa tamen ignis integritatem
ingreditur, illumque

que componit, aut saltim apta est componere, & integrare: Angelus vero substantia est incorporea, & spiritalis, quod neque ex partibus integrantibus componatur, nec aptus sit ut substantiam aliquam corpoream, seu materialem integret, aut integraliter componat: sed hæc amplius infra patebunt, cum de constitutivo substantiæ incorporeæ, seu spiritus pertractabimus.

PROPOSITIO III.

Proprietates Substantiæ enumerantur.

Aliquæ communiter ex Aristotele Substantiæ proprietates adsignari solent, quarum præcipuas exponam, aliis omis, quæ nullius sunt fere momenti.

Prima est, *non esse in subiecto*; id est, non indigere aliquo subiecto ut naturaliter existat: sed hoc potius Substantiæ quidditatem, quam ejus proprietatem esse ex supradictis colligitur.

Secunda proprietas est, *Substantiæ nihil esse contrarium*: cum enim ea contraria dicantur, quæ ab eodem subiecto sese mutuo pellunt: certe substantiæ, cum in subiecto non sint, nequeunt se se ab eodem subiecto pellere: & consequenter nequeunt invicem esse contrariæ. Hoc quidem communiter asseritur, sunt tamen experientia teste, substantiæ aliquæ inter se pugnantes, sed hujusmodi pugnam incunt, ut communiter asseritur, non ratione sui, sed ratione qualitatum caloris nempe, frigoris, humiditatis, & siccitatis, juxta illud *lib. 1. Ovidii Metamorphoseos*

.... Corpore in uno

Frigida pugnabant calidis, humentia siccis.

Sed quid de hoc sentiendum videatur, ex alibi dicendis constabit.

Ter-

Tertia Substantiæ proprietas est, *non suscipere magis, & minus*. Suscipere magis, & minus est, aliquid posse dici magis, & minus tale: sic dicimus manum magis, aut minus calidam: aquam magis, aut minus frigidam: hominem magis, aut minus doctum, &c. Dico itaque Substantiam non suscipere magis, & minus: neque enim lapis est magis, aut minus substantia, quam lignum: nihil enim minus eget subjecto, cui inhæret substantia lapidis, quam substantia ligni.

Præterea probatur, quia substantia cujuslibet rei est ipsa ejus essentia: cum enim substantia dicatur a substando, & non substet nisi accidentibus; sequitur in quolibet re nihil esse præter substantiam, & accidentia: cumque in eadem re, quidquid non est ejus accidens, sit ejus essentia, sequitur substantiam rei esse illius essentiam: atqui essentia nequit suscipere magis, & minus: ergo neque substantia. Quod autem essentiæ non suscipiant magis, & minus, est certum: consistunt enim in indivisibili, &, ut ait Aristoteles, sunt sicut numeri: quemadmodum enim numeris, si vel unitatem addas, aut detrahas, essentialiter illos mutas: ita similiter, si essentiæ addas, aut detrahas prædicatum aliquod essentialiale, non erit amplius eadem essentia, sed alia diversa.

Advertendum tamen est, id non ita esse substantiæ proprium, quin etiam accidentibus conveniat, præsertim si abstracte summantur; habent enim etiam suam essentiam, seu constitutivum essentialiale, quod nequit suscipere magis, & minus: licet enim aliquid sit magis, & minus calidum; caliditas tamen non est magis, aut minus caliditas quam altera: similiter, licet aliquid sit magis, aut minus quantum; quantitas tamen non est magis, aut minus quantitas, quam alia; & sic de reliquis:
nul-

nullum enim abstractum magis, aut minus suscipere potest: proprium tamen est Substantiæ, ut nec in abstracto, neque in concreto possit suscipere magis, & minus; non enim dicitur magis, vel minus humanitas, animalitas, &c. nec magis, nec minus homo, animal, &c. frigiditas vero, licet nequeat dici magis, vel minus frigiditas; dicitur tamen in concreto quid magis, vel minus frigidum. Sed hæc ex iis quæ postea de accidentibus dicentur, clariora fient.

Quarta Substantiæ proprietas est, *ut eadem manens, contraria excipiat*. Sic eadem manus hominis modo calida est, modo frigida: Tum & Angelus, & anima rationalis oppositos affectus, ac veluti motus suscipiunt, ut amoris, odii, &c. nec in hoc aliqua occurrit difficultas.

Ultima tandem Substantiæ proprietas est *Subsistentia*, de qua pleræque se se offerunt difficultates, quas *capite sequenti* resolvo.

CAPUT II.

De Subsistentia, termino substantiæ.

ITA connexa est Subsistentiæ notio cum præcipuis Christianæ Fidei mysteriis, Trinitatis videlicet, & Incarnationis, ut vix de ea pertractare possimus, quin de præfatis mysteriis, omnino mirandis, aliquid admisceamus: Theologos itaque nunc, licet præter intentionem, agere cogimur, ut videlicet quæ circa Subsistentiam sumus dicturi, omnino cum fidei regulis componantur, indeque Philosophia certior; fides vero, non quidem certior, sed explicatior evadat. Idcirco ali-

aliquibus definitionibus præmissis, verissima quædam Fidei Christianæ pronuntiata proponam, quæ nempe in præfenti præ oculis sunt omnino habenda, quæ postea explicabuntur.

DEFINITIONES.

1. **S**ubsistentia est terminatio substantiæ: qua videlicet substantia terminatur, sistit, subsistit, nec ulterius progreditur.

2. *Subsistens est substantia terminata.* Substantiæ autem subsistentes aliquando appellantur *Supposita*, aliquando *Personæ*, seu *Hypostases*. Quælibet enim substantia subsistens dicitur *Suppositum*; quæ, si intellectualis sit, dicitur *Persona*, seu *Hypostasis*. Hinc *Personalitas* est ipsa subsistentia substantiæ, quæ vim habet intellectivam. *Natura* demum est ipsa substantia in se ipsa considerata, præcissa subsistentia: quatenus tamen est radix, & principium operationum.

PRONUNTIATA.

1. **C**hristus est perfecte Deus, simul & Homo: ita ut Deus de Homine, & Homo de Deo vere enuncietur.

2. *In Christo sunt due nature; Divina scilicet, & Humana.*

3. *In Christo est tantum una Persona, eaque Divina.*

4. *Christus habet totum esse Hominis, præter subsistentiam humanam.*

PROPOSITIO IV.

Subsistentia est terminatio substantiæ, seu id quo substantia terminatur.

Dixi jam in *defin. 3.* Subsistentiam esse illud, quo substantia terminatur, sistit, subsistit, nec ulterius

rius progreditur : hoc idem nunc assero; non quidem ut repetam, sed ut explicatius proponam, ac rationibus evincam. Quemadmodum itaque quantitas in longum, latumque extensa, linea, seu lineis terminatur, quæ idcirco ab Euclide *defin. 6. lib. 1.* ejusdem fines, seu termini appellantur, quod in eis sistat, subsistat, nec ulterius extendatur : ita similiter substantia certis limitibus veluti coercetur, ac terminatur ; in eisdemque sistit, nec ulterius substantialiter progreditur: hanc itaque substantiæ terminationem abstracto vocabulo *Subsistentiam* appello.

Quod autem Subsistentia nihil sit præter hujusmodi terminationem substantialem ipsius substantiæ, vel naturæ, probatur 1. ex ipsa voce *Subsistentia* : subsistere enim nihil aliud sonat, quam consistere, id est, non ulterius tendere, aut progredi, ut optime notant Eminentissimus Cardinalis de Lugo, P. Honoratus Fabri, & alii : ergo terminatio illa substantialis, qua nempe substantia ita terminatur ut substantialiter non progrediatur ulterius, est ipsa notio subsistentiæ.

Probatur 2. ex ineffabili Incarnationis mysterio, quia Christus Dominus habet totum esse hominis, id est, illa omnia, quæ naturæ humanæ sunt essentialia, & substantialia, præter subsistentiam humanam : sed Christus Dominus habet omnia, quæ naturæ humanæ sunt substantialia, & essentialia, præter terminationem propriam humanæ naturæ: ergo terminatio hæc est naturæ humanæ subsistentia. Hinc, si natura, seu substantia terminatur in se, habere dicitur propriam subsistentiam, seu in se sistere, aut subsistere ; si vero ulterius progressa, terminetur in alio, dicitur non in se, sed in alio subsistere : sed hæc inferius amplius patebunt.

PRO-

PROPOSITIO V.

Terminatio illa aliquid addit supra substantiam, seu naturam terminatam.

PRobatur, quia eadem substantia, vel natura, potest hoc, vel illo modo terminari: si enim natura humana Christi Domini non fuisset unita Verbo Divino, terminata esset in se; quia vero Verbo Divino est unita, non in se terminatur, sed in Verbo: ergo terminatio illa substantiæ, vel nature, aliquid addit supra illam: aliquid, inquam, sive positivum, sive negativum, ut mox dicam.

PROPOSITIO VI.

Terminatio illa supra substantiam, seu naturam nihil addit positivum.

TRes sunt in hac re sententiæ: Prima est Henrici Gandavenfis *Quodlibet. 4. quest. 4.* Richardi *in 3. dist. 6. art. 1. quest. 1.* Aureoli *dist. 1. quest. 3. art. 3.* & Durandi *in 1. dist. 34. quest. 1.* asserentium subsistentiam, seu terminationem nature nihil addere supra ipsam naturam realiter ab illa distinctum, sed tantum ex nostro concipiendi modo: sed hæc sententia communiter rejicitur ob rationem dictam *propos. præced.* Secunda sententia tenet, subsistentiam supra naturam, quam terminat, addere modum quemdam positivum, quo nempe ultimo terminatur, & completur in ratione substantiæ: ita Cajetanus, & communiter Thomistæ, P. Suarez, Vazquez, Valentia, & alii plures ex Societate Jesu. Tertia sententia defendit, terminationem illam substantiæ, seu subsistentiam solum addere supra substantiam, & naturam, quam terminat, aliquid negativum: ita Subt. Scotus, ejusque Schola, Gabriël, Ocham, & ex recentioribus quam plures, hanc postea
am-

amplectar simul, & exponam; nunc autem assero subsistentiam, seu terminationem naturæ supra hanc nihil addere positivum, neque entitativum, neque modale.

Probatur 1. Auctoritate S. Thomæ *3. part. quest. 2. art. 2. ad ter.* Tum & ex S. Bonaventura *in 2. dist. 3. part. 1. art. 2. quest. 2. & in 3. dist. 5. art. 2. quest. 2.* quorum verba non refero, cum hæc conclusio sit jam satis communis: qui tamen plura videre desiderat adeat R. P. Thyrsus Gonzalez, *tom. 3. select. disp. 27.* ubi hanc sententiam magna eruditione, ac soliditate pertractat, ac firmat, tum Conciliorum, & Patrum auctoritate, tum gravissimis rationum momentis.

Probatur 2. ex ipsa nominis etymologia: subsistere enim idem est, atque ibi sistere, ibi consistere, nec ulterius progredi: quemadmodum itaque quantitatem terminari, nec ulterius extendi, nihil eidem addit positivum; sed tantummodo ultra terminos, seu limites eam circumscribentes non extendi: ita substantiam subsistere nihil eidem addit positivum; sed tantum ulterius substantialiter non progredi, aut extendi: subsistentia igitur nihil addit positivum ipsi substantiæ.

Probatur 3. Verbum Divinum ita naturam humanam assumpsit, ut quidquid in ea est perfectionis assumeret: ut enim ait Apostolus, *Hebr. 4. Factus est nobis per omnia similis absque peccato*: si autem aliquam perfectionem non assumpsisset, eam certe excepisset, quemadmodum excepit peccatum: sed Verbum Divinum non assumpsit rationem personæ, seu subsistentiam humanam: ergo hæc subsistentia non est quid positivum.

Probatur 4. Nam nihil positivum asseri debet, quin positivè convincatur, vel ratione, vel experientia, vel

re-

revelatione, (22. lib. 2.) sed subsistentiam addere supra naturam aliquid positivum, neque ex ratione, neque ex Divina revelatione convincitur: ergo, &c. Et primo quidem non convinci ex Divina revelatione, patebit infra, ubi ostendemus mysterium Dominicæ Incarnationis rectè, imò melius, ac facilius explicari absque modo illo substantiæ superaddito; imò, ut rectè Cornæus *in Metaph. dist. 3. quest. 2.* Theologi antiqui præfatum mysterium per sexcentos circiter annos feliciter explicarunt, nihil de prædicto modo positivo cogitantes. 2. Nec ratione aliqua concluditur, ut ex objectionum solutione patebit. Imò evidentissimè, ni fallor, ratione convincitur, subsistentiam nihil supra naturam addere positivum: nam nullus est effectus formalis illius superadditi positivi: non enim est ut substantiam, seu naturam a subjecto reddat independentem; hoc enim habet ex suis prædicatis intrinsicis; natura enim, adhuc citra subsistentiam, est a subjecto independens. Neque est reddere naturam incommunicabilem; nam præterquam quod hic effectus negativus est, non positivus, ad illum minimè opus est aliquid naturæ addere positivum. Præterea neque est conferre naturæ existentiam; hæc enim ab ejusdem essentia non distinguitur: quemadmodum itaque humanitas Christi Domini unita Verbo suam propriam habet essentiam, propriam etiam habet existentiam. Neque prædictus effectus formalis est reddere naturam individuum: est enim natura hæc una numero antequam subsistere intelligatur. Neque tandem est reddere naturam terminatam, & completam; licet enim hic sit formalis effectus subsistentiæ, tamen nihil cogit asserere, hujusmodi complementum esse quid positivum. Imò imperceptibile est qualiter subsistentia, si quid sit positivum, naturam compleat: complere enim est

est aliquam addere perfectionem, qua res indigeat, vel qua melius se habeat: explicent igitur adversarii, quomodo subsistentia hanc perfectionem naturæ tribuat, præcipuè cum ipsi naturæ, etiam sine subsistentia, nihil essenziale deficiat. Nullus ergo est effectus formalis positivus subsistentiæ: & per consequens subsistentia nihil positivum addit supra naturam, quæ est subsistens.

PROPOSITIO VII.

Hinc subsistentia supra naturam dicit aliquid negativum.

CUM enim addat aliquid (5.) id autem non sit quid positivum, (6.) certe erit aliquid negativum.

PROPOSITIO VIII.

Negativum illud quod subsistentia addit supra naturam, est negatio ulterioris extensionis substantialis.

Subsistentia, ut dixi *prop. 4.* est terminatio naturæ, seu substantiæ; hanc autem terminationem assero esse negationem ulterioris extensionis substantialis. Quod feliciter explicatur exemplo figuræ: Quemadmodum enim quantitas terminata, seu circumscripta dicitur *figura*: sic substantia terminata, seu circumscripta, dicitur *subsistens*, quasi certis terminis sistens, seu consistens: similiter etiam quemadmodum terminatio quantitatis, supra quantitatem, vel extensionem tantummodo addit negationem ulterioris quantitatis, seu extensionis accidentalis quoquò versum: ita terminatio, quam dicit subsistentia, tantum addit supra substantiam terminatam, negationem ulterioris extensionis substantialis, id est, dicit substantiam, quæ non tendit ulterius in ratione substantiæ; sed fit ita completa in hoc

hoc esse substantiæ, ut nihil sit aliud ultra, quod ad hoc esse substantiæ completæ pertineat. Ut autem negatio hæc ulterioris extensionis substantialis apprime intelligatur, videndum est quis sit huiusmodi negationis terminus, quo exposito, totum subsistentiæ negotium intelligetur, id autem explico *propositione sequenti*.

PROPOSITIO IX.

Explicatur in quo consistat ulterior illa extensio substantialis, cujus negationem addit subsistentia supra naturam.

Substantia, ut dixi *defin. 2.* radix est, & principium suarum proprietatum, actionum, affectuum, ac operationum; & sub hoc conceptu dicitur *Natura*. Quo supposito, dico illam substantiam, seu naturam, dici ulterius extensam, quæ sive ex nature rerum instituto, sive ex Divina ordinatione, & decreto, non est per se solum principium totale, & singulare suarum proprietatum, & operationum, sed indiget alia substantia, cum qua prædictum principium totale, & singulare constituat, nec per se solum sit sufficiens ad prædictas operationes, & effectus eliciendos: illa vero substantia, seu natura in se sistit, & caret præfacta extensione ulteriori substantiali, quæ ita est in se completa, ut secundum se sit principium adæquatum, totale, & singulare suarum proprietatum, operationum, &c. ut autem hoc perfecte intelligatur aliqua sunt præmittenda.

1. Esse principium totale, seu adæquatum operationum, nihil aliud est, præter ita esse illarum principium, ut ad eas efficiendas alio comprincipio non egeat: sic natura humana in Petro est principium totale, seu adæquatum omnium humanarum operationum; natura verò humana in Christo Domino per se solum non est prin-

principium adæquatum, & totale suarum operationum; sed simul cum Verbo Divino, a quo fuit assumpta. Similiter anima Petri, per se solum considerata, non est principium adæquatum, & totale omnium actionum hominis; sed simul cum corpore, cui est unita.

2. Esse principium singulare operationum est esse hoc unicum, & non esse plura principia; nec esse universale, & commune: sic Petrus est unicum, & singulare suarum actionum principium; non vero Petrus, & Paulus idem pondus sustinentes, non enim sunt unum, sed duo principia, & causæ ad prædictum effectum concurrentes: similiter nec causa prima cum secunda concurrens facit unum principium singulare, eo quod causa sit universalis, & communis.

Dico itaque, substantiam in se sistere, seu non esse ulterius extensam, nihil aliud esse, quàm esse principium totale, seu adæquatum, & unum, seu singulare suarum operationum; substantiam autem in se non sistere, sed ulterius substantialiter extendi, est per se solum non esse principium totale, & singulare suarum operationum; sed cum alia efficere prædictum principium totale, & singulare. Cum enim substantia sit radix, & principium operationum, illa in se sistit, quæ prædicto modo per se solum est illarum principium; illa vero in se non sistit, sed ulterius extenditur, quæ vel ex natura sua, aut ex Divino decreto, non per se solum sed simul cum alio, prædictum principium totale, & singulare constituit.

Ex his itaque colligitur, illam substantiam in se subsistere, seu habere propriam subsistentiam, quæ per se solum est principium totale, & singulare suarum operationum; quia nempe in se sistit, nec ulterius extenditur, seu substantialiter progreditur; illa vero in se non

subsistit, sed propria caret subsistentia, quæ non per se solùm, sed simul cum alia substantia efficit prædictum principium totale, & singulare operationum, quia nempe ulterius substantialiter extenditur, seu progreditur. Potissima hujus explicationis probatio est, juxta eam quam optimè explicari cuncta, quæ de subsistentia, supposito, & persona dicuntur, ut in sequentibus palam fiet.

COROLLARIA.

1. **H**inc fit naturam humanam Christi Domini non habuisse propriam subsistentiam; cum enim sit unita Verbo Divino, non sistit in se, sed ulterius est substantialiter extensa: unde ipsa non est principium totale, sed tantum parziale suarum actionum; cæterum cum Verbo Divino, a quo assumpta est, unum efficit principium totale, & singulare operationum illius suppositi.

2. Imo nec potuit Verbum Divinum assumere personam humanam, seu naturam, retenta propria subsistentia: Nam id fiat, si possibile est: erit ergo subsistentia humana, & non erit: erit quidem, quia sic supponitur: & insuper non erit, quia sola humanitas non erit principium totale singulare actionum illius suppositi: ergo non sistet in se, nec dicet negationem ulterioris extensionis substantialis: ergo neque habebit propriam subsistentiam: habebit ergo illam, & non habebit, quod implicat. Potest ergo Verbum Divinum assumere naturam, non personam; humanitatem, non hominem.

3. Anima humana, cum separata est a corpore, subsistit subsistentia propria, quia principium est totale, & singulare suorum actuum; secus verò cum est corpori unita, in hoc enim statu non est principium totale, sed parziale suorum actuum, saltim omnium; operatur enim

enim eos simul cum corpore, cui, ceu forma, est unita: non ergo subsistit subsistentia propria, sed totius. Idem ob eandem rationem dico de corpore; subsistere nempe subsistentia propria, cum ab anima separatum est; subsistentia vero totius, cum anima est unitum.

4. *Elementa in mixto non subsistunt propria subsistentia: ignis enim, qui in hac charta est, sive actu, sive potentia, perinde est, non est principium totale omnium operationum hujus mixti: igitur non subsistit subsistentia propria, sed communi totius mixti; qualibet vero elementi particula, a mixto separata, jam subsistit subsistentia propria, quia principium est totale, ac singulare suarum operationum.*

PROPOSITIO X.

Explicantur quæ ad suppositum pertinent.

Suppositum, ut dixi, est substantia subsistens, seu substantia, quæ est principium totale singulare suarum actionum. Si autem hæc substantia, quæ principium est totale, & singulare suarum operationum, simplex sit, subsistit subsistentia propria, & ipsa sola est vere suppositum; si vero substantia supradicta composita sit, seu ex partibus invicem unitis coalescat, communiter nulla ex his propria gaudet subsistentia; sed qualibet pars subsistit subsistentia totius, seu compositi, ideoque non qualibet pars seorsim; sed totum ex ipsis con-surgens erit suppositum: ratio autem colligitur ex supradictis, cum enim nulla ex prædictis partibus sit principium totale, & singulare operationum, nulla subsistit in se, seu subsistentia propria: sic anima rationalis in homine ob prædictam rationem non subsistit in se, aut propria subsistentia: similiter nec corpus animæ unitum

in se subsistit, quia neque corpus, neque anima in homine, seorsim spectata, sunt principium totale, & singulare operationum hominis; sed tantum homo, seu compositum ex ipsis, quod quia prædictum principium est humanarum actionum, vere subsistit, & est suppositum: ideoque communiter dicitur, *actiones esse suppositorum.*

Neque dici potest animam corpori unitam subsistere in corpore, seu subsistentia corporis; neque corpus in anima, seu subsistentia animæ: si enim nulla ex his humani compositi partibus seorsim spectata subsistit, quomodo una pars subsistet in alia, seu alterius partis subsistentia. Dixi autem id ita communiter se habere, nam in Christo hujusmodi res aliter contingit: subsistentia enim qua Christus subsistit, est subsistentia Verbi. Ratio autem est, quia cum Verbum Divinum sit principium totale, & singulare omnium attributorum notionalium, quæ Verbo competunt, subsistit in se: deinde, cum humanitas ratione unionis hypostaticæ sit ulterius substantialiter extensa, non subsistit in se, sed in Verbo: ergo subsistentia, qua Verbum, & humanitas Verbo unita, subsistunt, est subsistentia Verbi: sed Verbum, & humanitas eidem Verbo substantialiter unita, est Christus: ergo Christus subsistit subsistentia Verbi.

Sed dices, in Petro, exemp. gr. neque anima subsistit in corpore, neque corpus in anima, sed utrumque in toto, seu subsistentia totius: ergo similiter in Christo nec humanitas subsistet in Verbo, neque Verbum in humanitate, sed utrumque in toto, id est, Christo: ergo subsistentia qua Christus subsistit, neque est humanitatis, neque Verbi, sed totius ex utroque confiati. Respondeo, ut recte adnotat P. Honoratus Fabri, ex solutione hujus objectionis totam rem pendere. Dico igitur

tur

tur, subsistentiam qua Christus subsistit esse Verbi Divini: cum enim Verbum sit principium totale, & singulare suorum attributorum notionalium, in se subsistit: humanitas autem (*corol. i. præc.*) non subsistit in se: ergo in alio: ergo vel in toto, vel in Verbo; non in toto; aliter enim in Christo præter subsistentiam Verbi alia daretur subsistentia, nempe totius: ergo tam Christus, quam ejus sacratissima humanitas subsistunt in Verbo. Quod secus se habere in Petro perspicuum est, nam neque anima, neque corpus in illo composito sunt principium totale, & singulare suarum operationum, qualiter Verbum, etiam humanitati unitum taliter principium est suorum attributorum notionalium.

Hinc aperte vides rationem cur Verbum non terminetur, seu sistat in humanitate, quia nempe humanitas nihil confert ad notiones Verbi: & similiter apparet cur humanitas sistat in Verbo, quia videlicet Verbum, quod in se sistit, concurrat cum humanitate ad omnes illius actiones. Hinc est tantum una persona, quia est tantum unum principium totale singulare, tum ratione notionum Verbi, tum ratione actionum hominis; illarum quidem Verbum solum; istarum vero Verbum cum humanitate, quæ sistit in Verbo.

Dices iterum, ex nostra hypotesi sequi animam rationalem separatam a corpore esse suppositum, & consequenter personam, cum sit intellectualis, quod videtur absurdum. Resp. concedens sequelam, neque inde aliquod mihi apparet absurdum: sicque aperte tenet Magister Sententiarum *lib. 3. dist. 5.* ubi sic ait: *Anima non est persona, quando alie rei unita est personaliter, sed quando per se est: absoluta enim a corpore persona est, sicuti Angelus.* Idem tenet Hugo a Sancto Victore relatus a Divo Bonaventura *in 3. dist. 5. art. 2. quest. 3.*
idem-

idemque fere cenſet Cajetanus 3. part. quaest. 6. art. 3. dum ait, animam dum ſeparata eſt a corpore, eſſe ſemi-perſonam : ſcio quidem communiter non appellari perſonam, quod nempe incompleta cenſeatur: cæterum licet anima ſeparata in ratione hominis ſit incompleta, ſeu, ut aptius loquar, ſit homo incompletus ; non eſt tamen incompleta in ratione animæ, id eſt, non eſt anima incompleta, habet enim quidquid ad ſui conſtitutionem requirit : quemadmodum & conſecratio Corporis, & Sanguinis Chriſti Domini completa eſt in ratione Sacramenti Eucharistiæ, licet in ratione Sacrificii ſit incompleta ; ſeu potius ſola conſecratione ſacrificium eſt incompletum, ad hoc enim ut tale ſit, requirit etiam ſumtionem : nec in hoc apparet aliqua difficultas.

Hic autem advertas oportet, animam, ver. gr. Divi Petri, quæ eſt in Cœlo, non eſſe ſuppoſitum, nec perſonam Divi Petri : ad hoc enim requiritur tota humana Divi Petri natura : certum autem eſt, ſolam animam Divi Petri non eſſe totam ejus naturam humanam, cum præter animam eſſentialiter etiam corpus includat : licet ergo anima Divi Petri ſeparata, ſit perſona, ſicut Angelus ; non vero eſt ſuppoſitum, aut perſona Divi Petri.

Dices iterum, animam ſeparatam eatenus dici incompletam, quatenus ordinatur ad componendum hominem : hocque ſufficere ut proprie nec dicatur ſuppoſitum, nec perſona, ajente Boëtio, perſonam eſſe *rationalem naturam individuum, & incommunicabilem*. Reſpondeo ad rationem perſonæ requiri incommunicabilitatem, in ſenſu, ut ajunt, compoſito ; retenta enim ratione perſonæ, ſubſtantia eſt incommunicabilis, cum communicari alteri, ſeu eidem uniri nequeat, retenta
pro-

propria subsistentia ; & consequenter retenta ratione personæ ; non vero est de ratione personæ rationalem naturam esse incommunicabilem, quatenus ex se, seu in sensu diviso; dum enim incommunicata est, in se sistit, nec ulterius extenditur; unde subsistens est, & persona: licet itaque anima separata ordinetur ad hominem componendum, sitque corpori communicabilis, & unibilis ; id tamen non tollit sistere in se dum separata est, esseque principium totale singulare suarum actionum: cum itaque sit in eo statu substantia intellectualis subsistens, erit, ut dixi, suppositum, & persona.

PROPOSITIO XI.

Hinc exponitur in quo formaliter consistat ratio suppositi, & subsistentiæ.

CONSTAT satis ex dictis. *Suppositum* enim est substantia, seu natura in illo statu nobili constituta, in quo ipsa veluti sui juris sit, nulloque alio indigeat comprincipio ad operandum: sed ipsa sit principium totale singulare suarum operationum. *Subsistentia* vero est status ille, seu modus existendi nobilis, quem habet natura sic constituta.

Unde hic modus partim est quid positivum, nempe natura ipsa, quatenus est principium singulare: & partim negativum, quatenus, ut sit principium totale, dicit exclusionem alterius comprincipii. Posita enim natura, seu substantia cum virtute productiva operationum, nullo alio indigente comprincipio, confurgit in natura ipsa ratio principii totalis, in quo formaliter consistit ratio subsistentiæ, & suppositi

Hinc suppositum, & subsistentia realiter non differunt, nisi quoad rectum, & obliquum; quatenus scilicet suppositum explicat in recto naturam in eo statu consti-

tu-

132 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
tutam; subsistentia vero explicat in recto statum il-
lius naturæ.

Pespicua quidem sunt hæc. Sed quia rationes suppo-
siti, & subsistentiæ a nullo præcipue habuerunt Philoso-
phi, nisi a Fide Mysteriorum Sanctissimæ Trinitatis, &
Incarnationis, abs re non erit, hanc nostram senten-
tiam, iis, quæ circa ea ab ipsa fide docemur, pro modu-
lo nostro aptare: quod si assequutus fuerim, majus
inde robur accepturam non dubito: ideo has duas
propositiones subjungo.

PROPOSITIO XII.

*Aptatur ratio suppositi, & subsistentiæ, juxta nos-
trum sensum Mysterio Sanctissimæ
Trinitatis.*

TRes esse in Divinis Personas realiter distinctas, Pa-
trem scilicet, & Filium, & Spiritum Sanctum, fi-
des docet: cumque Persona nihil aliud sit (*def. 2.*)
quam rationalis naturæ suppositum, tria esse Divina
supposita necesse est, nempe, suppositum Patris, suppo-
situm Filii, & suppositum Spiritus Sancti. Sed quam
dilucide aptetur singulis Personis ratio suppositi juxta
sensum nostrum, patet ex sequentibus.

Nam, ut habemus ex Symbolo Sancti Athanasii,
quamvis *alia sit Persona Patris, alia Filii, alia Spiri-
tus Sancti*; tamen *Patris, & Filii, & Spiritus San-
cti una est divinitas, æqualis gloria, coæterna majes-
tas*: singulisque his tribus Personis communicatur to-
ta Divinitas cum omnibus suis perfectionibus absolutis;
consequenterque inter alias, cuique communicatur
idem intellectus, seu principium intellectionum; eadem
voluntas, seu principium volitionum; eademque omni-
potentia, seu principium operationum ad extra: idque
tam

tam intime, & æqualiter, ut unaquæque sit principium totale dictarum operationum: habetque naturam ea integra virtute constitutam, ut nullo indigeat alio comprincipio ad operandum. Vides igitur in singulis Personis Divinis, juxta sententiam nostram, rationem suppositi.

Vides etiam rationem suppositi in Divinis consistere in *positivo*, & *negativo*. In *Positivo* quidem, quia quælibet Divina Persona, seu suppositum, quatenus principium totale *Quod*, claudit in suo conceptu naturam Divinam, ac consequenter virtutes illas intelligendi, volendi, & ad extra operandi; tum etiam notiones personales, cujusque proprias, ab ipsa tamen natura realiter indistinctas, quæ re vera quid positivum sunt. In *Negativo* autem, quia nequit intelligi esse principium totale, quin in ipsa totalitate principii non intelligatur statim aliquid negativum, nempe exclusio, aut negatio alterius comprincipii, seu non indigere ad operandum aliena virtute, ut videre est in quolibet principio totali creato; cum hac tamen insigni differentia, quod a Divinis suppositis, illud negativum, seu exclusio comprincipii, est essentialis; in creatis vero, accidentalis.

Nec obstat unam Personam non posse operari sine alia; quia hoc non provenit ex defectu virtutis in singulis, cum in unaquaque sit integra virtus intellectiva, volitiva, & operativa ad extra; sed provenit ex eo quod virtus, quæ in singulis reperitur, sit eadem; idem nempe intellectus, eadem voluntas, eadem omnipotentia; consequenterque non potest Pater mediis his virtutibus intelligere, velle, & operari, quin eis ipsis non intelligat, velit, & operetur Filius, & Spiritus Sanctus. Itaque unaquæque Persona est principium totale ad eas operationes eliciendas, quin aliæ concurrant cum ea

ve-

134 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
veluti principia partialia, seu comprincipia.

Sed caute in hac materia loquendum, nam cum prædicationes substantivæ, juxta Concilia, Patres, & Theologos, supponant pro natura Divina, quæ unica, & individua est in tribus Personis, quamvis verificetur esse tres habentes illam totalem virtutem, non tamen verificatur esse tria principia totalia, sed unum totale principium: quemadmodum juxta S. Athanasii Symbolum, verificantur tres habentes omnipotentiam; non tamen tres omnipotentes, sed unus omnipotens.

Dices, ex nostra sententia sequi naturam Divinam, præcissam a relationibus, esse suppositum, & Personam, quia etiam, ut ab illis præcissa, est principium totale: sicque ultra tres Personas singulares, daretur alia communis, quod est absurdissimum. Resp. negando sequelam, & ejus probationem, quia natura Divina a relationibus præcissa non est principium totale, nec ipsa est *Quod* operatur, sed est virtus communis *Quo* operatur Deus Pater, Deus Filius, & Deus Spiritus Sanctus. Hinc quando dicimus, Deum intelligere, Deum velle, Deum operari, non intelligimus naturam præcissam a relationibus, sed Deum Patrem, Deum Filium, & Deum Spiritum Sanctum; actiones enim, juxta vulgare proloquium, sunt suppositorum, non naturæ: & operationes intelligendi, volendi, & creandi indivisæ sunt toti Trinitati.

Ex dictis satis constat quare conveniat, juxta nostrum sensum, ratio suppositi, seu subsistentis, Personis Divinis; quælibet enim ex illis est respectu dictorum operationum principium totale. Adderem (si licet) & ego, Patrem titulo alio singulari esse suppositum, & subsistens, nempe quia est principium totale, & adæquatum generationis Verbi. Imò dici poterit, esse sup-
po-

positum, & subsistens, quia est principium totale processions Spiritus Sancti: Filiumque etiam esse subsistens, & suppositum, quia ejusdem processions Spiritus Sancti est principium totale; nec ideo sunt duo principia totalia, sed unicum, cum unica, sed integre, & totaliter sit in utroque virtus spirativa. Sed de his melius in Theologia.

PROPOSITIO XIII.

Aptatur etiam ratio suppositi, & subsistentia, juxta nostram sententiam mysterio Incarnationis.

Duas esse in Christo naturas hypostatice, & substantialiter unitas, Divinam, & Humanam; unum vero esse suppositum, seu Personam, eamque Divinam, nullamque in ipso remanere humanam subsistentiam, accipimus ex principiis Fidei; sed quam facile hæc catholica dogmata aptentur nostræ sententiæ, unusquisque judicare poterit ex his, quæ sequuntur.

Ex natura humana, & Verbo Divino hypostatice, & substantialiter unitis, confurgit in Christo ratio principii totalis suarum operationum. In hoc omnes conveniunt, quia natura humana per se solam non habet sufficientem virtutem ad illas eliciendas: sunt enim operationes Theandricæ, seu Hominis Dei, infiniti valoris, & meriti, quæ requirunt infinitam virtutem, qualem habere Verbum Divinum naturæ Humanæ unitum omnes Catholici fatentur. Ex utroque igitur, Humanitate, & Verbo unitis confurgit respectu operationum Christi unum principium totale.

Quo semel concessio, infertur juxta nostram sententiam, Christum esse *suppositum*, esse *unicum*, esseque *non Humanum*, sed *Divinum*: esse *Suppositum*, quia ex duplici natura, Humana scilicet, & Divina hypostatice

tice unitis, & Verbo fit, ut diximus, principium totale, in quo consistit ratio suppositi; esse *Unicum*, quia non sunt in Christo duo principia totalia; sed unicum; nam sicut anima rationalis, & caro unus est homo: ita Deus, & homo unus est Christus: esseque *Divinum*, quia totalitas illius principii provenit a Divina natura, & Verbo Humanitati substantialiter unitis; ab eis enim habet, ut non indigeat aliena virtute, seu comprincipio ad suas eliciendas operationes.

Hinc etiam sequitur, in Christo *nullum esse suppositum Humanum*; quia natura humana per se solam, cum non habeat virtutem ad operationes illas theandricas infiniti valoris producendas, non est respectu earum principium totale, ideoque nec habet, nec habere potest in statu illo unionis hypostaticæ, propriam subsistentiam. Contra tamen, Verbum Divinum, quod etiam postquam unitum fuit humanitati, retinet propriam subsistentiam, estque suppositum, ac Persona Divina, quia est respectu omnium suarum operationum principium totale: unde in Christo, licet sint duæ naturæ Divina, & Humana, non sunt duæ Personæ, sed unica; & hæc est Persona Verbi, in qua, seu (ut alii dicunt) per quam subsistit Humanitas Christi, ita ut vere possit dici cum omnibus Catholicis, *hic Homo est Deus: & Deus est Homo*, quia suppositum habens Humanitatem, est suppositum habens Divinitatem, & e contra. Non tamen dici poterit, *Deus assumpsit Hominem*, si *Homo* supponat pro supposito Humano, quod nullum est; sed solum assumpsisse Humanitatem.

Vides igitur, in Christo rationem suppositi, & subsistentis consistere in *positivo*, & *negativo*: in *Positivo* quidem, nempe in duabus naturis Divina, & Humana, & Personalitate Verbi; sed cum ratio principii totalis, quæ
in

in ipsis reperitur, dicat in suo conceptu totalitatis negationem, seu exclusionem alterius principii, consistet etiam in *Negativo*. Hæc sufficiant, ut compertum sit omnibus, hanc nostram sententiam, stabilientem *Suppositum* in ratione principii totalis, non solum non opponi principiis Fidei, nec quomodocumque illis aptari, sed esse eis conformiorem.

CAPUT III.

De Accidente: sive de Ente prout alterum accidentario afficit.

POSTQUAM de Substantia, sive de Ente, prout est per se, & subsistit, in *superiori capite* egimus, superest ut de Accidente, sive de Ente, prout est in alio, in hoc quod auspicamur, agamus. Quantumvis autem Accidentia sensibus videantur obvia; eorum tamen notio non ita statim intellectui apparet, quin multum in ea discutienda Philosophis negotii faceffat. Ut itaque claritate procedam, paucas definitiones præmitto.

DEFINITIONES.

1. **A**ccidens est quod enti jam in suo esse constituto, & subsistenti advenit, seu advenire intelligitur. Sic Philosophum esse, est hominis accidens, quia advenit ei in esse hominis jam constituto, & subsistenti: similiter esse album est accidens respectu papyri, quia eidem in suo esse subsistenti advenit, seu advenire intelligitur.

2. Ea quæ enti præfato modo adveniunt, eidem *in-esse,*

esse, seu in illo esse dicuntur; & illud ens, cui insunt, vel in quo sunt, *subjectum accidentium* appellatur: ideoque Accidens dicitur *esse Ens in alio*; quia, quia tale est, in alio est: Ideoque ab Aristotele *lib. 1. Metaph. cap. 1.* & *lib. 12. cap. 1.* & aliis plerisque in locis appellatur, non simpliciter Ens, qualis est substantia; sed *Entis Ens*, quia nempe Accidentis esse est in alio, saltem quatenus Accidens est. Sed de his postea.

3. Hoc autem quod est esse in alio, duplici modo contingere potest: primus appellatur communiter a Philosophis, *Inherentia, seu inherere*; secundus, *Adherentia, seu adherere subjecto*. Ea autem inherere dicuntur, quæ saltem per miraculum existere possunt extra subjectum, cui dicuntur inherere: sic albedo panis inherere dicitur, quia per miraculum extra proprium subjectum valet existere, ut videmus in Sacra Eucharistia. Illa vero adherere dicuntur subjecto, quæ nec per miraculum ab illo separata possunt existere: talis est unio, quæ sine extremis nequit existere; sicut nec Philosophia extra hominem.

PROPOSITIO XIV.

Aristotelis, ac Peripateticorum mens circa Accidentis naturam aperitur.

NE in his, quæ de Accidentibus deinceps dicturus sum, a Peripateticæ doctrinæ tramite discedere videar, quid de ipsis Aristoteles, ejusque fidissimus Interpretes S. Thomas dixerint, præmittendum duxi. Aristoteles itaque, & cum eo Angelicus Doctor variis in locis asserunt, Accidentia non esse simpliciter Entia, sed Entis. Sic S. Thomas 7. *Metaph. lib. 1.* Philosophum exponens, ait: *Alia vero (id est, accidentia) dicuntur entia, non quia ipsa habeant secundum se aliquam quiddita-*

ditatem, quasi secundum se entia, cum non ita dicantur absolute quid: sed eo quod sunt talis entis. Idem asserit 12. *Metaph. lect. 1.* Quantitas, qualitas, & huiusmodi non sunt simpliciter entia, nam ens dicitur quasi esse habens: hoc autem solum est substantia, quæ subsistit: accidentia autem dicuntur entia, non quia sunt, sed quia magis ipsis aliquid est, sicut albedo dicitur esse, quia ejus subjectum est album: ideo dicit Aristoteles, quod non dicuntur simpliciter entia, sed entis entia. Idem quoque ait 1.2. *quest. 110. art. 2. ad 3.* his verbis: Dicendum est quod sicut dicit Boetius, accidentis esse est inesse. Unde omne accidens non dicitur ens, quasi ipsum esse habeat, sed quia eo aliquid est: unde & magis dicitur esse entis quam ens, ut dicitur 7. *Metaph.* & quia ejus est fieri, vel corrumpi, cujus est esse; ideo proprie loquendo nulum accidens neque fit, neque corrumpitur, sed dicitur fieri, vel corrumpi, secundum quod subjectum incipit, vel desinit esse in actu secundum illud accidens. Idem asserit variis in locis.

Præterea, cum totum esse Accidentis sit inesse alteri, subjecto scilicet, cujus esse dicitur, necesse est Accidens esse *Ens in alio*. Quid autem sit esse in alio, sive in subjecto, explicat Aristoteles *lib. de Prædicamentis tract. 1. cap. 2.* Quiquidem liber licet a Jamblico, & aliquibus dubitetur an sit Aristotelis, communiter tamen illius esse, tenent Philosophi cum Severino Boëtio: Asserit itaque loco citato: *Atque id in subjecto esse dico, quod in aliquo quidem est, & non uti pars; ut sit autem seorsum ab eo in quo inest, fieri nequit.* Cujus affert exemplum Grammaticam, quæ est in anima, & colorem, qui est in corpore. Ad cujus intelligentiam adnotare oportet, cum nempe dicit Aristoteles, & non
uti-

uti pars, intelligere, & non uti pars subjecti in quo est: constat enim ex ipso Aristotele *tract. 2. de Prædicam. cap. 1.* partes substantiarum esse quidem in toto: non tamen tamquam in subjecto; quia sunt ejus partes: idque aperte patet exemplo coloris, qui in corpore est tamquam in subjecto, quia pars corporis non est, licet sit pars colorati, quod ex corpore tamquam subjecto, & ex colore tamquam forma coalescit.

Afferit præterea Aristoteles loco nuperrime citato, ea esse in subjecto non tamquam pars, quæ de subjecto dicuntur, non quidem secundum rationem, sed solum secundum nomen, sive denominationem: sic enim loquitur: *Eorum quæ in subjecto sunt, nomen quidem de subjecto prædicari interdum nihil prohibet; rationem vero est impossibile.* Sic non dicimus, corpus esse colorem; hoc est enim quod Aristoteles appellat, *prædicari secundum rationem*; recte vero dicimus corpus esse coloratum, quod est prædicari secundum nomen, quod corpori tribuit color, seu secundum denominationem.

In his clauditur tota Aristotelis circa Accidentium notionem doctrina, quæ tamen ut enucleatius appareat, sequentia Theoremata, veluti totidem Scholia addenda decrevi.

PROPOSITIO XV.

Accidens, juxta Aristotelis mentem, absolute, & simpliciter non habet esse reale, & physicum; habet tamen esse aliquale, aut secundum quid.

QUOD Accidens, juxta Aristotelis mentem, absolute, & simpliciter nullum habeat esse, patet, nam Accidens, juxta ejus doctrinam, non est simpliciter ens, neque habet absolute, & simpliciter quidditatem:

tem: sed quod simpliciter, & absolute non est ens, neque habet quidditatem, absolute, & simpliciter non habet esse reale, & physicum: ergo Accidens absolute, & simpliciter non habet esse reale, & physicum. Totum autem hoc expresse constat ex verbis S. Thomæ Philosophum exponentis, quæ supra adduximus.

Quod vero Accidens, juxta ejusdem Philosophi mentem, habeat aliquod esse, seu sit aliquid secundum quid, probatur, nam, ut supra vidimus, Accidentia sæpe dicuntur a Philosopho, & S. Thoma, *entis entia*: ergo aliquantulum sunt entia: quomodo enim erunt entis entia, si nullatenus, aut in nullo sensu sint entia: ergo in aliquo sensu entia sunt: sed quatenus sunt entia esse habent: ergo in aliquo sensu, juxta Aristotelis mentem, habent Accidentia aliquale esse, seu secundum quid.

Quodnam autem sit hoc esse aliquale, seu secundum quid, quod habent Accidentia, non modicam secum fert difficultatem: si enim absolute, & simpliciter non sunt ens, nec habent quidditatem, certe absolute, & simpliciter erunt nihil: & consequenter nullum habebunt esse neque aliquale. In hujus difficultatis explanatione totam Aristotelis intelligentiam in hac Accidentium re consistere haud dubito. Eam autem explicat S. Thomas 12. *Metaph. lect. 1.* nam post illa verba quæ prop. 13. retulimus, hæc addit: *Nec est mirum si accidentia dicuntur entia, cum non sint simpliciter entia, quia etiam privationes, & negationes dicuntur quodammodo entia, sicut non album, & non rectum: dicimus enim quod non album est; non quia non album esse habeat, sed quia subiectum aliquod est albedine privatum. Hoc igitur commune est inter accidentia, & privationes, quia de utrisque dicitur ens ratione subiecti; sed in hoc differunt quod subiectum secundum acci-*

dentia habet esse aliquale; secundum vero privationes non habet esse aliquale; sed est deficiens ab esse. Hæc Divus Thomas. Ubi aperte asserit albedinem, & ejus carentiam solummodo appellari entia ratione subjecti, quod album, exemp. gr. aut non album dicitur: ita ut absolute, & simpliciter neque albedo sit ens, neque ejus carentia: sint tamen tam albedo, quàm ejus carentia ens ratione subjecti: albedo quidem quatenus subjectum habet esse album, quod est *esse aliquale*; privatio vero albedinis, solummodo quatenus subjectum dicitur non esse album, seu non habere illud *esse aliquale*, quod est esse album. Hinc communiter asserunt Thomistæ Accidens non esse ens *ut quod*, sed *ut quo*: & consequenter non habere quidditatem ut quod, sed ut quo; id est, accidentia esse tantum id quo subjectum aliqualiter est, seu habet esse aliquale. Hæc juxta Aristotelis mentem dicta sunt, ex quibus sequentia corollaria deduco.

COROLLARIA

Ex Peripatetica doctrina circa Accidentia.

1. **I**nfertur Accidentis esse esse inesse, nec aliud habere esse præter inesse subjecto. Hoc præterquam quod a S. Thoma explicante Philosophum innumeris pene locis adferatur, infertur ex dictis. Cum enim Accidens in se absolute, & simpliciter non habeat quidditatem, aut esse, certe tota ejus quidditas erit inesse subjecto, solum enim dicitur esse quatenus subjectum ratione Accidentis aliqualiter dicitur esse.

2. Sequitur ex eadem doctrina, Accidentia adhuc Divinitus non posse existere sine subjecto: nam Accidentia adhuc Divinitus non possunt existere sine sua essentia, sine suo esse, sine sua quidditate: sed Accidentium essentia, esse, & quidditas est inesse subjecto: ergo
nec

nec Divinitus existere possunt in eo statu, quo non insint, seu inhæreant subjecto: ergo juxta Peripateticam doctrinam nec Divinitus existere possunt sine subjecto.

Videntes hanc difficultatem plerique Philosophi, qui se Peripateticos esse profitentur, ut realem Accidentium remanentiam in Sacra Eucharistia (quæ omnino asserenda est) tueantur, Aristotelis doctrinam interpretari, seu potius corrigere, & emendare moliuntur, asseruntque Accidentis quidditatem, & essentiam non esse actu inesse, aut inhærere subjecto; sed tantum exigere inhærere subjecto, posse autem Divinitus privari termino illius exigentiæ, sicque per miraculum posse conservari sine subjecto. Sed contra; nam, si id ita esset, Accidentia absolute, & simpliciter haberent esse, contra id quod tam aperte variis in locis asserit Aristoteles: sequela autem probatur, nam si Accidens esset id quod exigit inhærere subjecto, Accidens in se esset quid, haberet quidditatem, & esset in se ens: exigentia enim illa alicujus est: ergo Accidens absolute, & simpliciter esset ens.

Præterea, quia Accidens, juxta Aristotelem, & Peripateticos solum habet esse ut quo, ita ut nullatenus sit compositum *ex quo est, & quo est*: sed si ejus essentia esset exigere esse in subjecto, non esset tantum *ut quo*; sed esset compositum *ex quo est, & quod est*: esset enim id quod exigit esse in subjecto: & quo subjectum est, & denominatur tale: ergo juxta Peripateticam doctrinam, Accidens non est quod exigit esse in subjecto: sed potius constituitur per inesse, seu inhærere subjecto: & consequenter extra subjectum, esset sine sua essentia: ergo extra illud nec Divinitus esse potest.

Hanc difficultatem sibi objicit S. Thomas loquens de Accidentibus Eucharisticis 3. part. quest. 77. art. 1. in

144 TRACT.II. DE METAPHYSICA INTENT.
argum.4. cui respondet his verbis : *Ad quartum dicen-*
dum , quod accidentia huiusmodi , manente substantia
panis , & vini , non habebant ipsa esse ; nec alia acciden-
tia , sed subiecta eorum habebant huiusmodi esse per ea :
sicut nix est alba per albedinem . Sed post consecratio-
nem ipsa accidentia quæ remanent habent esse , unde
sunt composita ex esse , & quod est . Ubi aperte patet ,
ut ibidem notat Eminent. Cajetanus, Angelicum Doc-
torem asserere Accidentia in Sacra Eucharistia *transire*
de quo est in quod est ; & esse deinceps composita ex
quo est , & quod est . Quod quam difficile sit, tu vide-
fis. Si enim in statu separationis sunt *quod*; id est, quod
exigit esse in subiecto, certe etiam in ipso subiecto sunt
quod, idque proprie, absolute, & simpliciter; non enim
eo quod in subiecto sint, amittere possunt esse id quod
exigit in subiecto esse : unde Accidentia in subiecto
erunt quoad se , & in se absolute, proprie, & simplici-
ter ens , quod est expresse contra Aristotelem : imò
nulla erit ratio, cur proprie loquendo neque fiant, ne-
que corrumpantur , cum tamen eorumdem propria
productioni , & corruptioni aduersetur tum Aristote-
les, tum S. Thomas loco adducto *prop. 13. ex 1. 2. quest.*
110. Sed nunc jam nostra Theoremata circa Acciden-
tium naturam proponamus.

PROPOSITIO XVI.

Quidquid rei in suo esse constituta aduenit , seu adue-
nire intelligitur , Accidens est.

CONSTAT hoc ex *defn. 1.* Tum ex his quæ in præce-
dentibus ex Aristotele diximus, estque commu-
nis omnium Philosophorum sensus. Hincque procedit
vulgaris illa Accidentis definitio a Porphyrio tradita:
Accidens est quod adesse , & abesse potest sine corrup-
tione

tione subjecti. Subjecti, inquam, considerati secundum essentiam, & præscindendo ab ejus actuali existentia: quod quidem addo, ne quis objicere velit dicens, mortem, & calorem in summo esse accidentia, cum tamen subjectum, cui accidunt destruant. Sed in hoc nulla est difficultas.

PROPOSITIO XVII.

Diversæ Accidentium species enumerantur.

I. **A**ccidentia alia *Modalia*, alia *Entitativa* dicuntur. *Modalia* sunt, quæ a subjecto, cui insunt, nec Divinitus possunt existere separata: imo neque sine ipso concipi possunt: sunt enim eisdem essentialiter affixa: talis est finitas nasi, & digiti inflexio, quæ nec per miraculum ab illis subjectis valent existere separata; neque illis non cognitis concipi possunt. *Entitativa* vero dicuntur ea, quæ a subjecto cui insunt, saltim Divinitus possunt existere separata, eo quod ei non sint essentialiter affixa: talis est color, qui destructa substantia panis, remanet in Eucharistia.

2. Accidentia, quæ *Entitativa* vocantur, alia naturaliter possunt existere sine subjecto; alia vero non nisi per miraculum: illa naturaliter possunt existere sine subjecto, quæ extra subjectum constituta, principium adhuc sunt, seu esse possunt aliquarum operationum, vel effectuum; talia sunt indumentum, & arma, quæ accidentia quidem sunt hominis induti, vel armati, ab illo tamen separata existunt, quia separata proprios adhuc habent effectus: proprios inquam lanæ, aut serici, quo indumentum contextum est; vel ferri, quo arma fuere fabricata: hujusmodi autem accidentia a plerisque *Logica* appellantur. Illa vero a subjecto sejuncta naturaliter non possunt existere, quæ extra illud nullam habent

in

146 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
in natura operationem, aut effectum: de quibus postea singillatim agendum est.

§. I.

De Accidentibus Modalibus, sive Modis.

DEFINITIONES.

I. **A**ccidens Modale, sive Modus est, quaedam res alicujus actualis determinatio. Sic unio determinatio est actualis extremorum, ut faciant unum: curvitas digiti determinatio illius est ad illum modum essendi, &c. Seu etiam Modus est *status rei ipsi non essentialis*. Sic unio est status extremorum, quo nempe faciunt unum: & curvitas digiti est talis illius positio, aut status; & neque curvitas est digito essentialis, qui rectus esse potest; nec extremis unio, quæ separata persistunt, vel possunt persistere, aut saltim sine ipsa concipi possunt.

2. Modus alius est *Intrinsicus*, alius *Extrinsicus*. *Intrinsicus* est, quo res intrinsece afficitur; ut figura respectu ceræ; cera enim intrinsece afficitur per figuram. *Extrinsicus* est, quo res non quidem afficitur extrinsece, cæterum ab eo aliquam accipit denominationem: talis est visio a qua paries denominatur visus. Verum hic Modus valde improprie talis appellatur, & æquivoce, cum status rei minime sit.

3. Modus item alius est *Amisibilis*, quem res amittere potest, ut rotunditas ceræ, cera quidem de rotunda potest fieri quadrata: & *Inamisibilis* alius, qui amitti non potest, talis est dependentia ceræ a Deo.

4. Tandem Modus alius est *Positivus*, alius *Privativus*. *Positivus* est ille, quo res aliquale esse dicitur habere, ut extensio, qua substantia dicitur, & est exten-

tenfa. *Privativus* est ille, quo res dicitur aliquo modo deficiens ab esse; seu dicitur aliquid non esse, ut cæcitas, qua homo dicitur cæcus. Alias divisiones omitto, quæ sunt parvi momenti.

PROPOSITIO XVIII.

Accidens Modale, sive Modus non est absolute, & simpliciter ens, sed entis.

Dico *Accidens modale, sive Modum*, non esse absolute, & simpliciter ens, neque simpliciter habere esse, aut quidditatem. Constat hoc ex S. Thoma exponente Philosophum locis supra adductis: quod quidem, licet universaliter ab Aristotele asseratur de omnibus Accidentibus, saltim de Modalibus omnino est intelligendum. Deinde probatur, nam *Modus* nihil aliud est, nisi status quidam, & determinatio actualis subjecti cuius est, cui inest, & cui adhæret: ergo solum est, quatenus subjectum illud taliter est, sic videlicet, aut sic; & præter hoc nullum aliud habet esse: quodnam enim aliud esse habere potest, exemp. gr. *limitas nasi*, quæ *modus* illius est, præter taliter se *nasum* habere, esseque in eo determinato statu. Præterea, quia, ut vidimus ex Aristotele, & S. Thoma, esse Accidentis est inesse, quod præsertim de modis innegabile est, cum sint talis status, & tale esse illius rei, quam modificant, & cui sunt essentialiter affixa: ergo non habent absolute, & simpliciter esse: & consequenter absolute non sunt ens, sed entis: non sunt quid, sed quo subjectum illo modo est: nullumque aliud esse habent præter hoc, quod est subjectum illis aliquid esse: Ita ut omnia illa, quæ, ut supra vidimus, ab Aristotele generatim de Accidentibus dicta sunt, omnino in Modis, seu Accidentibus Modalibus sint tenenda.

PRO-

PROPOSITIO XIX.

Modus non potest cognosci sine re, cuius est Modus.

PRobatur, quia nihil concipi potest, quin concipiatur eius essentia: sed essentia Modi est inexistētia, seu adhærentia subiecto: ergo Modus nequit concipi, sine eiusdem existentia in subiecto: sed hæc inexistētia in subiecto, nequit concipi sine subiecto: ergo neque Modus. Præterea, quia si Modus conciperetur sine re cuius est Modus, conciperetur, & non conciperetur: conciperetur, ut supponitur; & non conciperetur, quia non conciperetur eius essentia, quæ est adhærentia subiecto. Hinc, licet res cui Modus adhæret, possit concipi sine modo, ut digitus sine curvitate; Modus tamen concipi nequit sine re cuius est Modus, ut prædicta curvitas digiti sine digito.

PROPOSITIO XX.

Hinc Modus neque per miraculum existere potest separatus a re, cuius est Modus.

PAtet, nam essentia Modi est inesse subiecto: ergo si existeret sine illo, esset, & non esset: esset quidem, ut supponitur: non esset, quia non esset eius essentia, quæ est esse in subiecto, quod modificat. Vides aperte contradictionem: non ergo, nec Divinitus, potest esse Modus sine re cuius est Modus. Licet itaque res, cui Modus accidentaliter adhæret, esse possit sine illo Modo; Modum tamen esse sine re, est impossibile: sic extrema existere possunt sine unione; non vero unio sine illis. In hoc autem omnes conveniunt.

PRO-

PROPOSITIO XXI.

Modus distinguitur modaliter, ut ajunt, a re cujus est Modus.

Quæstio est inter Neotericos acriter exagitata, an Modi ab entitatibus, quas modificant, aliqua distinctione reali distinguantur. Dixi inter Neotericos, nam ab antiquis Philosophis nulla facta est hujusmodi quæstionis mentio, nec ullus assignatur, qui realem inter entitates, suosque modos distinctionem asserat, aut expresse saltim respuat. Prima itaque sententia negat omnem realem distinctionem inter Modum, & rem modificatam: hanc tuentur Nominales, & cum ipsis Stephanus de Meles *Log. gen. part. 1. tract. 3. quest. 4. cap. 1.* Casim. *in Metaph. intent. part. 3. disp. 2. quest. 3.* Emmanuel Maignan *Phil. nature, cap. 6. prop. 6. corol. 2.* & alii. Secunda sententia defendit, Modos distingui distinctione quadam reali minori ab entitatibus, quas modificant: hanc tenent communiter Scholastici cum P. Suarez *Metaph. disp. 7. sect. 1.* quos sequitur P. Honor. Fabri *lib. 5. Methaph. prop. 14.* & alii. Ab hac quæstione breviter me expediam, ne in his, quæ parum adferunt utilitatis, tempus inutiliter teram.

Afferro itaque Modos distingui modaliter a rebus ipsis quas modificant. Ratio est, quia res existere potest sine Modo; non verò Modus sine modificato: Item verificatur, *res est; Modus non est*: ergo inter rem, & Modum aliqua reperitur distinctio: non quidem qualis est inter rem, & rem, ut inter Petrum, & Paulum; sed alia minor, quam *Modalem* appello: ergo res, ejusque modus modaliter distinguuntur. An autem hæc *Modalis* distinctio, quæ nec solius rationis est, nec rei a re, in aliquo sensu sit appellanda *realis*, quæstio est de solo nomine:

150 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
mine : communiter autem illam *Realem minorem* ap-
pellant.

PROPOSITIO XXII.

*Explicari potest quid addat Modus supra entitatem,
quam modificat.*

EX dictis satis colligi potest, Modum, saltim si in abstracto sumatur, nihil addere supra modificatum, quod sit simpliciter ens, aut entitas: cum modus simpliciter nec entitas sit, nec ens (17.) solum itaque addit supra entitatem nude sumtam, si positivus sit, esse illud aliquale ipsius entitatis, qua tali modo esse in concreto dicitur: sic curvitas digiti, supra digiti entitatem, nihil addit præter illud esse aliquale, quo digitus appellatur curvus. Si vero Modus privativus sit, solum addit privationem, qua res dicitur deficiens ab illo aliquali esse, seu illo esse privata: sic cæcitas, præter hominis entitatem solum addit privationem visus, qua cæcus, seu non videns dicitur. Sed de his ulterius redibit sermo, cum de singulis Modis in particulari pro loci opportunitate pertractabimus.

§. II.

De Accidentibus Entitativis.

PROPOSITIO XXIII.

Præter Accidentia Modalia, dantur etiam Accidentia Entitativa.

PRobatur, nam multæ sunt Entitates, quæ rei in suo esse constitutæ adveniunt, aut advenire concipiuntur, quale est lumen respectu corporis ab eo illuminati: color respectu colorati, &c. ergo hujusmodi Entitatibus convenit notio, & definitio Accidentis initio hujus capituli assignata: ergo sunt Accidentia respectu rei, cui ad-

advenire dicuntur : sed non Modale ; aliter Entitates non essent : ergo Entitativum.

Sed dices : undenam constet lumen, & colorem Entitates esse, & non potius Modos corporis illuminati, & colorati? Respondeo, id constare primo, &, ni fallor, evidenter, ex eo quod, teste experientia, lumen, color, & similia concipiuntur sine corpore quod illuminatum, ac coloratum denominant: multa enim de lumine, plurima de colore disputamus, non tantum in genere, verum & in particulari, nulla mentione facta corporis, quod afficiunt, ut cum de his in particulari philosophabitur patebit: ergo non Modi ; sed Entitates sunt proprie, & simpliciter suam quidditatem habentes. Secundo constat ex Sacratissima Eucharistia, ubi post consecrationem, ut fide certum est, non remanet substantia panis, & vini: & consequenter nec remanent ejus Accidentia Modalia : sed remanent color, odor, &c. ergo hujusmodi Accidentia non sunt Modi substantiæ panis, & vini, qui (19.) nec Divinitus a subjecto possunt existere separata ; sunt ergo Entitates : cumque sint extra essentiam, & substantiam panis, & vini, eique adveniant, eamque denominent, & afficiant, sequitur esse illius Accidentia Entitativa.

PROPOSITIO XXIV.

Hujusmodi Accidentia Entitativa possunt saltim Divinitus existere sine subjecto.

PAtet, cum enim Entitates sint, habent simpliciter, & absolute esse, atque realem, & physicam unitatem, & essentiam : quid ergo vetat ut saltim Divinitus possint sine subjecto existere, ac conservari? Sic miraculose, ut dixi, existit, & conservatur color in Eucharistia. Ad didi vero *saltim Divinitus*, quia aliqua sunt Accidentia

En-

Entitativa, communiter *Logica* appellata, quæ naturaliter sine subjecto, quod denominant, & afficiunt, existere possunt, ut patet in vestimento, quod separatim ab homine vestito potest existere.

PROPOSITIO XXV.

Explicatur generatim quænam Accidentia naturaliter, quænam vero Divinitus existere valeant sine subjecto.

EX Entitatibus prædictis, quæ subjecto in suo esse constituto adveniunt, quæque sunt ejus Accidentia, aliquæ tales sunt, ut suapte natura extra subjectum illud posita, plurimos habeant in rerum natura effectus, atque operationes: ita ut non solum a Conditorum Mundi ad illud subjectum afficiendum, atque denominandum sint conditæ; verum etiam ad alios, eosque non contemnendos effectus, in natura præstandos sint institutæ: hujusmodi itaque entitates, in se, & quoad se consideratas, substantias esse, atque simpliciter Entia per se, nemo dubitat: cumque præterea principium sint, & causa suarum operationum, quas seorsim ab omni subjecto possunt exercere, nullatenus in natura rerum sunt frustra: ergo ex nullo capite, sublato licet omni subjecto, quod denominent, aut afficiant, eas defecturas esse convincitur, cum nec frustra sint, nec subjecto illo egeant, ut operationes suas eliciant: hujusmodi ergo Accidentia naturaliter existere valent sine ullo subjecto: talia sunt arma respectu hominis armati, vestis respectu vestiti, & alia hujusmodi, ut alibi dixi.

Aliæ vero ex præfatis Entitatibus, rem in suo esse completo afficientibus, tales sunt ut a Naturæ Conditorum ad id tantum in rerum natura sint constitutæ, ut subje-
ctum

ctum illud afficiant, denominent, & in aliquo esse accidentali perficiant; extra illud autem posita, effectum nullum, nullamque habeant operationem: hæ itaque licet absolute, & simpliciter Entia sint, suamque proprie habeant quidditatem; quia tamen extra subjectum ad nihil deserviunt, certe extra illud posita, essent omnino frustra: sed ex naturæ instituto, nihil est in ea ponendum frustra: ergo prædictæ Entitates, destructo subjecto, destrui debent, nec naturaliter sine illo existere possunt: valent tamen Divinitus sine illo conservari: cum enim veræ entitates sint, & a subjecto prorsus distinctæ, cur non poterunt a Deo seorsim ab illo conservari, ob peculiare suæ infinitæ Sapientiæ fines? Hujus generis Accidentia sunt gratia sanctificans, & habitus infusi, qui ad id tantum muneris a Deo, Auctore supernaturali, condita sunt, & animæ infunduntur, ut eos in ea præstent effectus, quos Theologi hujusmodi habitibus assignant: ideoque nec gratia extra subjectum quod justum, & Deo gratum reddit; neque habitus supernaturales prædicti, juxta rerum ordinem sine subjecto persistere possunt, essent enim omnino frustra.

Dices tamen ex his, quæ a nobis asserta sunt, sequi nulla esse proprie loquendo Accidentia Entitativa: nam ea quæ extra subjectum posita proprias habent operationes, & effectus, in omnium sententia substantia sunt; illa autem quæ extra subjectum nullum habent effectum, cum vere sint Entitates in se, ac simpliciter Entia, non est cur eisdem substantiæ ratio sit deneganda. Quod insuper clarissime suadetur S. Augustini verbis: in illud enim *Psalmi 68. Infixus sum in timo profundi, & non est substantia.* Post alias quas refert hujus nominis, *substantia*, significationes addit: *Intelligitur alio modo substantia, illud quo sumus quidquid sumus.* Et post

154 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
post pauca: *Dicitur Homo, dicitur pecus, dicitur terra, dicitur Cælum, Sol, Luna, lapis, mare, aer, omnia ista substantiæ sunt, eo ipso quo sunt. Naturæ ipsæ substantiæ dicuntur. Deus est quedam substantia, nam quod nulla substantia est, nihil omnino est: Substantia ergo aliquod esse est.* Quibus verbis aperte docet S. Augustinus, quidquid in se habet esse, substantiam esse: quod vero substantia non est, nihil omnino esse; addo ego, absolute, & simpliciter. Cum itaque Accidentia illa, de quibus loquimur, licet sine subjecto frustra sint, habeant tamen proprie quidditatem, sintque in se absolute, & simpliciter Ens, certe in se substantiæ erunt. Ob hanc rationem, ut verum fatear, cur eisdem ratio substantiæ neganda sit, non fatis video. Cæterum cum jam ad quæstionem de voce pervenerimus, sistendum est; potiusque judico cum plerisque loquendum, ideoque appellanda esse Accidentia Entitativa: cum enim a subjecto seorsim existere nequeant, certe totum suum esse est veluti alterius, & in alio; & consequenter Accidentia.

§. III.

De Unione accidentium cum Subjecto.

PROPOSITIO XXVI.

Aliqua de Unione in communi præmittuntur.

UNio nihil aliud est, quàm *nexus extremorum*. Unde extremorum modus est: est enim eorundem actualis determinatio, ut unum quid constituent: est præterea status quidam ipsorum, eorundem entitatibus non essentialis, quo unum efficere dicuntur. Hoc, inquam, est Unio sub metaphysicis abstractionibus considerata: in quo autem stet realiter, & physice nexus ille, quo extrema uniuntur, de singulis Unionibus
pro

pro loci opportunitate seorsim est inquirendum; neque enim pro omnibus eadem physica ratio est assignabilis; in alio enim, physice loquendo, consistit Unio accidentis cum Subiecto, ac Unio forme præsertim rationalis cum materia: & in alio, eoque valde a supra-dictis diverso, Unio continuativa, seu partium continui corporei consistit, ut suo loco patebit. Duo autem ad omnem Unionem necessariò prærequiruntur; coëxistentia videlicet extremorum; nam quod non est, uniri non potest; & intima, aut saltim immediata eorumdem præsentia: neque enim calor apud Indos existens, unitus esse valet manui meæ in Hispania degenti. In quo itaque stat physice accidentium Unio cum Subiecto breviter sequentibus propositionibus aperio.

PROPOSITIO XXVII.

Modus per se ipsum unitur Subiecto.

Ratio est, quia Modus nullum aliud habet esse præter inesse, & adhærere Subiecto (17.) ita ut ejus quidditas, & essentia sit esse in Subiecto, quod modificat, ut ex dictis constat: ergo Modus per se ipsum unitur Subiecto.

PROPOSITIO XXVIII.

Accidens entitativum non unitur Subiecto per suam entitatem.

Probatur; quia accidens entitativum (23.) potest saltim Divinitus existere separatum ab omni Subiecto: ergo potest existere, & non esse unitum: ergo non unitur per suam entitatem: ergo per aliquid ei superadditum; quid autem hoc sit videamus.

PRO-

PROPOSITIO XXIX.

Explicatur in quo physice consistat Unio Accidentium entitativorum cum Subiecto.

Dico 1. Accidentia illa entitativa, quæ in se substantia sunt, possuntque naturaliter esse sine subiecto, quod denominant, ut indumentum, arma, & similia, non habere strictam cum Subiecto Unionem: ut enim eidem tribuant denominationes vestiti, armati, &c. sufficit certam cum illo conjunctionem habere, ac veluti contiguitatem, ut subiectum illa habere dicatur, illa deferre, &c. ut satis perspicuum est.

Dico 2. Accidentia illa entitativa, quæ non nisi per miraculum valent existere sine subiecto, uniri cum illo, ac veluti alligari per ipsas actiones Dei conservantes Accidentia illa in loco eodem in quo est eorundem Subiectum, & non in alio; id ita exigente recto rerum ordine, ne, Accidentibus illis extra Subiectum conservatis, aliquid esset in natura rerum frustra. Præsupponit itaque huiusmodi Accidentium cum Subiecto Unio, decretum Dei, quo scilicet decernat illa Accidentia tantum in eo loco conservare, in quo subiectum conservat: ita ut decretum istud, non quidem sit Unio, sed potius terminetur ad actiones prædictas conservativas Accidentium in loco Subiecti, in quibus Unio consistit. Ratio autem huius rei est, quia, hoc solum posito, ita est illigatum Accidens illud Subiecto, ut moveatur ad motum Subiecti, atque ut Subiectum illo Accidenti vere affici, ac denominari dicatur, illosque effectus producere, quos sine illo producere non valebat: sic albedo (quod solum, exemp. gr. dictum volo) eo præcisse quod a Deo ex vi prædicti decreti in eo tantum loco conservetur, in quo est nix, movebitur ad motum nivis; hæc denominabitur alba,

visumque disgregabit, quod quidem sine albedine facere nequibat: ergo Unio hujusmodi Accidentium cum Subjecto in hoc tantum consistit, & si quid aliud realiter ab hoc distinctum additur, id gratis, & sine fundamento fingitur.

Dices, ex his sequi duo corpora Divinitus, in eodem loco existentia, & compenetrata, eo ipso fore inter se unita; sed hoc nemo dicet: ergo Unio aliquid addit ad supradicta. Sequela probatur; nam corpora penetrata conservarentur per actiones Dei in eodem loco: ergo essent unita. Respondeo negans sequelam; nam, ut prædicta corpora dicerentur unita, oportebat ut unum totale, & singulare principium constituerent suarum operationum, ad quod nullatenus sufficit in eodem loco prædictis actionibus conservari: sed insuper necesse est præsupponi decretum Dei statuentis mutuum illorum in operando dependentiam, quo nempe Deus decernat non concurrere cum operationibus unius illorum corporum, quin aliud etiam ad illas concurrat. Sic, ut suo loco patebit, ut anima rationalis corpori sit unita, non sufficit utcumque in corpore conservari, seu in eodem loco, in quo corpus est: sed insuper requiritur ut simul cum corpore, ac dependenter ab illo suas operationes efficiat: quod quidem habet ob negationem Divini concursus ad operandum sine corporis dependentia: ut autem Accidens denominet, ac afficiat Subjectum, atque hoc cum accidente aliquos effectus producat, sufficit in eodem loco per præfatas actiones conservari simul cum Subjecto: ideoque in prædictis actionibus conservativis stabit physice unio Accidentis cum Subjecto.

Dices iterum, cur ut anima dicatur corpori unita, efficiatque cum eo unum totale, ac singulare operationum principium, præter actiones conservativas corpo-

158 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
ris, & animæ, requiratur ulterius decretum illud decer-
nens mutuam illorum dependentiam in operando; non
autem id etiam requiratur in Accidenti Entitativo. Res-
pondeo id ideo esse, quia corpus suas habet sine anima
operationes: similiter & anima separata suas quoque
habet, easque nobilissimas, ideoque, ut per Unionem
unum efficiant compositum, imo & suppositum, neces-
sum est per decretum illud mutuo reddi corpus, & ani-
mam in operando dependentia; Accidentis vero Entitati-
vum, de quo loquimur, cum extra Subjectum, ut dixi,
nullas habeat operationes, certe nullo peculiari decreto
opus habet, ut ejus operationes reddantur a Subjecto,
cui inest, dependentes, cum suapte natura nullas elice-
re valeat independenter ab illo: ideoque præcisse posita
ratione conservativa Accidentis in eodem loco, in quo
est Subjectum, intelligitur eidem esse vere unitum.

PROPOSITIO XXX.

*Extensio Accidentis commensuratur extensioni
Subjecti.*

Infertur ex dictis; cum enim Accidentis ex vi ejusdem
cum Subjecto unionis debeat esse ubi est Subjec-
tum, necesse est coextendi Subjecto, in quo recipitur,
& cui unitur. Nec in hoc est aliqua difficultas.

C A P U T IV.

De Extensione, seu Quantitate.

AGIMUS in præsentis capite de Extensione, seu
Quantitate in abstracto sumpta, quatenus vi-
delicet enti corporeo, & incorporeo compe-
tit: id enim omnino metaphysici juris est. Nihil autem
ve-

vetat extensionem sic acceptam, quantitatem etiam appellari: siquidem omnia illa quanta esse dicimus, per quæ respondere possumus ad interrogatum *quantum*: Indubium autem est, præfatam quæstionem de omni extenso institui posse, eidemque directe satisfieri, cum tantam, aut tantam esse ejus extensionem reponimus. Quæ autem hic pertractanda occurrunt, ita humana torquent ingenia, ut ad veritatem assequendam diversas semitas pertentarent Philosophi, & ut verum fatear, ita arduas, ut nullam invenias, quæ innumeris difficultatum scopulis non exasperetur: aliquid itaque me facturum judico, si eam saltim elegerim, quæ minus difficilis videatur.

DEFINITIONES.

1. **E**Xtensio est id, *quo aliquid extensum est, in ordine scilicet ad locum*. Illud autem ita extensum dicitur, quod potest alteri esse æquale, vel eo majus, aut minus.

2. Divisibile actu est, *quod in partes ex quibus actu constat dividi potest*. Ver. gr. Quantitas bipalmaris est actu divisibilis in duos palmos, quia nempe ex duobus illis palmis constat, in quos dividi potest. Divisibile vero potentia est id, *quod actu quidem est indivisibile; in virtute tamen, seu æquivalenter est divisibile*. Explicatur. Id quod potentia divisibile est, dicitur primo esse actu indivisibile, quia nempe entitas simplex est, nec ullas habet actu partes, in quas dividi possit: dicitur tamen potentia, seu virtute, divisibile, quatenus æquivalet divisibili, ut autem id facile percipias, cogita Angelum per exapedam extensum, certe designare possumus dimidium illius extensionis, tripedalem videlicet ad quam Angelus potest reduci: Item pedalem, semipedalem, & sic indefinite. Vides itaque Angelum en-

titative indivisibilem esse, quod nempe partibus careat, in quas dividi possit; dici tamen potentia divisibilem quoad extensionem, quatenus nempe ejusdem extensio, plurimas extensiones ea minores adæquat, aut saltem potest adæquare, ad easdemque reduci. An autem in rebus corporeis detur aliquid, quod sit hujusmodi, postea videbitur; nunc enim tantum explico quid sub his terminis sit intelligendum.

3. Punctum physicum est, quod nullas habet partes entitativas, in quas dividi possit.

4. Punctum mathematicum est, quod nullas, adhuc ideales habet partes, in quas concipi possit divisibile.

5. Punctum terminans est, extremum lineæ. Copulans est, extremum commune duarum partium. Linea extremum est superficiæ. Superficies extremum corporis. Constat ex def. 3. & 6. lib. I. Elem. Euclidis: & ex def. 2. lib. II. Potest similiter esse tum linea, tum superficies, non solum terminans, sed copulans.

6. Figura est, extensio terminata, seu terminis comprehensa. Constat ex def. 14. lib. I. Elem. Euclidis.

PROPOSITIO XXXI.

Nulla entitas physica, & realis est punctum mathematicum, neque ad illud reduci potest.

POnatur enim realis, & physica entitas, quæ punctum sit mathematicum, aut ad illud reducta, sitque talis entitas A, ponantur & alia puncta mathematica duo B, & C, unum hinc, & aliud inde, medium autem inter illa locum entitas illa A possideat: erit ergo unum, exemp. gr. B, ad dexteram puncti A; aliud vero C ad lævam: ergo entitas illa A habet lævam, & dexteram: ergo habet partes saltim ideales, in quas concipi-

cipi valeat divisibilis : ergo non esset punctum mathematicum , quod (*def. 4.*) nullas , neque ideales habet partes : cumque aliunde supponatur esse punctum mathematicum , certe hujusmodi erit , & non erit , quod est impossibile.

Confirmatur. Disponantur tria prædicta puncta mathematica , modo quo diximus in linea recta ; modo vero ita ut veluti triangulum efforment ; quo posito , quero , quænam assignari possit inter utramque dispositionem differentia , certe non alia , nisi quod sibi tria illa puncta ex alia parte respondeant : ergo habent partes saltem ideales : & consequenter non sunt , nec esse possunt puncta mathematica : nulla ergo entitas physica , & realis esse potest punctum mathematicum , aut ad illud reduci : idque sive talis entitas sit ens corporeum , ut minimum materiæ , aut incorporeum , ut Angelus. Hinc continuum quantum , seu corporeum ex solis punctis mathematicis componi non posse , suo loco probabimus.

PROPOSITIO XXXII.

Multa sunt entitative , & actu indivisibilia.

PAtet ; nam multa sunt , quæ nullas habent partes entitativas , in quas actu dividi possint , qualia sunt Deus , Angelus , & anima rationalis , & forte etiam puncta materiæ , ex quibus cuncta corpora componuntur , de quo suo loco : sed quod nullas habet partes entitativas , in quas dividi possit , est actu , & entitative indivisibile : ergo multa sunt actu , & entitative indivisibilia.

PRO-

PROPOSITIO XXXIII.

Prædicta entitative, & actu indivisibilia, saltem in puncto physico esse debent.

PROBATUR, nam prædicta indivisibilia alicubi sunt: omne enim quod est, alicubi est; quod enim nullibi est, non est: sed prædicta indivisibilia, quantumvis talia sint actu, & entitative, non possunt esse in puncto mathematico (30.): ergo saltem in puncto physico, quod quidem (*def. 3.*) partibus caret entitativis.

PROPOSITIO XXXIV.

Punctum physicum, quamvis sit indivisibile actu; est tamen potentia divisibile.

1. **Q**UOD punctum physicum sit actu indivisibile patet, nam (*def. 3.*) nullas habet partes entitativas, in quas dividi possit: sed si actu divideretur, partes haberet illas, in quas foret actu divisum; easque non tantum imaginarias, sed reales, & physicas: ergo est actu indivisibile.

2. Quod vero sit potentia divisibile, probatur simul, & explicatur. Sint enim tria puncta A, B, C, ita ut punctum B sit medium inter A, & C: hoc posito, certum est aliter correspondere punctum B puncto A, posito ad dexteram, quam puncto C, posito ad sinistram: hæc autem diversitas in nullo alio stare posse videtur, nisi quod qua tangit, seu respicit punctum A, non tangit, seu respicit punctum C; & qua punctum istud, nec tangit, nec respicit punctum A: diversa sunt igitur in puncto hoc dextrum, & sinistrum; non autem entitative, quia supponimus esse actu, & entitative indivisibile: ergo solum in potentia.

Dum autem dico dextrum, & sinistrum in puncto phy-

physico esse potentia tantum diversa, non ita intelligas velim, ut partes, quæ actu realiter indistinctæ sunt, possint, facta aliqua separatione, esse realiter distinctæ, hoc enim semper omnino imperceptibile judicavi, quæ enim semel idem realiter sunt, nunquam realiter distinguui posse demonstrabile videtur. Dico itaque punctum illud solum dici potentia divisibile in dextrum, & sinistrum, quatenus Deus in illius puncti loco, aut eidem æquali, duas alias res ponere valet ipso puncto subduplas, etiam entitative indivisibiles: idemque dico de qualibet ex his, & sic indefinitè.

Quod autem in hoc nulla appareat implicantia, inde mihi persuadeo, quod licet res sit actu, & entitative indivisibilis, potest Deus facere, ut modo alteri rei coëxtendatur, modo ad ejusdem dimidium reducatur, ut patet in Angelo, & etiam in anima rationali, quæ parvo corpori infantuli coëxtensa est; cum vero adoleverit homo, ejusdem majori corpori coëxtenditur: nulla ergo est repugnantia, ut eadem res actu, & entitative indivisibilis, aliis duobus, aut pluribus, Deo sic operante, respondeat; & e converso, ut duo, aut plures eidem faciat correspondere: idque, nihilque aliud intelligo dum dico: punctum physicum esse potentia divisibile, quamvis actu, & entitative sit indivisibile.

PROPOSITIO XXXV.

Hinc omne punctum physicum est extensum.

PRobatur; nam (33.) omne punctum physicum est potentia divisibile; id est, potest Deus in illius loco, aut eidem æquali, & correspondenti ponere alia duo puncta subdupla, aut subtripla, &c. sed hoc concipi nequit absque extensione: ergo omne punctum physicum est extensum. Præcipue cum non repugnet esse

164 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
esse indivisibile, & extensum, ut patet in Angelo, & ani-
ma, quæ indivisibilia sunt, & extensa.

PROPOSITIO XXXVI.

Hinc quidquid est, extensum est.

Patet; nam quidquid est, saltim in puncto physico
est; non enim esse potest in puncto mathematico,
(30.) sed punctum physicum est extensum (34.): ergo
quidquid est, extensum est. Quemadmodum itaque
quidquid est alicubi esse necessum est, ut suo loco pa-
tebit, ita quidquid est, necessario est extensum.

PROPOSITIO XXXVII.

*Punctum physicum saltim Divinitus potest ad mayo-
rem extensionem adduci, & ad minorem
reduci.*

Nihil enim obstat, ut id saltim Divinitus fieri possit:
si enim aliquid posset obstare, maximè puncti
entitativi indivisibilitas: hoc autem minimè obstare
patet, nam Angelus modo ad majorem extensionem
distrahi, modo ad minorem contrahi potest, cum ta-
men sit entitative indivisibilis, idque suis viribus præ-
stare potest: quamnam erit ergo implicantia in hoc quod
punctum physicum a Deo accipere possit modo mayo-
rem, modo minorem extensionem, idque indefinitè.

PROPOSITIO XXXVIII.

Res creata non est extensa per suam entitatem.

Ratio est, quia res creata potest saltim Divinitus
habere modo majorem, modo minorem exten-
sionem (36.): ergo res creata non est extensa per suam
entitatem: aliter enim impossibile foret, ut manente
eadem ejus entitate, non maneret eadem extensio. Con-
fir-

firmatur, nam Angelus, eadem entitate retenta, potest modo majorem, modo minorem habere extensionem; non itaque entitas Angeli est sua extensio.

PROPOSITIO XXXIX.

Res creata extensa est effective per actionem ipsam, per quam existit.

Probatur 1. Nam existere rem, & extensam esse, sunt inseparabilia (35.): ergo per id per quod res existit, est extensa: sed existit per actionem sui productivam: ergo per hanc eandem actionem est extensa, & frustra aliud excogitatur.

Probatur 2. Nam causa nequit aliquid producere, quin illud extensum producat; sicut nec potest illud producere, quin alicubi, & aliquando illud producat: ergo res per illud formaliter est extensa, per quod est formaliter producta: sed producta est per actionem sui productivam, & per illam determinatur ut existat: ergo & per eandem actionem est extensa, & determinata ad talem, aut talem extensionem. Quemadmodum, ut suo loco patebit, per eandem actionem est etiam alicubi, & aliquando: eandem enim actionem hujusmodi diversa munera gerere videbimus.

Dixi tamen in propositione, *rem creatam extensam esse effective per actionem*: formaliter enim extensa est per ipsam extensionem, quæ nihil est aliud, juxta *def. 1.* quam ratio illa, qua aliquid dicitur majorem, aut minorem locum occupare, quod cum de loco erit sermo, apertius patebit. Quemadmodum itaque res existit effective per actionem sui productivam; formaliter vero per existentiam: ita & extensa est effective per actionem; formaliter vero per extensionem.

Co-

COROLLARIA.

1. **H**inc colligitur, extensionem istam solum Logice, seu formaliter per intellectum distingui ab actione: eadem enim actio, si præcise concipiatur, quatenus est id quo res producta a sua causa dependet, concipitur ut productio; quatenus vero concipitur ut ratio fundandi prædicata respectiva æqualis, inæqualis; majoris, minoris; alogi, proportionalis, &c. concipitur ut extensio. Ob eandem rationem solum formaliter, & Logice distinguitur eadem extensio ab ubicatione, & duratione: si enim concipiatur ut ratio fundandi prædicata respectiva distantis, & indistantis, est ubicatio; quemadmodum, & duratio est, quatenus fundat rationem præsentis, & futuri.

Sed dices: sæpissime mutari ubicationem rei, non mutata ejus extensione: ergo realiter, aut saltem modaliter distinguuntur. Respondeo, quoties mutatur ubicatio, mutari etiam actionem, & consequenter id quod extensio est illius rei; ceterum numquam dici mutari extensionem, nisi cum alia, vel inæqualis, vel dissimilis acquiritur: cum enim actio det rei per ipsam producta, esse hanc rem, esse hic, esse nunc, esse tantam, &c. certe quolibet ex his mutato, mutatur actio; non tamen illa mutari dicuntur, si actio quæ priori succedit, eadem conferat, quæ prior, excepto illo, ratione cujus mutatur: sic quolibet instanti mutatur actio, diciturque mutari nunc rei, seu durationem; non vero ejus ubicatio, si in eodem loco perseveret; neque extensio, si nec major, aut minor, aut saltem priori dissimilis superveniat.

2. Hinc colligitur extensionem etiam effective summam, esse modum rei extensæ; est enim actio illius produc-

*ductiva, quæ modus est: & consequenter extensio a re
extensa modaliter tantum distinguitur.*

PROPOSITIO XL.

Non repugnat aliquid indivisibile actu, quod sit impenetrabiliter extensum.

Ratio est prima, quia nulla in hoc est assignabilis repugnantia: ut enim ex dictis *prop.* 34. constat, non repugnat extensio cum indivisibilitate actuali, & entitativa, ut patet in Angelo: sed extensionem esse sive penetrabilem, sive impenetrabilem, perinde se habet ad indivisibilitatem entitativam, & actualem: ergo non repugnat cum hac indivisibilitate extensio impenetrabilis: potest ergo aliquid indivisibile actu esse impenetrabiliter extensum. 2. Quia in sententia satis communi, potest Angelus ad libitum sese impenetrabilem efficere, ita ut corpus nullum in loco, in quo Angelus est, ingredi possit: ergo extensio impenetrabilis nullam repugnantiam dicit cum indivisibilitate entitativa, & actuali.

3. Quia res creata (38.) extensa est per actionem per quam existit; sed huiusmodi actio potest ita extendere rem illam in loco, ut in illum locum ingredi non sinat aliud corpus, quod simili actione extensum est: ergo res entitative indivisibilis potest esse per prædictam actionem impenetrabiliter extensa. Antecedens patet; quid enim prohibet actionem Dei præstare in prædicta re actu indivisibili, quod Angelus potest in se pro suo libito præstare?

PRO-

PROPOSITIO XLI.

Hinc non repugnat punctum physicum corporeum.

PROBATUR, nam (39.) non repugnat res actu, & entitative indivisibilis, quæ sit impenetrabiliter extensa: hoc autem esse punctum physicum corporeum patet; nam est actu indivisibile: ergo actu est punctum, juxta *defn.* 3. & 4. deinde est corporeum, quia cum sit undequaque extensum, ut suppono, est trine dimensum: idque non tantum idealiter, & præcissive a materia sensibili, quale est corpus mathematicum: sed est trine dimensum impenetrabiliter, quæ sane conditio quædam est physica, & sensibilis: ergo est punctum corporeum physicum. Ex hujusmodi autem punctis cuncta corpora componi, & consequenter ex ipsis continuum corporeum integrari, suo loco probabimus: nunc autem iisdem suppositis, reliqua, quæ ad quantum corporeum pertinent, explicabimus.

Sed dices, si punctum corporeum esset quid indivisibile actu, & impenetrabiliter extensum, certe Angelus esset punctum corporeum; potest enim, ut sæpius dixi, impenetrabiliter extendi, cum actu sit indivisibilis: ergo punctum physicum corporeum, non se habere potest, ut diximus. Sed respondeo, ut aliquid sit corporeum, & materiale, omnino requiri, ita esse necessario, & suapte natura impenetrabile, ut non nisi per miraculum penetrari possit cum alio corpore: exigit enim rerum corporearum natura, mundique hujus structura mirabilis, ut corpora illum componentia se mutuo pellant, repellant, moveantur, &c. quod certe sine eorumdem impenetrabilitate fieri nequit; Angelus vero solum pro suo libito se impenetrabilem reddit, ideoque nullatenus potest appellari corporeus.

Co-

COROLLARIA.

Hinc colligitur I. Non recte a Cartesio, & ejus
 Affeclis corpus physicum essentialiter constitui
 per extensionem trine dimensam, quasi illud a corpore
 mathematico non distinguant; licet enim extensio tri-
 ne dimensa omni corpori etiam physico competat, non
 tamen illi soli competit, ut enim vidimus, Angelo
 convenit, qui tamen corporeus non est.

Colligitur 2. Neque constitui recte corpus per esse
 actu divisibile, ut enim suo loco patebit, innegabile
 videtur dari in natura corporea puncta physica, quæ
 corporea sunt, licet sint actu indivisibilia. Constituitur
 itaque corpus physicum per extensionem trine dimen-
 sam naturaliter impenetrabilem: ita ut si res sic ex-
 tensa sit entitative, & actu divisibilis, simpliciter,
 & absolute dicatur corpus physicum; si vero sit actu,
 & entitative indivisibilis, punctum physicum corpo-
 reum, corpusculum, aut atomus appelletur.

PROPOSITIO XLII.

*Punctum physicum corporeum non potest naturaliter
 penetrari cum alio.*

Ratio est, quia est extensum impenetrabiliter
 (40.): ergo nequit naturaliter cum alio pun-
 cto corporeo penetrari: Hoc autem habent hujus-
 modi puncta ex vi actionis eorum productivæ, quæ
 ita ea extendit, ut sint necessario in diversis lo-
 cis, quodlibet videlicet in suo. Aliqua contra hoc
 objici solent, quæ tunc solventur, cum de Con-
 tinui compositione erit sermo.

PRO-

PROPOSITIO XLIII.

Punctum physicum corporeum alteri additum, facit totum illud quantitativum majus.

Ratio colligitur ex dictis, quia cum quodlibet punctum sit impenetrabiliter extensum, certe duo puncta æqualia duplam habent extensionem: tria, triplam, &c. ita ut duo duplum locum, tria triplum occupent: ergo punctum physicum alteri additum facit totum quantitativum majus. Quod enim vulgò dicitur, punctum scilicet additum puncto non facere majus, de puncto mathematico, quod inextensum omnino est, intelligi debet.

PROPOSITIO XLIV.

Hinc explicari potest, in quo tandem Quantitas corporea consistat.

Aspero itaque Quantitatem corpoream consistere in illa extensione impenetrabili in ordine ad locum, quam corpora necessariò, & suaptè natura habent, juxta ea quæ superius diximus. Ratio autem est, quia hoc solum posito, & alio quocumque sublato, intelligitur corpus esse quantum, seu quantitatem habere corporibus propriam; per impenetrabilitatem enim ab Angeli extensione discriminatur. Item ratione prædictæ extensionis, majoris, minoris, aut æqualis, dicitur corpus esse alteri æquale, aut illo majus, aut minus: duplum, triplum, &c. subduplum, subtriplum, &c. alogum etiam, vel proportionale, quæ omnia respectus sunt, & habitudines in quantitate, veluti ratione fundandi omnino posita: ergo Quantitas corporea in prædicta extensione impenetrabili, corporibus necessariò convenienti, formaliter consistit.

Quo-

Quoniam vero, & puncta physica Quantitativa appellantur, multoque potius corpora, quæ ut suo loco probabitur, ex ipsis coalescunt: ideo ratio Quanti tum in prædictis punctis, tum in corporibus ex illis confurgentibus explicanda est. 1. Punctum corporeum dicitur Quantum, quia suapte natura est impenetrabiliter extensum, ejusque quantitas in hac extensione impenetrabili consistit, ob rationem suprædictam. 2. Corporum ex præfatis punctis compositorum Quantitas, in extensione ipsa impenetrabili punctorum illa componentium consistit: cum enim vi illius sint in diversis locis; quodlibet autem sit sua extensione præditum, certe sui ad invicem additione, majus illud extensum, seu majorem illius extensionem constituunt, quod quantum appellamus.

Hinc jam, ni fallor, vides totam essentiam Quanti corporei in quolibet puncto physico reperiri, cum suapte natura sit impenetrabiliter extensum: fieri tamen communiter majus corporeum quantum; non præcisse additione quantitatis, seu extensionis eidem entitati extensæ; sed potius additione extensi. Quod amplius exemplo aquæ expono: in qualibet enim aquæ guttula tota aquæ essentia reperitur: augetur vero aquæ tantitas, seu quantitas per additionem aliarum guttularum aquæ. Similiter itaque, cum puncta physica impenetrabiliter extensa, ita alia aliis adduntur, ut quodlibet sit in diverso loco, quantum majus necessario efficiunt; idque continuum, si puncta illa invicem copulentur; si vero unita non sint, Quantum discretum, seu Numerus appellatur. Dixi *communiter* augeri Quantum corporeum additione extensi, ut nunc ab illa quæstione præscindam, utrum nempe in rarefactione idem quantum entitativum majorem adipiscatur extensionem per ad-
mix-

mixtionem inanis, aut per intromissionem aliorum corpusculorum, de quo suo loco.

Hinc rejicienda venit vulgaritas illa de Quantitate sententia, asserens formalem, atque essentialem ejus rationem consistere, non quidem in extensione in ordine ad locum, sed in extensione partium in ordine ad se. Putant enim ejus Auctores, posse partes unius corporis, ver. gr. Christi Domini in Eucharistia, simul omnes constitui penetrative intra unam quantumvis minimam: imo in loco indivisibili, retenta nihilominus tota illa extensione quam partes illius corporis quanti ex vi quantitatis habent in ordine ad se, ita ut manus una sita sit ad dexteram, altera vero ad sinistram: pedes in imo sint positi; caput vero desuper emineat: collum autem, pectus, & humeri capiti subsint, &c. totamque hanc situum distinctionem in loco indivisibili existere dicant.

Id autem esse omnino inintelligibile, imo & impossibile, vel inde patet, quod in indivisibili repugnet esse supra, & infra: dextrum, & sinistrum; hæc enim omnia aliter nec dici, nec intelligi, neque esse possunt, nisi secundum diversas partes loci; neque enim magis repugnare videtur esse in spatio indivisibili trinam dimensionem in longum, latum, & profundum secundum rationem formalem dimensionis, quam esse in eodem indivisibili loco supra, & infra: dextrum, & sinistrum: Implicat igitur extensio, quæ non sit in ordine ad locum: ideoque in hac, & non in illa, quantitatis notio, & essentia consistit, dummodo extensio sit impenetrabilis, ut dictum est.

Sed adversus nostram assertionem objicies ex sacratissimo Eucharistiæ mysterio. Tota quantitas Christi Domini est in modica etiam sacratissimæ hostiæ parti-

ti-

ticula: sed non est ibi extensio impenetrabilis corporis Christi, cum omnes ejus partes in unius loco compenetratae contineantur: ergo quantitas non consistit in illa extensione impenetrabili. Huic objectioni respondeo 1. concedens majorem, & distinguens minorem: non est in Eucharistia extensio impenetrabilis corporis Christi, tanta, quanta est illa quam habet circumscriptive in Cælo, concedo: extensio minor, nego; & nego consequentiam. Itaque, ut dixi *prop.* 36. extensio puncti physici, & consequenter cujuslibet rei quantæ, potest esse minor, & minor indefinite, saltim divinitus: extensio itaque, quam habent singula puncta physica dum componunt corpus Christi circumscriptive existens, reduci potest in Eucharistia per actionem Dei illa ibi reproducentem, ad multo minorem extensionem; ita ut cuncta puncta, quæ in statu circumscriptivo corpus Domini juxta propriam sibi debitam mensuram componebant, illud sacramentaliter eodem modo, eodemque ordine, ac dispositione componant; sub multo tamen minori extensione, ita inquam minori, ut totum Christi corpus sit impenetrabiliter extensum, & ut ajunt, pars extra partem, sub modicissima qualibet Hostiæ particula. Hinc vides, ita totum Christi Domini corpus sub modica particula contineri, ut illius partes sint in locis distinctis, ideoque non invicem compenetratae; sed quælibet in suo loco impenetrabiliter extensa: sic caput extra collum est, sed ei superius unitum; collum pectori eminet: brachia ad thoracis latera existunt, &c.

Clarissimum hujus rei habes in dioptrici exemplum; in experimento scilicet, quod in *tract.* 18. *Comp. Mathem. prop.* 2. exposui simul, ac demonstravi. Applicetur enim parvo foramini in fenestra facto lens convexa: ejusque ope intra clausum conclave ita transmittentur

objecti Sole illuminati species, ut in subiecta ad proportionatam distantiam alba papyro, objectum illud, omnibus suis partibus, etiam minimis, absolutum, describi mireris, propriis insuper, iisque vividis coloribus expressum. In hac itaque objecti imagine, quæ bis millicuplo, & amplius minor est illo objecto, omnia etiam minima, quæ in eo sensibus observantur, suis locis distributa, ac distincta, non sine voluptate conspiciuntur.

Quemadmodum itaque objecti prædicti ita ingentis, & extensi imago, sic brevissimis terminis clauditur, ac sub modica illa extensione depingitur, ut omnes ejus partes, etiam minimæ, magna cum distinctione sint expressæ, absque ulla prorsus confusione, compenetracione, aut commixtione, sed potius cum debita cujuslibet ab alia, quoad debitum sibi locum distinctione: ita similiter totum Christi Domini corpus in qualibet hostiæ particula vere, realiter, ac physice contineri dico; idque absque ulla partium compenetracione, aut unius intra aliam, seu in loco illius, existentia; sed tantum quælibet ex illis ad minorem extensionem redacta; atque ad ita minorem, ut ex omnibus illis extra se invicem constitutis, totum Christi Domini corpus sub modica illa hostiæ particula contineatur: quæ, quam facile sint intelligibilia, tu vide sis.

Dixi autem, totum Christi Domini corpus *sub modica Hostiæ particula* præfato modo contineri; non vero dixi, sub quolibet indivisibili; quia nihil nos ad id ita asserendum cogit: quod enim Concil. Trident. definit *sess. 13. can. 3.* est: *Sub singulis cujusque speciei partibus separatione facta totum Christum contineri.* Continetur enim in minimo panis, seu in ejus minima particula, quæ minima licet sit, extensionem tamen ha-

bet

bet multorum millium punctorum physicorum capacem.

Si autem hæc minus arrideant, quod a communi loquendi modo aliena videantur, aliter eidem objectioni cum communiori sententia satisfacere conabor. Concessis itaque præmissis, distinguo consequens. Quantitas continua non consistit in illa extensione actualiter impenetrabili, concedo: non consistit in illa extensione, quæ suapte natura impenetrabilis sit, seu exigat esse actualiter impenetrabilem, nego. Itaque, ut constat ex *prop. 40.* Quantum corporeum ut tale essentialiter constituitur per extensionem trine dimensionem, quæ ita sit impenetrabilis, ut non nisi per miraculum possit cum alio corpore penetrari: partes autem, seu puncta physica corporis Christi Domini, in minima hostiæ particula compenetrantur: unde privatæ sunt impenetrabilitate actuali; non vero exigentia, seu radicali, quæ cum ipsis est realiter identificata: quæ ab aliquibus *Quantitas intrinseca* appellatur.

Hinc patet, juxta hunc dicendi modum, nullam corpus Christi Domini habere in hoc Sacramento actua-lem, & formalem organizationem, quæ re vera partes extra partes supponit; sed tantum radicalem, quatenus, ut connaturali modo existat, exigit habere caput in superiori loco; pedes in inferiori, &c. In primo autem discurrendi modo actua-lem, & formalem organizationem in singulis minimis particulis hostiæ conservat. Quid vero tanto mysterio dignius, ac congruentius dicatur, judicent doctiores.

PROPOSITIO XLV.

Hinc Quantitas non est Accidens Entitativum, sed Modale.

INfertur ex dictis, nam. (43.) Quantitas est ipsa extensio impenetrabilis entis corporei, quod Quantum appellatur: hæc autem extensio impenetrabilis, sive effective, sive formaliter sumatur, est Modus, ut constat ex *prop. 38.* ergo Quantitas non est Accidens Entitativum, sed Modale entis corporei.

Sed contra hoc objicitur ex Sacratissimo Eucharistiæ mysterio. Nam, si Quantitas esset Modus substantiæ corporeæ, non posset absente substantia remanere Quantitas: sed absente substantia panis, remanet in Eucharistia Quantitas panis: ergo Quantitas non est Modus substantiæ panis, sed Accidens Entitativum ab ea realiter absolute distinctum. Sed respondeo negans minorem, nam destructa substantia panis in Eucharistia, seu facta mirabili illa conversione prædictæ substantiæ in substantiam corporis Christi, non amplius remanet quantitas panis, sed solum quantitas accidentium ibi remanentium, quæ, cum sint entitativa, & corporea, sunt ibi impenetrabiliter extensa; in eodem videlicet loco, in quo erat ante consecrationem extensa substantia panis. Sed hoc apertius in *Physica* explicabitur, cum de Accidentibus in particulari erit sermo.

PROPOSITIO XLVI.

Explicari possunt juxta nostram hypothesin species Quantitatis continuæ corporeæ.

TRes communiter adsignantur species Quantitatis continuæ, videlicet *linea, superficies, & corpus*, quæ aliter quidem a Mathematicis; aliter vero a Physi-

cis

cis accipi debent. Mathematici enim, dum quantita-
 tem ab omni materia, & affectione sensibili abstractam
 considerant, asserunt lineam *esse unicam tantum dimen-*
sionem secundum longitudinem, absque ulla prorsus la-
titudine: Superficiem *esse duplicem dimensionem, se-*
cundum longitudinem scilicet, & latitudinem, absque
ulla profunditate: Corpus vero *esse quod triam ba-*
bet dimensionem, longitudinem videlicet, latitudinem,
& profunditatem. Si vero Quantitas non sub hac ab-
 tractione spectetur; sed quatenus in se, & de facto in
 natura corporea, ac materiali existit, prout nempe a
 Physicis accipi oportet, aliter præfatæ species Quan-
 titatis corporeæ sunt exponendæ.

Quemadmodum itaque punctum physicum corpo-
 reum est quid actu indivisibile, extensum tamen impe-
 netrabiliter, ita *linea*, quæ series est hujusmodi puncto-
 rum secundum longum tantum disposita, erit quidem
 entitative unica secundum longitudinem dimensio, hæc-
 que actu secundum longum divisibilis, cum ex parti-
 bus, seu punctis prædictis realiter entitative distinctis, sit
 secundum longitudinem composita; nullatenus vero
 habet aliam dimensionem entitativam, seu entitative di-
 visibilem, cum secundum latum sit entitative indivisibi-
 lis; est tamen, tum secundum latum, tum secundum
 profundum divisibilis potentia, quatenus nempe quod-
 libet ex eam componentibus punctis est undequaque
 impenetrabiliter extensum; & in hoc *linea* corporea a
linea mathematica distinguitur. Similiter *superficies*,
 quæ ex hujusmodi lineis secundum latitudinem sibi
 conjunctis componitur, est actu divisibilis secundum
 longum, & latum; ideoque duplici constat dimensione;
 nullam vero habet entitativam profunditatem, cum ut
 sic sit actu, & entitative indivisibilis; licet hanc tertiam
 di-

178 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
dimensionem habere dicatur in potentia, quatenus
nempe lineæ illæ physicæ superficiem componentes,
sunt etiam secundum profunditatem impenetrabiliter
extensæ, ac potentia divisibiles. *Corpus* vero, seu soli-
dum physicum, est quod undequaque est impenetra-
biliter extensum; ideoque trinam habet dimensionem.
Omnia hæc ex dictis patent.

PROPOSITIO XLVII.

Punctum physicum corporeum est figuratum.

PROBATUR, quia est extensum, & terminatum: ergo
(*def. 6.*) est figuratum. Hinc punctum physicum
corporeum quamlibet figuram habere potest, ideoque
potest esse sphericum, cubicum, oblongum, &c. Imo
potest dari punctum, quod semper eandem figuram
retineat: tum & punctum quod figuram mutet, & faci-
le possit conformari: quod enim hoc possibile sit in
nostra de punctorum extensione hypothese per actio-
nem eorundem productivam, indubium videtur. An
autem de facto hujusmodi sint in natura rerum puncta,
in *Physicis* resolvetur.

PROPOSITIO XLVIII.

Quantitatis proprietates expenduntur.

TRES comuniter assignantur Quantitatis proprie-
tates. *Prima* est non habere contrarium: una
siquidem quantitas non est alteri contraria. *Secunda*
proprietas est non suscipere magis, & minus: potest
quidem unum quantum dici majus, aut minus alio; sed
non magis, aut minus quantum. Sic numerus quina-
rius non est magis numerus quam quaternarius; est ta-
men quinariis, quaternario major. *Tertia* proprietas
est esse fundamentum veræ, atque propriæ æqualitatis,
&

& inæqualitatis; omniumque proportionum. *Aliam* addo Quantitatis proprietatem, nempe esse mensurabilem: consistit autem mensurabilitas in hoc, quod per applicationem unius Quantitatis optime notæ, possit cognosci altera nondum nota: sic cum ulna applicatur panno, hujus quantitas innotescit, diciturque esse decem, vel viginti ulnarum, &c.

CAPUT V.

De Qualitate.

DEFINITIO.

QUALITAS est *id, quo aliquid dicitur quale;* five id, quo respondetur in concreto accidentali ad interrogatum, *Quale.*

Hæc definitio est Aristotelis in prædicamentis *tract. 2. cap. 4.* ubi ait: *Qualitatem vero dico, secundum quam quales quidam esse dicuntur.* Hanc definitionem aliqui non modo rejiciunt, verum & contemptu non modico explodunt; sed immerito, cum ipsa prorsus legitima sit, & perspicua; cæteræ vero non parum obscuritatis præ se ferant: explicat enim clarissime, quid nomine Qualitatis intelligatur, quod & Geometris solemne est in suis definitionibus. Cum enim Qualitatem dico, intelligo tantum abstractum illius concreti per quod respondetur ad interrogatum, *Quale.* Quid autem sit hujusmodi interrogatum, ita est per se notum, ut alia definitione non egeat, nisi forte ut res, quæ aliquin est clara, ipsa definitione reddatur obscurior: nullus enim est, quantumvis rusticus, qui, si interroges, qualis hic homo sit, respondeat hodie venisse, aut esse domi,

mi, vel esse hexapedalis altitudinis, &c. Sed potius dicet esse bonum, aut malum; doctum, vel indoctum; prudentem, aut stultum; divitem, aut pauperem; album, aut nigrum; sanum, aut infirmum, &c. Quemadmodum, & si de illo quærat quantum sit, id est, quam altus, quam crassus, nemo respondebit esse album, esse pauperem, aut imprudentem, &c.

Hæc igitur interrogata ita per se patent, & ex ipso usu sunt nota, ut nulla explicatione, nulla ve definitione indigeant: tenenda igitur est prædicta definitio, præcipue cum cæteræ, quæ ab iis, qui illam rejiciunt, conficiuntur, ita sint obscuræ, ut Qualitatis notionem potius confundant, quam explicent: quod, ut pateat, eas simpliciter, & absque impugnatione ulla proponam, cum ipsa quam præ se ferunt obscuritate, rejiciendas esse, sit satis manifestum.

Aliqui igitur sic Qualitatem definiunt, dicentes esse *modum substantiæ*: alii, esse *accidens absolutum consequens formam*: alii, esse *accidens complens substantiam, tum ad agendum, tum ad existendum*: alii, esse *accidens absolutum non quantum*: alii, esse *accidens entitativum absolutum, determinans subjectum ad modum formæ substantialis*: alii, esse *accidens quod secundum rationem superiorem prædicamenti, tantum sequitur actualitatem perfectam*: alii, esse *quandam entis veritatem secundariam, & accidentalem*: alii tandem, esse *accidens penetrabile, & intensibile*. Alias omitto, quæ nihil minoris obscuritatis habent, nec minoribus sunt difficultatibus obnoxia.

PROPOSITIO XLIX.

Quod entitative, & in se substantia est, potest esse Qualitas respectu alterius substantiæ.

Ex

EX prædicta Qualitatis explicatione ab Aristotele tradita, aperte colligitur, illa omnia rationem qualitatis habere, quibus aliquid dicitur *Quale*. Qualitatem vero esse extra essentiam rei, quæ qualis denominatur, eique accidere, patet ex *Logica*: illa igitur omnia rationem Qualitatis habebunt, quæ de subiecto prædicantur in quale accidentario, seu extra essentiam subiecti.

Quo supposito, assero; id quod in se, & entitative est substantia, posse respectu alterius substantiæ esse Qualitatem. Probat, quia potest prædicari de illa substantia in quale accidentario: ergo respectu illius potest esse Qualitas. Antecedens probatur, quia in primis, quantumvis substantia sit, non implicat prædicari de alia in quale; differentia enim essentialis, exemp. gr. rationale, prædicatur de homine in quale essentialiter, cum videlicet dicimus: *Homo est rationalis*; rationale autem esse substantiam, est certum; alioquin potissima hominis pars essentialis, non esset substantia: non ergo implicat substantiam prædicari in quale. Deinde neque implicat prædicari accidentario, cum respectu alterius substantiæ possit esse accidens, saltim Logicum, ut dixi *propof. 24.* ergo quod entitative substantia est, potest de alia substantia prædicari in quale accidentario: ergo respectu illius potest esse qualitas.

PROPOSITIO L.

Fere omnia, quæ communiter Qualitates appellantur, sunt in se, & entitative substantia.

HUjus assertionis veritas multo amplius patebit in *Physica*, cum singulatim de rerum corporearum Qualitatibus erit sermo: nunc autem eam ostendam adductis tantum aliquibus exemplis; ex quibus quid de
cæ-

182 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
cæteris dicendum sit, colligi poterit.

1. Quoties de statua quæritur, qualis sit? responderi solet esse deauratam, deargentatam: esse pictam, & similia: ergo de statua per modum adjacentis, per modum qualitatis, sive in quale accidentariò, prædicatur aurum, argentum, pigmenta, &c. sed hæc omnia proculdubio sunt in se, & entitative substantia: ergo Qualitates prædictæ, quibus videlicet statua talis, aut qualis dicitur esse, sunt in se substantiæ.

2. Aërem esse nebulosum, Qualitas est aëris: quærenti enim Qualis sit aër, recte respondetur esse nebulosum: sed nebulæ sunt substantiæ: ergo huiusmodi aëris Qualitas est substantia.

3. Sanitas est Qualitas animalis: sanitas autem nihil aliud est præter *habere humores debite temperatos*; seu *habere debitam humorum temperiem*: hæc autem humorum temperies physice nihil aliud est, quam ipsi humores cum hac vel illa proportione, hac vel illa tantitate invicem temperati: humores autem substantias esse quis dubitet?

4. Proprietates, quæ vulgo dicuntur ab essentiis, quarum sunt, fluere, oriri, emanare, resultare, produci; de eisdem etiam dicuntur prædicari in Quale accidentariò; non quidem contingenter, sed necessariò, ut diximus in *Logica lib. 1. prop. 24.* huiusmodi itaque proprietates, quantumvis in Quale prædicentur, & eatenus re, & nomine sint Qualitates respectu essentiæ, nihilominus tamen sunt plerumque in se ipsis veræ substantiæ: quod sequenti exemplo ex physicis desumpto, breviter ostendo. Risibilitas est proprietas hominis; esse enim risibile prædicatur in quale de homine, estque extra ejus essentiam: risibilitatem tamen, seu principium ridendi nihil entitativum in suo conceptu includere, quod

quod substantia non sit, sic cum P. Emmanuele Maignan, ni fallor, demonstro.

1. Ex eo quod homo sit rationalis, consequens est ut sit admirativus; admirari enim est actus quidam rationalitatis, iudicium scilicet de magnitudine, aut novitate rei, quæ intellectui subito, atque insperate occurrens, tenet illum veluti suspensum, ob ignoratam illius eventus causam. 2. Ex eo quod homo sit animal, consequens est ut sit corporeæ, atque sensibilis lætitiæ capax, in quantum scilicet sanguine constat spirituofo, sicut & cætera animalia, quæ huiusmodi sanguine vitam fovent. Hic vero sanguis, speciatim in homine, repentino admirationis motu excitatus, ex arteriis, ac potissimum ex splene (juxta commune dictum, *Splen ridere facit*) in cor subito affluxu, magna que copia derivatur, quo fit ut cordis sinus dilatentur, quorum subsequenti contractione, sanguis ille iterum repentino motu erumpens, pulmonem invadat, subito distendat, indeque aërem repente excludat, cujus impetu fibræ illæ, quæ certam habent, atque proportionatam tensionem, pulsantur, quarum motu, ita muscoli diaphragmatis, pectoris, asperæ arteriæ, atque laringis moventur, ut certus quidam oris, ac vultus sequatur motus, quo grata fiat huius immutatio, simulque acuta, & elata vox cum cachinno edatur, quæ vox cum prædicta vultus immutatione, prout a dictis causis proveniens, *risus* appellatur: ita ut ridere nihil aliud sit, quam a prædictis causis vultum grato illo modo conformare, vocemque præfato illo modo emittere: *Risibilis* autem dicitur, qui causas illas in se intrinsece habet: ipsa autem *risibilitas* dicitur ab essentia hominis oriri, quatenus ex eo quod homo admirativus est, ac spirituofo illo sanguine præditus præcipue in splene, atque secundum partes organicas,

184 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
cas, ac fibras ita conformatus, necessario potest prædictos motus efficere.

Hinc jam, ni fallor, vides totum quod in risibilitate, seu ridendi potentia entitativum includitur, substantiam esse. 1. Admirativum esse, idem est, ac esse rationale, cum admiratio, ut dixi, sit actus rationalitatis; rationale autem substantiam esse nemo dubitat. 2. Sanguis spirituosus arteriarum, cordis, splenis, &c. substantia est: item splen, cor, pulmones, muscoli, nervosæ fibræ, aliæque partes organicæ, substantiæ sunt: quidquid ergo in risibilitate, seu principio risus entitativum reperitur, substantia est. Dixi *entitativum*, nam motus sanguinis, partium organicarum situs, & alia hujusmodi, harum substantiarum sunt modi, ab eis modaliter, ut ajunt, distincti, quæ simul cum substantiis prædictis principium ridendi constituere, satis colligitur ex dictis.

Prædicta exempla explicuisse sufficit, ut vel hinc pateat, qualiter alia multa, quæ qualitates physicæ censentur, substantias esse in se, & entitative; quæ eatenus dicuntur, & sunt Qualitates, quatenus de alia substantia accidentario, & in quale prædicantur. Dixi autem in propositione *fere omnia*, quæ qualitates appellantur esse in se entitative substantias, quia aliqua forte sunt in natura corporea, quæ in quale accidentario de aliquibus entibus prædicantur, & consequenter sunt eorum Qualitates, quæ ex illo sunt genere accidentium entitativorum, quæ, ut diximus *prop. 24.* solum per miraculum sine subjecto omni existere valent, quæ minus proprie substantias appellari loco citato diximus.

PROPOSITIO LI.

Dividitur Qualitas in Metaphysicam, Physicam, Moralem, & Mathematicam.

Quæ

Qualitas *Metaphysica* est, quæ tantum formaliter distinguitur a re, cujus est Qualitas: talis est potentia intelligendi, quæ ab anima solum formaliter, seu per rationem distinguitur: idemque dico de potentia volendi.

Qualitas *Physica* est, quæ a re, cujus est Qualitas, plusquam formaliter, seu per rationem distinguitur. Dividitur Qualitas Physica in *Entitativam*, & *Modalem*. *Entitativa* est, quæ realiter entitative distinguitur a re, cujus est Qualitas, ut color, qui a pariete realiter distinguitur. Qualitas *Modalis* est, quæ modus est subiecti, cujus est Qualitas, seu illius quædam determinatio: tales sunt humiditas, siccitas, subtilitas, perspicuitas, &c. Ne autem mireris, aliquas Qualitates a me dici esse *Modales*; id enim aperte docet S. Thomas 1. 2. *quest. 49. art. 2.* his verbis: *Proprie qualitas importat modum quemdam substantiæ: modus autem, teste Augustino, est quem mensura præfigit: ideo importat quandam determinationem, secundum aliquam mensuram; & ideo, sicut id secundum quod determinatur potentia materiæ secundum esse substantiale, dicitur qualitas, quæ est differentia substantiæ; ita secundum quod determinatur potentia subiecti secundum esse accidentale, dicitur qualitas accidentalis.*

Qualitas *Moralis* est, quæ resultat ex recta hominum existimatione: sic honestas, bonitas, malitia, rectitudo, irrectitudo sunt qualitates morales respectu actionum humanarum: similiter sunt qualitates morales jus, dominium, meritum, reatus, &c.

Qualitas *Mathematica* est, quæ convenit quantitati abstractæ, sive continuæ, sive discretæ: sic in figuris esse rectilineam, curvilineam, quadrangularem, polygonam, &c. esse proportionalem, alogam, similem, &c. sunt

sunt qualitates quantitatis continuæ. In numeris autem esse parem, imparem : primum, perfectum, quadratum, cubum, &c. sunt eorundem qualitates.

PROPOSITIO LII.

Qualitates distribuuntur in quatuor classes.

Aristoteles distribuit qualitates in quatuor classes, in quarum qualibet geminæ continentur qualitatum species. In prima classe sunt *Habitus*, & *Dispositio*. In secunda, *Potentia*, & *Impotentia*. In tertia, *Passio*, & *Patibilis qualitas*. In quarta vero, *Forma*, & *Figura*.

Primam qualitatum classem componunt *Habitus*, & *Dispositio* : & ille quidem diuturnior est ; hæc autem non diu permanens. Quidquid itaque facultati naturali advenit, quo nempe subiectum disponitur, vel ad aliquid operandum, agendum, cognoscendum, aut resistendum, &c. si diu manet, nec sine difficultate amoveri potest a subiecto, dicitur *Habitus* : sic scientia, ars, virtus, vitium, ac firma valetudo, quòd facultati naturali adveniant, ut eam aut juvent, aut male afficiant, si diu permaneant, dicuntur *Habitus*. Si vero facile deleantur, parumque durent, *Dispositio* dicuntur ; qualis est morbus, qui cito curatur, valetudo, quæ facile frangitur ; scientia, quæ cito obliviscitur, & alia huiusmodi.

Secundam classem ingrediuntur *Potentia*, & *Impotentia*. *Potentia* hic sumitur pro virtute agendi, eaque vegeta, seu robusta, qualis est, quæ in homine sano reperitur ad currendum. *Impotentia* vero accipitur pro carentia prædictæ virtutis ; aut etiam pro languida, & infirma potentia, qualis est, quæ in claudio reperitur ad ambulandum.

Ter-

Tertiam classem faciunt *Patibilis qualitas*, & *Passio*. Utraque sumitur pro qualitatibus sensibilibus quibuslibet, ita sensum afficientibus, ut is ex ejus sensatione aliquid patiatur. Est tamen inter patibilem qualitatem, & passionem hoc discrimen, quod patibilis qualitas diu durat; passio vero brevi evanescat: sic rubor in facie ex peculiari temperamento proveniens *Patibilis qualitas* dicitur, quod diu, seu toto vitæ tempore duret; rubor vero ille, qui ex verecundia provenit, quod cito transeat, *Passio* appellatur.

Quartam classem efficiunt *Forma*, & *Figura*. Nominine *Figurae* intelligitur quantitas intra quosdam definitos terminos clausa; per *Formam* vero, eadem quantitas, non nude circumscripta, sed insuper cum certa symmetria, & proportionem terminorum, qua sensui grata, aut ingrata appareat. De *Figura* itaque dicitur quod sit rectilinea, curvilinea, circularis, elliptica, parallelipipeda, &c. De *Forma* vero dicitur quod sit pulchra, deformis, horrenda, &c. Circa has qualitatuum species aliqua solent disputari, quæ, quia de nomine sunt, nulliusque momenti, lubens omitto.

PROPOSITIO LIII.

Proprietates Qualitatis explicantur.

Prima Qualitatis proprietas est habere contrarium: sic calor contrariatur frigori. Hæc autem proprietas non omni qualitati convenit, cum intellectus, voluntas, figura, imo & colores, excepto albo, & nigro, contrarium non habeant, ut bene observat Philosophus. *Secunda* est suscipere magis, & minus, seu intendi, atque remitti; sed nec hujusmodi proprietas omni qualitati convenit, cum facultas naturalis, seu potentia, ut intellectus, &c. non intendatur, nec remittatur.

tatur; quemadmodum nec figura, neque enim una est magis quadrata, quam alia. Quomodo autem id aliis qualitatibus conveniat, explicabitur in *Physica*. *Tertia* est fundare rationem similitudinis, vel dissimilitudinis: illa enim similia dicuntur, quæ iisdem qualitatibus pollent; dissimilia vero, quæ diversis. *Quarta* est diffundi, seu propagari per medium, ut calor per aërem; sed hæc proprietas paucissimis qualitatibus convenit. *Quinta* est reflecti, quæ tantum lumini, & sono convenit. Cætera, cum de singulis Qualitatibus erit sermo, explicabuntur.

CAPUT VI.

De Relatione.

TRACTATUS iste de Relatione innumeris prope modum tricus ab Scholasticis implicatur, quæ, cum ad nihil deserviant, nisi forte, ut rem alioquin facilem, ac perspicuam, obscuram, ac difficilem reddant, illis rejectis, ea solum, quæ scitu digna videbuntur, sequentibus propositionibus aperiam: præmissa tamen terminorum explicatione.

DEFINITIONES.

1. **R**elatio est *respectus unius ad aliud*: sive id quo unum respicit aliud; id est, ratio illa formalis sub qua aliquid concipitur, non absolute, prout est in se; sed per comparisonem ad aliud. Sic Alexander considerari potest absolute, & in se, quatenus videlicet homo est: & per comparisonem ad Philippum, qui eum genuit, diciturque ejusdem filius; hæc itaque

ratio filii, seu filiatio, est relatio, qua Alexander ad patrem suum Philippum refertur. Appellatur etiam *Relatio*, *Respectus*, *Ordo*, *Habitudo*, *Connotatio*, *Comparatio*. Dicitur autem *Relatio*, quod unum referat ad aliud: *Respectus*, quia per illam unum quasi aliud respicit: *Ordo*, quia ad aliud ordinatur: *Habitudo*, qua nempe aliquid ad aliud quodammodo se habet: *Connotatio*, qua nempe unum aliud connotat, aut simul notat: & denique *Comparatio*, qua videlicet unum comparatur ad aliud, quæ omnia idem significant.

2. Quoniam vero Relatio est unius ad aliud, certe in ipsa duo reperiri necesse est, unum videlicet, & aliud; id est, quod refertur, & illud ad quod refertur. Quod refertur, dicitur *Fundamentum quod*, seu *remotum relationis*, quod & ab aliquibus appellatur *Subiectum*, & exprimitur in recto: Id autem ad quod refertur, *terminus* dicitur *relationis*, & exprimitur in obliquo. Utraque autem dicuntur *Relationis extrema*.

3. *Fundamentum quo*, seu *proximum relationis*, quod & *ratio fundandi* appellatur, est illud ratione cuius unum refertur ad aliud.

Sed hæc omnia ut a tironibus facile percipiantur, exemplis illustremus. Philippus est Alexandri pater: Paternitas, seu ratio formalis Patris, est *relatio*, qua Philippus refertur ad Alexandrum: *Subiectum*, seu *fundamentum quod* hujus relationis est Philippus: Alexander est *terminus*: generatio est *ratio fundandi* ejusdem relationis, seu *fundamentum quo*: Philippus autem, & Alexander sunt ejus *termini*. Similiter sit paries albus A, similis parieti albo B: similitudo hæc est *relatio*, qua paries A, refertur ad parietem B: paries A est *fundamentum quod*, quia est id quod refertur, cum nempe dicimus parietem A, esse similem parieti B; pa-

ries vero B est *terminus*, quia est id ad quod paries A refertur: albedo est *ratio fundandi*, seu *fundamentum quo*, quia ratione illius paries A similis est parieti B: utrique autem parietes sunt hujus relationis *termini*. Sed hæc ulterius in sequentibus, exponentur.

Notandum vero est 1. Relationem, ut communiter afferitur, dupliciter considerari, vel secundum conceptum *in*, vel secundum conceptum *ad*; id est, relatio est in uno ad aliud; cum enim sit respectus unius ad aliud, certe hujusmodi respectus alicujus est: ergo in aliquo est: en conceptum *in*: deinde est ad aliud, scilicet ad terminum: vide conceptum *ad*.

Notandum est 2. Dupliciter iterum posse sumi Relationem, *active*, videlicet, & *passive*: cum enim *Relatio* nomen sit verbale a referendo deductum, certe sumi potest *active*, a verbo activo *referre*: tum & *passive* à verbo passivo *referri*. Relatio *active* sumta est actus intellectus unum ad alterum ordinantis, & referentis, illudque relatum, & ordinatum denominantis: *passive* vero est fundamentum, quatenus a prædicto actu intellectus accipit denominationem ordinati, & relati ad aliud: in hac autem relatione *passive* sumta duo vides necessariò includi, illud nempe omne quod ex parte objecti fundamentum, seu motivum præbet intellectui, ut unum referat ad aliud, quod & relationem fundamentalem appello: & insuper ipsa denominatio relati eidem a prædicto actu referente proveniens, quam simul cum illo fundamento relationem formalem constituere postea dicam. Sed hæc omnia ex sequenti propositione perspicua fient.

PROPOSITIO LIV.

Quenam ad Relationem tum componendam, tum efficiendam, concurrant, explicantur.

A Criter Metaphysici disputare solent circa essentialia constitutivum Relationis, & in diversas scinduntur sententias. Aliqui enim asserunt, Relationem realem esse realiter entitative distinctam a fundamento, & termino, ita vetustiores Thomistæ Capreolus, Cajet. Ferrar. Alii dicunt, modaliter tantum a fundamento, & termino distingui, ita Sotus, Javelus, & alii, hancque communius defendunt Thomistę. Tertia sententia defendit relationem a fundamento, & termino tantum distingui distinctione rationis, habente tamen fundamentum in rebus, sic Nominales, & alii.

Quid autem in hac re dicendum sit, ex nullo alio capite aptius colligi posse videtur, quam ex solerti speculatione eorum quę ad relationem quoquo modo concurrunt: attentius itaque illius constructionem intueamur.

Intellectus itaque multoties e duobus, quę cognoscit, unum comparat, seu confert cum alio, qua quidem comparatione, unum ordinat, atque refert ad aliud: & in hac cognitione comparante, ac referente, fitam esse relationem *activam*, diximus supra. Posita jam hac cognitione intentionaliter conferente, ac referente unum ad aliud, necessario fit ut prædictum objectum, hoc ipso referatur ad illud aliud, denomineturque relatum ad illud: & in hoc fitam esse dixi relationem *passivam*.

Præterea: cum intellectus, nisi fingat, numquam referat unum ad aliud, quin ex parte ipsorum, motivum aliquod, sive aliquid causę reperiat, cur istud referat,

& cur ad illud aliud referat; id est, quin intueatur in uno extremo rationem referendi; & in altero extremo rationem terminandi: hinc, inquam, fit in relatione necessariò reperiri rationem referendi, quam *fundamentum quo*, seu *proximum* supra appellavimus, seu *rationem fundandi*, quæ quidem ratio in subiecto relationis existens, efficit illud esse fundamentum proximum ejusdem relationis, cum sine illa ratione, solum esset *fundamentum remotum*: idem respectively dicendum est de *ratione terminandi*, quæ ex parte termini relationis reperitur. Sed rem, ut clarius percipiatur, exemplis illustremus.

Exemplum 1. Respiciat intellectus duos homines, exemp. gr. Philippum, & Alexandrum, quorum primus secundum genuit: attendit itaque intellectus specialiter Philippum, quatenus ex se dedit esse Alexandro, sicque Philippum cum Alexandro confert: atque eatenus eundem intentionaliter fert, seu, ut voce frequentiori utar, refert ad Alexandrum: & quia rebus varia nomina imponit pro varietate conceptuum, quos de ipsis efformat, idcirco Philippo, quatenus per conceptum illum referentem expresso, nomen tribuit appellativum, vocatque *Patrem Alexandri*. Similiter dum Alexandrum considerat, quatenus a Philippo produci- tur, eundem ad Philippum intentionaliter fert, seu refert, illique, ut ita ducto, seu relato, filii nomen adaptat, appellatque *Philippi filium*.

Hinc patet 1. *Fundamentum quo*, seu *proximum* relationis, quæ paternitas appellatur, esse generationem *activam*; *fundamentum* autem ejusdem *quod*, seu *remotum*, esse Philippum, qui nempe Alexandrum genuit: similiter *fundamentum quo*, seu *proximum* relationis, quæ est filiatio, esse generationem *passivam*; &

fun-

fundamentum ejusdem *quod*, seu *remotum* esse Alexandrum, qui nempe genitus est: *terminum* autem præfatae paternitatis, esse filium; & filiationis, esse patrem.

Patet 2. Relationem fundamentalem tum paternitatis, tum filiationis includere generationem, in patre quidem *activam*; in filio vero *passivam*, propter quas Philippus, & Alexander, extrema sunt relationum prædictarum, & intentionaliter referibiles, id est, cognoscibiles per conceptum intellectus, eos prædicto modo referentem. Relationem autem formalem paternitatis, & filiationis, addere supra prædicta, denominationem, qua actu Philippus, & Alexander denominantur relati intentionaliter ad invicem, per actum intellectus eos prædicto modo referentem, quem quidem actum idcirco diximus esse relationem *activam*.

Exemplum 2. Videns intellectus duos parietes A, & B pariter albos, invicem illos confert, atque seorsim jam hunc ad illum, jam e converso refert, illisque hujusmodi conceptu referente expressis, relativum nomen attribuit, dicitque: *Paries A similis est parieti B.* Item: *Paries B similis est parieti A.* Unde relatio hæc *similitudo* vocatur, idque utrinque, quemadmodum & illa, quam superius explicuimus, hinc *Paternitas*; illinc vero appellatur *Filiatio*.

Vides jam 1. In hujusmodi parietibus A, & B pariter albis, albedinem in unoquoque existentem esse *fundamentum quo*, seu proximum relationis prædictæ, quæ *similitudo* dicitur. Utrumque autem parietem esse *fundamentum quod*, seu remotum ejusdem relationis, sive hinc inde similitudinis, atque etiam terminum ordine converso.

Vides 2. Relationem fundamentalem similitudinis
in-

194 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
includere albedinem in utroque pariete pariter existentem, propter quam bini illi parietes extrema sunt relationis, seu ad invicem intentionaliter referibiles: Formalis autem relatio similitudinis est denominatio illa, qua paries A ad B, & B ad A, propter existentem in eis pariter albedinem ab intellectu sub conceptu referente considerantur, seu hac speciali relatione similitudinis referuntur, & asseruntur esse similes.

PROPOSITIO LV.

Relatio fundamentaliter sumpta, tantum consistit in fundamento, & termino, & ratione fundandi.

HÆc propositio ex his quæ nuper dicta sunt satis aperte colligitur. Ratio autem illius est, quia sic sumpta relatio, solum id essentialiter includit, quod intellectui præbet fundamentum, ut per actum comparantem referat unum ad aliud, fundamentum scilicet ad terminum: sed hoc solum est subjectum, seu fundamentum, terminus, & ratio fundandi: ergo relatio fundamentaliter sumpta, hæc tantum essentialiter includit. Minor patet; nam posita actione generativa, qua Philippus, exemp. gr. genuit Alexandrum, & qua hic ab illo genitus fuit, habet intellectus quidquid requiritur, ut Philippum patrem dicat Alexandri, & hunc illius filium: ergo relatio paternitatis, tum & filiationis fundamentaliter sumptæ, nihil aliud includunt, præter fundamentum, terminum, & rationem fundandi. Positis similiter duobus parietibus pariter albis, habet intellectus quidquid requirit, ut eos similes asserat: ergo relatio similitudinis fundamentaliter accepta, in binis illis parietibus, pari albedine affectis, præcisse consistit. Idem dicam de aliis relationibus. Neque ab hoc aliquem dis-

sen-

ensurum existimo : major autem est difficultas circa relationem formaliter acceptam, quam sequentibus propositionibus expono.

PROPOSITIO LVI.

Relatio formaliter sumta non est aliquis modus superadditus fundamento, termino, rationique fundandi.

ASserunt communiter Thomistæ, relationem formaliter sumtam esse modum quemdam superadditum fundamento, termino, ac rationi fundandi, ab ipsisque modaliter distinctum : dicunt enim similitudinem, exemp. gr. duorum parietum pariter alborum, esse aliquid reale extra intellectum utrique parieti inhærens, ab utroque pariete, & ab utriusque albedine distinctum, distinctione, si non majoris, saltim minoris realitatis, ratione cujus parietes prædicti sunt formaliter similes, atque relati relatione similitudinis. Contra hanc sententiam stare videtur S. August. *lib. 5. de Civitate Dei, cap. 16.* S. Thomas *quæst. 7. de pot. art. 8. & opusc. 48. tract. 5. de Prædicamento ad aliquid, cap. 2. & 3. & opusc. 58. tract. 5.*

Hanc sententiam impugnare communiter conantur Adversarii hac ratione. Quia, si prædictus modus distinctus realiter est a parietibus pariter albis, certe poterit a Deo destrui, aut saltim per nostrum concipiendi modum ab illis abstrahi, ipsis parietibus cum pari albedine remanentibus : sed positis parietibus cum pari albedine, necesse est esse similes, & consequenter habere inter sese relationem similitudinis : ergo secluso illo modo superaddito, persistit relatio : ergo hæc in illo non consistit. Sed huic rationi respondent Thomistæ cum Joanne a S. Thoma, & aliis, secluso illo modo, parietes illos esse

esse similes fundamentaliter, non vero formaliter: & consequenter præcisso illo modo superaddito, invicem referri relatione fundamentalis similitudinis; non vero formali. Verum quid cogit alium admittere respectum, ordinem, aut similitudinem, præter hanc, quæ ab ipsis appellatur fundamentalis? Stat ergo hæc similitudo integra, ac perfecta absque ullo modo superaddito.

Alia insuper ratione, & meo videri efficacius, rejicitur prædicta sententia; nam, si detur talis modus superadditus, in quo nempe consistat relatio formalis, certe in principiis Adversariorum, erit productus: sed non est productus, quippe, ut probat Aristoteles 5. *Physic. cap. 2.* ad relationem non datur per se motus, hoc est, non datur specialis actio ipsius productiva: ergo relatio formalis nequit esse prædictus modus superadditus.

Dices cum plerisque, modum illum, non quidem produci, sed resultare, & pullulare: præclaræ sanè voces; quid tamen in præsentis casu significant, non est facile assignare, si, ut supponitur, non significant idem, ac produci. Alii dicunt, prædictum modum, seu entitatum vere produci. Sed contra, si enim producitur: ergo ab aliqua causa; sed nulla causa est assignabilis prædicti modi productiva: ergo non producitur. Respondent aliqui modum illum, seu formalem relationem similitudinis inter duos parietes albos exemp. gr. produci ab eo qui dealbat parietem; sed qualiter possit ille, qui hunc parietem Valentis dealbat, producere modum prædictum similitudinis in pariete albo apud Indos existente, non video. Inexplicabilis igitur est tum productio, tum causa prædicti modi productiva: ergo prædictus modus superadditus admittendus non est, præter-

sertim cum nulla efficaci ratione ejus existentia convincatur.

PROPOSITIO LVII.

Relatio formaliter sumta, non est realis aliqua tendentia, seu aliquis ordo realis ad terminum, ab intellectu independens.

Quamplures sunt, qui defendunt, relationem formaliter sumtam constitui per ordinem aliquem realem, seu realem tendentiam, quam independenter ab omni intellectus cognitione habere dicunt fundamentum ad terminum, licet ab ipsis fundamento, & termino realiter indistinctam. Oppositum defendunt alii, præsertim Nominales, quos sequitur P. Emmanuel Maignan *Phil. entis, cap. 10. num. 9.* & alii.

Et quidem, si res attentius inspiciatur, quæstio videtur esse de solo nomine: certum est enim Philippum, exemp. gr. genuisse Alexandrum, atque in hoc nihil aliud reale, & entitativum juxta utriusque sententiæ Doctores reperiri, præter entitatem Philippi, entitatem Alexandri, & actionem generativam, qua nempe Philippus Alexandrum genuit. Dicunt autem primæ sententiæ Auctores, hoc esse Philippum referri realiter ad Alexandrum: Dicunt alii, nullatenus inde habere referri, sed ab actu intellectus comparante, & referente Philippum ad Alexandrum, cum videlicet dicit: *Philippus est Alexandri Pater*: ideoque ante hunc intellectus actum, nullam realiter reperiri proprie dictam relationem formaliter talem; sed solum fundamentalem, quatenus nempe Philippum generare Alexandrum præbet intellectui fundamentum, ut comparans Philippum cum Alexandro, illum hujus Patrem appellet.

Satius mihi loqui videtur cum secundæ sententiæ Auctoribus, ideoque assero, ante operationem intellectus
nul-

nullum esse proprie loquendo realem ordinem, nullamque physicam tendentiam fundamenti ad terminum, qua nempe ad illud feratur, referatur, aut tendat. Ratio autem est primò, quia inintelligibile est qualiter ratione filiationis, filius realiter, ac physice feratur, aut tendat ad patrem: si enim filius, ut filius est, emanat a patre, quatenus nempe ab eo generatur, qualiter ut filius est, tendit ad patrem, sunt enim termini oppositi *emanare ab*, & *tendere ad*, si nempe physice sumantur respectu ejusdem: omnino enim impossibile esse videtur ut id ratione cujus aliquid physice ab aliquo dimanat, ratione ejusdem tendat ad illud, a quo dimanat.

2. Quia imperceptibile est, qualiter unum album tendat ad aliud album: qualiter item album tendat ad nigrum; ad illud quidem ob similitudinem; ad hoc ob dissimilitudinem; & idem dicam de aliis quibuscunque, quæ referri dicuntur; certe nemo dicet hujusmodi tendentiam esse aliquem motum, sive inclinationem physicam unius albi ad aliud album, ejusdem albi ad nigrum, filii ad patrem, æqualis ad æqualem, &c. talem, inquam, motum, & inclinationem, qualem chalybs habet ad magnetem, & lapis ad centrum, nemo certe id dicet: non est itaque talis tendentia realis, sive inclinatio fundamenti ad terminum in relatione, ante omnem intellectus considerationem. Si vero dicas, talem tendentiam non esse talem motum physicum, aut inclinationem; sed solum ita ad instar illius explicari, certe parum philosophice loqueris, cum hoc non physicam realitatem, sed metaphoram sapiat.

Dicent forsitan aliqui, patrem ut patrem, non posse concipi sine filio, quod quidem arguere videtur realem ordinem, atque tendentiam patris ad filium: cur enim

pa-

pater, ut pater, concipi nequit sine filio, nisi ob hujusmodi tendentiam, aut respectum? Sed quam leve sit hoc fundamentum patebit, si attentius inspiciamus veram rationem, ob quam concipi nequit pater, ut talis, absque eo quod eadem cognitione involvatur filius. Pater itaque, ut pater, idem est, idemque sonat, ac, *habens filium*, quod enim phrasi dicitur *habens filium*, hac simpliciter voce, *Pater*, elegantius exprimitur. Quid ergo mirum, si pater non possit sub ratione patris intelligi, quin ea intellectione involvatur filius, cum evidenter sit impossibile, ut intelligatur habens filium, quin hac ipsa intellectione involvatur filius: non ergo potest ex hoc capite tendentia ulla, aut respectus realis deduci, quod in fundamento reperiatur actualiter, seu plusquam fundamentaliter, ante omnem intellectus considerationem.

PROPOSITIO LVIII.

Relatio formaliter sumta, supra Fundamentum, & Terminum, Rationemque fundandi, addit Denominationem extrinsecam, ab actu intellectus referente, desumptam.

EX dictis facile colligitur, Relationem formaliter acceptam, addere necessario supra Fundamentum, Terminum, & Rationem fundandi, Denominationem extrinsecam desumptam ab actu intellectus, qui Fundamentum comparat, fert, seu refert ad suum Terminum, modo dicto *prop.* 53. Ratio autem est, quia relatio sic sumta dicit fundamentum passive relatum ad terminum: sed fundamentum non est passive relatum per aliquem ordinem sibi identificatum, (56.) neque per modum superadditum (55.): ergo solum est passive relatum per actum intellectus illum active referentem ad terminum: ergo relatio formaliter sumta, solum ad-

addit supra fundamentum, & terminum, rationemque fundandi extrinsecam denominationem, a prædicto actu proveniente. Licet autem hoc satis aperte ex dictis colligatur, juvat tamen sequenti exemplo meam circa Relationem sententiam apertius explicare.

Numerus, ut communiter definitur, est *Unitatum collectio*: ideoque numerus duo nececessario dicit, *plura* videlicet, & *unum*: *plura* quatenus ex pluribus unitatibus integratur: & *unum* quatenus omnes illæ unum numerum esse dicuntur; unum, inquam, unitate collectionis, seu numerationis, quæ proculdubio nihil aliud est quam extrinseca denominatio unitatibus ipsis ab actu intellectus illas numerante, & colligente proveniens. Hinc dupliciter numerus considerari potest, *fundamentaliter* nempe, & *formaliter*: *fundamentaliter* sunt unitates illæ, quæ numerantur, suntque ejusdem numeri veluti materia; *formaliter* vero sumtus addit unitatem illam intentionalem, quæ veluti forma numeri est, provenitque ipsis unitatibus ab actu intellectus illas numerante. Ita innuit satis aperte S. Thomas *I. part. quest. 30. art. 1. ad 4.* tum & Arist. dum dicit, *numerum esse in anima*. Quo supposito, ad nostrum intentum redeamus.

Quemadmodum itaque numerus fundamentaliter sumtus constituitur ex unitatibus a parte rei, & ante considerationem intellectus existentibus; formaliter vero acceptus solum addit unitatem intentionalem ab actu intellectus numerante, & colligente desumptam: ita similiter dico relationem fundamentaliter sumtam constitui per fundamentum, terminum, rationemque fundandi; formaliter vero sumtam solum addere prædictis rationem ducti, lati, seu relati, qua fundamentum ductum, latum, seu relatum dicitur ad terminum, quæ

quælatio, seu relatio intentionalis est, & desumpta ab actu intellectus comparante, ducente, ferente, seu referente fundamentum ad terminum modo supra explicato.

COROLLARIUM.

Hinc fit, a parte rei, & independententer ab intellectu, nullam aliam esse Relationem, quam Fundamentalem; formalis enim intentionalis est, ac dependens ab intellectu comparante unum cum alio, ac referente unum ad aliud.

Sed contra nostram sententiam *objicitur* I. Etiam si nullus cogitet intellectus, una quantitas bipalmaris æqualis est alteri quantitati bipalmari: unus paries albus similis est alteri parieti pariter albo: ergo realiter, & ante considerationem intellectus, quantitates illæ, & parietes illi se mutuo respiciunt, ac referuntur: ergo ante considerationem intellectus dantur relationes reales. Resp. distinguens antecedens, ante intellectus considerationem quantitates illæ sunt æquales: & parietes illi sunt similes fundamentaliter, concedo; formaliter, nego: similiter distinguo consequens, quantitates illæ, & parietes illi mutuo referuntur fundamentaliter, concedo; formaliter, nego. Dico itaque, duas quantitates bipalmares esse ante intellectus operationem æquales fundamentaliter, quatenus nempe una est bipalmaris, & alia item bipalmaris, quo intellectui fundamento sunt, ut, dum illas comparat, æquales asserat; non vero esse formaliter æquales, seu invicem relatas relatione æqualitatis, nisi quatenus una comparatur cum alia per supradictum actum intellectus; non enim reperitur extra intellectum comparatio ulla; per hunc igitur actum comparantem refertur una quantitas ad aliam, estque & dicitur formaliter relata relatione æqua-

æqualitatis. Idem dico de parietibus pariter albis. Quod confirmari potest exemplo numeri binarii, nam ante considerationem intellectus non aliter reperitur, nisi fundamentaliter, quatenus nempe est una unitas, & alia unitas; per actum vero intellectus eas numerante, & colligente, conficiunt formaliter numerum binarium, ipsis existentibus quasi præfati numeri materia; illo vero actu intellectus quasi forma: similiter itaque una quantitas bipalmaris, & alia item bipalmaris, sunt quasi materia relationis æqualitatis; actus vero intellectus illas invicem comparans, ac referens, quasi forma dictæ relationis.

Objicies 2. Relatio formalis patris ad filium est realis, & independens ab intellectu: ergo idem dicendum est de reliquis relationibus; cum nulla sit in aliis peculiaris ratio, quæ ad aliter discurrendum nos cogat. Antecedens probatur; nam, si relatio formalis patris ad filium non esset realis, & ante intellectus operationem, pater non esset pater, nec filius esset filius realiter; sed solum id eis per intellectus operationem conveniret; sed hoc est falsum: ergo relatio formalis patris ad filium realis est, & ab intellectu independens. Respondeo negans primum antecedens; & ad ejus probationem nego sequelam. Et, ut tibi pateat quam illegitima sit prædicta consequentia, attendas quæso, quid omnes oppositæ sententiæ fautores dicant: asserunt enim Philippum, ver. gr. non ideo esse Alexandri patrem, quia ad Alexandrum refertur; sed potius ideo referri, imo esse referibilem, quia est pater; ideo autem esse ejus patrem, quia illum genuit. Unde clarissime infertur, perinde se habere ad hoc, ut Philippus sit pater Alexandri, quod relatio patris sit realis, & ab intellectu independens; sive ab eo dependens, cum prius sit esse patrem, id est, realiter

liter genuisse, quam referri. Est itaque Philippus vere, & realiter Alexandri pater ante operationem intellectus; referri vero formaliter ad illum habet ab actu intellectus comparante, & referente, ut superius dixi.

Instabis, vox *Patris* est relativa: ergo nequit vocari pater, qui non refertur: sed, ut dixi, Philippus ante operationem intellectus vocatur Alexandri pater: ergo ante operationem intellectus refertur ad illum. Respondeo concedens antecedens, & primum consequens, nego autem subsumtum, nempe, Philippum ante operationem intellectus, seu independenter ab illo vocari patrem Alexandri, licet sit vere ejus pater; nam, ut dixi *prop.* 53. nomen patris impositum est Philippo ad significandum eum secundum id, secundum quod objicitur conceptui referenti illum ad Alexandrum, nempe quatenus illum genuit, ideoque consignificat conceptum illum referentem, illumque supponit. Est itaque hæc vox, *Pater*, relativa, tum quia ex vi suæ impositionis significat directe, & materialiter Philippum, quatenus genuit Alexandrum, seu fundamentaliter refertur ad illum; tum quia indirecte consignificat, & exprimit conceptum illum comparantem, ac referentem, ratione cujus est formaliter ad filium relatus. Vides hic, patrem ante intellectus operationem esse patrem, quia genuit filium; deinde intellectum comparare, & referre illum ad filium, eique, prout sic cognito, & intentionaliter relato, nomen relativum patris imponere; quod, ni fallor, est satis perspicuum.

Objicies 3. Aliqua sunt entia, quorum conceptus essentialis objectivus, & quidditativus est necessario relativus, qualis est creatura, cujus conceptus essentialis, & quidditativus est referri ad Deum, ac dependere ab illo: cognitio item, cujus conceptus est referri ad objectum

tum

204 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
tum a se cognitum, quod repræsentat: ergo ejusmodi
res per suam essentiam formaliter referuntur: ergo sal-
tim in his relationes istæ non sunt intentionales, sed
reales, & ab intellectus cognitione independentes.

Respondeo distinguens antecedens, conceptus es-
sentialis, & objectivus prædictarum rerum est necessa-
riò relativus fundamentaliter, concedo: formaliter ne-
go, & nego consequentiam. Verum quidem est, præ-
dicta entia, & alia similia, non posse concipi quiddita-
tive, nisi relative concipiantur: sed hoc non inde prove-
nit, quòd secluso conceptu intentionaliter referente, sit
ex parte ipsorum aliquis realis, & actualis ordo, sed so-
lum ex eo, quod fundamentum proximum, quod intel-
lectus habet, ut ea entia referat, sit talibus entibus es-
sentialis: sic conceptus creaturæ est essentialiter respec-
tivus, quia cum creatura sit essentialiter creatura, &
Deo dependens, conceptus creaturæ idem est, ac con-
ceptus dependentis a Deo; ideoque nullatenus potest
concipi creatura, quin concipiatur ejus a Deo depen-
dentia, quod est fundamentum proximum relationis: &
consequenter nequit concipi creatura ut talis, nisi con-
ceptu illam ad Deum referente: verum quidem est ip-
sum esse a Deo, esse quid reale, sed hoc non est for-
maliter referri ad Deum, sed tantum fundamentaliter.

Sed dices, quæ igitur erit differentia inter ea, quibus
proximum relationis fundamentum est essentialiale, &
alia quibus accidentale. Respondeo, omnia in eo con-
venire, quod referantur formaliter, & actu per cog-
nitionem comparantem: solum autem differre in eo,
quod prima nequeunt ab intellectu quidditative cog-
nosci, quin illa referat, eo quod proximum fundamen-
tum sit ipsis essentialiale: secunda vero e contra, potest
enim intellectus cognoscere quidditatem Philippi, quin
illum

illum referat ad ejus filium Alexandrum, quia eum esse Alexandri patrem, seu illum genuisse, est extra ejus quidditatem: potest ergo hanc cognoscere, non cognito fundamento proximo illius relationis, & consequenter quin referat.

Objicies 4. In Deo dantur relationes reales constituentes, & distinguentes Divinas Personas: ergo conceptus relationis ut sic, prout nempe præscinditur a creatura, & increata, aliquid rei est, & non tantum denominatio extrinseca proveniens a cognitione comparante, & referente. Huic argumento respondere possum primo, concedens absolute antecedens, & negans consequentiam: possum enim asserere relationes Divinas esse absolute reales, nec inde inferri conceptum relationis ut sic ad creatas, & increatas esse quid reale: possum enim asserere conceptum relationis ut sic non esse univocum ad relationes Divinas, & creatas; sed tantummodo analogum: ideoque relationes Divinas esse absolute reales; creatas vero non, nisi per denominationem extrinsecam ab intellectu comparante, & referente.

Si autem velis urgere a paritate, relationes Divinæ sunt reales: ergo etiam creatæ, concedam tibi absolute antecedens, & negabo consequentiam, & disparitatem adsignabo cum P. Maignan *loco citato, num. 26.* asserente relationem quidem esse tendentiam fundamenti ad terminum; tendentia autem illa, qua fundamentum ad terminum semper tendat, ita tamen ut ad illum nunquam pertingat, imo nec pertingere possit, vana prorsus est, & inutilis, & consequenter non est admittenda; bene vero illa, quæ terminum attingere, atque in illo veluti quiescere potest. In Divinis itaque taliter Pater Æternus refertur ad Filium, ut re vera sit in Filio; & re-

ciproce ita Filius est ad Patrem, ut sit etiam realiter in Patre; ut enim canit Ecclesia: *In Patre totus Filius, & totus in Verbo Pater*: & ita de Spiritu Sancto: Divinæ namque Personæ sicut invicem referuntur, ita consequenter sunt in se invicem per veram, & realem circuminseptionem, ut loquuntur Theologi. Cæterum cum in rebus creatis impossibilis sit realis illa circuminsepsio, non minus, ac in eis impossibilis est realis idemtitas cum duobus, aut tribus: consequenter otiosa, & vana in eis est realis aliqua tendentia, seu relatio; & consequenter minime admittenda.

Respondere possum 2. eidem argumento, idque magis consequenter ad ea quæ superius dixi, relationes Divinas esse reales, quo ad omnia illa, quæ fundamentaliter includunt; si vero formaliter accipiantur, esse tales intentionaliter solum, & per extrinsecam denominationem ab actu intellectus. Ad cuius rei intelligentiam advertendum est, omnes Theologos in eo convenire, ut relationes Divinæ reales sint secundum conceptum *in*; non vero ita convenire in eo quod reales sint formaliter secundum conceptum *ad*: nam præterquam quod id expresse asserant Cajetanus, & Canariensis, ut videre est apud P. Vazquez *1. part. disp. 114. num. 2. & 3.* alii clarissimi Theologi, ut Scotus, Durandus, Capreolus, & alii apud eundem Vazquez *1. part. disp. 122. num. 1.* idem asserere tenentur; dicunt enim relationem in Deo formaliter nullam esse perfectionem; quibus favere videtur S. August. dum in illa verba Psalmi 68. *Infixus sum in limo profundi, & non est substantia*, ait: *Quidquid est Pater, quod Deus est, hoc est Filius, hoc Spiritus Sanctus. Cum autem Pater est; non illud est, quod est: Pater enim non ad se, sed ad Filium dicitur: ad se autem Deus dicitur.* Præfati, inquam, Theologi asse-

asserere tenentur, relationes Divinas formaliter, seu secundum conceptum *ad* non esse reales; alias enim esset aliquid reale, quod non esset perfectio, neque imperfectio, quod implicat. Possem itaque cum his Theologis asserere relationes Divinas esse quidem reales secundum conceptum *in*; secundum vero conceptum *ad* esse tales per rationem.

Dico tamen, reales esse tum secundum conceptum *in*, tum secundum conceptum *ad*, cum addito tamen *fundamentaliter sumtæ*. Relationes enim Divinæ, sicut & creatæ, fundamentaliter sumtæ, tum & rationem *in* includunt, tum & rationem *ad*. Pater enim realiter generat Filium: & Pater, & Filius realiter, ut unus Spirator, spirant Spiritum Sanctum: & hoc quidem sunt relationes Divinæ fundamentaliter acceptæ, quarum ratione tres Divinæ Personæ sunt inter se realiter distinctæ; cumque hujusmodi perfectiones relativæ, & sint in Deo; & insuper fundamentum sint intellectui, ut Patrem ad Filium formaliter referat, & hunc ad Patrem: tum Patrem, & Filium ad Spiritum Sanctum, & hunc ad Patrem, & Filium: certe relationes Divinæ fundamentaliter sumtæ utramque rationem *in*, & *ad* includunt: cumque fundamentaliter sumtæ sint relationes reales, sequitur non solum secundum rationem *in*, verum etiam secundum rationem *ad* esse reales. Alias objectiones minoris momenti prætermitto.

PROPOSITIO LIX.

Relationis species enumerantur.

- I. **D**ividitur Relatio in *Realem*, & *Rationis*. *Realis* est illa, cujus ratio fundandi est a parte rei, ut relatio Patris ad Filium. *Rationis* est illa, cujus ratio fundandi non est in re, sed veluti fingitur ab intellectu,

208 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
lectu, talis est Relatio generis ad species, quæ in modo apprehendendi tantum consistit.

2. Dividitur in Relationem *secundum esse*, & *secundum dici*. Sed hæc divisio fere coincidit cum prima: relatio enim *secundum esse* eadem est, ac realis; relatio autem *secundum dici*, est cum rem in se absolutam, per ordinem ad aliam explicamus, ideo quod aliter explicare facile non possimus; ut cum explicamus manus, aut caput; quæ non nisi per ordinem ad corpus, cuius sunt, exponere possumus.

3. Dividitur in *mutuam*, & *non mutuam*. *Prima* est, cuius extrema invicem respiciuntur; ut relatio inter Patrem, & Filium. *Non mutua* est illa, cuius unum extremum respicit alium; & non e contra: sic juxta communem sententiam cognitio refertur ad suum objectum, & non e converso.

4. Dividitur in Relationem *Catbgoricam*, seu *Prædicamentalem*, & *Transcendentalem*. *Prima* est, cuius ratio fundandi non est essentialis subjecto: sic paries albus A, ad parietem B similiter album, prædicamentally refertur, quia albedo, quæ ratio fundandi est huius relationis, non est illi parieti essentialis. Relatio *Transcendentalis* est, cuius ratio fundandi est essentialis subjecto, sic actus intellectus referri dicitur transcendentaliter ad suum objectum, quod repræsentatio, quæ est ratio fundandi, est illi essentialis. Aliæ relationis divisiones videri possunt in *Logica*, ubi eas explicui; simulque relationis proprietates, quæ communiter adsignantur. Quæstiones vero aliquas, quæ circa Relationem institui solent, quoniam vel inutiles sunt, aut tantum de voce, lubens omitto.

SCHOLIUM.

Reliqua sex Prædicamenta sunt, *Actio, Passio, Ubi, Quando, Situm esse, & Habere*, quæ quidem in Logica exposuimus pro loci opportunitate; cætera vero quæ circa ipsa desiderari possunt, commodius deinceps pertractabuntur: & quidem de *Actione, & Passione* sequenti Libro agere decrevimus; de *Quando* vero, seu *Duratione*, tum & de *Ubi, & Situ in Physica*: de prædicamento vero quod dicitur *habere*, nihil in præsens occurrit quod alicujus sit momenti, præter ea quæ in Logica diximus, ideoque ad alia transeamus.

CAPUT VII.

De Postprædicamentis.

POSTPRÆDICAMENTA dicuntur communes quædam affectiones, quæ prædicamenta consequuntur. Quinque communiter cum Aristotele enumerantur, videlicet, *Oppositio, Prioritas, Simultas, Motus, & Modi habendi*, quorum explicationem duabus propositionibus breviter comprehendo.

PROPOSITIO LX.

Exponitur Oppositio, ejusque species.

Oppositio, de qua in præsentibus loquimur, non est illa, quæ inter propositiones reperitur, quæque communiter appellatur *Complexa*, de hac enim jam in Logica egimus: sed tantum illa, quæ in rebus reperitur, per terminos incomplexos significatis, quæ idcirco *Incomplexa* nominatur. Est itaque hujusmodi Oppositio

tio

tio repugnantia illa, quæ reperitur inter duo extrema, quæ inter se determinate pugnant: addidi determinate, ut distinguerem opposita a disparatis, quæ similiter cum omnibus pugnant: sic homo, equus, & leo termini dicuntur potius *disparati*, quam *oppositi*.

Oppositio quadruplex est, videlicet, *Relatorum*, *Contrariorum*, *Privativorum*, & *Contradictoriorum*. Oppositio *Relatorum*, seu *relativa*, est impossibilitas duorum extremorum orta ex relatione, quam inter se important: sic Pater, & Filius opponuntur oppositione relativa.

Oppositio *Contrariorum*, seu *Contraria*, est repugnantia reperta inter duo extrema positiva, quæ sub eodem genere posita, maxime distant, & ab eodem subjecto sese mutuo pellunt, ut calor, & frigus. Ubi advertendum est, aliqua contraria sub eodem genere proximo contineri, ut prædictæ qualitates, calor nempe, & frigus, quæ sub proximo genere, qualitatis nempe tactilis, continentur. Alia autem eidem generi, sed remoto subjiciuntur: sic aliquoties duo vitia, ut prodigalitas, & avaritia, sunt magis inter se opposita quam virtus, & vitium, videlicet quam prodigalitas, & liberalitas; non quidem sub genere moris, nam in hoc plus opponuntur virtus, & vitium, sed in genere entis. Dicimus autem contraria ab eodem subjecto se mutuo pellere, non quidem activè, sed formaliter; quatenus nempe simul esse nequeunt, nisi forte temperata, & in gradibus, ut ajunt, remissis: ut calor, & frigus, quorum unum quantum intenditur, tantundem alterum remittitur: ut, si manus, ver. gr. calefiat ut tria, amittet tres frigoris gradus ex eis, quos habebat, remanebitque cum reliquis. Sed de his alibi.

Contraria autem duplicis sunt generis, alia enim di-

dicuntur *immediata*, quod nempe talia sint, ut subjectum illorum capax, sine altero illorum esse nequeat, ut virtus, & vitium: alia vero *mediata* dicuntur, quod medium habeant, ita videlicet, ut subjectum illorum capax, sine utroque esse possit; talia dicuntur esse albedo, & nigredo; multa sunt enim, quæ neque alba sunt, neque nigra, sed viridia, cærulea, &c.

Oppositio *Privativa*, seu *privativorum* est repugnantia, quæ reperitur inter formam, & ejus carentiam in subjecto apto ad talem formam; sic visus, & cæcitas privative opponuntur, eo quod simul esse nequeant in homine, quod subjectum est capax visus. Circa hanc oppositionem privativam hoc adfertur ab Aristotele desumptum veluti axioma: *A privatione nempe ad habitum non dari regressum*; sed, ut recte Duhamelius, & alii, tot sustinere debet exceptiones, ut satius esset illud non admittere; communiter autem asseritur aliquas esse privationes, quæ solum actum, seu actualem alicujus formæ possessionem adimunt, & ab hac privatione dari regressum ad eandem formam habendam comperitum videtur; sic aër naturaliter ex tenebroso fit lucidus; aliæ vero sunt privationes, quæ non solum actum, verum & potentiam tollunt, qualis est cæcitas, quæ facultatem tollit videndi, & ab ista ad habitum, seu ad habendam visionem non dari naturaliter regressum, certum est.

Oppositio *Contradictoria*, seu *Contradictoriorum* est impossibilitas, quæ reperitur inter ens, & non ens, quales sunt homo, & non homo; hæc autem est omnium oppositionum maxima, quia inter ens, & non ens nullum potest excogitari medium. Hincque oritur propositiones contradictorias, nec simul veras, nec simul falsas esse posse: de quibus in *Logica*.

PRO-

PROPOSITIO LXI.

*Prioritas, Simultas, Motus, & Modi Habendi
explicantur.*

P*rius* multipliciter dicitur: 1. Dicitur aliquid esse prius *tempore* alio: sic Petrus, qui hodie existit, est prior tempore homine cras nascituro. 2. Dicitur unum prius *natura* alio: hæc autem prioritas naturæ consistit in independentia unius ab alio a se dependente: sic causa prior est suo effectu prioritate naturæ; causa enim non dependet ab effectu, hic vero ab illa dependet; ideoque effectus posterior est causa sui productiva, sed de his postea. 3. Dicitur unum prius alio *origine*, quando nempe unum oritur ab alio, a quo tamen non dependet, ut a causa: sic Pater Æternus dicitur prior Filio, non quidem prioritate naturæ, aut causalitatis; Pater enim non est Filii causa, nec Filius a Patre dependet; est tamen Filio prior prioritate originis; quia nempe Filius emanat a Patre per æternam, & ineffabilem generationem. 4. Dicitur unum prius alio *dignitate*, sic Dominus prior est servo. 5. *Ordine loci*, ut qui primus in Consistorio sedet. 6. *Logicè*, seu ratione, & non re, quoties nempe aliquid ita se habet in ordine ad Scientias humanas, atque si esset alio prius: sic essentia prior ratione dicitur suis proprietatibus.

Demum, cum *prius*, & *posterius* sint correlativa, tot modis dici potest aliquid *posterius*, quot potest esse *prius*. Idem quoque dico de prædicato *simul*, quod fere tot modis dici potest, quot *prius*.

Modi autem *habendi* multi sunt: ut habere aliquam *formam*, ut justus justitiam: habere aliquam *dimensionem*, sic turris habere dicitur viginti cubitos in altitudinem: habere *partem*, sic homo habet pedes: habere,

bere, seu continere *aliquid*, sic pelvis dicitur habere aquam. Tandem haberi dicuntur ea quæ *possidentur*, *deferuntur*, &c. sed hæc sunt facilia.

Motus, sive *Mutatio*, dicitur etiam multis modis.

1. *Substantialiter*. Id autem tribus modis evenire potest, nempe a non esse ad esse substantiale; sic ex non flamma fit flamma, & est *generatio*: ab esse ad non esse; sic ex flamma fit non flamma, & est *corruptio*: tum ab uno esse ad aliud esse, & dicitur *conversio*: sic ex ligno fit flamma: Quid autem hæc physice sint, ex dicendis in Physica constabit.

2. Mutatio fit *extensive*, idque vel a minori ad majorem extensionem, ut in *rarefactione*; vel a majori ad minorem, ut in *condensatione*.

3. Mutatio fit *accidentaliter*, & *alterative*; idque multipliciter, nempe, vel a non esse aliquali ad illud aliquale esse: sic ex non calido fit calidum: vel ab esse aliquali ad non esse; sic ex calido fit non calidum; vel ab uno esse aliquali ad aliud esse aliquale, sic ex frigido fit calidum; hujusmodi autem tres modi mutationis dicuntur communi vocabulo, *alteratio*. Fit etiam Mutatio ex remisso ad intensum; sic ex minus calido fit magis calidum, & dicitur *intensio*: vel ex intenso ad remissum, sicque ex magis calido fit minus calidum; diciturque *remissio*. Tandem dicitur aliquid mutari *localiter*, cum nempe per motum localem ab uno loco ad alium transfertur. Hinc vides in omni mutatione duos reperiri terminos, *a quo* nempe, & *ad quem*: Terminus, *a quo*, est status ille qui deseritur: Terminus vero *ad quem* est status, qui acquiritur. Sed de his satis; satis enim sunt perspicua.

LIBER IV.

DE CAUSIS.

SOLET communiter in Scholis tractatus iste ad *Physicam* revocari, forte, quod Aristoteles de ipsis agat *lib. 2. Physic. cap. 3.* Quod vero *Metaphysica* illum sibi jure vendicet, inde patet, quod causarum ratio ab ente corporeo, & incorporeo sit præcissa, sitque proprium *Metaphysicæ* munus, subjectorum communium, ab utroque abstractorum notiones demonstrare: imo & Aristoteles totum prædictum caput ad *librum 5. Metaphysicæ* transtulit, estque secundum præfati libri caput, ut optime notarunt Conimbricenses. Agam itaque in præfenti de Causis, tum in genere, tum in particulari; servatis tamen ad *Physicam* iis, quæ magis ad illam pertinere judicavero.

CAPUT I.

De Causis in communi.

DEFINITIONES.

I. **P**RINCIPIUM est id unde aliquid est. Hanc primo loco definitionem propono, quod videlicet latius pateat Principii notio, quam *Causa*: licet enim omnis *Causa*, ut videbimus *Principium* sit; non tamen omne *Principium* est *Causa*: Pa-
ter

ter enim Æternus principium est Filii; non vero causa. Vides hanc Principii definitionem universalissimam esse, omniaque illa comprehendere, unde aliquid quocumque modo est: Quid vero Causa sit, non ita facile explicatur, & ab Aristotele quidem nullibi eam definiiri reperies, forte quod veteres Philosophi, eam cum Principio confundentes, nullum utriusque discrimen agnovere: ut autem istud palam fiat: sic cum S. Bonaventura in 1. *dist.* 38. *art.* 1. *quest.* 2. Causam in communi definio.

Causa est principium dans esse alii. Explicatur. Principium, cum latius pateat, ac Causa, genus est, idque immediatum, quo Causa cum aliis, quæ Causa non sunt, licet ex ipsis aliquid aliquatenus sit, convenit: ab ipsisque distinguitur per *ly dans esse alii*, quod locum habet differentia: ubi advertendum est, to *alii* esse generis neutrius: ita ut idem sonet, ac dans esse alii rei, id est, diversæ, seu alterius naturæ: ubi jam vides rationem causæ minime convenire Patri Æterno; licet enim sit alius a Filio; non tamen est aliud a Filio: id est, licet sit alia persona a Filio; non est tamen alterius naturæ, seu essentia: ab illo: sicque, licet sit principium Filii; non est tamen ejus causa.

Putant aliqui, addi oportere huic definitioni Causæ particulam *per se*; ita ut dicamus, *Causam esse principium per se dans esse alii*: idque ut distinguatur Causa a conditionibus, & ab iis quæ dicuntur Causa per accidens: Id tamen frustra addi inde mihi persuadeo, quòd ea quæ causæ per accidens dicuntur, proprie causæ non sint; sed tantum nomine tenus; nullo namque modo dant esse alii. Sic cum dicimus *Musicus edificat*, musica dicitur causa per accidens illius actionis, quæ tamen actio nullatenus illi tribui potest, cum mu-
fica

fica nullum det illi esse; sed solum homo quatenus fabricandi habet peritiam. Similiter neque conditiones dant esse; sed sunt tantum prærequisita ut causa illud esse tribuat; sic approximatō ignis ad stupam, conditio est, non causa combustionis; hujus enim causa ignis est, qui tamen sine approximatione illam comburere non potest.

3. Causa considerari potest, vel *in actu primo*, vel *in actu secundo*. Causa *in actu primo* est ipsa quatenus potest dare esse alii: *In actu secundo*, quatenus actu dat esse alii. Hinc Causa in actu primo est ipsa considerata quatenus habet virtutem, seu potentiam cauſandi; in actu vero secundo, est ipsa quatenus actu cauſat.

4. *Prius natura* est illud quod non dependet ab alio a se dependenti: *Posterius vero natura* consequenter est illud, quod dependet ab alio a se independenti. Hæc autem dependētia, & independentia, consistunt in quodam naturali essendi ordine, qui reperitur inter id quod dependet, & illud a quo dependet, ratione cujus quod independet, potest quoad sua essentialia esse sine illo quod a se dependet; hoc vero quoad suum esse actu, minime esse potest sine illo; sic tenet Arist. 5. *Metaph. cap. 11. Secundum naturam, & substantiam* (priora sunt) *quæcumque contingunt absque aliis esse; ista vero sine illis, minime.* Sic Sol est prius natura auro, quia quoad sua essentialia, existere potest sine auro, seu in suo esse non dependet ab auro; aurum vero sine Sole esse non potest. Hinc non valet consequentia: *Existit Sol: ergo existit aurum*, quæ appellatur *existendi, seu subsistendi consequentia*; bene vero e contra, *Existit aurum: ergo existit, seu extitit Sol*: & ob hanc rationem prioritas naturæ, dici solet, *Prioritas in subsistendi,*
seu

seu, *existendi consequentia*.

Hinc vides, Causam esse priorem natura suo effectu, quia nempe in sua entitate ab effectu non pendet; effectum vero esse posteriorem natura sui causa, quia ab illa dependet, seu suum esse accipit ab illa.

Hinc etiam vides, Patrem Æternum, licet sit prior Filio prioritate originis; non vero prioritate naturæ; cum enim Filius sit ei consubstantialis, ejusdemque naturæ, minime dici potest dependere a Patre: cum nec Pater sine Filio, nec sine Patre Filius esse possit. Tum quia quod dependet, necesse est ut aliud sit ab eo, a quo dependet; Filius autem in Divinis, licet sit alius a Patre: non est tamen aliud ab ipso, ut superius dixi.

PROPOSITIO I.

Quatuor Causarum genera explicantur.

Quatuor Causarum genera communiter assignantur a Philosophis, qui sequuti sunt in hoc Arist. qui illas adstruit, & explicat *Physic. lib. 2. cap. 3.* & *Metaph. lib. 5. cap. 2.* An autem omnes sint proprie Causæ, postea videbimus. Oportet autem nunc eas exponere, iis enim quæ in *Physica*, præsertim generali, deinceps pertractanda sunt, earum cognitio plurimum confert: ut autem pateat, illa, quæ eo loci circa materiam præsertim, & formam rerum materialium sumus dicturi, a genuino Peripatu non recedere, imò Aristotelicis Theorematis apprime congruere, idcirco operæ pretium esse putavi, ipsum Aristotelis textum explanare, idque juxta Angelici Doctoris expositionem. Ne autem molestus sim, textus integros non proponam; sed illos tantum, qui ad prædictas causas intelligendas conducere judicavi.

Quatuor itaque sunt Causarum genera, nempe, *Ma-*

te-

terialis, Formalis, Efficiens, & Finalis, quarum notio juxta Aristotelem loco citato *Phys. lib. 2. cap. 3.* est quæ sequitur.

Causa, ait Arist. *uno modo id dicitur, ex quo cum insit aliquid fit, ut æs statuæ, argentum phialæ, & horum genera.*

Ubi vides *Causam Materialem* alicujus rei esse materiam, ex qua nempe illa res fit, ita tamen ut ipsi rei insit, inexistat, seu in ea existat: Sic æs est materia statuæ, seu ejus causa materialis, quia hæc facta est ex ære, hocque eidem inest, & in illa existit: argentum est materia phialæ, quia hæc ex argento in ipsa existente facta est. Addit verò Philosophus, *& horum genera*, ut pateat metallum, quod genus est respectu æris, argenti, &c. esse materiam statuæ, phialæ, &c. quia etiam ex metallo factæ verè dicuntur, quod ipsis inest: si enim quæram, ex quo facta sit statua? respondere poteris ex metallo: si ulterius quæram, ex quo metallo? Respondebis ex ære. Hinc vides litteras, seu elementa syllabarum esse earum materiam, quia syllabæ ex ipsis fiunt, & litteræ syllabis insunt. Similiter quatuor elementa corporum mistorum esse eorundem materiam ob eandem rationem: & generatim omnes partes materia sunt, & causa materialis totius, quod componunt, & cui insunt, ut sæpe sæpius Aristoteles, & S. Thomas dicunt, & postea patebit.

Afferit deinde Aristoteles: *Alio modo (dicitur causa) forma, & exemplum: hæc autem est ratio ipsius quod quid erat esse, & hujus genera, ut ipsius Diapason duo ad unum, & omnino numerus, & partes, quæ in ratione.*

Hæc est *Causa Formalis*, seu *Forma*, quæ quidem est ipsum esse, ipsaque quidditas rei; sive id quod reponimus,

mus, cum nobis interrogatur quid res sit: seu etiam est id, quod per definitionem exponimus. Sic, ut exemplo ab Aristotele adlato utar, cum a nobis quæritur quid sit consonantia illa, quæ Diapason, seu octava nominatur? Respondemus esse geminos sonos, qui in ratione gravis, & acuti se habent ut duo ad unum: ipsa autem ratio duo ad unum in sonis, seu vocibus est quidditas, seu forma ipsius consonantiæ Diapason appellatæ, seu ejusdem quod quid erat esse, ut Aristoteles loquitur.

Hæc autem Causa Formalis in duas bissecatur species, ut ex ipso Philosophi textu satis colligitur; alia est *intrinseca* rei, cujus dicitur causa formalis; & hæc est ipsa rei quidditas, forma, & essentiæ ratio: alia vero est eidem rei *extrinseca*, & hæc est exemplar, paradigma, seu idea, ad cujus instar, sive ad cujus similitudinem res facta esse dicitur, quæque a plerisque *Causa exemplaris* non incongrue appellatur; reducitur tamen ab Aristotele ad causam formalem. Sic tenet expresse S. Thomas *lib. 5. Metaph. lect. 2.* ubi dicit: *Alio autem modo dicitur causa species, & exemplar: & hæc est causa formalis, quæ comparatur dupliciter ad rem, uno modo sicut forma intrinseca, & hæc dicitur species: alio modo sicut extrinseca a re; ad cujus tamen similitudinem res fieri dicitur; & secundum hoc exemplar rei dicitur forma: per quem modum ponebat Plato ideas, ac formas.* Dubia autem aliqua, quæ circa hæc objici solent, infra resolventur, ubi hæc, quæ diximus, uberiorem lucem accipient. Sed pergamus.

Amplius unde principium mutationis primum, aut quietis, ut consultor causa, & Pater Filii, & omnino faciens facti, & mutans mutati. Hæc itaque est Causa *Efficiens*, quæ nempe aliquid efficit, sive per influxum physicum, qualiter ignis calorem in subjecto apto phy-

fice

sive producere dicitur: sive per influxum moralem, qualis est quem præstat consulens, aut præcipiens in opus illud, quod alteri consulit, aut præcipit. Prosequitur Aristoteles.

Præterea ut Finis: hic autem est id cuius gratia, ut ambulandi sanitas: propter quid enim ambulat? dicimus, ut sanus sit: & ita loquuti opinamur assignare causam, &c.

Hæc est *Causa Finalis*, seu *Finis*, qui intenditur ab operante, ideoque dicitur esse *id cuius gratia aliquid fit*. Quod ita clarum est, ut ulteriori explicatione non indigeat.

Quaternarium hunc Causarum numerum ex numero quæstionum, quæ de quavis re possunt institui, colligunt Peripatetici. Quæri siquidem potest, ex quo res sit tamquam ex materia, hæcque est *Causa materialis*: vel quid sit, aut quo sit tamquam ex forma, estque *Causa formalis*, sive *intrinseca* qualis est quidditas rei, sive *extrinseca* ad cuius instar, estque ejusdem rei exemplar, vel idea: quæri item potest, a quo res sit facta, estque *Causa efficiens*: & tandem propter quid sit tamquam propter finem, quæ est *Causa finalis*. Sed omnia hæc exemplo illustremus.

De statua Apollinis ærea, quæri potest 1. ex quo, id est, ex qua materia sit facta? Respondeturque factam ex ære, ex quo nempe constat, quodque eidem statuæ inest, ideoque est ejusdem materia, & causa materialis. Quæri 2. potest, quid sit prædicta statua? Respondeturque esse æs ita conformatum, ac ita organizatum exterius, ut omnino Apollinem repræsentet: hæcque est ejusdem statuæ causa formalis, seu forma; id est, æs quatenus formatum in statuam. Quæri 3. potest, a quo prædicta statua sit facta? Respondebiturque a Polycleto
ma-

magni nominis artifice, qui est ejusdem statuæ causa efficiens. Quæri tandem potest ad quid, sive propter quid a Polycleto sit facta? Et respondebitur, ut Apollinem cunctis eam intuentibus repræsentet; & hæc est causa finalis.

An autem quatuor hujusmodi Causæ sint proprietates, dubitari potest: & multi quidem asserunt causas materialem, & formalem, cum nihil a se diversum procreent, principia potius dicendas esse, quam causas. Sed hæc, cum de solo nomine sint, lubens in præsentia omitto, aliquid tamen deinceps dicturus.

PROPOSITIO II.

Ordo inter quatuor prædictas Causas adsignatur.

Duplex ordo inter quatuor Causas supradictas spectari potest: *nobilitatis* nempe, & *causalitatis*: & quidem, si *nobilitatis* ordo attendatur, communiter asseritur omnium nobilissimam esse causam efficientem, quæ cum physice agat, nobiliorem habet causandi modum: hanc sequuntur causæ materialis, & formalis, quæ realiter suum esse dant effectui; ut æs statuæ, ejusdemque symmetria: sequitur exemplaris, quæ dirigit; demum vero causa finalis, quæ tantum movet, & allicit. *Causalitatis* autem ordo sic procedit. Primo finis movet, & excitat agentem: hic antequam ad opus sese accingat, ideam format; tandemque ad materiam se convertit, eamque juxta ideam illam format, & conformat.

PROPOSITIO III.

Dividitur Causa in Metaphysicam, Moralem, Objectivam, & Physicam.

Causa Metaphysica, seu Logica est, quæ physice quidem non est causa, sed tantum Logice; id est,
Comp. Phil. Tom. II. P quæ

quæ in ordine ad Scientias humanas perinde se habet, ac si esset causa: sic essentia causa metaphysica est sue proprietatis metaphysicæ, ab ipsa etiam realiter indistinctæ, ut anima respectu intellectus, & voluntatis: & forma respectu proprietatum ab eadem solum per rationem distinctarum: sic etiam vulnus esse mortis causam dicimus; non quidem physicam, cum mors, quæ privatio est, per veram, & physicam actionem produci non possit; sed tantum Logica, aut Metaphysica, quia nempe vulnus perinde se habet in ordine ad Scientias humanas, ac si mortis esset causa: sicque alia complura reperies.

*Causa Moral*is est, quæ non physice, sed moraliter tantum influit in effectum; moraliter autem influere est perinde se habere in ordine ad mores juxta rectam hominum existimationem, atque si vere influeret. Sic qui servo imperat homicidium, occidisse reputatur, sicque jure punitur, quasi propriis manibus homicidium perpetrasset.

Causa Objectiva est illa, quæ in ratione objecti potentiam aliquam ad agendum determinat. Sic paries, exemp. gr. visionem causare dicitur, quatenus nempe potentiam visivam determinat ad illum videndum, ope cujusdam affectionis, quæ species impressa solet appellari. Sic etiam finis cognitus voluntatem movet ad ejusdem prosecutionem: & sic de aliis.

Causa Physica est, quæ per propriam causalitatem Physice causat effectum, ut ignis calorem.

PROPOSITIO IV.

Omnia Causa est prior natura suo effectui; non est tamen necesse ut sit prior tempore.

PRimi ratio est, quia aliquid esse prius natura alio
(def. 4.) est habere suum esse independentem ab illo,

illo, quod dicitur posterius natura: sed omnis causa ita se habet ratione sui effectus, si nempe sit illius proprie causa: ergo omnis causa est prior natura suo effectu. Minor patet, quia causa præsertim efficiens, quæ proprie causa est, non habet suum esse reale ab effectu suo, sed potius e contra: imo neque materia habet suum esse a composito, cuius est causa materialis; sed e converso: neque finis habet suum esse objectivum ab eo, quod propter illum fit: ergo omnis Causa proprie talis non pendet ab effectu a se dependente; & consequenter est prior natura suo effectu.

Dices, causam non posse esse causam sine effectu: ergo non est prior natura illo, sed simul. Sed distinguo anteced. causa nequit esse causa in actu secundo sine effectu, concedo: non potest esse causa in actu primo sine effectu, nego: aut subdistinguo, non potest esse causa in actu primo sine effectu possibili, concedo: sine effectu actuali, nego. Dico itaque, causam in actu primo, seu quoad suum esse entitativum, quatenus nempe habet virtutem causandi, non dependere ab effectu actuali, posseque esse sine illo, qui tamen ab illa pendet, ideoque prior est natura, suo effectu: causam vero in actu secundo, seu prout actualiter causans, non posse esse sine effectu; ideoque sub hac reduplicatione non esse natura priorem illo.

Dico 2. Non esse necesse ut causa sit prior tempore suo effectu; licet frequenter ita sit illo prior. Ratio autem est, quia ut aliquid habeat rationem causæ, nihil aliud requiritur, quàm ut det esse effectui: sed ut det esse effectui, non opus est ut aliquo tempore præcedat effectum: sufficit enim ut existat pro eo instanti, aut tempore, quo existit effectus; ergo necesse non est, ut sit prior tempore effectu. Sic Sol eodem tempore, quo

fuit productus, lucem emisit. Frequenter tamen causa præcedit tempore effectum; parentes enim tempore filios præcedunt: & sic de aliis.

Aliqua, quæ forte possunt in præsentis desiderari, consulto ad sequentis capituli Theoremata reservavi, ubi opportunius exponentur.

PROPOSITIO V.

Due Causæ in eodem genere non possunt esse sibi invicem Causæ.

ASfero duas Causas in nullo eodem causandi genere posse sese mutuo causare. Intellige secundum idem, & eodem instanti. Ratio est 1. quia (*præced.*) omnis causa esse debet prior natura suo effectui: ergo si causa A causaret causam B, esset prior natura causa B; & hæc, si secundum idem, & eodem instanti causaret in eodem causandi genere causam A, esset etiam prior natura causa A: & consequenter causa A, posterior natura causa B: ergo non prior natura causa B: ergo esset prior, & non prior causa B respectu ejusdem, quod est impossibile.

2. Quia idem non potest esse causa sui ipsius: ergo nec duæ entitates possunt in eodem genere causæ se invicem causare. Antecedens est evidens: nam quidquid fit, ab alio fit, saltem quoad primum esse; aliter enim quod factum est, primo fieret, quod aperte est absurdum. Consequentia autem probatur, nam, si entitas A efficienter produceret entitatem B, a qua ipsa entitas A produceretur, entitas A esset causa suæ causæ, nempe entitatis B: ergo esset causa sui ipsius, juxta vulgare axioma: *Quod est causa causæ, est causa causati.* Dixi quidquid fit, ab alio fieri, saltem quoad primum esse, quia

quia multi tenent posse idem se ipsum conservare, quod est causare sibi secundum esse, in diverso nempe instanti, de quo alibi: unde poterunt duæ entitates sese invicem causare quoad secundum esse.

Dixi præterea, non posse esse invicem causas secundum idem, & in eodem instanti, quia secundum diversa, & diverso tempore, possunt se invicem causare; nulla enim apparet implicantia in hoc, quod causa A det aliquod esse causæ B, & hæc in diverso instanti tribuat novum esse partiale causæ A. Aliqua in oppositum objiciuntur, quæ facile dissolvi possunt.

Objicies 1. Cum ventus fenestram aperit, venti ingressus causa est aperiens fenestram: & vicissim fenestræ apertio causa est cur subeat ventus: ergo sunt sibi mutuo causæ. *Resp.* Impulsum venti in fenestram esse causam apertionis ejusdem, qui quidem impulsus nullatenus a fenestra causatur, sed a vento, cujus ingressus deinde subsequitur obice sublato.

Objicies 2. Duo pondera in libra sese mutuo sustentant in æquilibrio: duo item ligna invicem inclinata sese mutuo sustentant: ergo quoad hoc sese invicem causant. *Resp.* Duo illa pondera nihil invicem efficienter producere; sed tantum a propria gravitate, & momento æqualiter versus terræ centrum propelli; & propter hanc, aut gravitatis, aut momenti æqualitatem, nullam inter ipsa dari prævalentiam; & ideo dici sese mutuo in libra sustineri. Ligna etiam invicem inclinata sese mutuo sustentant, non quod aliquid in se mutuo efficienter producant, sed solum quia invicem impedimento sunt, ne labantur. Similiter similia solves.

PROPOSITIO VI.

Possunt due Cause esse sibi invicem cause in diverso genere causandi.

PROBATUR ratione ab Aristot. adducta 2. *Phys. cap. 3. tex. 30.* ubi ait, deambulationem esse causam sanitatis; & sanitatem, deambulationis; non quidem in eodem genere causæ, sed in diverso: deambulatio enim causa efficiens est sanitatis; sanitas autem est causa finalis deambulationis: ideo enim deambulo, ut sim sanus.

CAPUT II.

De Causis in particulari.

PRÆSENS caput in suas partes divisum exhibeo, ut ea nempe seorsim exponam, quæ ad Causas superius enumeratas, *Materialem* videlicet, *Formalem*, *Exemplarem*, *Efficientem*, & *Finalem*, juxta *Metaphysices* abstractionem spectant; reliqua enim quæ *Physicæ* potius jure censentur, eo loci pertractanda relinquo.

§. I.

De Causa Materiali, & Formali.

PAUCA admodum sunt, quæ in præsentī de Causis Materiali, & Formali occurrunt dicenda: potius enim ad *Physicam* spectat earundem pertractatio. Utramque præterea conjungimus, quod, cum sint invicem correlata, vix de materiali sermonem possumus instituere, quin de formali similiter pertractemus.

PRO-

PROPOSITIO VII.

Explicatur Causa Materialis, & Formalis: tum & Materia, & Formæ diversæ acceptiones.

Quid sit Causa Materialis, quidve Formalis, satis explicatum est *prop. i.* hujus Libri: Causa enim Materialis est *illud ex quo inexistente aliquid fit.* Causa autem formalis est *ipsa rei quidditas, seu essentia ratio.* Quoniam vero Causa Formalis ab Aristotele appellatur *Forma*; sicut & causa materialis, *Materia*, ut ex ejusdem textu patet, quem eo loci exposuimus; idcirco operæ pretium duxi aliqua de Materia, & Forma hic explicare, ut possim determinare quænam sit materia illa, quæ causa materialis est, quidve forma illa, quæ est causa formalis: sunt enim diversæ tum hujus nominis *Materia*; tum hujus vocis *Forma* apud Philosophos acceptiones, quas non modicæ confusionis causam extitisse compertum est.

Primo itaque sumitur *Materia* pro objecto, circa quod aliqua potentia, vel Scientia versatur, ideoque dicitur *Materia circa quam.* Sic coloratum est objectum, seu materia, circa quam versatur potentia visiva: ens abstractum est objectum, seu materia, circa quam versatur Metaphysica. Quantitas continua, ut mensurabilis, est objectum, seu materia, circa quam Geometriæ.

2. Sumitur Materia pro subjecto; &, quia subjectum aliud est *de quo*, aliud *in quo*, similiter Materia juxta hanc acceptionem, alia est *de qua*, alia *in qua.* Materia *de qua* est ea de qua agimus, de qua loquimur, de qua aliquid dicimus, demonstramus, &c. Cumque id de quo loquimur, de quo aliquid dicimus, demonstramus, &c. sit subjectum in propositione, idcirco Materia sic sum-

sumta idem est, ac subjectum: & ob eandem rationem id de quo Scientia tractat, seu de quo aliquid demonstrat, *Subiectum Scientiæ* appellatur, ejusdemque Materia, seu materiale objectum, ut in *Logica* diximus. Materia *in qua* est subjectum omne in quo aliquid recipitur. Sic corpus humanum est animæ rationalis subjectum, atque adeo materia, in qua illa recipitur, materia, inquam, subjectiva. Materia item *in qua* dupliciter dicitur, videlicet *informationis*, aut *inhæſionis*. Dicitur subjectum, aut materia *informationis*, quando id quod recipitur, est forma substantialis; quando vero id quod recipitur, est forma accidentalis, dicitur Materia, aut, subjectum *inhæſionis*.

3. Aliter præterea sumitur Materia, nempe pro eo ex quo, cum inſit, aliquid fit, diciturque Materia *ex qua*, est enim id ex quo aliqua res est facta, & ex qua realiter constat, ut phiala ex ære, & hæc est proprie materia, & quæ ab Aristotele appellatur *Causa materialis*.

4. Materia autem *ex qua*, alia est *physica*, & alia *metaphysica*. Materia *physica* nihil aliud est præterquam partes physicæ, ex quibus aliquod totum componitur; sunt enim id ex quo, cum inſit physice, illud totum fit. Sic corpus, & anima rationalis, sunt materia hominis, ex ipsis enim hominem componentibus, & eidem inexistentibus, homo confurgit. Materia *ex qua Metaphysica* sunt partes metaphysicæ, genus videlicet, & differentia, ex ipsis enim totum metaphysicum, seu tota rei essentia confurgit, quæ *species* appellatur.

5. Materia *physica ex qua* adhuc est duplex, alia dicitur *materia prima*, alia vero *materia secunda*. *Materia prima* est illud primum, ex quo omnia corpora componuntur; & in quod ultimum, si perfecta eorum contingat analysis, resolvuntur, quæque sine ulla forma
phy-

physica consideratur, de qua in *Physica Generali* pertractabimus. Alia dicitur *Materia Secunda*, quæ primam supponit aliqua jam forma indutam: ut, cum ex ære fit phiala, hujus materia est æs, & quidem secunda, jam enim æs ex materia prima, & forma æris compositum supponitur.

Ex his autem materiæ acceptionibus solum materia *ex qua* est Causa Materialis illius rei, quæ ex ipsa eadem inexistente fit, ut ex ipso Aristotelis textu *prop. I.* a nobis relato clarissime constat. Sed videamus nunc quid sit Forma, quæ *Causa formalis* ab eodem Philosopho appellatur.

Forma, ut *prop. I.* ex Arist. diximus est essentiæ ratio, seu ipsa rei quidditas, seu, ut ejusdem Philosophi verbis utar, *Forma est ratio ipsius quodquid erat esse.* Quoniam vero partes omnes, quæ rem aliquam componunt, seu constituunt, qualque hoc titulo ejusdem rei materiam esse diximus, sunt etiam de illius quidditate, videndum est qualiter forma distinguatur a materia, quidve supra materiam addat forma. Dico itaque, formam supra entitatem prædictarum partium, quæ materia rei sunt, addere aliquem modum sive unionis, sive combinationis, sive ad invicem conjunctionis, quo rei quidditas potissimum completur: ita ut partes illæ, quæ totum aliquod componunt, si considerentur quatenus in se sunt, suumque esse per sui inexistenciam communicant composito, sint ejusdem materia; si vero spectentur prout taliter, aut taliter uniuntur, combinantur, aut tali ordine sibi invicem cohærent, ac junguntur, ut hoc nempe totum, aut compositum efficiant, hoc, inquam, modo sumtæ, sunt illius compositi, seu totius forma, quia sic sumtæ, & non aliter sunt ratio illius totius, seu essentiæ, seu, ut ait Arist. illius

com-

230 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
compositi quodquid erat esse, seu ut etiam ait: *Partes illius, quæ in ratione*, seu prout in tali ratione. Si autem velis solum prædictum modum combinationis, ordinationis, &c. Formam appellare, ita ut hæc partium entitates non includat, & consequenter nihil sit entitativum, sed modale, si id, inquam, velis asserere, per me licet, est enim quæstio de voce; id tamen est certum hujusmodi formam concipi non posse sine partibus materiæ; modus enim cum sit, cognosci nequit sine re cujus est modus.

Præterea, quemadmodum *Materia ex qua*, ita etiam *Forma* dividitur in *physicam*, & *metaphysicam*. *Forma physica* sunt partes physicæ alicujus rei ita inter se unitæ, talique inter se combinatione conjunctæ, ut unum per se physicum efficiant, sic enim sunt ratio totius, seu essentiæ physicæ. *Forma vero metaphysica* sunt partes metaphysicæ, genus nempe, & differentia, quatenus speciem, seu totum metaphysicum constituunt, quæ idcirco tota rei essentia appellatur. Licet autem hæc omnia in *Physica Generali* ulteriorem sint lucem acceptura, expedit nunc, adhibitis exemplis, amplius explicari.

Homo ver. gr. est totum constans corpore, & anima rationali unitis: partes itaque ipsæ physicæ, corpus videlicet, & anima, prout in se consideratæ, quælibet habet suum esse, quod homini, cui inexistunt, communicant, sicque sunt hominis materia, seu causa materialis; ex ipsis enim homini inexistens, homo componitur: si vero considerentur, prout sunt invicem unitæ, talique convenientia copulantur, sunt ejusdem hominis forma, id est, sunt tota ejus physica essentia, & unum per se. Similiter omnes partes equum essentialiter constituentes, quæcumque tandem illæ sint, secundum se
spe-

spectatæ, sunt equi materia; forma vero equi eadem illę partes, quatenus tali ordine, combinatione, & organizatione sunt dispositæ, ut unum illud, quod equum appellamus, conficiant, & sic de reliquis. Præter hanc formæ acceptionem aliam statim adsignabo, quæ licet forte non in omnibus compositis, in plerisque tamen contineri, in *Physica Generali* patebit.

Forte tamen mirabitur aliquis prædictam materiæ, ac formæ acceptionem: verum hanc esse mentem Aristotelis, præterquam quod ex dictis patet, constat ex quamplurimis Angelici Præceptoris locis, quibus hanc esse tum suam, tum Philosophi mentem clarissime ostendit. Unum, aut alium in medium proferam. Afferit itaque in *lib. 2. Phys. lect. 5.* *Omnia autem nunc enumeratorum quedam se habent ut materia, & quedam ut forma, quæ causat quidditatem rei, sicut omnes partes se habent ut materia, ut elementa syllabarum, & quatuor elementa corporum mistorum: sed ea quæ important totum, vel compositionem, vel quandoque speciem, se habent in ratione formæ, ut species referatur ad formas simplicium; totum autem, & compositio ad formas compositorum.*

Deinde *lib. 5. Metaph. lect. 2.* exponens similiter Philosophum addit: *Uno modo dicitur causa id ex quo fit aliquid, & est ei inexistentis, id est, intus existens. Addit autem exemplum: Statua fit ex ære, & phiala ex argento sicut ex inexistente, nam cum statua fit, non tollitur ratio æris; nec, si fit phiala, tollitur ratio argenti: & ideo æs statuæ, & argentum phialæ, sunt causæ per modum materiæ, &c.* Præterea *lect. 3.* addit: *Dicuntur litteræ causæ syllabarum; & materia artificialium dicitur causæ factorum per artem: & ignis, & terra, & hujusmodi omnia simplicia corpora, dicuntur esse*

esse causæ corporum mixtorum, & partes dicuntur esse causæ totius; & suppositiones, id est, præmissæ, ex quibus propositis syllogizatur, dicuntur esse causæ conclusionis: & in omnibus his est una ratio causæ, secundum quod dicitur causa illud ex quo fit aliquid, quod est ratio causæ materialis. Et post pauca: Alia vero se habent ut quod quid erat esse, sicut totum, & compositio, & species, quæ pertinent ad rationem formæ, secundum quod quidditas rei completur. Sciendum est enim, quod quandoque simpliciter est alicujus materia, sicut argentum phialæ, & tunc forma correspondens tali materiæ potest dici species: quandoque autem plures ad invicem adunatæ sunt materia alicujus rei: quod quidem contingit tripliciter, &c. quandoque secundum ordinem, & contactum, & colligationem, sicut apparet in partibus domus: quandoque autem super hoc additur alteratio componentium, quod contingit in mixtione, & tunc forma est ipsa mixtio, quæ est quædam compositionis species. Ex quolibet autem horum sumitur quodquid est rei. Hæc S. Thomas.

Ut autem amplius pateat, sub prædicta Materiæ intelligentia comprehendi etiam Materiam primam juxta Aristotelis, & S. Thomæ mentem, ulteriora eorundem verba addo. Arist. enim 1. *Physic. cap. 9.* ait: Dico enim materiam primam subiectum uniuscujusque ex quo fit aliquid, cum insit, non secundum accidens: & si corrumpitur, in hoc abit ultimo. Et S. Thomas ibid. Hoc enim dicimus materiam, primum subiectum ex quo aliquid fit per se, & non secundum accidens, & inest rei jam factæ. Sed de his latius in *Physica Generali*; id tamen nunc inconcusum haberi volo, juxta mentem videlicet cum Aristotelis, tum S. Thomæ, non aliter intel-

telligi quidquam ex materia factum, sive hæc prima sit, sive secunda, nisi quatenus materia illa est prædictæ rei inexistentis, seu intus rem illam existens, eodem nempe modo quo phiala ex argento dicitur facta, quatenus argentum in illa continetur, & hæc ex illo constat, & constituitur.

Præter dictam tamen Formæ acceptionem alia adhuc tenenda est juxta communem Philosophorum sensum, juxta quem pars illa nobilior, quæ potiores denominationes tribuit composito, dicitur illius Forma: cum enim ipsa sit, quæ cæteras partes minus nobiles perficit, nobilitat, actuat, movet, &c. convenienter, ac propriissime dicitur Forma; aliæ vero partes minus nobiles, & quæ sine prima veluti inertes sunt, specialissimo titulo Materiæ nomen sibi retinent. Sic in homine anima rationalis, quæ tot titulis corpore est longe nobilior, propriissime est illius forma, per ipsam enim, & corpus, & compositum ipsum vivit, movetur, & perficitur, ab eademque nobilissimas recipit denominationes: corpus vero quod sine anima velut quid iners est, ac inane, Materiæ nomen sibi retinet. Similiter in equo partes illæ, quæ subtiles, ac spirituosæ sunt, ac veluti vitæ flamma, in quorum motu equi vita consistit, jure appellantur Forma equi, aliis interim partibus ignobilioribus materiæ nomen sibi retinentibus. Idem dicam in aliis compositis, licet forte non in omnibus hæc specialis forma reperiat, de quo in *Physica* erit sermo.

Advertendum tandem est, ad hoc ut aliquid proprie dicatur Materiale, necessum esse ut constet ex materia *ex qua*; id est, ut componatur ex partibus physicis, ex quibus eidem inexistentibus consurgat. Hinc neque Angeli, neque anima rationalis sunt materiales, cum partibus physicis careant, quibus componantur, sintque simpli-

plices substantiæ; inò quatenus nihil habent in se quod non sit activum, sunt omnino formæ. Unde licet anima rationalis habeat materiam in qua recipiatur, nempe corpus, quod est subjectum illius, non exinde, nisi valde improprie appellari potest materialis, ad hoc enim opus erat ut materiam haberet ex qua eidem inexistenti componeretur: licet itaque sit pars materiæ hominis, quatenus nempe materia sumitur pro eo omni ex quo cum infit, aliquid fit; non tamen dici debet materialis, quia to *materialis* significat compositum ex partibus inexistentibus, quibus, ut dixi, anima rationalis omnino caret: in quibus, ni fallor, nulla apparet difficultas.

Ex his autem, quæ diximus de materia *ex qua*, colligitur aperte, ita esse communem ejus conceptum, ut etiam entibus spiritualibus creatis competere possit: si enim daretur compositum aliquod ex duobus entibus spiritualibus invicem unitis, ex quibus unum per se confurgeret, prædicta entia spiritualia in se considerata essent materia illius compositi; essent enim id ex quibus inexistentibus illud compositum confurgeret. Dixi *creatis*, nam si unum ex ipsis esset increatum, certe hujusmodi ens in nullo sensu appellari posset materia illius totius: cum enim ens increatum non sit pars, sed totum, omnem perfectionem formaliter, aut eminenter includens, claudit eminenter in se ens illud creatum, cui est unitum; exemplum habes in Verbo Divino unito animæ Christi Domini: ergo totum confurgens ex prædictis, non nisi valde improprie appellaretur compositum ex partibus, sed potius suppositum ob rationem dictam *lib. 2.* Ratio itaque materiæ *ex qua*, præscindit a corporea, & incorporea, cui dubio procul consentit S. August. *lib. 1. de Genes. ad litt. cap. 4.* dicens: *Primum*
fit-

fiat infirmitas materiae, sive spiritualis, sive corporalis. Idem dicit Auctor *tract. de mirabilibus Sacrae Scripturae, lib. 1. cap. 1.* qui licet Augustini non sit, habetur in ejusdem operibus. Nec dissentit S. Bonaventura dum *lib. 2. sent. dist. 3. art. 1. quest. 1. & seq.* eandem dicit esse materiam Angelorum, & corporum.

PROPOSITIO VIII.

Causa, Materialis, & Formalis non sunt propriae Causae.

Ratio est, quia Causa (*def. 2.*) est principium dans esse alii, id est, rei, quæ aliud sit ab ipsa causa, seu ab ea realiter distinctum: sed Causa Materialis, & Formalis non dant esse alii, seu rei, quæ sit aliquid ab ipsis distinctum: ergo non sunt propriae Causae. Minor probatur, nam Causæ, Materialis, & Formalis, seu Materia, & Forma, nullum alium habent effectum præter compositum, quod nempe per sui inexistenciam, seu communicationem conficiunt: sed compositum nihil est ab ipsis distinctum, quocumque tandem modo ex prædictis accipiatur Materia, & Forma: ergo, &c. Minor patet, nam si Materia sumatur adæquate, id est, pro iis ex quibus inexistencibus compositum fit; & Forma etiam sumatur adæquate, pro eisdem quatenus tali combinatione, ordine, aut unione inter se uniuntur, nectuntur, &c. aperte patet compositum ab eisdem nullatenus distingui: similiter si materia sumatur pro parte ignobiliori; & forma pro nobiliori, & actuatiori inter se unitis, nihil aliud etiam ab ipsis est compositum; nihil enim essentialiter præter prædicta includit: non ergo compositum est aliud a sui causa Formali, & Materiali: & consequenter istæ ex hoc capite a propria ratione Causæ deficiunt.

PRO-

PROPOSITIO IX.

A duabus Causis Materialibus, aut Formalibus idem effectus causari non potest.

PROBATUR, nam ut ex dictis in *preced. prop.* constat, causatum causæ materialis, & formalis ab eisdem causis entitative non distinguitur. Sint itaque, si possibile sit, duæ causæ materiales totales ejusdem effectus, ita, inquam, duæ, ut una distinguatur ab alia; & ita totales, ut utraque seorsim causet totum effectum. Totum igitur hoc erit entitative adæquate idem cum illis: ergo cum ex hypothese, prædictæ causæ materiales sint duæ, & totales, causatum illarum erit adæquate idem cum duabus distinctis: ergo ipsum non erit entitative unum, sed duo, contra hypothesein: vel ex opposito causæ illæ non erunt duæ, etiam contra hypothesein: non ergo possunt duæ causæ materiales esse totales ejusdem causati. Idem dicam de causis formalibus.

§. II.

De Causa Finali.

NOMEN istud *Finis* ex primæva sui impositione significat ultimum terminum cujuslibet rei: sic dicimus finem vitæ, finem anni, finem libri, fines agrorum, &c. Per translationem autem significat Causam, propter quam aliquid fit, quæ & *Causa Finalis* a Philosophis appellatur, de qua in præsentibus: hanc supra cum Aristotele diximus esse *id cuius gratia aliquid fit*. Est enim finis illud propter quod tamquam propter rationem allicientem, & motivam, causa efficiens producit effectum. Quæ autem circa hujusmodi Causam Finalelem occurrant dicenda, breviter exponam.

PRO-

PROPOSITIO X.

arias Finis divisiones explicare.

1. **D**ividitur Finis in *ultimum*, & *non ultimam*.

Finis ultimus est ille, qui non refertur ad aliud; sed in eo sistitur: seu qui propter se, & non propter aliud amatur: *non ultimus* appellatur ille, qui ad aliud refertur, seu qui talis est, ut non in eo sistatur, sed potius, licet propter ipsum aliqua amentur; ipse tamen amatur propter aliud: ubi vides, non esse proprie Finem, cum agens in illo non quiescat. *Exemplum.* Vocat quis Medicum, ut medicinam sumat, quam ideo appetit, ut sanitatem adipiscatur: sumtio medicinæ est finis, cujus gratia Medicum advocat; non tamen est finis ultimus, cum ideo medicinam expetit, ut sanitatem consequatur. Sanitas vero est finis ultimus, quia in ea sistit, nec ad ulteriorem finem eam refert.

2. *Finis ultimus* dividitur in *ultimum simpliciter*, & *ultimum secundum quid*. *Finis ultimus simpliciter* est ille, qui per se, & ex natura sua ultimus est, qualis est Deus Opt. Max. summum bonum, & in se, & in nobis, omnino propter se amandus, & toto animo exquirendus, ita ut in eo uno cuncta nostra desideria tandem omnino quiescant: & ad quem studia omnia dirigi ita oportet, ut, si secus fiat, cuncta inordinata sint, & contra naturæ ordinem perversa. *Finis ultimus secundum quid* est ille, qui ultimus tantum est in quadam appetitionum serie, quatenus videlicet in illa non propter aliud appetitur: qualis est sanitas in exemplo superius allato.

3. Dividitur Finis in finem *qui*, & finem *cui*. Finis *qui* est ipsum bonum propter se volitum; finis vero *cui*, est persona illa, cui prædictum bonum desideratur. Sic

Comp. Phil. Tom. II.

Q

quo-

quoniam salutem mihi bonam desidero, medicinam fumo, ut eam adipiscar: salus est finis *qui*: ego vero ipse sum finis *cui*.

4. Finis *qui* dividitur in *objectivum*, & *formalem*: finis *qui objectivus* est objectum illud, cujus possessio desideratur; *formalis* vero, est ipsa possessio. Sic Deus est finis *objectivus*, quia ejus possessionem appetimus; ejusdem autem possessio, seu fruitio est finis *formalis*, sic appellatus, quoniam subjectum informat, quod tanta felicitate donatur.

Leve hic sese offert decidendum dubium, an videlicet finis *qui*; an potius finis *cui*, sit proprie finis. Ratio dubitandi est, quia ex una parte finis *qui* refertur ad finem *cui*, nam cum amo valetudinem, non ipsam propter ipsam nude sumtam amo, sed propter me, qui predictæ dilectionis sum finis *cui*: ergo finis *qui* potius habet rationem medii, quam finis. Deinde ex alia parte finis *qui*, exemp. gr. valetudo, habet in se bonitatem per se convenientem, & amabilem. Respondeo tamen, utrumque finem *qui*, & *cui*, si seorsim spectentur, esse proprie finem, ob rationes pro utroque superius adductas. Dixi, *si seorsim spectentur*, quia si simul sumantur in una serie, non conficiunt nisi unicum finem ex utroque integratum: dum enim me ipsum amo, bonum illud expeto, quod mihi expedire judico; atque ad id omnino assequendum, media perquiro. Sic cum beatitudinem exopto; & Deum ut finem *qui*; & me ipsum ut finem *cui*, tamquam unum completum finem, & scopum mihi propono, ad quem feliciter assequendum, media quæ necessaria sunt inquirō.

PROPOSITIO XI.

Id quod finalizat, non est cognitio, vel amor Finis, sed Bonitas ejusdem.

Ratio est, quia id dicitur finalizare, seu causare in genere causæ finalis, cujus gratia aliquid fit ab agente: sed agens nihil facit propter cognitionem, aut amorem finis; sed propter illius Bonitatem, quam cognoscit, & amat: ergo Bonitas finis, non tamen ejus cognitio, aut amor, finalizat, seu causat in genere causæ finalis. Minor probatur, nam quando sumo pharmacum propter valetudinem, quam cognosco, & amo, non illud sumo, ut valetudinem cognoscam, & amem; sed potius, ut valetudinem mihi jam cognitam, & amatam obtineam: ergo non cognitio, aut amor valetudinis; sed ejus potius Bonitas est quæ finalizat, seu, est id, propter quod pharmacum sumitur.

Obicies 1. Aliquoties Finis talis est, ut sit impossibilis: & consequenter nullam habet Bonitatem: ergo causalitas hæc, seu finalizatio non provenit a Bonitate finis. Resp. distinguens anteced. In casu prædicto nullam habet finis Bonitatem realem, concedo; apparentem, nego: Bonitas enim, ut finalizans sit, sufficit ut talis operanti appareat: quemadmodum enim hoc sufficit ut illam appetat, sufficit etiam ut propter illam operetur.

Obicies 2. Causa non existens nequit causare: sed Bonitas finis communiter non existit dum finaliter causat, seu finalizat; sed solum ejus cognitio: ergo cognitio finis est quæ finalizat; non vero Bonitas ejusdem. Resp. negans majorem; universaliter enim accepta falsa est: Finis enim, cum causet movendo agens ad sui productionem, & acquisitionem, necesse est ut moveat

240 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
antequam habeatur, aut sit productus: imo omnino
sufficit, ut concipiatur ut habendus, licet de facto non
habeatur. Verum quidem est, cognitionem Finis esse
conditionem, ut ajunt, sine qua non, ut finalizet; quod
vero id præstat, est tantum ejus Bonitas, sive realis, si-
ve tantum apparens, & apprehensa, ut superius dixi.

PROPOSITIO XII.

Causalitas Cause finalis est Causalitas ipsius Efficientis; sed ut agentis propter finem.

PRobatur, nam Causa Finalis, seu Finis est id cujus
gratia aliquid ab efficiente fit: ergo illud quod
fit, non aliter a fine pendet, nisi quatenus producitur
ab agente propter illum finem: ergo finis non aliter
influit in illum, quod ipsius gratia fit, nisi quatenus
agens illud facit ex amore dicti finis: sed illud, per
quod agens formaliter agit ex amore finis, est ipsa cau-
salitas efficientis propter finem: ergo causalitas causæ
formalis est ipsa causalitas efficientis, non quidem ut-
cumque, sed propter finem.

PROPOSITIO XIII.

Effectus Cause Finalis explicantur.

AD pleniorum hujus rei intelligentiam supponen-
dum est, multos esse actus, cum intellectus, tum
voluntatis, qui versantur circa finem, de quibus potest
in dubium verti, an sint effectus finis, quatenus est cau-
sa finalis. *Primus* est amor *simplicis complacentia*, qua
videlicet voluntas sibi complacet in bonitate finis, sibi
ab intellectu proposita. *Secundus* est desiderium effi-
cax boni obtinendi, quod sibi propositum est, & hic
quidem actus vocatur *intentio finis*. *Tertius* est con-
sultatio mediorum: volens enim voluntas frui bono si-
bi

bi proposito, in quo complacuit, imperat intellectui, ut media ad finem propositum assequendum inquirat, quæ mediolorum inquisitio *consultatio* appellatur. *Quartus* est approbatio mediolorum, quæ ad prædictam consultationem sequitur, dicique solet *consensus*. *Quintus* est actus qui vocatur *electio*, quo nempe voluntas ex pluribus a se approbatis mediis, ea eligit, quæ ad finem assequendum sibi potiora videntur. *Sexto* sequitur usus, seu exequutio mediolorum, quibus tandem possessio finis obtinetur, & de cujus possessione gaudium reportatur, & quies.

Hoc supposito, dico ex his omnibus, si simplicem complacentiam, ac finis intentionem excipias, cætera omnia esse effectus causæ finalis, seu finis: nam illa omnia sunt ejus effectus, quæ ab agente fiunt propter finem: est enim Finis id cujus gratia aliquid fit: ergo quod illius gratia fit, est ejus effectus: sed demta complacentia, & intentione, cætera omnia fiunt ab agente gratia finis, seu propter finem: ergo omnia illa sunt ejus effectus. Minor patet, nam agens amore finis media consultat ad illum obtinendum, eisdemque approbatis, eligit, exequitur, &c. ergo omnia ista fiunt gratia finis. Quod vero neque simplex complacentia, neque intentio finis sint ejusdem effectus, etiam patet, nam omnis effectus finis procedit ex intentione finis: sed intentio finis non procedit ex intentione finis, ut est evidens: ergo non est ejus effectus: & multo minus complacentia, quæ, ut dixi, finis intentionem præcedit, poterit esse effectus finis.

Sed dices, bonitatem Finis non solum movere ad electionem mediolorum, verum etiam ad sui amorem, & desiderium: ergo non solum electio, ususque mediolorum erit effectus Finis, sed etiam ipsius amor, & vo-
li-

242 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
litio. Resp. talem motionem non pertinere ad munus
Causæ Finalis, sed generatim ad munus causæ objecti-
væ, cujus causalitas reducitur ad efficientiam, quate-
nus nempe objectum per speciem sui, simul cum po-
tentia operativa talem motionem causat, quod gene-
rale est omnibus objectis, cum tamen vere finis non
sint.

PROPOSITIO XIV.

Causa Finalis est aliquo modo Causa physica.

Ratio est, quia ejus causalitas est realis, & phy-
sica: est enim (12.) ipsa actio, seu causalitas cau-
sæ efficientis: ergo in hoc saltem sensu, dici potest
Causa physica. Sed hæc sunt de nomine.

PROPOSITIO XV.

*Duæ Cause Finales nequeunt se mutuo causare in gene-
re Cause Finalis.*

Probatur, nam si se invicem causarent in eodem
genere Causæ Finalis, essent sibi invicem medium,
& finis, ut est certum, ac patet ex definitione Finis, &
medii: sed hoc est impossibile: non enim A potest esse
id quod fit propter B, si B sit id quod fit propter A:
ut, quia sumtio medicinæ eligitur propter sanitatem,
sanitas non appetitur propter sumtionem medicinæ, ut
apprehendenti terminos est manifestum: ergo duo ne-
queunt sese invicem causare in eodem genere Causæ
Finalis.

PROPOSITIO XVI.

*Possunt respectu ejusdem esse duæ Cause Finales tota-
les, & adequatæ.*

Certum quidem est, eundem effectum posse fieri
propter duos fines parciales, quorum vel altero
deficiente, actus deficiat: exemp. gr. Possum petere Ro-
mam

nam tum propter sacras Apostolorum reliquias invisendas, tum propter negotia gerenda, ita ut, si vel alterum desit, iter illud non arripiam, in quo nulla est difficultas. Dubium vero est, an idem effectus fieri possit propter duos fines totales, & adæquatos, ita ut si quilibet ex illis remaneat, altero licet deficiente, idem omnino fieret effectus.

Dico itaque, eundem effectum posse habere duas Causas Finales totales, & adæquatas. Ratio est, quia, ut exemplo allato utar, nulla est implicantia, ut testatur experientia, in hoc quod Romam petam, tum ad invisendas sacras reliquias, tum ad negotia: ita, inquam, dispositus, ut licet negotiis non urgerer, tamen Romam irem propter reliquias invisendas: & similiter licet ibi nullæ adessent invisendæ reliquiæ, irem tamen propter negotia. In hoc ergo casu peregrinatio illa duas haberet causas finales adæquatas, seu duos fines totales, cum ita ob duos fines exequatur ab agente, ut eodem modo exequeretur, licet uter illorum deficeret.

§. III.

De Causa Exemplari, seu Idea.

CAUSA Exemplaris, ut dixi *prop. I.* est *id ad cuius instar aliquid fit*: id est, ad cuius imitationem, & similitudinem aliquid fit, & idcirco vocatur *Causa Exemplaris, Paradigma, seu Exemplar*. Exemplar autem duplex est, nempe *externum, & internum*: *Externum* est illud, ad cuius imitationem Artifex imperfectus, operatur, retinetque nomen commune exemplaris, aut prototypi. *Internum* est similitudo quædam intellectualis rei faciendæ, seu conceptus ejusdem in mente formatus, ad cuius instar agens operatur, & appellatur *Idea*. Exemplar itaque externum, seu prototypus; &

ir-

internum, seu idea solum in hoc differunt, quod idea sit forma imitabilis habens esse solum in mente; prototypus vero sit forma imitabilis, habens etiam esse extra intellectum; huiusmodi autem exemplar externum non nisi remote est causa exemplaris, quatenus nempe iuvat intellectum ad formandum exemplar internum, seu perfectam rei ideam, quæ est proprie causa exemplaris: ideoque de hac potissimum est nobis agendum.

PROPOSITIO XVII.

Quotuplex sit Idea, explicare.

Idea alia est *formalis*, alia *objectiva*: *Idea formalis* est cognitio objecti, ad cuius similitudinem, & imitationem suum opus fingit artifex. *Objectiva* vero est prædictæ cognitionis objectum: hoc autem objectum est opus aliquod indeterminatum, ad cuius imitationem Artifex operatur: cum enim infinita opera similia esse possint, certe aliquod ex illis determinatum ab intellectu exprimi non potest; sed sicut sigillum infinitas illas imagines, quas in cera exprimere potest, indifferenter repræsentat: ita idea, quæ in mente formatur, infinita propemodum opera similia exprimit, & eisdem ab agente efficiendis exemplar existit.

PROPOSITIO XVIII.

Solum Idea objectiva est Causa Exemplaris; non vero Idea Formalis.

Probatur, nam illud Exemplar est Causa Exemplaris, quod Artifex intuetur, quod cognoscit, & in quod animum intendit, tamquam in sui operis normam, & mensuram, ad cuius nempe imitationem opus exequetur, quod molitur: sed Artifex ut opus suum exequetur, non intuetur suum conceptum formalem, non illum

lum cognoscit, neque illum tamquam faciendi operis normam attendit, nec tandem imitatur in operis sui executione: sed tantum intuetur prædictæ cognitionis objectum, ad cuius instar, seu imitationem opus suum exequitur: ergo Idea objectiva, non autem Formalis, habet rationem causæ Exemplaris. Præterea intuetur exemplatum, seu effectus causæ exemplaris, quod nempe ad instar hujus factum est, est eidem causæ simile: sed non est simile cognitioni, seu ideæ formali, sed objecto quod sibi in mente finxit Artifex, seu ideæ objectivæ: ergo hæc, & non illa habet rationem causæ exemplaris.

Ut autem facilius occurramus iis, quæ objici solent, juvat aliqua breviter adnotare. 1. Ideam formalem, seu cognitionem, conditionem esse sine qua Idea objectiva, seu Exemplar, opus non dirigeret: non enim aliter exemplar potentiam in agendo regit, nisi quatenus intellectus in exemplar intentus, potentiæ effectrici quasi facem præbet, ut ad instar illius, quod in mente inspicit, operetur. 2. Tria hæc distinguenda esse, & nullatenus confundenda, nempe, *Artem, Artificium, & Artefactum*. *Ars* est cognitio artificii, eaque non objective, sed effective operatur, juxta communem ejus definitionem, juxta quam *Ars* est habitus cum vera ratione effectivus. *Artificium* est objectum Artis, rectaque operis ratio: unde causa Exemplaris, seu Exemplar, aut est artificium ipsum, aut illud includit: nihil enim aliud videtur esse Exemplar, nisi opus, ut cognitum in communi, cui recta inest ratio, seu dispositio. *Artefactum* vero est opus Artis, ab ipsa, & a causa Exemplari procedens. His prænotatis, nullo fere negotio sequentes objectiones solventur.

Objicies 1. Idea objectiva est opus, seu artefactum
cog-

cognitum : ergo si idea objectiva esset causa exemplaris prædicti operis, idem opus esset causa exemplaris sui ipsius, se ipsum imitaretur, & a se ipso dirigeretur: sed nihil potest esse sui ipsius causa exemplaris; nihil enim potest se ipsum imitari, aut a se ipso dirigi: ergo idea objectiva, seu opus, & artefactum cognitum, non est causa exemplaris. Resp. distinguens primam consequentiam; idem opus esset causa exemplaris sui ipsius secundum eundem statum, nego: juxta diversos existendi status, concedo: & distincta similiter minori subsumta, nego consequentiam. Dico itaque idem opus, aut artefactum in statu objectivo esse causam exemplarem sui ipsius, & se ipsum dirigere in statu physico, reali, & entitativo: sic domus in esse entitativo ponitur ab Artifice, & extruitur ad imitationem illius, quam in mente sibi confinxit, & expressit: quemadmodum enim finis in intentione, est causa finalis sui ipsius in executione: sic idea objectiva, seu objectum cognitum est in esse objectivo causa exemplaris sui ipsius in esse entitativo.

Objicies 2. Quod dirigit Artificem, pertinet ad causam efficientem, nam, ut diximus, Ars est habitus cum vera ratione effectivus: sed idea, quæ causa est exemplaris, dirigit Artificem: ergo idea quæ est causa exemplaris, ad causam efficientem reducitur, & non tantum ad objectivam: sed idea objectiva solum objective causat; formalis vero, effective: ergo idea formalis, non objectiva, est causa exemplaris. Resp. distinguens majorem, quod dirigit effective operantem, pertinet ad causam efficientem, concedo: quod dirigit objective, nego. Et distinguo minorem; idea, quæ causa exemplaris est, dirigit Artificem, efficienter, nego: objective, concedo: & nego consequentiam. Tota responsio constat ex dictis.

Ob-

Objicies 3. Ideæ Divinæ non sunt objecta cognita, sed ipsa cognitio Divina; atqui ideæ Divinæ sunt causæ exemplares creaturarum: ergo cognitio, seu idea formalis est causa exemplaris; non vero objectiva. Resp. negans majorem sic absolute prolatam: Deus enim cum quodlibet opus ad extra molitur, ab æterno illo exemplari dirigitur, seu ab illo objecto, quod in mente gerit: ut optime cecinit Boëtius *lib. 3. consol. Phil. metro 9.*

Tu cuncta superno

Ducis ab exemplo: pulchrûm pulcherrimus ipse

Mundum mente gerens: similique in imagine formans.

Hicque est Mundus archetypus, ad cujus instar adspectabilem hunc Mundum condidit Deus, cum sane mirabili creaturarum varietate, & ordine. Quodnam autem sit supernum istud exemplar, explicat S. Thom. *1. part. quæst. 15. art. 2.* dicens: *In quantum Deus cognoscit essentiam suam ut sic imitabilem a tali creatura, cognoscit eam ut propriam rationem, & ideam hujus creaturae.* Sed hæc non sunt hujus loci.

PROPOSITIO XIX.

Causalitas Cause Exemplaris est ipsamet Causalitas Cause Efficientis, quatenus pendens ab exemplari.

HÆc prop. eodem modo probatur, quo in *prop. 12.* probatum fuit, Causalitatem Cause Finalis esse ipsam Causalitatem Efficientis, quatenus agentis propter finem: nec opus est hinc amplius immorari.

PRO-

PROPOSITIO XX.

*Causa Exemplaris est aliquo modo Causa
physica.*

PRobatur eadem ratione, qua simile quid probavimus de causa finali *prop.* 14. Causalitas enim Causæ Exemplaris est (19.) eadem Causalitas Causæ Efficientis, quæ physica est: ergo in hoc sensu Causa physica potest appellari.

PROPOSITIO XXI.

*Dua causa Exemplares remotæ, seu duo Exemplaria
externa, possunt esse totales respectu ejusdem
exemplati.*

Ratio est, quia duo Exemplaria externa inter se omnino similia possunt per eandem potentia exequutricis actionem, quam dirigunt, in idem opus influere. Quomodo enim implicat pictorem sibi proponere duas imagines prototypas, illasque simul intueri, ut eas imitetur, suamque imaginem, cuilibet ex illis similem depingat? Dixi *duo exemplaria externa*; secus enim asserendum videtur de internis: non enim satis concipi potest, qualiter in ejusdem Artificis mente esse possint simul, & semel binæ ideæ adæquatæ ejusdem operis solo numero diversæ: hæc enim numerica distinctio, neque ex subjectis desumi potest, quia unum, & idem est; neque ex temporibus diversis, quia simul supponuntur existere.

PROPOSITIO XXII.

*Dua Causæ Exemplares non possunt sibi esse mutuo
Causæ Exemplares.*

PRobatur eadem ratione, qua *prop.* 15. idem de Causa Finali probatum est; nam hujusmodi causæ
es-

essent sibi mutuo exemplar, & exemplatum, quod est impossibile: nam exemplar aliquo modo prius est exemplato: ergo si exemplatum ipsi suo exemplari esset exemplar, esset illo prius, & consequenter se ipso: esset ergo prius, & posterius se ipso eodem modo, & secundum idem: non ergo possunt duæ Causæ Exemplares sibi invicem in hoc eodem genere esse Causæ.

§. IV.

De Causa Efficiente.

DE Causa tandem Efficiente, quæ omnium nobilissima jure censetur, nunc paulo uberius differendum est: ipsa siquidem est, quæ proprie agit, ac physice influit in effectum: ideoque ejusdem notio ad ea, quæ in Scientia præsertim naturali, pertractanda sunt, proculdubio potissimum conducit.

PROPOSITIO XXIII.

Causa Effectricis notio explicatur.

ARIST. 2. *Physic. cap. 3.* sic Causam Effectricem definit, *Id unde est primum principium mutationis, aut quietis.* Hæc definitio convenit quidem causis creatis, ac physicis, quæ nempe agunt immutando materiam; non vero convenit causæ creanti, quæ non agit immutando materiam; nulla siquidem est in creatione mutatio; sed potius de novo productio: quæ enim mutantur, certe ante mutationem jam erant, licet sub diverso statu. Ut itaque causæ definitio etiam creanti, quæ potissima causa effectrix est, conveniat, sic eam expono. Causa effectrix est *Principium dans esse alii agendo*: seu defæcatius, est *Principium a quo aliud accipit esse.* *To principium* genus est, cæteris etiam causis

fis

sis ab Effectrice distinctis conveniens; to vero, *a quo aliud accipit esse* differentia est, qua Causa Efficiens a cæteris differt: illud enim, *a quo*, est proprius hujus causæ character: quemadmodum, *propter quod*, finalis; *ad instar ejus*, exemplaris: *ex quo*, causæ materialis; & *quo*, formalis, ut jam alibi dixi.

PROPOSITIO XXIV.

Causæ Effectricis præcipuas divisiones explicare.

Communiores Causæ Effectricis divisiones sunt sequentes. 1. Dividitur in *primam*, & *secundam*: Causa *prima* est illa, a qua omnes dependent; ipsa vero a nulla: hæcque est Deus Opt. Max. Causa *secunda* est, quæ ab alia dependet, scilicet a prima, tum in essendo, ut ajunt, tum in operando.

2. In *Creantem*, & *Generantem*: *Creans* est, quæ effectum ex nihilo producit. *Generans* vero, quæ ex præsupposito subjecto; de quibus late suo loco.

3. In *Liberam*, & *Necessariam*: *Libera* est, quæ positis omnibus ad agendum prærequisitis, potest agere, & non agere: talis est humana voluntas. *Necessaria* vero est ea, quæ positis omnibus ad agendum prærequisitis, non potest non agere; de his etiam postea.

4. In *Principalem*, & *Instrumentalem*: *Principalis* est ea, quæ per propriam virtutem operatur. *Instrumentalis* est, quæ non propria virtute, sed aliena operatur. Unde non aliter dicitur agere, nisi quatenus movetur a Principali. Sic ferra dicitur causa instrumentalis, quia non agit nisi quatenus ab Artifice movetur, qui principalis causa est, quia propria virtute operatur.

5. Causa *Instrumentalis* alia est *Conjuncta*; alia *Separata*: *Conjuncta* est, quæ unitur cum principali, qualiter manus est animæ instrumentum, hocque conjunctum,

ctum, quia animæ est unitum. *Separata* est, quæ non unitur cum Principali, ut *ferra*.

6. *Causa Principalis* alia est *Univoca*, & alia *Æquivoca*: *Univoca* est, quæ producit effectum ejusdem speciei, ut homo, qui generat hominem; & leo, leonem. *Æquivoca* est, quæ producit effectum diversæ speciei, ut Sol qui in terræ visceribus dicitur producere aurum.

7. Dividitur etiam *Causa* in illam *cujus actio est immanens*; & illam, *cujus actio est transiens*. *Transiens* est, quæ aliquid extra se producit, ut Sol, aurum. *Immanens* est, *cujus actio* ita in ipsa causa terminatur, ut terminus illius actionis maneat in ipsa causa tamquam in subjecto receptus: sic intellectus dicitur producere immanenter suos actus, qui in ipso manent, ac recipiuntur. Hæc autem non dicitur proprie efficere, sed potius agere, unde nec proprie appellatur *Causa efficiens*.

8. Dividitur *Causa* in *Universalem*, & *Particularem*: illa est quæ ad plures specie effectus habet indifferentem ex se virtutem. *Particularis* vero, quæ ad unam speciem effectus determinata est.

9. Tandem dividitur *Causa* in *Totalem*, & *Partialem*: Totalitas autem hæc, & partialitas attendi possunt, vel *ex parte effectus*, vel *ex parte causæ*. *Causa Totalis ex parte effectus* est illa, quæ totum effectum producit; *Partialis* vero, quæ aliquam ejus partem tantummodo efficit. *Causa autem Totalis ex parte ipsius causæ* est illa, quæ sola absque alterius adminiculo producit effectum: & etiam est collectio omnium causarum, quæ aliquem effectum producant: *Partialis* vero est illa, quæ cum alia concausa producit effectum. Sic cum causa A, & causa B simul producant effectum, neutra ip-

252 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
ipfarum est Causa Totalis, sed Partialis illius effectus:
utraque autem simul est ejusdem Causa Totalis.

PROPOSITIO XXV.

*Non solum Causa Prima, verum & Secunda aliquid
agunt, & efficiunt.*

NON defuere inter Philosophos, qui omnem acti-
vitatem creaturis denegarent, putantes Deum
solum cuncta operari in præsentia creaturarum; alii
vero mitius procedentes, asseruere corporales quidem,
creaturas non posse aliquid agere, bene vero spiritua-
les. Ut autem, quid in hac re dicendum sit, melius
ostendam, suppono aliquod esse discrimen inter age-
re, & efficere: licet enim agere universaliter soleat
usurpari, ita ut dicatur de omni causa, cum immanen-
te, tum transeunte; proprie tamen de sola immanente
dicitur agere, ut *in preced. prop.* dixi. Efficere autem
nullatenus immanenti, sed solummodo transeunti con-
venit. Quo supposito.

Dico 1. Creaturas re vera agere. Probatur 1. Nam
homo est liber: sed libertas consistit in eo quod homo
possit agere, & non agere: ergo homo potest agere, &
re vera agit: nec posset consistere libertas, si solus Deus
in præsentia hominis ageret, non autem homo: imo
nec posset ostendi quomodo Deus non esset auctor
peccati, si, dum homo peccat, ipse nihil ageret, sed
solum Deus in ejus præsentia. 2. Quid mihi notius,
quam me cognoscere, dubitare, amare, aliosque actus
vitales exercere, qui immanentes sunt? ergo creaturæ
saltim aliquæ vere agunt.

Dico 2. Creaturæ vere aliquid efficiunt. Probatur 1.
Ex quamplurimis Sacræ Scripturæ locis, in quibus di-
versæ productiones creaturis tribuuntur. Sic Genes. 1.

Ger-

Germinet terra herbam virentem facientem semen. Et Marci 4. Terra fructificat primo herbam. Et similiter in aliis locis.

Probatur 2. ratione, quia frustra creaturis præsertim corporalibus datæ essent a Creatore diversæ facultates, & potentiæ, nisi per illas aliquid operarentur: ad quid enim in viventibus tam mirabilis organorum structura, si illorum ope nihil agunt, sed solus Deus in illorum præsentia? Certe æque posset Deus eadem, & alia innumera præstare, prædictis organis existentibus, sive non existentibus. Imo in præfata hypothese, quodlibet esset indifferens ad quodlibet producendum: quid enim vetat Deum in cujuslibet creaturæ præsentia quodlibet producere?

Probatur 3. experientia: videmus enim Artifices artefacta producere: canes latrare, &c. absurdum autem est dicere solum Deum artefactum illud in præsentia Artificis construere; & canem non latrare, sed Deum in conspectu illius sonum illum, seu latratum efficere.

Probatur 4. Nam tam miram rerum varietatem, quam in hoc visibili Mundo cernimus, non produxit Deus, ut omnino res essent otiosæ: sed potius, ut mutua earumdem actione hujus Universi perfectio, & harmonia contineretur. Præterea exuberantem Dei benignitatem omnino decebat, ut quemadmodum rebus creatis id tribuit ut aliqualem Divinæ essentiæ similitudinem acciperent, illud quoque eisdem tribueret, ut ejus activam vim pro suo quæque modo participarent. Sed contra hæc aliqua sese offerunt dissolvenda.

Objicies 1. Nullum est fundamentum, nullave convincens ratio, creaturas aliquid efficere: ergo id non est asserendum. Probatur antec. Si aliquod esset fundamentum, maxime illud, quod positum videlicet, & appli-

catis his, vel illis causis, semper hi, vel illi sequuntur effectus: hanc autem rationem insufficientem prorsus esse, & inanem, inde patet, quod pleraque sint in natura corporea, quibus aliqui tribuuntur effectus, eo quod iis applicatis, semper effectus illi sequantur, cum tamen ea non sint vera illorum causa, nisi forte improprie talis, & ut communiter asseritur, per accidens. Præterea licet Deus, ut omnium consensu potest, causarum omnium influxus suppleret, tamen omnes effectus, quos cernimus, ad eas causas perinde referre possemus, ac nunc referimus: quomodo ergo colligimus, prædictos effectus a causis illis effici, & non potius a solo Deo, præcipue cum æque unum, ac aliud componi possit cum his, quæ sensu percipiuntur, & experimur? Resp. negans anteced. Ad ejus autem probationem dico, posse quidem effectus quamplurimos a solo Deo fieri in præsentia creaturarum: colligimus tamen maximo cum fundamento, fieri etiam a creaturis, concurrente cum ipsis Deo, ex eo quod plus ejusdem bonitas, ac munificentia in creaturas commendetur, si eisdem etiam aliquam agendi, & efficiendi vim contulerit, quam si easdem inertes, & omni agendi virtute destitutas reliquerit.

Objicies 2. Quod perfectius est, id certe Deo tribuere debemus: sed perfectius est effectum per se solum producere, quam cum alterius adminiculo: ergo id Deo tribuendum est: & per consequens solus Deus omnia producit. Resp. distinguens min. Perfectius est per se solum producere, & sine adminiculo, si adminiculum ad vocetur propter indigentiam, concedo: si tantum propter bonitatem, & munificentiam, qua agendi vis etiam aliis conferatur, nego: & ob hanc rationem, ut supra diximus, agendi vim creaturis contulit Deus, ut etiam ip-

sæ,

ſæ, concurrente tamen cum eis Deo, aliquid efficerent. Alia objici poſſunt, nec ſolutu omnino facilia, quæ, ſi nunc pro dignitate eſſent diſſolvenda, quamplurima ex Phyſicis huc forent advocanda, quæ idcirco eò loci opportunius relinquimus exponenda.

PROPOSITIO XXVI.

Cauſæ Secunda agunt per potentias, & virtutes a ſe realiter, & entitative indiſtinctas: ideoque ſubſtantia eſt immediate operativa.

CAUſas Secundas non eſſe immediate operativas, ſed agere per potentias ab earumdem ſubſtantia realiter diſtinctas, eidemque ſuperadditas, docent omnes Thomiſtæ, quibus adhærent aliqui ex Schola Societatis Jeſu, ut Toletus, Vazquez, Fonſeca, & alii, quibus adhæret P. Honoratus Fabri *lib. 7. Metaph. prop. 47.* aſſerunt enim, ſubſtantiam creatam non eſſe rationem proximam, & immediatam agendi, ſed ſolum radicalem, & mediis potentiis accidentalibus, quæ ſunt illius proxima virtus agendi. Oppositum tenent cum Subtili Scoto in *1. diſt. 34. quæſt. unica*, quamplures Philoſophi, cum Antiqui, tum Neoterici, quibus mihi ſtandum videtur.

Dico itaque, Cauſas Secundas agere per potentias ab ipſa earumdem ſubſtantia realiter indiſtinctas. Ratio eſt, quia ſubſtantia creata eſt natura, quatenus eſt principium, & cauſa ſuarum operationum, ut alibi diximus, juxta ſolemneſſimam illam naturæ definitionem ab Ariſtotele adſignatam *lib. 2. Phyſic. cap. 1.* nempe *Principium, & cauſa motus, & quietis ejus in quo eſt primo, & per ſe, & non ex accidenti*: ergo ſubſtantia creata, eatenus eſt principium, & cauſa ſuarum operationum, quatenus eſt natura: ſed non eſt natura per aliquid a ſe

realiter distinctum : ergo non est principium , & causa per aliquid a se distinctum : sed constituitur in ratione causæ per potentias, & virtutes, quibus effectus producit: ergo hujusmodi potentiæ , & virtutes a substantia causæ creatæ realiter non distinguuntur. Min. probatur, nam, si substantia esset natura per aliquid a se distinctum , per accidens esset natura , per accidens enim esset principium , & causa ; illud enim quo in ratione causæ, seu principii constituitur, eidem substantiæ accidentaliter conveniret : quod adversatur definitioni Aristotelicæ supradictæ , quatenus ait , naturam per se esse principium , & causam , & non ex accidenti.

Dices, Causam Secundam, seu ejusdem substantiam, esse naturam; licet enim non sit principium proximum, & formale motus, & quietis, est tamen prædicti motus, & quietis principium radicale, & mediatum, quatenus nempe mediantibus his, suas elicit operationes. Sed contra, nam substantia nequit esse principium radicale, & mediatum motus efficiendi per potentias , quin sit principium formaliter proxime , & immediate activum respectu suarum potentiarum : ergo substantia saltem est immediate operativa respectu illarum : sed , si hoc ita sit , facile convincam potius debere esse principium immediatum suarum operationum : ergo substantia Causæ Secundæ est immediate operativa. Antec. sic probabo cum P. Maignan : nam esse principium radicale , & mediatum respectu motus efficiendi per potentias , vel est esse formaliter, & proximè causam, quod hujusmodi potentiæ sint; vel est esse formaliter, & proxime causam quod dictæ potentiæ agant : atqui esse formaliter , & proxime quod potentiæ sint, vel agant, est esse principium formaliter, & proxime activum respectu potentiarum : ergo substantia nequit esse principium radicale, seu

seu radicaliter activum respectu motus efficiendi per potentias, quin sit principium formaliter, & proxime activum respectu potentiarum.

Hujus syllogismi minor est satis perspicua; substantia enim non potest aliter esse formaliter, & proxime causa, quod potentia sint, vel agant, nisi agendo, aut faciendo ut sint; aut agendo, seu faciendo ut agant; quorum quodlibet evidenter est esse principium formaliter, & proxime activum respectu potentiarum. Probatur itaque praedicti syllogismi major; nam principium radicale, & mediatum est principium principii proximi, & immediati; sicut & causa radicalis, & mediata, est causa causae proximae, & immediatae, juxta communem causae, aut principii remoti definitionem: ergo esse principium radicale, & mediatum motus efficiendi per potentias, est esse causam quod potentia sint, vel agant. Consequentia patet, nam causam remotam, seu mediatam esse principium proximae, vel est esse causam existentiae ejus, ita ut illi tribuat esse, faciendo ut sit: vel est esse causam actionis ejus, nempe agendo in eam, ut ipsa agat: ergo esse principium mediate activum respectu motus efficiendi per potentias, est esse proximam causam, vel quod hujusmodi potentia sint, vel quod eadem potentia agant. Concludendum itaque est, non posse substantiam esse principium radicale, & mediatum motus efficiendi per potentias, quin sit formaliter, proxime, & immediate principium activum respectu suarum potentiarum.

Dixi *immediate*; nam, si diceretur esse principium mediatum suarum potentiarum, certe tale esset, quia mediaret alia potentia, de qua idem omnino rediret argumentum, & procederemus in infinitum: est itaque substantia immediatum principium suarum potentiarum:

rum: cur ergo non est potius asserenda principium immediatum suarum operationum, ita, ut per potentias a se realiter indistinctas, prædictas operationes, seu motus efficiat?

Potest forsitan aliquis asserere, potentias non effici active a substantia causæ, cujus sunt potentiæ, ut nos supposuimus, sed in ea effici a generante. Sed, si hoc ita sit, nescio qualiter in hac hypothese possit substantia dici verum principium, & causa motus, seu operationum, neque mediate, neque immediate, cum nullatenus sit principium, neque potentiarum, neque actionum earundem. Respondebit aliquis, vere dici substantiam agere per prædictas potentias, sed denominative: potentiæ enim licet sint a substantia distinctæ, sunt tamen ejus: unde illarum effectus merito tribuuntur substantiæ agenti per illas. Sed contra; nam, ut aliquid dicatur causa, adhuc remota alicujus effectus, non sufficit quod causa proxima illius sit aliquid pertinens ad remotam, titulo solummodo possessionis; sed insuper requiritur aliquis influxus remotæ in proximam, aut in ejus actionem: ut in moralibus patet: nemo enim prudens dicet, me ullo modo esse causam homicidii, eo solum quod servus, qui meus est, illum commiserit, dummodo ego aut mandatum, aut consilium eidem non dederim; aut non impediverim, cum possem: ergo similiter nullo modo esset substantia causa operationum per potentias illas, eidem a generante præstitas, solumque in ea passive receptas.

Si demum quis recurrat ad illas præclaras voces, *pullulandi*, *resultandi*, *emanandi*, &c. asseratque potentias pullulare, resultare, & emanare a substantia, seu essentia Causæ Secundæ, ideoque esse causam mediatam effectuum illarum potentiarum: si, inquam, id adversarius

rius

rius asserat, reponam & ego, vel per eas significari aliquem influxum substantiæ in illas potentias, vel non: si influxum denotent, certe substantia erit ex hoc capite immediata operativa respectu potentiarum; si id non significant, nullo modo erit causa, nec mediata, nec immediata suorum effectum ob rationem prædictam.

Ex dictis itaque satis, ni fallor, constat, potentias per quas substantia creata operatur, non distingui realiter entitative ab ipsa. Plerasque tamen potentias, seu virtutes esse modos substantiæ, suo loco patebit, quæ consequenter distinctione illa, quam *modalem* appellant, qualiscumque tandem illa sit, a substantia, cui adhærent, distingui, non inficiabor.

PROPOSITIO XXVII.

Causa Efficiens Remota non est proprie Causa Efficiens physica effectus, respectu cuius dicitur Causa Remota.

CAUSA *proxima* Efficiens est, quæ per suam entitatem, & virtutem producit effectum: causa vero alicujus effectus *remota* est, quæ solum dicitur causa, quatenus est causa causæ proxime productivæ illius effectus. Dico itaque Causam Efficientem Remotam non esse proprie Causam physicam effectus remoti. Ratio est, quia ipsa vere illum effectum non producit, neque in illum vere, & physice influit: non enim influxus ille, qui causæ primæ est immediatus, & solum mediatus respectu remotæ, est hujus causæ verus influxus, cum, hac ablata, & remanente causa proxima, influxus ille adhuc persistat. Sed hæc sunt de nomine; communiter enim effectus causæ etiam remotæ tribuitur, juxta illud, *Quod est causa causæ, est causa causati.*

PRO-

PROPOSITIO XXVIII.

Causa Efficiens, ut agat, requirit coexistentiam cum suo effectu.

Dico, Causam Efficientem Proximam necessario requirere coexistentiam cum effectu, ut illum producat. Ratio est, quia id quod non est, nihil potest producere: ergo Causa, quando non est, effectum producere nequit: ergo necesse est, ut effectum producat, eidem coexistere: necessario itaque requirit coexistentiam cum effectu. Dixi Causam Proximam requirere, ut agat, coexistentiam cum effectu; quia remota, cum propria causa non sit, (27.) nihil mirum quod hujusmodi existentiam non requirat. Sic ignis A intra conclave accensus, per inclusum aërem spiritus igneos diffundit, qui, igne prædicto extincto, ibidem remanentes, me calefaciunt, cujus calefactionis causa remota proculdubio est ignis A, qui jam non existit.

Sed objicies. Ad hoc ut causa efficiat effectum, sufficit ut existat secundum virtutem, licet non existat secundum suppositum: sic quercus quamvis combusta jam sit, novam quercum generare dicitur, quia licet jam non existat secundum suppositum; existit tamen secundum virtutem, quatenus nempe hæc virtus residua est in glande: ergo causa efficiens, licet jam non existat, suum effectum valet producere. Sed resp. negans antecedens, si de proxima causalitate loquamur, quæ proprie talis est: prior enim quercus est dumtaxat causa remota secundæ; hujus enim causa proxima est glans, in qua residet virtus.

PRO-

PROPOSITIO XXIX.

Causa Efficiens nequit agere in distans, quin aliquid agat in medio.

DUplex in causis distingui debet præsentia, seu contiguitas respectu loci ubi producunt effectum. *Prima* est contiguitas suppositi, cum nempe causa, cui effectus tribuitur, est immediatè passo contigua secundum suam entitatem. *Secunda* est contiguitas virtutis, cum videlicet causa, cui effectus tribuitur, est quidem à passo remota secundum suam entitatem; virtus tamen illius, veluti per medium diffusa, ad passum usque pertingit. Quo supposito.

Dico, omnem Causam Effectricem ad agendum requirere, saltim naturaliter, præsentiam aliquam, qua nempe passo contigua sit, vel immediatione suppositi, vel saltim immediatione virtutis; & per consequens, non posse agere in distans, quin aliquid agat in medio. Probatur 1. Nam omnino videtur inintelligibile, qualiter aliquid causa esse possit effectus in passo producti, si neque per se, neque per suam virtutem, passum attingat; si enim passum nullo modo attingit, neque effectum attingere poterit.

2. Quia, si causa, quæ dicitur agere in distans, nihil per medium in passum distans immitat, certè eodem modo se habebit respectu illius, cum causare dicitur, ac antea se habebat: adeoque non magis tunc causabit, quam prius. 3. Si posset causa causare in distans nihil agens in medio, certè posset agere in quantamlibet distantiam; nulla enim poterit discriminis ratio assignari, cur in minori distantia possit effectum illum producere, & non in majori: si enim continuata virtutis per medium diffusio ad ejus causalitatem impertinens sit, cer-
tè

tè etiam quævis, quantumvis magna distantia, impertinens erit, ut causalitatem impediatur: sed experientia testatur agentia naturalia determinatam habere suæ activitatis sphaeram: ergo cum agens agit in distans suam virtutem diffundit per medium. Præterea nulla esset assignabilis ratio, cur eadem agentia naturalia, adhuc intra ambitum sphaeræ suæ activitatis, si aliquid in medio obstans interjiciatur, effectum non producant, ut patet in Sole, cujus illuminatio, interjecto opaco, impeditur: si enim ab ipsis nihil diffunditur per medium, cur eorum causalitas interdicitur?

4. Probatur speciatim de causis corporeis: ut enim in *Physica Generali* probabitur, non aliter agentia corporalia agunt, nisi movendo localiter: cum enim eorum actio sit tantum productio ex subjecto inexistente, non est alia eorundem actio, quam motio localis partium subjecti, quatenus hoc, vel illo modo ordinantur, combinantur, nectuntur, &c. sed actio movendi localiter, seu motio localis supponit, illud, cui immediate convenit movere, esse applicatum mobili contactu physico immediato: ergo agentia corporea, ut agant, oportet esse contigua passo contactu physico, & immediato; ideoque in localiter distans agere nequeunt.

Adversus nostram assertionem aliqua objiciuntur, quorum solutio apertius in *Physica* patebit; supponunt enim rerum naturalium agnitionem: breviter tamen nunc præcipua recenseo.

Objicies 1. Corpora caelestia in remotissimis terræ recessibus metalla producunt. Resp. Id agere mediis influentiis, quæ nihil sunt præter tenuissimorum corpusculorum profluvia, quæ per medium delata, in mari præsertim recipiuntur, a quo ope fluxus, & refluxus, intra abdita terræ viscera inducuntur, in cujus officinis ope
ignis

ignis subterranei metalla elaborantur.

Objicies 2. Basiliscus solo aspectu interficere, & vetulæ fascinare infantes dicuntur. Resp. Si hoc verum sit, ideo esse, quia basiliscus ex oculis venenata corpuscula per medium mittit. Idemque dico de vetula: ex massa enim sanguinis menstrui, ita pestilens exurgit corruptio, ut maligni halitus inde erumpentes, in tenerum puerorum cerebrum inveci, exitialem illum effectum producant: non ergo hæc quicquam in distans agunt, quin etiam per interjectum aëra aliquid operentur.

Objicies 3. Magnes ferrum distans movet, ut testatur experientia. Sed resp. Id provenire a vi magnetica per medium diffusa, quæ in quodam subtilium corpusculorum effluvio consistit, de quo suo loco: interim vide quæ in *Compend. Mathem. dixi tract. 24. lib. I. cap. 3.*

Objicies 4. Unguentum sympaticum, atque etiam ejusdem nominis pulvis, distanti ægro sanitatem conciliant: ergo agunt in distans, quin agant in medio. Resp. Omnia prædicta vel nihil omnino agere, aut certe, si aliquid agunt, effectum non esse naturalem: sæpe enim hujusmodi sympathiæ, quibus mirifici effectus solent attribui, aniles fabulæ sunt, ut ait Mousnerius, quibus antiqua Philosophia nimis credula fidem fecit. Verum hæc in *Physica* diligentius pertractabo.

Objicies 5. Quamplurima alia prædictis similia. 1. Lupi conspectus raucedinem adfert. 2. Torpedo manum piscatoris distantem stupidam reddit. 3. Lebetis fundum friget, licet aqua in ipso contenta calefiat. 4. In charta oleo imbuta ova friguntur. Resp. ad primum, plerumque secus accidere, & si quandoque accidit, id vel ex immodico clamore, vel ex inopino timore procedere. Ad secundum dico, si verum sit, stuporem illum

illum fieri a frigidissimis corpusculis, quæ a torpedine diffuunt, & per rete, & arundinem piscatoris brachium subeunt. Ad tertium nunc dico, igneos spiritus, qui per lebetis poros transeunt, aquam ingressos, ibidem colligi, eamque calefacere; in lebetis autem fundo non ita colligi; prohibetur enim eorum collectio ab illo primo humoris rarefacti quasi profluvio, ideoque calorem sensibilem eo loci non experiri. Sed hæc tantum digito nunc quasi attigisse sufficiat, suis enim locis fuse pertractabuntur.

Objicies 6. Quando quis malleo percutit aliquod corpus, malleus tangit corpus illud secundum ultimam sui tantum superficiem: sed omnes illius partes agunt in illud corpus percussum; quo enim crassior est, eo majorem ictum infert: ergo hujusmodi partes agunt in distans, & non per medium. *Resp.* Omnes mallei partes agere actione communi; sive per modum unius, ita ut omnes unam causam totalem constituent, ut, cum de percussione vi tractabimus, satis patebit.

Objicies 7. Si causa non posset agere in distans, sequeretur corpora in agendo nobiliora fore intelligentiis. Sequela probatur: corpora enim agunt, licet non sint passo præsentia contiguitate suppositi, cum nempe, ut diximus, virtutem aliquam per medium diffundunt; intelligentiæ vero nequeunt ex se effluvia aliqua diffundere, quibus ad passum usque earum virtus deferatur: non ergo poterunt agere nisi ubi fuerint præsentis immediatione suppositi: cum corpora agere valeant, non modo immediatione suppositi, verum & immediatione virtutis. *Resp. 1.* Intelligentias posse varios motus in medio corporeo imprimere, sicque agere in distans. *Resp. 2.* Tantam esse intelligentiarum velocitatem, ut maxime superet velocitatem effluviolorum, qui a corpo-

ribus emittuntur, quæ quidem velocitas proculdubio præfatam effluviolorum emissionem compenfat. Imo in hoc perfectius agere omnino censendum est; perfectius enim est eisdem effectus agere immediatione supposito, quam immediatione sola virtutis: primo enim modo, effectus proprie, ac physice tribuitur supposito; non vero secundo: sic calefactio tribuitur communiter igni distanti, cum tamen, si res attente, ut par est, perpendatur, potius tribui debeat igneis spiritibus in manum immisis; hi enim solum proxime, & per se agunt, ut suo loco patebit.

PROPOSITIO XXX.

Nequit idem esse Causa Effectrix sui ipsius secundum idem esse; bene vero secundum diversum.

Prima pars demonstratur; nam causa debet esse prior natura suo effectui: sed idem secundum idem nequit esse prius natura se ipso: ergo idem nequit esse sui ipsius causa secundum idem esse. Minor est evidens, nam quod prius est alio, potest esse sine illo, quod sibi est posterius, cum ab hoc non dependeat: sed idem non potest esse sine se ipso: ergo nequit secundum idem esse se ipso prius. 2. Quia causa, ut agat, debet præsupponi existens, cum prius sit esse, quàm operari: sed quod producit, non præsupponitur existens ad ejus productionem: ergo idem quod producit, nequit esse illud idem, quod producit; aliter enim præsupponeretur existens ad ejus actionem, & simul non præsupponeretur existens, quod implicat: seu, quod in idem recidit, præsupponeretur existens antequam esset, quod est absurdum: ergo idem secundum idem nequit se ipsum producere. Hinc nihil potest sibi pri-

mum

num esse tribuere. Hinc etiam tritum illud axioma:
Omne quod fit, ab alio fit.

Secunda pars videlicet posse aliquid se ipsum efficere secundum diversa, probatur: nam vivens dum humorem alimentitium attrahit, sibi que unit, partem illam per nutritionem, sive adgenerationem, ita sibi appropriat, ut fiat aliquid ipsius: ergo in aliquo sensu vivens causa efficiens est sui ipsius, secundum eam sui partem sibi additam: sed hoc est esse causa sui secundum diversa; pars enim attrahens, & attracta, seu per adgenerationem addita, sunt duo partes inter se numero saltim distinctæ: ergo idem secundum diversa potest esse sui ipsius Causa Effectrix in aliquo sensu: sed quàm impropiè, tu vide sis.

PROPOSITIO XXXI.

Due Cause Effectrices possunt in aliquo sensu esse totales respectu ejusdem effectus.

Loquor in præsentis de causis efficientibus in eodem ordine constitutis: certum enim est causam primam, quæ superioris ordinis est, & causam secundam, quæ inferioris ordinis est, & diversi, posse eundem effectum totaliter producere. Dubium itaque esse potest de duabus causis in eodem ordine constitutis, an nempe possint esse totales respectu ejusdem effectus. Dico itaque, in aliquo sensu plures causas posse dici totales ejusdem effectus ab eis producti. Ratio est, quia innumera sunt in rerum natura agentia naturalia ejusdem speciei, quæ æqualem habent virtutem alicujus effectus productivam: ita ut effectus ille a quolibet ex dictis agentibus seorsim possit æque produci: cumque prædicta agentia, ut suppono, sint causæ necessariæ illius effectus, certe agent, quantum possunt: totis enim viribus agunt

agunt quando agunt: si ergo simul applicentur eidem passo, producent quantum producere possunt: sed quodlibet, ut dixi, potest totum effectum producere: ergo etiam simul illum producent; & consequenter erunt illius effectus Causæ Effectrices totales.

Esto exemplum. Ponderus unius libræ potest in bilance elevari a pondere A unius libræ: & etiam a pondere B unius similiter libræ, idque seorsim: elevatur etiam pondus prædictum a binis illis ponderibus A, & B simul in adversa lance constitutis: in hoc itaque casu non est cur quodlibet ex eis non sit causa totalis illius elevationis, cum quodlibet sit ad eam sufficiens, sitque causa necessaria semper agens totis viribus: provenit ergo elevatio illa a duobus illis ponderibus, tamquam a gemina causa totali.

Dixi tamen, id verum esse in aliquo sensu, ne de nomine disputemus; certum enim est a duobus illis ponderibus A, & B simul in eadem lance constitutis, facilius, & velocius elevari pondus in opposita collocatum, quam si ab uno solo elevaretur, quæ major velocitas major etiam est effectus: cumque omnes causæ corporeæ non nisi ope motus localis operentur, certe non in alio sensu censendæ sunt ejusdem effectus totales, quam in prædicto.

PROPOSITIO XXXII.

Actio Modus est ab Agente, & Termino distinctione modali distinctus.

Actio sic ab Aristotele definitur, *Actus hujus ad hoc*: Passio vero, *Actus hujus ab hoc*. Exemp. gr. Sol aërem illuminat; illuminatio itaque quatenus a Sole progressa, dicitur actio; & est actus Solis in aërem: eadem vero illuminatio, quatenus in aëre recepta, passio dicitur, estque actus aëris a Sole. Communiter autem

tem

tem Actio, & Passio sic definiri solent: Actio est *Actus agentis, ut agens est*; Passio vero, *Actus patientis, ut patiens est*. Sic illuminatio est actus Solis, ut illuminans est: & ipsa illuminatio est actus aëris illuminati, quatenus illuminatus est: lux itaque, seu actio illuminandi, prout a Sole egreditur, dicitur actio; prout vero in aëre recipitur, dicitur passio. Hinc omnino certum est, actionem esse influxum causæ effectricis in Terminum, sive ejusdem causæ causalitatem, & actum secundum (sic enim appellatur ad distinctionem actus primi, qui nihil aliud est, nisi causa quatenus potest operari) cumque prædictus influxus, seu actus secundus sit id quo causa effectrix actu agit, seu producit effectum, est consequenter actuale fieri effectus, seu dependentia actualis effectus a causa.

Duo itaque in suo conceptu includit actio, influxum nempe agentis in effectum, & dependentiam effectus ab agente: cumque effectus dependeat ab agente per illum eundem influxum, quo agens illum producit, certe influxus, & dependentia illa, idem realiter sunt; solumque per diversum concipiendi Modum distinguuntur: cumque præterea influxus agentis in effectum sit actio; & hujus ab agente dependentia sit passio, certe actio, & passio, realiter inter se non distinguuntur, sed tantum juxta diversos respectus, seu concipiendi modos: ideoque juxta Aristotelem non aliter inter se differunt actio, & passio, quam acclive, & declive; aut via, quæ ducit Athenis Thebas, ab ea quæ ducit Thebis Athenas. His suppositis.

Affero I. Actionem non esse accidens aliquod absolutum, & entitativum; sed dumtaxat Modum, agentis videlicet, & termini: ratio est, quia modus, ut alibi diximus, est id quod sine entitate, quam modificat, neque

que esse, neque concipi potest: atqui actio neque esse, neque concipi potest sine agente, & termino: ergo est eorum modus. Sed in hoc nulla apparet difficultas.

Affero 2. Actionem ab Agente, & Termino, distinctione illa, quam Modalem appellant, distingui. Ratio est, quia agens entitative, & in actu primo esse potest sine actione; actio vero nec Divinitus esse valet sine agente; imo nec sine illo concipi potest: sed hoc arguit distinctionem modalem, juxta dicta *lib. 3. prop. 20.* ergo modaliter distinguitur ab agente. Similiter Terminus, frequenter saltem, esse potest sine hac actione; potuit enim per aliam fieri: hæc autem actio neque esse, neque intelligi potest sine termino: ergo actio etiam a termino modaliter distinguitur. Dixi *frequenter*, quia forte, ut ab aliquibus defenditur, actiones aliquæ, præsertim immanentes, intellectus nempe, & voluntatis, nullum terminum habent ab eisdem distinctum; sed potius ipsæ sunt actiones, & actus, de quo suo loco. An autem hæc distinctio modalis possit in aliquo sensu appellari realis, aut ex natura rei, ut vult P. Suarez, diximus loco citato.

PROPOSITIO XXXIII.

Actionum species enumerantur.

1. **D**ividitur Actio in *Transseuntem*, & *Immanentem*: prima est, cujus terminus est extra principium, & causam; secunda vero est, cujus terminus est in ipsa causa, seu principio.

2. In *Vitalem*, & non *Vitalem*: prima est potentia vitalis exercitium; secunda, omnis alia.

3. In actionem *Creativam*, & non *Creativam*: prima est illa, qua causa aliquid producit ex nihilo, ut actio qua Deus animam rationalem producit; secunda est omnis alia.

4. Dividitur in *Totalem*, & *Partialem*: prima est, qua aliqua causa totalis effectum producit; secunda vero, quæ cum alterius consortio. Sed hæc ex his, quæ in simili causarum divisione diximus, satis colliguntur; nunc vero aliqua de ipsis speciatim dicamus oportet.

PROPOSITIO XXXIV.

Creatio est productio rei secundum totam entitatem in ea contentam.

Creationem esse productionem rei ex nihilo tota veneranda tenuit antiquitas, tenentque quotquot deinceps sequuti sunt Philosophi: sic enim omnes creationem definiunt, ut asserant, esse *productionem rei aliqujus ex nihilo*. Hanc vero definitionem satis ex se conspicuam, obscuram postmodum redidere Philosophi, qui Peripatetici in Scholis communiter nominantur, ut scilicet formarum substantialium materialium, ab omni materia distinctarum productionem tueantur, eamque a creatione sejungant. Cum enim hinc causas secundas creare non posse, saltim naturaliter, asserant, inde vero præfatas formas veras esse entitates adstruant, & a causis secundis verè de novo produci existiment, coacti sunt, adhibitis quibusdam expositionibus, prædictam creationis definitionem taliter exponere, ut formarum materialium productioni minime conveniat. Asserunt itaque formas prædictas, licet fiant ex nihilo sui; non tamen fieri ex nihilo subjecti, & hoc ajunt sufficere ut minime creari dicantur: ea enim solum creari juxta eorum sensum dicuntur, quæ fiunt cum ex nihilo sui, tum ex nihilo subjecti: in cujus distinctionis ulteriori expositione mirum est, quot tenebris prædicta creationis definitio, magnaue Philosophiæ pars obscuretur, ut autem eidem sua lux restituatur.

Asse-

Affero cum P. Maignan *Phil. nature, cap. 6. prop. 15.* Casimiro, & aliis, creationem esse productionem rei secundum totam suam entitatem in ea contentam, nulla prorsus præsupposita, ita ut nihil entitatis rei illius antea præextiterit: & ita intelligendam esse antiquam creationis definitionem, & ab omnibus receptam, qua asseritur, creationem esse productionem entis ex nihilo. Ratio autem hujus rei est, quia creari apud omnes nihil aliud est, quam fieri adæquate ex nihilo: ergo nihil entitativum illius rei, quæ creari dicitur, debet illi præexistere: sic Angeli, animæ humanæ, materia rerum omnium corporearum prima, vere creantur, cum nihil eorum eorundem productioni præexistat. Cum autem turris ex lapidibus fabricatur, nullatenus creari dicitur, eo quod ex lapidibus constet, ex quibus eidem præexistentibus est erecta.

Confirmatur, nam annihilatio creationi, veluti ex opposito respondet; sicut & generationi corruptio: quemadmodum enim quæ per generationem oriuntur, per corruptionem intereunt: ita quæ per creationem sunt facta, per annihilationem esse desinunt: atqui annihilatio est desitio totius entis, ita ut nihil entitatis rei illius, quæ annihilatur, remaneat: ergo creatio e converso est totius entitatis rei, quæ creatur, productio, ita ut nihil ejusdem entitativum præcesserit.

Hæc, ni fallor, satis clara esse videntur, nec novum aliquid me dixisse arbitror, cum id ipsum expresse asserant Antiqui simul, atque præcipui Philosophiæ, & Theologiæ Doctores. S. Thom. *1. part. quæst. 6. art. 3. in corp.* ait: *Creatio autem est productio alicujus rei secundum totam suam substantiam, nullo præsupposito, quod sit vel increatum, vel ab aliquo creatum.* Id autem ibidem amplius exponens Card. Cajetanus, ait:

Negatur omne presuppositum, quod sit aliquid illius, quod est per se primo terminus illius creationis: ita quod creari dicitur illud, quod sic producitur, quod nihil ejus presupponitur. Tunc enim tota ejus substantia syncategorematice producitur. Deinde idem S. Thom. 1. part. quest. 45. art. 1. ubi quærens utrum creare sit ex nihilo aliquid facere ait: Si consideretur emanatio totius entis universalis a primo principio, impossibile est, quod aliquod ens presupponatur huic emanationi: idem autem est nihil, quod nullum ens. Sicut igitur generatio hominis est ex non-ente, quod est non-homo: ita creatio, quæ est emanatio totius esse, est ex non-ente, quod est nihil. Similiter S. Bonaventura in 2. dist. 1. art. 2. quest. 2. ait, creationem esse totius substantiæ secundum totum. Alia plura congerere possem, quæ lubens omitto, cum hæc ad nostram creationis expositionem videantur sufficere.

Dicunt plerique ex Neotericis Philosophis: ut aliquid dicatur creari, non sufficere ut fiat ex nihilo sui; verum etiam debere fieri ex nihilo subjecti: unde, licet nihil suæ entitatis ante ejus productionem actu præexistat; si tamen præexistat in potentia subjecti ex quo fit, nullatenus creari dicitur. Ceterum vel subjectum illud, de quo loquuntur, est subjectum ex quo inexistente res illa fit; vel tantum est subjectum in quo. Si primum, verum omnino dicunt, cum enim subjectum ex quo fit rei, quæ ex ipso fit, plane intrinsecum, si res non fieret ex nihilo hujus subjecti, neque fieret ex nihilo sui, & consequenter nec creata esset: totum enim, exemp. gr. quod fit ex partibus, quæ, ut frequenter ait S. Thomas, & Philosophus, sunt totius veluti materia, & subjectum ex quo, nullatenus ex nihilo fit, & consequenter nec creatur: non enim fit ex nihilo sui, cum totum a parti-
bus

bus simul sumtis, & unitis non distinguatur: si vero loquantur de subiecto *in quo*, nempe in quo res producitur, & cui unitur, falsum dicunt: cum enim huiusmodi subiectum sit rei productæ extrinsecum, certe totum illius rei esse de novo producitur: ita ut nihil ejus entitatis ullatenus productioni præexistat, cum subiectum illud ad ejus entitatem non pertineat: unde huiusmodi rei productio omnino ex nihilo erit, & consequenter creatio, quantumvis res producta in illo subiecto sit recepta. Sic anima rationalis re vera creatur, licet præsupponatur subiectum, seu corpus in quo recipiatur, quia nempe subiectum illud est entitati animæ prorsus extrinsecum.

Dicunt ulterius aliqui; ut actio aliqua sit vere creatio, oportere ut ita rem producat, ut ex vi actionis illius sit prorsus ab omni subiecto independens: unde necesse est, actionem illam non fore unitivam rei productæ alicui subiecto; si enim actio ipsa rem producat, eam subiecto unit, certe talis res in vi actionis illius redditur ab illo subiecto dependens; cum existere non valeat ex vi talis actionis, nisi in eo subiecto. Hinc huiusmodi Recentiores creationem definiunt dicentes esse *Actionem producentem rem independentem ab omni subiecto*. Hinc asserunt, formas corporeas non creari, quia licet ex nihilo sui fiant; non tamen fiunt ex nihilo subiecti, sed potius dependenter a subiecto, cum fiant per actionem, quæ simul unio est earumdem cum subiecto: formam vero humanam creari, quia licet recipiatur in subiecto; non tamen unitur illi per eam actionem, per quam producitur, sed per aliam distinctam, quæ unio est animæ cum corpore, seu subiecto.

Verum hoc purum effugium esse, libere omnino, licet subtiliter excogitatum, quis non videt? Illud

au-

autem variis rationibus præcluditur, meoque videri satis efficacibus. 1. Etsi actio rem producens eam uniat cum subjecto, id non tollit quin res omnino ex nihilo producat: omnino, inquam, ex nihilo, cum sui, tum subjecti: & ex nihilo quidem sui produci, apertum est, nec ab Adversariis negatur: ex nihilo autem subjecti produci, patet; nam, si non producitur ex nihilo subjecti, plane producitur ex aliquo subjecto: & consequenter subjectum, non jam erit solum *in quo*, sed *ex quo*: sed hoc est contra hypothesein; supponimus enim solum esse subjectum extrinsecum rei, seu *in quo*: ergo prædicta res producta erit omnino ex nihilo, cum sui, tum subjecti: sed quæ ita producta sunt, omnium antiquorum consensu sunt creata: ergo, quæ ita producuntur, creantur.

2. Major virtus requiritur ad creandum, quàm ad generandum: sed non minor virtus, imo major requiritur ad producendam rem ex nihilo sui, & subjecti ex quo, eamque simul uniendam subjecto in quo, quàm ad illam tantummodo producendam omnino ex nihilo, nisi subjectum causam efficientem juvet aliquo influxu, qui nullus est in præsentis casu: ergo hic producendi modus vera creatio est. Minor patet, nam actio rem tantummodo ex nihilo sui, & subjecti *ex quo* producens, eam tantum producit; altera vero actio, & rem eodem modo producit, & ulterius eam unit subjecto.

3. Ex his, quæ Adversarii dicunt, sequeretur, posse hominem, aut saltim Angelum, vel aliud agens creatum superioris ordinis producere animam rationalem, dummodo per eandem actionem, qua illam produceret, illam cum corpore uniret: hoc enim non esset creatio: nec enim facile redditur ratio, cur anima rationalis nequeat saltim ab Angelo sic produci; non enim id repug-

na-

naret, quia anima substantia est; quia formæ materiales substantiæ sunt, & ab agentibus corporeis sic in sententia Adversariorum producuntur: neque quia spiritualis est; si enim substantia corporea, sic ab agentibus corporeis juxta Adversarios producitur; cur substantia spiritualis animæ ab Angelo, qui spiritualis est, & ordinis elatioris, prædicto modo nequibit produci.

4. Undenam Adversariis constat, animam rationalem de facto non ita a Deo fieri, ut per eandem actionem, qua illam producit, ipsam cum corpore uniat.

5. Si producere rem per actionem, quæ sit ejusdem unio cum subjecto, non est creare, sed generare, aut, ut Adversarii loquuntur, educere, certe poterit Deus animam rationalem extra corpus creare: & deinde producere corpus, aut materiam corpoream per actionem, quæ simul sit unio illius cum anima rationali: ergo materia educeretur ex anima, aut etiam ob eandem rationem ab Angelo: absurdum certe hucusque inauditum. Diffugium igitur istud frustra est ab Adversariis excogitatum: dicendumque potius est, quantumvis actioni rei productiva, sit etiam unitiva ejusdem cum subjecto, si aliunde ita facta sit ex nihilo, ut nihil entitatis ejus præsupponatur, esse veram, & strictam rei illius creationem.

PROPOSITIO XXXV.

Generatio, ejusdemque a Creatione discrimen aperitur.

Generatio Creationi opposita est, ideoque ita exponatur oportet, ut ejusdem ad Creationem oppositio perspicue reddatur. Quemadmodum itaque Creatio dicitur esse productio rei ex nihilo; ita & generatio est productio rei ex alio, seu ex præsupposito subjecto: cumque Creationem esse ex nihilo productionem in eo

eo stet, (34.) quod sit productio rei secundum totam entitatem in ea contentam, ita ut nihil, quod ad ejus entitatem spectet, ejusdem productioni præsupponatur; similiter assero, generationem esse productionem ex alio, seu ex præsupposito subjecto, in eo stare, ut sit quædam rei productio ex omnibus entitativis, quæ ad rem illam efficiendam præsupposita sunt, tamquam subjectum ex quo, seu materia ex qua fit, aut generatur: ita quidem, ut nihil entitativum in re, quæ genita est, reperiatur, quod ad ejus generationem non aliquo saltem modo sit præsuppositum.

Sic mixtum quodlibet ex elementis genitum est, ejusque productio *Generatio* appellatur; non enim fit ex nihilo, sed ex entitatibus elementorum, ex quibus unice compaginatur; & ex quibus hoc, vel illo modo dispositis ita confurgit, ut mixtum illud nihil entitativum includat præter entitates illas elementorum, quæ eidem insunt, & ex quibus tamquam ex subjecto ex quo, seu materia ex qua, factum est. Similiter nubes in medio aëre generari dicuntur, quatenus nempe ex terræ vaporibus invicem conglomeratis, sibi que colligatis formantur: nec aliam in eisdem entitatem reperies, præter entitates vaporum ex quibus coalescunt, quæque sunt earum materia ex qua, ad earumdem formationem præsupposita. Et ut morem Aristotelis sequamur, qui ad hæc explicanda, ex artefactis advocat exempla: cogita Apollinis statuam ex ære, & in ipsa nihil entitativum reperies præter æs, eidem inexistentem, & ex quo, ceu materia, ex qua statua fuit facta, quodque ad ejus factionem præsupponitur. Verum quidem est, hujusmodi artefacta non dici genita ab Artifice, sed tantummodo facta; opera vero naturæ genita appellari, actionesque quibus fiunt, generationes communiter dici; licet hæc nihil sint,
ut

ut in *Physica* videbimus, præter artefacta quædam naturalia, eaque valde mirabilia: sic dicimus generari lapides, metalla, fossilia, &c. in reconditis Geocosmi recessibus. Imo prescius generationis vocem accipientes Philosophi ad viventium productiones reducunt: ideoque communiter asserunt, generationem esse *Originem viventis a vivente in similitudinem naturæ*; de quibus suo loco.

COROLLARIA.

EX his colliges 1. Generationem idem esse, ac certam diversarum rerum compositionem, & permixtionem, quatenus nempe hoc, vel illo modo inter se combinantur, nectuntur, uniuntur, &c. Id autem, quod ex ipsis præfato modo unitis, colligatis, &c. consurgit, compositum est, quod ab Aristotele, S. Thoma, & toto antiquo Peripatu solummodo generari dicitur, ut in *Physica* pro rei dignitate amplius ostendam.

Colliges 2. Non alia generari posse nisi composita: cum enim omnis generatio sit ex præsuppositis compositio, certe illud solum genitum est, quod compositum est ex illis, ex quibus eidem inexistentibus est factum. Dices, formas materiales, seu corporeas generari, & educi; cum tamen non sint composita, sed simplicia. Sed contra, nam primo aperte confundis generationem cum educatione: quod enim educitur, non generatur: ea enim quæ generantur proprie fiunt; quæ vero educuntur, non fiunt, nisi valde improprie, & per accidens, ut aperte asserunt Arist. & S. Thomas innumeris locis, quos in *Physica Generali* recensebo. 2. Asserere formas materiales generari, aut produci falsum esse suo loco ostendam: oppositum enim est expressissima Philosophi, & S. Thomæ sententia: dum ergo dicitis, formas prædictas generari, aperte a genuino Peripatu recedis.

Quod

Quod quidem doctissimum Caramuelem non latuit: ait enim in *Apparatu Philos. tract. 1. disp. 1. fol. mibi 10.* Putamus simplicia a solo Deo creari; composita fieri a natura, & arte, &c. Et ille, cui hæc responsio displiceat, probet obsecro, simplicem aliquam entitatem a causa secunda produci: quæcumque enim de educatione Peripatetici (& ut existimo contra Aristotelem) affirmant, ut moderatissime loquar, nugæ sunt. Hæc Caramuel.

Colliges 3. Composita, qua talia sunt, creari non posse; etsi omnes ejus partes sint creatæ. Ratio est, quia licet omnes compositi partes creatæ sint: cæterum earumdem conjunctio, combinatio, aut connexio active sumta creatio non est; sed ex præsuppositis illis partibus, ex quibus tamquam materia ex qua, composita prædicta consurgunt. In prima tamen Mundi constitutione præcipua composita, Cælum videlicet, Terra, cæteraque communia Elementa, creata fuisse dicuntur, quatenus omnes eorum partes simul creatæ, seu concreatæ fuerunt; non quidem disjunctæ, sed ita inter se copulatæ, ut jam composita illa constituerent: nec aliud velle videtur S. Thomas 1. part. quæst. 45. art. 4. cum inter res quæ creari possunt etiam composita connumerat: ut speciatim explicat in responsione ad 4. dicens: *Creatio non dicit constitutionem rei compositæ ex principiis præexistentibus: sed compositum sic dicitur creari, quod simul cum omnibus suis principiis in esse producitur.*

Colliges tandem 4. quæ simplicia sunt, aut indivisibilia, solum per creationem posse produci: non enim ex aliquibus constant, ex quibus præexistentibus possint fieri. Hinc neque Angeli, neque anima rationalis, neque minima materiæ corporeæ, seu atomi, possunt
ali-

aliter quam per creationem produci. Hinc rejicies eos, qui animam rationalem posse divinitus educi affirmant: id enim ex quadam educationis acceptione, quam sibi liberè contra antiquam Philosophiam effinxere, deducunt. Sed de his in præsentis satis.

PROPOSITIO XXXVI.

Sola Causa Prima creare potest, seu res ex nihilo producere.

DEum Opt. Max. Creatorem esse visibilium omnium, & invisibilium, & Fides docet, & ratio etiam evidenter convincit, ut suo loco patebit. Dubitari tamen a Philosophis solet, utrum ita sit Dei proprium ex nihilo creare, ut nulla sit possibilis creatura, cui creare possit competere. Dupliciter autem id potest dubitari: 1. *An creatura aliqua sit possibilis, quæ ut causa principalis creare possit.* 2. *An saltem id præstare creatura valeat, ut causa instrumentalis.*

Dico itaque 1. *Nullam creaturam posse fieri à Deo, quæ, ut causa principalis, possit creare.* Ita communiter Theologi cum S. Thoma 1. part. quest. 45. art. 5. & Scoto in 4. dist. 1. quest. 1. Probatur autem hoc aliquibus rationibus, quæ licet demonstrationes non sint; sunt tamen validissimæ.

1. Ratio est S. Thomæ loco citato, quæ præcipua est, ac fundamentalis. Nam ens in quantum ens, seu cujus nihil entitativum præcessit, aut præsupponitur, nequit a creatura produci: sed per creationem producitur ens in quantum ens, (ut ex dictis prop. 34. constat) ita ut nihil entitativum ejusdem præcesserit, aut præsupponatur: ergo creatura creare non potest, saltem ut causa principalis. Major prob. Si creatura posset producere de novo ens in quantum ens, cujus nihil entitativum ad ejus
pro-

productionem præsupponeretur, posset producere quodlibet: sed hoc est absurdum; esset enim omnipotens sicut Deus: ergo creatura nequit prædicto modo producere ens. Sequela probatur; nam causa illa, quæ in effectu nihil aliud exposcit quam illius non repugnantiam, quemlibet effectum habentem non repugnantiam producere potest: sed agens producens ens ut ens, ita ut nihil entitativum ejus ad ejusdem productionem præcesserit, solum requirit non repugnantiam effectus: ergo posset quemlibet effectum producere. Major patet: si enim Architectus posset absque materia ulla domos ædificare, nullus certè eidem ædificandi terminus esset præfixus, plures, pluresque domos extruere sine fine posset: quod enim plures non possit, provenit ex defectu materiæ, ex qua domus ædificantur, quæ quid certè est entitativum domibus inexistentibus, quodque ad eas extruendas præsupponi debet: causa ergo illa, quæ solum non repugnantiam in effectu requireret, ut eum produceret, quemlibet effectum producere posset: sed causa creans solum effectus non repugnantiam requirit: ergo causa creativa necessariò est omnipotens: & consequenter nulla est possibilis creatura, quæ creare possit, saltem ut causa principalis.

2. Ratio est, quia creatura, vel agit immanenter, per intellectum scilicet, & voluntatem, & hoc modo creare non potest, quod enim sic immanenter producitur, nec Divinitus extra intellectum, & voluntatem esse potest: effectus autem qui per creationem producitur, saltem Divinitus extra omne subjectum esse valet. Vel tandem creatura agit per motum localem, qui etiam sine mobili nec Divinitus esse potest: impossibilis igitur est creatura, quæ possit creare. Alias rationes omitto.

Dico 2. *Creatura, neque ut causa instrumentalis potest*

test create. Ita S. Thom. loco citato : ratio autem est, quam affert ipse Angelicus Doctor, quia causa instrumentalis non aliter operatur in virtute causæ principalis, nisi quatenus per aliquid sibi proprium, subjectum disponit, quo faciliet actionem, & effectum principalis agentis: ut patet in securi, quæ non aliter format scamnum, nisi quatenus ob figuram, quam habet, faciliter scindit lignum, quo scamnum formatur, qui est proprius effectus principalis agentis: sed creatura nihil conferre potest actioni Dei creantis, quo illam juvet aliquod subjectum disponendo, ut effectum consequatur; cum creatio non sit ex aliquo præsupposito subjecto, quod disponi possit per actionem instrumentalis agentis: igitur (verbis S. Thomæ consequentiam deduco) *Impossibile est quod alicui creaturæ conveniat creare, neque virtute propria, neque instrumentaliter, sive per ministerium.* Deinde rationem peculiarem addens pro causis corporeis, ait: *Et hoc precipue inconveniens est dici de aliquo corpore, quod creet, cum nullum corpus agat, nisi tangendo, vel movendo. Et sic requirit in sua actione aliquid præexistens, quod possit tangi, & moveri, quod est contra rationem creationis.*

PROPOSITIO XXXVII.

Hinc Causæ Secundæ nihil entitativum, quod simplex sit, aut indivisibile producant.

PAtet ex dictis, nam Causæ Secundæ (36.) non possunt aliquid creare: ergo nequeunt illa producere, quæ non nisi per creationem possunt produci: sed (Corol. 4. prop. 35.) entitates simplices, aut indivisibiles, non aliter quam per creationem possunt produci: ergo nequeunt produci a causis secundis. Hinc Causæ Secundæ nihil entitativum producere valent, nisi composita: quo-

PROPOSITIO XXXVIII.

Creaturae Spirituales agunt per motum, cum intentionalem, tum localem.

Ratio est, quia vel agunt immanenter: vel quatenus sese, aut corpora de loco in locum transferunt. Cum immanenter agunt, operantur per intellectum, & voluntatem: intellectus determinatur, & movetur ab objectis sibi propositis: voluntas vero fertur in objecta per amorem, aut ab eis per detestationem avertitur, qui motus sunt immanentes. Dum vero sese, aut corpora de loco in locum transferunt, non nisi per motum localem id faciunt: ergo agunt per motum intentionalem, & localem. Quomodo autem hujusmodi motus a Causis Spiritualibus fiant, patebit in *Metaphysica Reali*.

PROPOSITIO XXXIX.

Causae Secundae corporeae solum agunt per motum localem.

HOc Theorema plenius in *Physica* patebit, ubi omnes effectus quos in corporea natura cernimus, & miramur, solum per motum localem fieri ostendemus: cuncta enim aut ope gravitatis, aut elasticae virtutis ministerio, quae tensis, & compressis corporibus insidet, aut certe aliis motricium facultatum viribus perpetrari videbimus: frustra igitur, & absque ullo fundamento alius operandi modus, quam per motum localem corporalibus creaturis tribueretur: cum praecipue in eis quaelibet alia ad agendum virtus, praeter localiter motricem, imperceptibilis omnino sit, & prorsus inexplicabilis. In quo vero haec virtus motrix consistat, & qualiter reducatur in actum, dicemus in *Physi-*

ea, cum de motu locali erit sermo.

PROPOSITIO XL.

Causæ Corporeæ ope motus localis efficiunt, ut res, quæ uno modo sunt, sub alio ad invicem modo constituantur.

HOc, ni fallor, evidens est: ope enim motus localis corpora, quæ dispersa erant, in unum locum colliguntur: tum, & quæ collecta erant dissipantur. Præterea, quæ seorsim erant, variis invicem modis ope motus localis complicantur, atque nectuntur; sic per localem lationem adducto terræ humore, fibrillæ quæ in semine plantæ erant complicatæ, ejusdem rudimentum referentes, expanduntur, & per earum subtilissimos ductus conscendens alimentitius humor, eisdem adhæret, quo planta crescit, sobolescit, & vegetatur. Simile quid in sensitivis evenit: ingestum enim alimentum, idque debitis concoctionibus præparatum, ac in sanguinem conversum, per innumeros venarum, arteriarumque meatus cietur, quo totum viventis corpus nutritur, & conservatur: idem dicam de aliis, ut in *Physica* patebit: ergo hujusmodi novi rerum Corporearum status a Causis Corporeis, ope motus localis efficiuntur: & quæ uno modo erant, sub alio diverso constituuntur præfatæ lationis ministerio.

PROPOSITIO XLI.

Causæ Secunda corporeæ ope motus localis composita producunt.

Constat hæc prop. ex dictis: certum enim est Causas Secundas corporeas composita producere, quæ ex materia nempe constant, & forma: quis enim dubitet patrem filium producere: terram plantas, mental-

talla, &c. generare : sed (39.) hujusmodi causæ solum agunt per motum localem : ergo composita produ-
cunt ope motus localis : idque modo quo *prop.* 40. in-
dicavimus, & latius in *Physica* dicemus.

PROPOSITIO XLII.

*Hinc explicatur in quo consistat rerum in suo esse
Conservatio.*

Mundum universon, quem spectamus, conserva-
ri; in eoque innumera oriri, quæ statutis etiam
durant temporibus, quibus elapsis, intereunt, nemo
est qui dubitet, imo nec dubitare possit. Nunc autem
videamus oportet, quid rerum Conservatio sit, & a
quo proveniat.

Dico I. Conservatio est *Continuata actionum sibi
immediate succedentium series, quibus aliquid in suo
esse permanet.* Dixi, conservationem esse *continuatam
actionum seriem*; non unicam actionem rem in suo esse
conservantem, quia, ut videbimus in *Physica*, ubi de re-
rum duratione, & tempore pertractabimus, actio in-
stantanea est: quemadmodum enim actio est determi-
natio rei productæ ut sit, ita est determinatio ut nunc
sit, & hoc loco sit: ergo mutata qualibet circumstantia,
sive loci, sive temporis, &c. mutatur actio: ergo qua-
libet actio uno tantum instanti est: ergo sequenti in-
stanti alia succedit actio, & sic de reliquis: ergo tam-
diu durat effectus, quamdiu actionum series dantium
illi esse: ergo conservatio in hac continuata actionum
sibi succedentium serie consistit. Hinc patet, causam il-
lam, quæ suum effectum conservat, semper agere, nec
tamen novum inde effectum producere: est enim Con-
servatio, ejusdem effectus repetita, & continuata pro-
ductio.

Sed

Sed objicies ; secundo instanti est nova actio : ergo & novus effectus. Probatur conseq. cessante actione destruitur effectus: ergo cessante actione primi instantis destruitur effectus: ergo in secundo instanti per novam actionem novus producitur effectus. Sed resp. negans primam conseq. Ad ejus probationem, cujus tota difficultas stat in modo loquendi, respondeo negando in casu nostro destrui effectum: illud enim tantum destrui dicitur, quod per aliquod instans desinit esse: licet autem res desinat esse nunc, quando *nunc* ipsum desinit, dummodo in *nunc* immediate subsequuto res existat, nullo modo destrui dicitur; sed potius perseverare, ac conservari.

PROPOSITIO XLIII.

Quæ Cause sint suorum effectuum conservativæ, determinatur.

Dico 1. Res, quæ per creationem sunt productæ, a solo Deo conservantur. Ratio est, quia conservatio (42.) est actionum rem producentium continuata, & minime interrupta series : ergo rerum, quæ per creationem sunt, conservatio, est series actionum creativarum : sed actiones creativæ (36.) a solo Deo esse possunt: solus enim Deus creare potest: ergo prædictæ res a solo Deo possunt conservari. Hinc omnia simplicia, ut Angeli, animæ humanæ, & materia prima, quæ simplicium, seu insectilium corpusculorum congeries est, a solo Deo conservantur: hæc enim (*Corol. 4. prop. 35.*) solum per creationem produci possunt.

Dico 2. Etiam composita a solo Deo conservari, licet a Causis secundis primo producantur, seu generentur. Ratio est, quia ablata, aut intereunte causa secunda, quæ compositum primo produxit, seu genuit, adhuc hic, ut experientia testatur, permanet in esse: ergo

ab ipsa non conservatur. Cum enim conservatio sit continuata productio, certe a causa non existente provenire non potest: ergo nec conservari: deinde nec ab alia causa secunda assignabili: ergo composita a solo Deo conservantur.

Conservantur autem a Deo composita, quatenus simplicia, ex quibus compositum quodlibet confurgit, in eisdem illis circumstantiis, nexus, colligationis, &c. in quibus a causa secunda primo producente fuerunt per motum constituta, a causa prima conservantur. Hinc vides qualiter ea, quæ a causa secunda impellente moventur, in illo motu aliquandiu conserventur; posita enim a causa secunda determinatione ad motum, in eo statu conservantur a Deo, donec per motus contrarios, ab aliis causis secundis provenientes, primæ illi motus, aut sistantur; aut divisis, ac sejunctis compositorum partibus, dissolvantur, & consequenter composita intereant. Hinc, si proprie loquamur, cunctæ res in suo esse a solo Deo conservantur: aliqui tamen effectus, qui quasi instantanei sunt, quique a causis secundis proveniant, dicuntur etiam ab ipsis dum adsunt, conservari: sic illuminatio a Sole conservari dicitur: est enim actio illuminandi veluti instantanea, ut in *Physica partic.* patebit; & singulis instantibus, dum Sol fulget, successivas illuminationes producit.

PROPOSITIO XLIV.

Hinc patet, quid sit rerum Destructio.

Destructio est actio, seu quasi actio per quam aliquid desinit esse. Dixi, vel quasi actio, quia per solam non existentiam actionis, quæ rei esse tribuebat, desinit esse. Hæc desinitio rei, si sit totius entis, est *Anihilatio*, & ex opposito respondet Creationi; si vero talis

talis sit desitio, ut remaneat subjectum, seu materia ex qua, dicitur *Corruptio*, & respondet generationi. Hinc videtur, quæ per Creationem sunt, non aliter posse destrui, quam per anihilationem; quæ vero genita sunt, posse utroque modo destrui; per anihilationem videlicet, aut solum per corruptionem. Sed hæc sunt facilia.

PROPOSITIO XLV.

Causa Secunda, etiam in operari dependet a causa prima.

PROBATUR, nam Causam Secundam operari, aliquid est extra Deum, sive distinctum, sive indistinctum ab ipsa Causa Secunda: sed quidquid extra Deum est, ab eo dependet: ergo Causam Secundam operari, seu Causa Secunda in operando a Deo dependet. Hæc autem in operando dependentia in eo stat, quod causa creata ad agendum omnino indigeat immediato, ac simultaneo concursu Causæ Primæ, quem late exponemus in *Metaphysica Reali*, ubi de Deo, ut Causa Prima, erit sermo.

PROPOSITIO XLVI.

Omnis Causa, ut agat, esse debet determinata ad agendum.

D*Emonstr.* Nam actio est ipsa actualis determinatio causæ ad agendum: sed causa nequit agere sine actione: ergo neque agere potest, quin sit determinata ad agendum. Confirmatur, si enim causa maneat indeterminata, certe nulla erit ratio, cur potius hic agat, quàm alibi: cumque ubique agere non possit, nullibi aget. Similiter, si indeterminata sit, nulla erit ratio cur nunc potius, quam alio instanti agat: ergo numquam aget: stante item eadem indeterminatione, nulla erit ratio cur potius hunc, quàm illum effectum

producat : ergo nullum producet. Sic lapis ad motum per oppositas ex diametro lineas æqualiter incitatus, necessario sistit : cum enim ad prædictas lineas æqualiter determinetur, & per utramque simul ire non possit, nec sit potior ratio, cur per unam, quàm per aliam moveatur, certe quasi in bivio hærens, per neutram ibit : idem igitur in causa indeterminata dicendum erit. Omnis itaque Causa, ut agat, determinatam esse oportet. Videndum itaque nunc est, a quo hujusmodi determinatio causæ proveniat: idque cum in causis liberis, tum in necessariis : sed quoniam specialis, eaque satis difficilis de causis liberis pertractatio ad *Metaphysicam Realem* spectat, eam eo loci reservo. Determinatio insuper causæ spectari potest tum respectu actionis, tum respectu effectus ab ea producti. Demum determinatio quoad effectum considerari debet tum quoad speciem effectus, tum quoad individuum. Quæ omnia sequentibus Theorematis exponuntur.

PROPOSITIO XLVII.

Unius Cause, & Effectus, in eisdem omnino circumstantiis, unica tantum Actio possibilis est.

PROBATUR, nam Actio est actualis causæ determinatio ad hunc effectum, in hoc loco, tempore, &c. producendum, quorum vel uno deficiente, jam amplius non est eadem determinatio ad agendum, sed alia diversa, quæ vel ad alibi, vel alio tempore agendum determinatio est: ergo ejusdem causæ, & effectus cum eisdem omnino circumstantiis, unica tantum actio possibilis est.

PRO-

PROPOSITIO XLVIII.

Hinc Causa Secunda ad hanc actionem determinatur a circumstantiis.

CUM enim (47.) in eisdem circumstantiis causæ, effectus, loci, temporis, &c. unica tantum sit actio possibilis: certe causa ad hanc numero actionem ab iis circumstantiis determinatur. Præterea, indifferentia necessariò requirit multa, ad quæ res aliqua indifferentia sit: ergo ubi unum tantum est, indifferentia non est: ergo ubi unum tantum est, determinatio est: sed ejusdem causæ, & effectus in eisdem circumstantiis unica tantum actio possibilis est: ergo ab iis circumstantiis causa ad hanc actionem determinatur. Loquimur nunc, ut dixi, de causis necessariis.

PROPOSITIO XLIX.

Causa Necessaria, si univoca sit, a se ipsa determinata est quoad speciem effectus; si vero æquivoca, etiam a dispositione passi.

PROBATUR, nam si causa univoca sit, non alterius speciei effectum producere valet, præter illum, quem virtute continet: nec enim ignis alium effectum per se potest producere præter calorem, & lumen. Si vero causa æquivoca sit, præter virtutem activam, quam in se continet, dispositionem in passo requirit, qua variata, ad diversos specie effectus determinatur. Sic Sol ex putri materia sæpius ranam, quam murem gignit: non alia certe ratione, nisi quod ex parte materiæ adsit dispositio, ut potius ex ipsa gignatur rana, quam mus, quæ quidem dispositionum diversitas Philosophia naturalis explicat.

PRO-

PROPOSITIO L.

Causæ Secundæ corporeæ non aliunde determinantur quoad individuum effectus, quàm ex adæquato subjecto, ex quo huiusmodi effectus generantur.

Dico, rationem determinativam, cur ex hoc numero subjecto adæquato gignatur hic numero effectus, potius quàm alius numero distinctus, esse solum petendam ex hoc numero subjecto adæquato. Ratio est, quia impossibile est ut ex hoc numero subjecto adæquato in hac specie fiat aliud, quàm hoc numero genitum: ver. gr. ex hoc numero corpore, & ex hac anima rationali, ex quibus constat Petrus, non potest, nec per Divinam potentiam, fieri Joannes: siquidem Petrus nihil aliud est, neque esse potest, quàm hoc corpus, & hæc anima invicem unita: ergo hoc corpus, & hæc anima sunt determinativum, cur potius hic homo, quàm alius generetur, & sic de aliis: causæ igitur corporeæ non aliunde determinantur quoad individuum effectus, quàm ex adæquato subjecto, ex quo effectus ille generatur.

Objicies. Ignis eidem stupæ, & in eisdem etiam circumstantiis applicatus, licet ex se sit determinatus ad talem speciem effectus producendam, nempe ignem; tamen non est determinatus ad hunc ignem potius, quàm illum producendum, ex infinitis nempe qui possunt produci: ergo non determinatur quoad individuum effectus ab hac numero stupæ; sed ab alio, scilicet a Deo. Resp. Ex hac stupæ non posse gigni nisi hunc ignem: ut patebit ex his, quæ de hoc, aliisque similibus effectibus dicemus in *Physica*: unde totum argumentum corrui.

PROPOSITIO LI.

Causa Necessaria subiecto apto debite applicata, agit quantum potest.

D*Emonstr.* Causa necessaria subiecto apto debite applicata, necessariò agit, ut ex eius definitione constat: ergo agit quantum potest. Conseq. probatur; nam, si non agit quantum potest: ergo solum agit aliquam partem illius quod agere potest: ergo ab aliquo determinatur ut potius hanc partem effectus, quàm aliam efficiat: sed a nullo potest ad hoc naturaliter determinari: ergo totum effectum, quem potest, producit. Minor prob. nam non determinatur ad illam tantum partem a subiecto, quod totius effectus capax est, ut supponitur: deinde neque a se ipsa, alioquin esset causa libera: ergo a nullo potest naturaliter determinari, ut unam solum partem producat: ergo producit quantum potest. Deinde eo ipso quod causa necessaria est, necessariò producit: sed non minus necessaria est ad totum effectum, quàm ad partem illius: ergo totum necessariò producit: & consequenter agit quantum potest. Tandem: si causa necessaria non agit quantum potest: ergo potest plusquam agit: ergo non agit necessariò: & consequenter causa necessaria non est necessaria, quod implicat.

PROPOSITIO LII.

Causæ agenti quantum potest, proportionatur effectus.

D*Emonstr.* Nam effectus adæquat virtutem causæ agentis quantum potest: neque enim effectus potest esse major virtute causæ; alioquin causa produceret, quod producere non potest, quod implicat: præ-
te-

terea neque esse potest minor (51.): ergo effectus adequat prædictæ causæ virtutem: & consequenter eidem proportionatur. Hinc causæ duplæ, duplus est effectus; triplæ, triplus, &c. dummodo causa agat quantum potest. Sed in hoc nulla est difficultas.

PROPOSITIO LIII.

Hinc eadem Causa Necessaria, equali tempore, æqualem producit effectum.

EXistat causa tempore A, certe (52.) totum effectum sibi cœqualem producet: existat item tempore subsequenti B, priori æquali, certe cum eadem causa sit, æqualem etiam effectum producet; juxta commune illud effatum: *Idem manens idem, semper est natum facere idem*: ergo temporibus æqualibus, æquales effectus producit.

PROPOSITIO LIV.

Hinc eadem Causa, tempore inæquali, inæqualem effectum producit; scilicet minori tempore, minorem; & majori, majorem.

Sequitur ex præcedenti. Cum enim causa necessaria, tempore A producat effectum suæ virtuti æqualem; & tempore B æquali ipsi A, item æqualem: certe effectus productus totis duobus temporibus A, & B, seu tempore duplo ipsius temporis A, duplus erit illius, quem solo tempore A produxit.

Adverto tamen, ut aliquam, quæ subrepere potest, æquivocationem avertam; si effectus productus tempore A, durat in subjecto etiam tempore B, ut evenit in calore ab igne producto, fore, ut duobus illis temporibus effectus sit major intensive; si vero non duret, ut evenit in lumine a Sole producto, fore effectum etiam

etiam majorem, licet non intensive, saltem veluti extensive, quia plus luminis emittitur a Sole duobus illis temporibus, quam uno, licet nulla inde proveniat luminis intensio, ut patet experimento. De quo suo loco agemus.

PROPOSITIO LV.

Hinc effectus ab eadem Causa necessaria diversis temporibus producti, sunt ut tempora.

Patet ex *preced.* nam, cum causa temporibus A, & B æqualibus, duplum effectum producat, quàm solo tempore A, certe tempore C, æquali duobus temporibus A, & B simul sumtis, effectum producet duplum illius, quem solo tempore A produxit: ergo duplo tempore duplum producit effectum; triplo, triplo, &c. ergo effectus ab eadem causa necessaria provenientes sunt ut tempora.

PROPOSITIO LVI.

Tempore æquali eadem est proportio effectuum, quæ Causarum.

Sit exemp. gr. causa ad causam, ut 2. ad 1. Dico, effectum illius ad effectum huius, tempore æquali agentium, esse etiam ut 2. ad 1. & sic de reliquis. Probatur; nam (52.) in causis necessariis, seu quæ agunt quantum possunt, effectus virtutem causæ adæquat, eidemque proportionatur: ergo effectus ut 2. adæquat causam ut 2. & effectus ut 1. causam ut 1. ergo quemadmodum se habet causa ut 2. ad effectum ut 2. ita se habet causa ut 1. ad effectum ut 1. ergo alternando, (16. lib. 5. *Eucl.*) ita se habet causa ut 2. ad causam ut 1. ut effectus ut 2. ad effectum ut 1. ergo eadem est effectuum proportio, quæ causarum: idque, ut dixi, intelligendum est dummodo prædictæ causæ agant æquali tem-

294 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
tempore: nam tempore inæquali alia servatur propor-
tio, & est quæ exponitur *propof. fequenti.*

PROPOSITIO LVII.

*Tempore inæquali, proportio effectuum a diverfis caufis
provenientium, est composita ex rationibus Cau-
farum, & temporum.*

Ratio est, quia, cum effectus ejusdem Causæ sint
ut tempora, (55.) & diverfarum Causarum, ut
Causæ, (56.) certe si simul sint diverfæ Causæ, & di-
verfa tempora, effectus erunt in ratione composita ra-
tionis illius, quæ est inter Causas; & illius, quæ repe-
ritur inter tempora.

Ut autem hi, qui parum in elementis Geometriæ
sunt versati, hoc Theorema facilius percipiant, ipsum
sic enucleatius ostendo. Sit causa A 2. & causa B sit 4.
Tempus autem, quo causa A agit, sit 3. illud vero, quo
agit causa B, sit 6. ratio itaque Causarum est 2. ad 4.
ratio vero temporum 3. ad 6. quæ ita exponuntur

$\frac{2}{4}$ $\frac{3}{6}$ multiplicentur numeratores invicem: similiter-

que denominatores, & habebitur $\frac{6}{24}$ seu in minimis

terminis $\frac{1}{4}$ & hæc est ratio composita dictarum ratio-

num; ut constat ex *lib. 5. Elem. Geom.* Dico itaque in
casu proposito, rationem effectuum esse ut 1. ad 4. ita
ut effectus causæ A agentis tempore 3. ad effectum cau-
sæ B agentis tempore 6. sit ut 1. ad 4. id est, effectus
causæ B quadruplus est effectus causæ A. Ratio autem
est clarissima, quia ratione Causæ, effectus Causæ B, est
duplus effectus Causæ A, & iterum est duplus ratione
tem-

temporis, quia causa B duplo tempore agit quam causa A: ergo est bis duplus, & consequenter quadruplus. Ex his quamplurima in diversis *Philosophiæ Naturalis* Tractatibus exponentur.

~~~~~

LIBER V.

DE INFINITO.

INFINITUM infinitam contineri videtur difficultatem: nec mirum, cum non nisi valde imperfectam ejusdem notionem habeamus; multa que fortasse ignoremus, ex quorum cognitione tota res Infiniti dependet. Quoniam vero quamplures sunt in Philosophia, ac Theologia Tractatus, in quibus Infinitum suas agit vices, præcipuas circa ipsum difficultates in *hoc ultimo Metaphysices Libro* claritate possibili pertractabimus.

DEFINITIONES.

I. **I**Nfinitum est id quod caret fine. Hæc definitio ita clara est, ut ex ipsis terminis constet; ac dubio procul cum illa convenit quam Arist. tradit *lib. 3. Phys. tex. 63.* Id nempe *cujus aliquid semper est extra*: id est, extra id quod acceptum est: ita nempe ut sumenti successive aliud, & aliud, semper aliquid sumendum supersit: sic numerus infinitus est ille, cujus numquam tot unitates possunt successive accipi, quin aliæ, & aliæ semper extra sumendæ supersint: unde ad illius numeri supputandi finem, impossibile sit pervenire. Infiniti diversæ sunt species, quarum aliquas Arist. *tex.*

tex. 34. recenset. Alius enim est Infinitum secundum multitudinem, aliud secundum durationem successivam, aliud secundum perfectionem accidentalem, seu intensionem, aliud tandem secundum essentialem perfectionem.

2. Infinitum secundum multitudinem est illud, in quo sunt unitates nullo finito numero comprehensibiles.

3. Infinitum secundum magnitudinem est illud, in quo magnitudinis partes, sigillatim cuicumque finite assignabili aequales (ut pedi, passui, &c.) nullo finito numero sunt comprehensibiles. Semper enim id notius est, si per ordinem ad numerum explicetur.

4. Infinitum secundum durationem successivam est illud, in quo sunt partes ejusmodi durationis, sigillatim aequales cuicumque finite assignabili, (ut diei, anno, &c.) nullo finito numero comprehensibiles.

5. Infinitum secundum perfectionem accidentalem, seu secundum intensionem formalem, est illud, in quo collectae sunt virtutis partes realiter ab invicem distinctae, sigillatim aequales cuicumque finite assignabili, nullo numero finito comprehensibiles: ver. gr. virtuti ut unum, ut duo, &c.

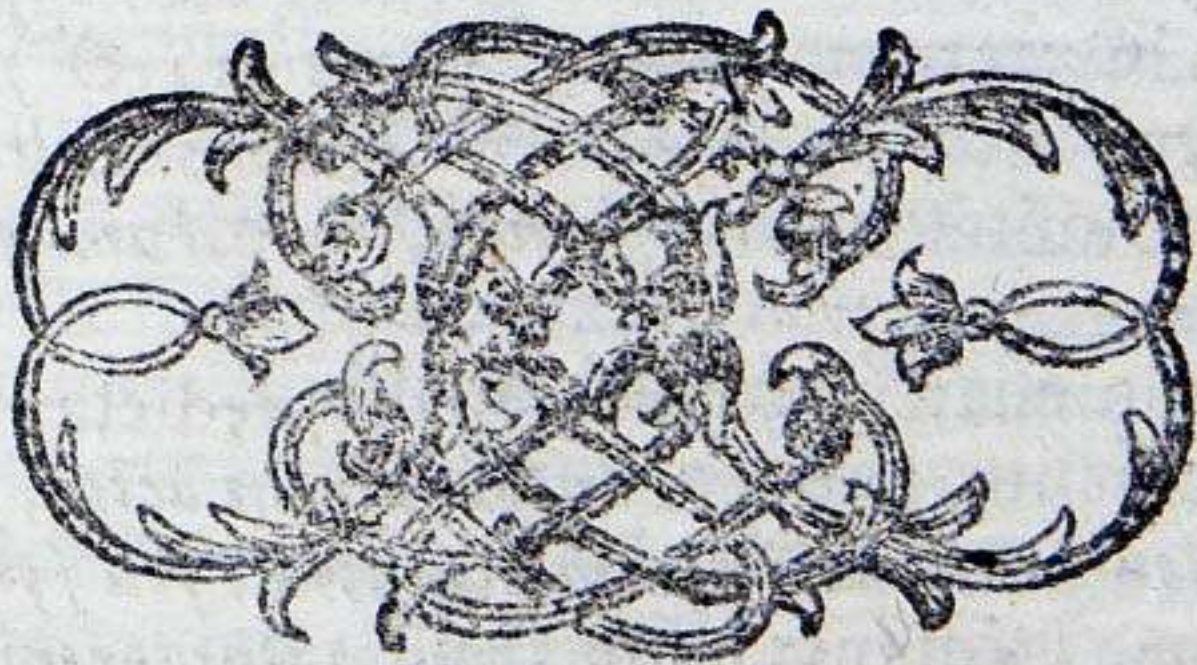
6. Infinitum secundum perfectionem essentialem, seu secundum essentiam; seu quod perinde est, Infinitum simpliciter, & in omni genere, est unica, & simplex perfectio aequivalens, seu potius prevalens multitudini essentialium perfectionum, omnem numerum finitum superanti.

7. Infinitum quatenus omnes etiam praedictas species comprehendit, dividitur in Infinitum in actu, seu categorematicum: & Infinitum potentia, seu syncategorematicum. Infinitum actu, seu categorematicum est

est illud, quod in se, & prout se habet actu, seu secundum ea, quæ actu in se continet, consideratum, caret fine. Ut si Deus infinitos homines actu crearet, esset Infinitum in actu secundum multitudinem. Infinitum vero *potentia, seu syncategorematicum* est illud, quod licet in se, seu prout actu se habet, sit finitum; tamen secundum ea, quæ habere potest, caret fine, seu est Infinitum: ver. gr. quælibet multitudo hominum actu est finita; est tamen infinita in potentia, quia, qualibet data, potest dari major, & major sine fine: similiter quodvis quantum assignabile ex partibus, seu punctis physicis numero finitis componitur, ut alibi diximus; & in illa est actu divisibile; cæterum est potentia in infinitum divisibile, quatenus data qualibet extensione, potest dari minor, & minor in infinitum.

8. Maximum est, quo nihil majus; minimum, quo nihil minus excogitari potest.

Tota hujus libri difficultas ad id tandem devolvitur, utrum nempe extra Deum possibile sit Infinitum actu, seu *categorematicum*; tum & creatura omnium perfectissima; an vero prædicta repugnent; ut autem hæc breviter, ac perspicue resolvam, sic servata propositionum serie procedo.

CAPUT UNICUM.

Cuncta, quæ ad Infinitum spectant, perpendens.

PROPOSITIO I.

Datur de factò, idque necessariò, Ens actu Infinitum secundum essentiam, simpliciter in omni genere perfectionis, nempe Deus Opt. Max.

HANC propositionem hic non tam probo, quam suppono, Dei enim necessariam existentiam, ac in omni genere perfectionis infinitatem in *Metaphysica Reali* demonstrabimus: non enim hanc veritatem tantum fides docet, verum & lumen ipsum naturale luculenter nostris mentibus insinuat. Est itaque Deus 1. *secundum essentiam* infinitus: ejus enim essentia omnem perfectionem creatam, & excogitabilem infinite superat, omnemque perfectionem absque ulla prorsus imperfectione, seu formaliter, seu eminenter includit. 2. Infinitus est Deus *secundum durationem*: est enim ab æterno, & in æternum, idem semper ipse, absque ulla sui intrinseca successione, totus simul, ac totus semper. 3. Deus est infinitus *secundum Divinæ suæ substantiæ veluti extensionem*; non quidem formalem: est enim essentialiter simplicissimus, ac indivisibilis; sed virtualem, qua ratione sui, suæque immensitatis ubique existit. 4. Est *in bonitate* similiter infinitus: tum bonitate in se spectata: hac enim quamlibet bonitatem, ac perfectionem

nem

nem quantumvis infinities multiplicatam in infinitum excedit: tum bonitate quatenus sui diffusiva: inexhausta enim suæ perfectionis communicatione, sese ad extra diffundere potest, absque ullo suæ communicabilitatis, vel participabilitatis sine. 5. Est etiam Deus infinitus *secundum vim effectricem*, seu *omnipotentiam*, qua quidquid possibile est, producere potest, mox destruere, rursusque instaurare, prout sibi placuerit. 6. Est tandem infinitus *secundum virtutem intellectivam*, qua se, suaque attributa; tum omnia quæcumque extra se produxit, aut potest quovis modo producere, comprehensive cognoscit: similiterque discurrendum est in aliis attributis. Hæc nunc leviter attigisse sufficit: alibi enim amplius pertractabuntur.

PROPOSITIO II.

Potest Deus plures, & plures creaturas sine termino producere. Potest item perfectiores, ac perfectiores sine fine condere: eisque majorem, & majorem durationem sine termino statuere. Potest etiam Mundum majorem, & majorem sine limite efficere: motum item velociorem, ac velociorem sine termino.

HÆc omnia unico Theoremate comprehendo, eo quod unica ratione stabiliantur. Potentia enim effectrix Divina, seu Omnipotentia est infinitæ virtutis: ergo nullo creaturarum numero, quantumvis ingenti, exhaustiri potest: ergo nunquam poterit tot creaturas producere, quin plures, & plures producere possit: similiter convincitur, nullam ita perfectam posse producere, quin aliam perfectiorem producere valeat. Tum quia est infinite communicabilis, ita ut quantumvis communicetur, possit amplius sine fine communicari:
hoc

hoc autem postea amplius probabitur : item eodem modo concluditur , nec durationem talem alicui creaturæ posse tribuere , qua majorem tribuere non possit : neque extensionem aliquam Mundo conferre , quin majorem eidem conferre possit : nec motum tandem ita velocem posse efficere , quo velociorem efficere non possit. Nec in hoc est aliqua difficultas.

PROPOSITIO III.

Hinc datur in multis tum permanentibus , tum successivis , Infinitum in potentia , seu syncathegorematicum.

HÆc propositio *ex precedenti* satis clare colligi potest. 1. Numerus est infinitus potentia : nam dato quolibet numero potest dari major , & major in infinitum : & , si assumantur minutia , potest esse minor , & minor in infinitum : unitas enim sub hac acceptione divisibilis est in duo dimidia : item dimidium in alia duo , & sic ulterius sine fine ; ergo (*def. 7.*) numerus est potentia , seu syncathegorematice infinitus.

2. Perfectio rerum est syncathegorematice , seu potentia infinita , quia data qualibet creatura , potest dari perfectior , & perfectior , ut ex infinita Dei potentia , tum ex ejusdem communicabilitate sine termino probatum est *prop. preced.* licet id aliqui admittere renuant , ut postea dicam.

3. Extensio , & duratio sunt infinitæ potentia : qualibet enim data potest dari major , & major ; minor item , & minor.

4. Ævum , seu ut alii loquuntur , æternitas creata , tum a parte ante , tum a parte post , est infinita potentia , quia nempe res quælibet potuit in sensu alibi explicando , esse antea , & antea ; seu potuit creari prius ,
&

& prius in infinitum; potest item conservari plus, & plus in infinitum, ut est certum.

5. Tandem velocitas motus est infinita syncathegorematicæ, seu potentia, quia dato quocumque motu, potest dari velocior, & velocior in infinitum. Patet ergo propositio.

PROPOSITIO IV.

Hinc nequit dari numerus omnium maximus.

PRob. 1. Nam (3.) dato quolibet numero potest dari major, & major in infinitum: sed hoc esse non posset, si daretur numerus omnium maximus: ergo talis numerus implicat. Prob. 2. Detur enim, si fieri potest, certe poterit Deus tot homines creare, quot sunt in prædicto numero unitates; nulla est enim in hoc repugnantia. Hoc posito, certum est numerum oculorum esse majorem numero hominum: esset enim illius duplus: ergo prædictus numerus hominum esset maximus, & non esset maximus: primum, quia supponitur: secundum vero, quia potest excogitari major.

Dices cum aliquibus: potest Deus producere omnes creaturas possibles: sed numerus creaturarum possibilem est maximus; non enim potest alius esse major, cum omnia possiblem comprehendat: ergo dari potest numerus omnium maximus. Sed respondeo majorem esse falsam in sensu colectivo: licet enim possit a Deo produci omnis creatura possiblem distributive, id est, hæc, & hæc: atque ita non tot, quin plures; non tamen produci potest collective. Instabis omne possibilem collective potest produci collective: ergo falsa est nostra solutio. Sed respondeo nullam esse totalem collectionem rerum possibilem: unde, si omnia possiblem collective sumantur, sunt impossiblem: verum de his iterum postea.

PROPOSITIO V.

Hinc neque dari potest extensio, neque intensio, neque duratio creata omnium maxima.

PRobatur, & quidem 1. de *extensione*. Detur enim, si fieri potest, linea A omnium possibilium maxima; certe continebit numerum palmorum omnium maximum: sed numerus omnium maximus (4.) nequit dari: ergo, &c. Major prob. Si enim dicta linea A non contineret numerum palmorum omnium maximum: ergo poterit dari alia linea B, quæ prædictum numerum palmorum omnium maximum contineat: ergo hæc linea B major erit linea A: ergo hæc non erit omnium maxima, contra suppositionem: ergo repugnat linea omnium maxima.

2. Neque dari potest *intensio* omnium maxima: hæc enim includeret numerum graduum omnium maximum: intensio enim fit per gradus, aut saltim per ordinem ad illos explicatur: sed prædictus numerus omnium maximus est (4.) impossibilis: ergo & intensio omnium maxima.

3. Non item dari posse *durationem* creatam omnium maximam. Patet, nam vel esset successiva, vel non: si fit successiva: ergo comprehenderet numerum annorum omnium maximum: sed numerus annorum omnium maximus est impossibilis: ergo & duratio successiva omnium maxima. Si vero successiva non sit, certe correspondere poterit certo annorum numero; si autem sit omnium maxima, correspondere poterit numero annorum omnium maximo, qui est impossibilis: non ergo dabilis est duratio creata omnium maxima. Hæc tamen amplius suo loco patebunt.

PRO-

PROPOSITIO VI.

Hinc impossibilis est creatura omnium perfectissima.

Possibilem esse creaturam omnium possibilium perfectissimam defendunt Durandus, Gabriël, Gregorius, Vazquez, Arriaga, & cum ipsis P. Maignan *Phil.naturæ, cap.12.prop.15.* Oppositum tenent communiter Philosophi, cum quibus assero, impossibilem esse creaturam omnium perfectissimam. Prob.1. Quia nulla est possibilis creatura, quæ non distet infinite a perfectione Dei: ergo inter illam, & Deum possibles sunt creaturæ perfectiores, ac perfectiores sine fine: ergo nulla est possibilis ita perfectissima, ut inter ipsam, & Deum alia perfectior non sit possibilis.

Prob. 2. Doctrina Divi Thomæ 2. *contra Gent. cap. 26.* Nam posita qualibet creatura, etiam illa, quæ ab Adversariis dicitur perfectissima, adhuc esset infinita participabilitas inter Deum, & illam creaturam: ergo inter illam, & Deum possent mediare non tot, quot plures magis, magisque participant perfectionem Dei: & consequenter creatura illa perfectissima, non esset omnium perfectissima, contra suppositum. Anteced. constat, nam creatura illa esset per essentiam suam ens finitum, & limitatum: cumque Deus sit per essentiam suam quid infinitum, & illimitatum, adhuc esset participabilis in infinitum: ergo inter creaturam illam, & Deum possibles sunt plures, & plures creaturæ magis, magisque participant perfectionem Divinam sine termino: ergo non est possibilis aliqua omnium perfectissima, ultra quam nulla sit alia possibilis, quæ plus possit Divinam perfectionem participare.

Prob. 3. Ex conceptu Divinæ Omnipotentiae. Hæc enim

enim est potentia effectrix simpliciter infinita, potens non solum plures, pluresque sine termino producere creaturas; verum & perfectiores, ac perfectiores in infinitum: sed hoc posito, non est possibilis creatura omnium perfectissima: ergo, &c.. Major est certa: si enim ponatur aliquis effectus ab Omnipotentia productus, ultra quem alium perfectiorem ipsa non valeat producere, eo ipso convincitur Omnipotentiam fore limitatam.

Objicies 1. In collectione omnium creaturarum possibilium est summa propinquitas quoad perfectionem cum Deo, quæ potest reperiri in creaturis: sed hæc propinquitas non reperitur in omnibus creaturis: in lapide enim ex. gr. non reperitur, nec in pluribus, quæ sint inæquales inter se: ergo reperitur in una, vel pluribus, quæ sint inter se æquales: ergo potest Deus condere creaturam, qua nulla perfectior sit possibilis. Resp. concessa maj. disting. min. Illa propinquitas non reperitur in omnibus creaturis distributive sumtis, concedo: collective sumtis, nego: & conseq. Licet enim lapis, aut homo, aut alia creatura assignabilis, si solitarie sumatur, non habeat summam illam propinquitatem cum Deo; tota tamen collectio summam illam propinquitatem habet, seu haberet, si possibilis est actu.

Objicies 2. Non omnes creaturæ possibles, quæ in tota earundem collectione continentur, exceduntur ab aliqua, vel aliquibus creaturis: ad hoc enim oportebat extra omnes creaturas dari aliquas creaturas, quod est impossibile: ergo aliqua creatura reperitur in prædicta collectione, quæ a nulla exceditur: ergo datur aliqua creatura, quæ est omnium perfectissima. Resp. distinguens anteced. Non omnes creaturæ, quæ sunt in hac

collectione, exceduntur collective sumtæ, ab aliis creaturis, concedo : non exceduntur distributive sumtæ, nego. Licet enim extra totam collectionem nulla sit creatura excedens alias omnes : nulla tamen est creatura, ultra quam non sit alia perfectior, & alia, aliaque sine termino. Sed de hoc statim iterum.

Objicies 3. Possibilis est creatura omnium minima: ergo & omnium maxima. Respondent aliqui concessio anteced. negando consequentiam. Ex eo enim quod possibilis sit creatura omnium minima, nihil detrahatur Divinæ Omnipotentię, qualiter detrahi diximus, si possibilis esset omnium maxima : verum quidquid de hoc sit, resp. negans anteced. Quemadmodum enim impossibilis est numerus omnium minimus, si ad fractionem deveniatur ; & extensio item omnium minima, ut alibi dixi : ita & nulla est possibilis creatura, qua non alia, & alia minus perfecta possit a Deo produci.

Objicies 4. Si inter creaturas posibles nulla esset omnium perfectissima, omnes essent ab aliqua creatura excessæ : & si nulla esset minima, omnes essent excedentes : sed hoc implicat : ergo admittenda est possibilis creatura omnium perfectissima, & omnium imperfectissima. Min. prob. nam, si omnes essent excessæ, certe vel essent excessæ ab aliqua ex illis omnibus possibili- bus, vel ab aliqua extra illas omnes posibles. Non primum, quia cum illa creatura sit una ex illis omnibus excessis, excederet se ipsam, quod est impossibile. Non secundum, quia extra omnes posibles repugnat alia possibilis : ergo repugnat quod omnes sint excessæ. Eodem modo probabitur, neque omnes esse posse excedentes : ergo, &c. Resp. distinguens majorem ; omnes creaturæ posibles essent excessæ, collective sumtæ,
nego

nego majorem : omnes distributive sumtæ , concedo maj. & nego min. Ad hujus probationem concedo non excedi ab aliqua extra illam collectionem ; excedi vero omnes distributive ab alia creatura intra collectionem contenta : ita ut nulla sit assignabilis , quæ ab alia non excedatur , idque sine fine : unde numquam sequitur aliquam a se ipsa excedi : eodemque modo assero omnes esse excedentes, aliæ nempe alias possibiles minoris, ac minoris perfectionis sine termino. Non est inconveniens, ut recte adnotat Illustr. Palanco, omnes creaturas distributive esse excessas ; non vero omnes collectivæ : certum est enim plerasque denominationes convenire singulis partibus distributive, quæ collectioni minimum convenire possunt : sic omnes partes distributive, partes sunt collectionis , ea minores , eamque componentes, &c. Cum tamen collectio nec pars sit sui, nec ipsa minor, nec se ipsam componens. Aliæ, si quæ objiciantur , ex dictis solvi possunt.

PROPOSITIO VII.

Repugnat Infinitum in actu, seu Cathegorematicum creatum, præsertim secundum multitudinem.

DUplex est in hac re sententia, prima asserit impossibile esse Infinitum in actu, seu cathegorematicum : ita generaliter tenet Arist. *lib. 2. Phys. à cap. 6. text. 63.* & deinceps, quem sequitur S. Thom. *1. part. quæst. 7. art. 3. & 4.* omnesque Thomistæ, Scotus *in 2. dist. 1. quæst. 3. & in 3. dist. 13. quæst. 4.* & omnes Scotistæ : estque communiter Theologorum, ac Philosophorum sententia. Oppositum tenent Okam apud Gabrielem *in 2. dist. 2. quæst. 3.* & Gregorius Ariminensis *in 1. dist. 43. quæst. 4.* & ferè omnes Nominales, quos se-

sequuntur Vazquez, Fasolus, Hurtado, Arriaga, Maignan *Phil.nat.cap.12.* Saguens *Phys.disp.10.* & alii. Afferro cum prima sententia, in creatis repugnare omne Infinitum in actu. Hocque in presenti ostendam de Infinito secundum multitudinem, idem in sequenti ostensus de Infinito secundum extensionem, ac durationem saltim successivam. Esse itaque impossibilem numerum actu infinitum, multiplici ratione convincere conantur Auctores, præsertim Mousnerius ex P. Fabri *Metaph.lib.11. prop.16.* non tamen omnes æquo Marte convincunt, præcipuas tamen recenseo.

Prob. 1. a S. Thoma *ubi supra art. 4.* his verbis: *Omne multitudinem oportet esse in aliqua specie multitudinis: species autem multitudinis sunt secundum species numerorum: nulla autem species numeri est infinita; quia quilibet numerus est multitudo mensurata per unitatem: unde impossibile est esse multitudinem infinitam actu.* Huic tamen rationi respondere poterunt Adversarii, etiam numerum infinitum posse esse speciem numeri, mensurarique per unitatem infinities sumtam: unitas enim, quæ pars est aliquota cujuscumque numeri finiti, ut est certum, etiam est pars aliquota numeri infiniti: ideo enim unitas est pars aliquota numeri infiniti, quia aliquoties sumta conficit totum: similiter itaque erit pars aliquota numeri infiniti, quia infinities sumta illum adintegrat; nisi quæstio sit de nomine: verumtamen numerum infinitum non posse esse aliquam speciem numeri, constabit ex rationibus statim adducendis.

Prob. 2. In numero actu infinito, non quælibet numerorum species in eo contenta esset infinita: in illo enim esset binarius, qui duas tantum unitates continet, item ternarius, qui tres, &c. De his itaque speciebus fini-

finitis quæro, an quæ in prædicto numero infinito includuntur, sint numero finitæ, aut infinitæ: sed neutrum dici potest: ergo, &c. Prob. min. nam, si dicatur esse numero finitas, certe dabitur ultima finitarum: sed hoc dici non potest; esset enim ultima, ut supponitur; & simul non ultima; quia, si vel unitas eidem speciei addatur, fit nova species ulterior, eaque finita: non enim per additionem finiti ad finitum, potest exurgere infinitum: ergo prædictæ species non possunt esse numero finitæ. Deinde neque dici potest esse infinitas; quia cum quælibet superet aliam unitate, si infinitæ sint, supra primam speciem, scilicet binarium, infinitæ unitates sunt additæ, & consequenter exurgit aliqua species infinita, seu ex infinitis unitatibus coalescens, quod est contra hypothesin, in qua solum de speciebus finitis loquimur: ergo prædictæ species neque essent numero finitæ, neque infinitæ, quod implicat: non ergo est possibilis numerus actu infinitus. Hoc argumentum clarius exponitur modo sequenti.

Prob. 3. In eo numero actu infinito quælibet potest institui progressio; instituaturs itaque progressio arithmetica simplex, nempe 1. 2. 3. 4. 5. & sic in infinitum, hoc posito, sic argumentor: vel sunt infiniti termini, quorum quilibet constet finitis unitatibus, vel sunt numero finiti: sed neutrum dici potest: ergo, &c. Min. prob. Nam 1. prædicti termini nequeunt dici numero finiti; alioquin daretur ultimus, quod dici non potest: esset enim ultimus ex suppositione; & non esset ultimus, quia ab ulteriori termino una tantum unitate addita superabitur: et consequenter, cum hic etiam esset finitus, certe ipsum præcedens, non esset finitorum ultimus. Neque dici potest prædictos terminos esse infinitos, quia, cum tot sint unitates additæ, quot sunt termini,

ni,

ni, aliquis terminus, imo infiniti termini infinitis unitatibus constarent: sed hinc tantum agitur de his qui solum finitis unitatibus constant: ergo nec essent infiniti, nec finiti, quod implicat. Hoc idem clarius adhuc modo sequenti proponitur.

Prob. 4. Sint duæ lineæ AG, AD constituentes angulum A 60.gr. (fig.) Utraque autem linea in infinitum supponatur porrecta, altera ab A versus G; altera ab A versus D: cumque utraque infinita sit, utraque infinitis palmis constabit: a singulis itaque palmis in utraque sumtis, ducantur parallelæ BE, CF, &c. in infinitum: eritque BE (4.6. *Eucl.*) unius palmi, quemadmodum

AE: tum CF duorum palmorum, quemadmodum AF. Ubi vides has lineas, aliasque permultas, esse in extensione finitas, nempe BE, CF, &c. Quæro itaque de his lineis in extensione finitis, an sint numero finitæ, vel infinitæ: neutrum autem dici potest: non quidem esse numero finitas: daretur enim ultima, quod est impossibile; nam, quæ hanc sequitur, illam uno solum palmo superat: & consequenter non est infinita: ergo illam præcedens non est ultima finitarum. Neque dici potest esse numero infinitas, quia cum tot palmi addantur, quot lineæ, alicui lineæ, imo & infinitis lineis infiniti palmi adderentur, & consequenter essent extensione infinitæ, cum infinitis palmis constarent, contra suppositum: ergo neque essent finitæ, nec infinitæ. Hoc argumentum in idem recidit, ac duo præcedentia, quæ sic, aliisque adhuc modis a Mousnerio proponuntur.

Prob.

Prob. 5. Detur, si fieri potest, numerus actu infinitus: certe hic numerus esset quadratus: sed hoc implicat: ergo & numerus actu infinitus. Utraque præmissa probanda est. Probatur itaque maj. Nam numerus quadratus est ille, qui oritur ex multiplicatione alterius numeri per se ipsum, qui idcirco illius radix appellatur: sic 9. est numerus quadratus, quia ex multiplicatione 3. per 3. procedit: ipse autem 3. dicitur illius radix: nunc sic: sed numerus infinitus procedit ex multiplicatione infinitarum unitatum per unitates infinitas: ergo numerus actu infinitus esset numerus quadratus. Min. autem illa, nempe, numerum actu infinitum non posse esse quadratum, probatur: nam subduplus numerus numeri quadrati, nequit esse quadratus, ut constat ex *prop. ult. lib. 10. Euc.* Sed dimidium numeri actu infiniti, esset numerus quadratus: esset enim numerus infinitus, qui, ut dixi, eo quod infinitus est, est quadratus: ergo numerus actu infinitus nequit esse numerus quadratus: non ergo est possibilis numerus actu infinitus.

Prob. 6. In numero actu infinito essent plures radices, quam quadrati, simulque non plures: sed hoc implicat: ergo, &c. Ad majoris probationem supponendum est, numeros quadratos, ut dixi, tantum esse illos, qui ex aliquo numero per se ipsum multiplicato nascuntur: unde quamplurimi sunt numeri, qui ex aliis per se ipsos multiplicatis non nascuntur, & consequenter non sunt quadrati; ut numeri 3. 5. 6. 7. 8. 10. 11. 12. 13. &c. adeo ut ab unitate usque ad 100. sint nonaginta non quadrati, & solum decem sint numeri quadrati. Hoc posito, probatur contradictio in majori proposita, nempe in numero actu infinito fore plures radices, quam quadrati, simulque non plures. Nam in
præ-

præfato numero infinito, nullus effet numerus quadratus, cui sua radix non correspondeat: item nulla radix, cui pariter suus non correspondeat quadratus: ergo numerus radicum æqualis effet numero quadratorum: & consequenter non essent plures, quam quadrati. Deinde essent plures, quia omnis numerus quadratus est simul alterius radix; plurimæ tamen sunt radices, quæ quadrata non sunt, quia radice carent, ut vidimus: ergo in numero actu infinito plures essent radices, quam quadrata, similique non plures, quod implicat.

Confirmatur: nam in collectione actu infinita, tot sunt radices in tota collectione, quot numeri: nullus est enim, qui per se multiplicatus, alium non producat: sed numeri quadrati non sunt tot quot numeri in eadem collectione prædicta, cum sint quamplurimi numeri, qui quadrati non sunt: ergo plures sunt radices, quam quadrati. Deinde & essent tot quadrati, quot radices, cum singulis radicibus suus correspondeat quadratus: ergo tot essent quadrati quot radices, simulque non tot quot radices, quod est impossibile: ergo & numerus actu infinitus impossibilis est. Hoc argumentum semper torfit Adversariorum ingenia; eique aliquas solutiones adhibere conati sunt, easque satis difficiles, in quarum impugnatione non immoror, cum certum sit Galilæi monitum, *Eo scilicet magis te recedere ab Infinito, quo magis ad illud te putas accedere.* Sed jam objectiones, quæ contra nostram sententiam fieri solent, dissolvamus.

Objicies 1. Potest Deus producere collectionem omnium creaturarum possibilium: sed talis collectio esset actu, & cathegorematicè quoad numerum infinita: ergo potest dari numerus actu infinitus. Major prob.

prob. nam collectio omnium creaturarum possibilium nullum includit impossibile: ergo est possibilis; & consequenter potest Deus illam actu producere. Resp. negans majorem. Ad ejus probationem distinguo anteced. Nullum includit impossibile pro materiali; id est, omnes creaturae in eo contentae sunt posibles, concedo: nullum includit impossibile pro formali, seu quatenus collectio est, aut numerus infinitus, nego: importat enim ea impossibilia, quae supra adduximus: quod nempe numerus ille major esset, & minor se ipso: aequalis, & inaequalis, &c. *Sed instas*, Deus potest ponere in actu quidquid potest: sed Deus potest omnia possible: ergo potest ponere in actu omnia possible: sed haec sunt infinita: ergo potest ponere in actu infinita. Resp. distinguens majorem, Deus potest ponere in actu collective quidquid potest, nego; distributive, concedo. Similiter distinguo min. Deus potest omnia possible, distributive, concedo; collective, nego: & consequentiam. Potest itaque Deus ponere possible, eaque sine termino, distributive tantum; id est, potest ponere in actu plura, & plura, & numquam tot, quin plura: non tamen potest ea ponere, aut producere collective; ita ut tota collectio dici possit producta.

Objicies 2. Deus videt simul, seu collective omnia possible: ergo omnia possible sunt de facto in actu objectivo; sed sunt infinita: ergo datur infinitum in actu saltim objectivo. Resp. distinguens maj. Deus videt simul, seu collective omnia possible, illa simultate appellante supra possible; id est, videt omnia collective possible, nego: sic enim, ut dixi, sunt impossible: videt simul omnia possible simultate appellante supra Deum; id est, Deus simul illa possible videt, seu

seu non unum post aliud, concedo. Et distinguo consequentiam. Omnia possibilis sunt de facto in actu obiectivo collective, nego; distributive, concedo: & nego consequentiam. Deus itaque videt simul, id est, unico simplici intuitu omnia possibilis, eo tamen modo, quo sunt possibilis: cumque omnia non sint possibilis collective, seu non possint omnia existere simul, ideo nec videt Deus omnia collective possibilis: videt tamen simplici intuitu illa omnia infinita distributive; id est, videt non tot posse existere, quin plura, & plura sine fine existere possint: videt itaque infinitum potentiam, cum finito semper actu: aut finitum semper, & semper actu, cum infinito potentiam.

Totum insuper hoc argumentum instari potest in æternitate a parte post, seu in collectione omnium durationum futurarum sine fine: potest enim Deus omnes durationes futuras producere: nec hinc licet inferre, posse producere omnem collectionem illarum: alias enim posita esset tota æternitas, ita ut jam nulla ulterius futura esset duratio. Quemadmodum itaque numquam futura est tota illa creata æternitas: neque possibile est posse aliquando dici fluxisse infinitas durationes; sed semper fluxisse finitas; & infinitas adhuc esse futuras; taliter ut detur semper ultima præteritarum; numquam tamen ultima futurarum: ita nec poni potest actu tota collectio possibilium; sed solum creaturæ actu finitæ; infinitæ vero semper in potentia. Hinc facillime cætera, quæ objici possunt, resolventur.

PROPOSITIO VIII.

*Repugnat Infinitum in actu secundum magnitudinem,
seu extensionem.*

ITa S. Thom. 1. part. quest. 7. art. 3. quem sequuntur omnes, quos *preced. prop.* citavimus. Prob. 1. ratione, quam adfert Subt. Doctor; quia corpus infinitum aliquam haberet figuram: non enim imaginari potest corpus, nisi figuratum: est enim figura forma corporis quanti; sed corpus infinitum nullam posset habere figuram: est enim figura quantitas terminata; & infinitum est interminatum: ergo impossibile est corpus actu infinitum, seu infinita magnitudo in actu. Respondent Adversarii, possibile esse infinitum terminatum, seu clausum terminis: verum hoc impossibile esse, postea patebit. Probatur 2. Quia magnitudo, seu extensio infinita dicit infinitos palmos ver. gr. ergo dicit numerum infinitum; sed (7.) repugnat numerus actu infinitus: ergo & magnitudo, seu extensio actu infinita. Similiter ostendetur implicare Infinitum in actu secundum durationem saltim successivam: contineret enim actu numerum infinitum annorum, dierum, instantium, &c. Contra hanc conclusionem nihil objici potest, quod ex dictis non maneat solutum.

PROPOSITIO IX.

Repugnat Infinitum clausum terminis.

PROBATUR. Si daretur Infinitum clausum terminis, sequeretur posse dari Infinitum, quod non superaret finitum nisi in uno palmo; sed hoc est absurdum: ergo; &c. Maj. prob. Nam sint, ut *in prop. 7.* duæ lineæ AG, AD ab eodem puncto A procedentes, & angulum A 60.gr. comprehendentes, quæ in infinitum excurrant: ducanturque continuo lineæ transversæ parallelæ BE, CF per singulos palmos linearum AG, AD: unde prima transversalium habet unum palmum in longitudinem; secunda, duos; tertia, tres, &c. Cumque lineæ AG, AD in infinitum procedant, etiam transversales pervenient ad longitudinem infinitam: ergo Deus videt alias transversales esse finitas; alias vero infinitas, omnesque consequenter positas: sed videt aliquam infinitam, quæ aliam finitam juxta se positam solo unico palmo superat: ergo, &c. Min. prob. nam illa linea ex transversalibus, quæ sequitur ultimam finitarum, est infinita; alioquin ipsam præcedens non esset finitarum ultima: sed illa infinita non superat prædictam sibi vicinam, nisi in uno palmo: omnes enim transversæ non nisi uno tantum palmo se se possunt superare posito quod angulus A sit gr.60. ergo si daretur actu infinitum clausum terminis, una transversa infinita, non superaret aliam finitam, nisi in uno palmo. Auctores defendentes possibile esse infinitum actu, etiam Infinitum clausum terminis admittere coguntur, ac prædicto argumento, aliisque similibus, aliqua respondere conantur, quæ facile ex
d:-

316 TRACT. II. DE METAPHYSICA INTENT.
dictis possunt explodi: ideoque satius semper judica-
vi negare possibilitatem Infiniti actualis creati, quàm
in has angustias devenire. Si aliqua supersint circa In-
finitum discutienda, suis locis opportunius exponen-
tur: nunc autem Metaphysicæ Intentionali finem
impono.

I N D E X

R E R U M N O T A B I L I U M,
ordine Alphabetico digestus.

A

Accidens *physicum*, quid sit juxta Peripateticos. *Pagina* 138. Ejusdem notio, & species. 145. Accidentia Modalia explicantur. 146. Entitativa quid sint. 150. Accidentium unio cum subiecto. 154.

Actio, quomodo ab agente, & termino distinguitur. 267. Ejus species. 269. Creativa quid. 270.

Apprehensio in aliquo sensu est vera; in nullo falsa. 67.

Axiomata generalissima recensentur. 7.

B

Bonitas, quid, & quotuplex. 68.

C

Causa, quid. 214. Ejus quatuor genera. 217. Quotuplex sit. 221. Causæ in eodem genere nequeunt invicem causari. 224. Causa materialis, & formalis. 226. Finalis, ejusque species. 236. Exemplaris. 243. Efficiens. 249. Ejusdem divisiones. 250. Causæ efficientes creatæ aliquid agunt. 252. Agunt per potentias a se realiter indistinctas. 255. Non agunt in distans, quin agant in medio. 261. Nihil entitativum simplex possunt producere. 281. Causa, ut agat, debet esse determinata. 287. A quo determinetur 289. Efficiens, nequit se secundum idem esse causare; bene vero secundum
Comp. Phil. Tom. II. X dum

- dum diversum. 265. Necessaria agit quantum potest. 291. Huic proportionatur effectus, *ibidem*.
Conservatio rerum exponitur. 284.
Corpora solum agunt per motum localem. 282.
Creatio, quid sit. 270. Qualiter a generatione distinguatur. 275.
Creare solus Deus potest. 279.
Creatura omnium possibilium perfectissima, impossibilis. 303.

D

- Dependentia* causæ secundæ a prima. 287.
Destructio, quid sit. 286.
Distinctio, quid, & quotuplex. 74. Ejus signa. 77.
 Virtualis datur. 80. Rationis, in quo stet. 81.
Duratio creata, omnium maxima, impossibilis. 302.

E

- Effectus*, qualiter cum causis proportionentur. 291.
Ens, quid, & quotuplex. 5. Quomodo transcendit differentias. 30. Non positivum exponitur. 49. Ens rationis quid, & quotuplex. 50. Dividitur ens in Substantiam, & Accidens. 108. Entis conceptus qualiter sit unus. 21. In ordine ad Deum, & creaturas non est proprie univocus. 23. Entis possibilitas qualiter exponatur. 33. Entis proprietates. 52.
Essentiæ, qualiter dicantur æternæ, ingenerabiles, & incorruptibiles. 35. Essentia, & Existentia non distinguuntur realiter. 39.
Existentia, quid sit, & quotuplex. 6.
Extensio omnium maxima, impossibilis. 302.

F

Finis, quid sit, & quotuplex. 236. & 237. Ejus causalitas. 240.

Formalitates, quomodo dentur. 79.

G

Generatio, quid sit, & quomodo a creatione distinguatur. 275. Idem est, ac quædam compositio, & permixtio. 277. Solis compositis convenit, *ibidem*.

Gradus Metaphysici, quid sint. 95. Quomodo invicem præscindantur. 97. Quomodo distinguantur. 102.

I

Idea, quid, & quotuplex. 243. & 244. Quænam sit causa Exemplaris, *ibidem*.

Impossibile non potest cognosci. 56.

Individuationis principium. 105.

Indivisibile physicum, & metaphysicum, quid. 160.

Indivisibile actu potentia divisibile admittitur. 262. Indivisibilia solum per creationem producibilia. 278.

Infinitum, quid, & quotuplex. 295. Syncathegorematicum, possibile. 300. Cathegorematicum creatum, impossibile. 306. Clausum terminis, impossibile. 315.

M

Metaphysica, quid, & quotuplex. 1. Ejus objectum.

2. Est Scientia speculativa. 4.

Modus non est simpliciter ens. 147. Ejus notio. 148.

Qualiter a re modificata distinguatur. 149.

N

Numerus omnium maximus, impossibilis. 301.

O

Oppositio, quid, & quotuplex. 209.

P

Possibilitas, in quo consistat. 32.

Postpredicamenta exponuntur. 209.

Precissio, quid, & quotuplex. 8. Objectivæ præcissiones an dentur. 11. An formales. 9.

Propositio nequit de vera in falsam transire. 62.

Propositiones de futuro contingenti sunt determinate veræ, aut falsæ. 66.

Proportio effectuum cum suis causis. 291.

Punctum mathematicum physice non existit. 160.

Puncta physica actu indivisibilia; potentia tamen divisibilia admittuntur. 162. Punctum physicum, & extensum. 163. Punctum physicum corporeum est impenetrabiliter extensum. 165.

Q

Qualitas, quid sit. 179. Quotuplex sit. 184. Distribuitur in quatuor classes. 186. Ejus proprietates. 187.

Quantitas, quid physice sit. 170. In quo physice consistat, *ibidem*. Non est accidens entitativum, sed modale. 176. Ejus species exponuntur, *ibidem*. Ejusdem proprietates. 178.

R

Relatio, quid sit, & quotuplex. 188. In quo consistat. 191. Ejus species. 207.

S

Simplicia solum per creationem produci possunt. 278.

Subsistentia, in quo consistat. 117. Subsistentia, & Suppositum in materiis fidei explicantur. 132.

Substantia, quid, & quotuplex. 110. Ejus proprietates.

prietates. 115. Est immediate operativa. 255.

V

Veritas, quid, & quotuplex. 52. Formalis, in quo
stet. 59.

U

Unio Accidentium cum subiecto. 154.

Unitas, quid, & quotuplex. 70. Essentia Unitatis
Universalis. 83. Unitas numerica exponitur.
104.

Universale in suas species dividitur. 87. Qualiter
fit unum, & multiplex. 85. Universale Platonium.
92. Nominalium, & Stoicorum. 94.

Univocatio Entis. 23.

Unum per se, & per accidens. 73.

F I N I S.

